

TÜRK AKADEMİSİ

Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı (TASAV)

www.tasav.org

DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ

Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

Yıl/Year: 12 • Sayı/No: 58 • Nisan/April 2021

ISSN: 1309-601X

TASAV Adına Sahibi / Owner on behalf of TASAV

İsmail Faruk AKSU

Editör / Editor

Prof. Dr. Yalçın SARIKAYA

Sayı Editörü / Issue Editor

Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ

Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

Konur Alp KOÇAK

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Savaş ÇEVİK

Doç. Dr. Celal TAŞDOĞAN

Dr. Kubilay KAVAK

Dr. Mehmet ŞAHİN

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA	Doç. Dr. Alparslan A. BAŞARAN
Prof. Dr. Nevzat AYPEK	Doç. Dr. Mehmet EKİZ
Prof. Dr. Mehmet Emin ÇAĞIRAN	Doç. Dr. Oğuzhan GÖKTOLGA
Prof. Dr. Murat ÇETİNKAYA	Doç. Dr. Gökhan GÜNEYSU
Prof. Dr. Hilmi DEMİR	Doç. Dr. Ali GÜRSEL
Prof. Dr. Ruhi ERSOY	Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ
Prof. Dr. Mehmet GÜNAL	Doç. Dr. Hayri KESER
Prof. Dr. Erkan GÖKSU	Doç. Dr. Hasan Sencer PEKER
Prof. Dr. Yonca İLDEŞ	Doç. Dr. Göktuğ SÖNMEZ
Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA	Doç. Dr. Yasin ŞEHİTOĞLU
Prof. Dr. Timuçin KODAMAN	Doç. Dr. M. Halit YILDIRIM
Prof. Dr. M. Hanifi MACİT	Doç. Dr. Erol TURAN
Prof. Dr. Ahmet Bedri ÖZER	Dr. Atila BEDİR
Prof. Dr. Yusuf SARINAY	Dr. Mahmut ÇİTİL
Prof. Dr. Okan TAŞAR	Dr. Hasan EŞİCİ
Prof. Dr. İlyas TOPSAKAL	Dr. Cemil Doğaç İPEK
Prof. Dr. Turgay UZUN	Dr. Kürşat KORKMAZ
Doç. Dr. Birol AKGÜL	Dr. Tuğrul KORKMAZ
Doç. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU	Dr. Hatice MUMYAKMAZ

DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ

Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

Düşünce Dünyasında Türkiz, Türk Akademisi Siyasî Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı (TASAV) tarafından hazırlanıp Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında olmak üzere yılda üç kez yayınlanan ve ulusal hakemli bir dergidir.

Düşünce Dünyasında Türkiz, bilimsel danışman kurulunda ve yayın kurulunda bulundurduğu farklı disiplinlere mensup akademisyenler ile bilimsel nitelik ve yenilikten ödün vermeyen saygın bir akademik dergi olarak İngilizce ve Türkçe makalelere ve kitap tahlillerine yer vermektedir.

Düşünce Dünyasında Türkiz; siyasî, sosyal ve ekonomik politikaların belirlenmesine, mevcut politikaların bilimsel veriler ışığında tahlil edilerek geliştirilmesine ve önemli sorunların çözümüne yönelik politika önerilerinin ortaya konmasına öncelik atfetmekte, disiplinler-arası araştırmaları teşvik etmektedir.

Sosyal bilimlerin birçok alanında hazırlanacak araştırmalara yer veren *Düşünce Dünyasında Türkiz*, bilimselliğin ilk şartı olan nesnelliği temel yayın ilkelerinden biri olarak kabul eder. Dolayısıyla dergimize yayınlanmak üzere gönderilen tüm yazılar, tarafsız hakemler tarafından en hızlı şekilde gözden geçirilir ve uygun görülmesi hâlinde telif ücretleri yazarına ödenmek kaydıyla basılı ve elektronik ortamda yayınlanır.

About the Journal

Düşünce Dünyasında TÜRKİZ is a peer-reviewed journal on social sciences published quarterly by TASAV, a non-profit think-tank based in Ankara, Turkey. The editorial board has the authority to decide which papers comply with the rules and principles of academic writing and qualified for publication in the journal. Each paper submitted for publication is subject to review of at least two undisclosed referees. Having a paper published in this journal does not require any payment to TASAV.

İletişim / Contact

29 Ekim Caddesi 2654. Sokak No: 1 Gölbaşı-Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 460 1779 • Faks: +90 312 460 1789

www.tasav.org • iletisim@tasav.org • turkiz.dergi@tasav.org

Tasarım, Dizgi ve Baskı / Design and Printing

Vega Basım Hizmetleri • Sertifika No: 43714

Korkutreis Mahallesi Lale Caddesi No: 21/A Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 230 0723

Baskı tarihi / Published in: Nisan/April 2021

İÇİNDEKİLER

Yalçın SARIKAYA Editörün Notu <i>Editor's Note</i>	7
Hüseyin KALEMLİ Sayı Editörünün Sunuşu <i>Preface by Issue Editor</i>	9
İsmet TÜRKMEN & M. Ersagun DALAN Mehmet Âkif Ersoy ve I. TBMM'deki Faaliyetleri (1920-1923) <i>Mehmet Âkif Ersoy and His Activities in the First Turkish Grand National Assembly</i>	11
Hüseyin KALEMLİ Özgürlük ve Bağımsızlığın Sembolü İstiklal Marşı <i>The Symbol of Freedom and Independence: The Turkish National Anthem</i>	49
Erkan HİRİK İstiklal Marşı'na Anlambilimsel Bir Bakış <i>A Semantic Overview of İstiklal Marşı</i>	103
Ahmet Metehan ŞAHİN Âkif'in Mektuplarında Âsım'ın Nesli <i>Generation of Âsım in the Letters of Akif</i>	129
Mustafa KARATAŞ İstiklal Marşı'nın Alfabe, Yazım ve Noktalama Özellikleri <i>Alphabetical, Orthographic and Punctuational Characteristics of İstiklal Marşı</i>	147
Şamil YEŞİLYURT Sanatın Gölgesinde Propaganda: Asım'ın Nesli Romanı <i>Propaganda In The Shadow of Art: Asım'ın Nesli Novel</i>	215

EDİTÖRÜN NOTU

Değerli okurlar,

Türk İstiklal Marşı'nın 12 Mart 1921 tarihinde Meclis kararıyla kabul edilmesinin 100. Yılı münasebetiyle 2021 yılı "Mehmet Akif ve İstiklal Marşı Yılı" olarak kabul edilmiştir. Düşünce Dünyasında Türkiz Dergisi olarak; bu durumu, hem merhum Mehmet Akif Ersoy'u anmak hem de onun muhteşem eseri İstiklal marşını yeniden anlamak için vesileye dönüştürmeyi vazife saydık. Muhakkak ki, sadece İstiklal Marşı'nın anlaşılması dahi basit bir mesele değildir. 100 yıldır şeref ve gururla okunan ve ezberlenen bu marş başka milletlerde de olan millî marşların pek azında görülebilecek yüksek ruha, söz kuvvetine, şiiriye sahiptir. Her mısraında adeta sırlar bulunan bu esere ilişkin olarak Mustafa Kemal Atatürk'e sorulduğunda, onun en çok "Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriye; Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!" mısralarını sevdiğini söylemiştir.

Mehmet Akif ismi tabii olarak hep İstiklal Marşı ile birlikte anılsa da, onun şairliği bu büyük şaheserden ibaret olmadığı gibi hayatı da şairlikten ibaret değildir. Öğretmenlik, memuriyet, ilim adamlığı, milletvekilliği içeren, fedakârlıklar ve çeşitli zorluklarla dolu hayatının değişmeyen ölçüsü, vatana ve millete hizmet olmuştur.

Mehmet Akif; II. Abdülhamit dönemi, I. ve II. Meşrutiyet'in ilanı, İttihat ve Terakki'nin kuruluşu ve iktidara gelişi, imparatorluğun çöküşü, Balkan savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Sevr Antlaşması, Mondros Ateşkes Antlaşması, Millî Mücadele, Lozan Antlaşması, Cumhuriyetin ilanı, batılılaşma ve modernleşme çabaları gibi önemli gelişmelere tanık olmuş kısmen bu gelişmelere yön verenler arasında bulunmuştur.

Onun fikir dünyasında mensubu olmaktan şeref duyduğu Türk milletinin geleceği yanında İslâm dünyasının içinde bulunduğu bitap durum, insanlığın istikameti gibi meseleler de esaslı yere sahip olmuştur. II. Meşrutiyet ile birlikte başlayan hürriyet ortamında yayınlanmaya başlayan Sırat-ı Müstakim'den sonra da Sebilürreşad'ın

başyazarı olarak yazı ve şiirleriyle memleketin kurtuluşuna çare arayan insanlar içinde özel bir teşkil etmiştir. Misak-ı Millî'ye işaret veren Çanakkale Muharebeleri'ni ondan daha iyi tasvir eden de orduya ondan çok şevk verebilen de olmadı. Beyrut'tan Makedonya'ya, Halep'ten Kahire'ye ve Necd'e Osmanlı coğrafyasını karış karış gezip çalışan Akif, Millî Mücadelede de vilayetleri dolaşıp o çok etkili hitabetiyle milleti İstiklal Harbi'ne çağırmıştır. Balıkesir Zağanos Paşa Camii hitabı, Kastamonu'daki faaliyeti hatırlarda yer etse de Eskişehir, Konya, Burdur, Sandıklı, Dinar, Afyon, Antalya çevrelerinde aynı ruh ve kuvvetle mücadele etmiştir.

Mısraları atasözü gibi nesillerdir yaşatılan, hayatı boyunca mütevazı olsa da kelimenin tam anlamıyla olağanüstü bir şair ve düşünür olan Mehmet Akif Ersoy'u ve İstiklal Marşı'nı konu edinen dergimizin bu özel sayısının "Sayı Editörlüğü" görevini Doç. Dr. Hüseyin Kalemli yapmıştır.

Düşünce Dünyasında Türkiz dergisi olarak Doç. Dr. Hüseyin Kalemli'ye yoğun emeği ve ortaya çıkan bu çalışma sebebiyle, akademik çalışmalarını dergimizde yayınlanmak üzere bizlere gönderen değerli araştırmacılara ve yayın hakemlerine teşekkür ederiz.

Gelecek nesillerin İstiklal Marşı'nın yazıldığı şartlar ve bu şartlardan kurtuluş tarihimizi idrakine vesile olması dileğiyle 58. sayımızı siz okurlarla paylaşmaktan mutluluk duyarız.

Prof. Dr. Yalçın SARIKAYA

Editör

SUNUŞ

2021 yılının “Mehmet Akif ve İstiklal Marşı yılı” olarak kabul edilmesi münasebetiyle, *Düşünce Dünyasında Türkiz* dergisinin Nisan 2021 tarihli 58’inci sayısı TASAV yönetiminin çok isabetli bir kararıyla “İstiklal Marşı ve Mehmet Akif Ersoy” temasına ayrılmıştı. Bu tema çerçevesinde konuya farklı açılardan yaklaşan yazıların yer aldığı bu sayının editörlüğünün şahsımdan istenmesinden büyük memnuniyet duyduğumu ifade etmek isterim.

Prof. Dr. İsmet TÜRKMEN ve Doktorant Mustafa Ersagun DALAN, “Mehmet Âkif Ersoy ve I. TBMM’deki Faaliyetleri (1920-1923)” başlıklı yazılarında, Mehmet Akif Ersoy’un fikir dünyasını ve düşünce iklimini besleyen yaşam koşulları hakkında ana hatlarıyla bilgi vermekle birlikte özellikle 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasından sonra Burdur Mebusu olarak yapmış olduğu siyasî faaliyetler üzerinde durmuşlardır. Konuyu siyasî faaliyetler noktasında etraflı bir şekilde ele almışlardır.

Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ, “Özgürlük ve Bağımsızlığın Sembolü İstiklal Marşı” başlıklı yazısında, millî marşların öneminden ve kabulünün 100. yıldönümü içerisinde bulunulmasından hareketle İstiklal Marşı’nın hangi koşullar içerisinde yazıldığı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde kaç görüşmede ne şekilde ele alınarak millî marş olarak kabul edildiği üzerinde durmuştur. Ayrıca marşın besteletilmesi sürecini ele alarak anlatmıştır.

Öğr. Gör. Ahmet Metehan ŞAHİN, “Âkif’in Mektuplarında Âsım’ın Nesli” başlıklı yazısında, Mehmet Akif Ersoy’un eş, dost ve akrabalarına gönderdiği hususi mektupların edebiyat tarihi açısından önemini ele almış, *Safahat*’ın altıncı bölümünde yer alan Çanakkale Şehitlerine şiirinde Asım’ın Nesli diye idealize ettiği gençliğe dair düşünceleri noktasında Akif’in mektuplarını irdelemiştir. Mektupları bu doğrultuda incelemeye tabi tutmuştur.

Doç. Dr. Erkan HİRİK, "İstiklal Marşı'na Anlambilimsel Bir Bakış" başlıklı yazısında, İstiklal Marşı'nı anlambilim çerçevesinde ele almış ve eserdeki her bir bölümü kip/kiplik temelli bir anlam çözümlemesiyle incelemiştir. Bu şekilde metnin derin yapısını ortaya koymaya çalışmıştır. İstiklal Marşı'nın millî kimlik inşasında işlevlerinin belirlenmesi üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. Konuya genel olarak dil-bilimsel açıdan yaklaşmıştır.

Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ, "İstiklal Marşı'nın Alfabe, Yazım ve Noktalama Özellikleri" başlıklı yazısında, "Türk milletinin istiklal şiiri" olarak nitelendirdiği İstiklal Marşı'nın, öncelikle bir dil ürünü, edebi bir metin ve şiir olduğunu, bu nedenle de bu eserin edebi ve manevi değeri ile birlikte bir metin olarak incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Karataş, bu düşünceden hareketle, İstiklal Marşı'nın yayımlandığı alfabeler (Arap ve Latin), bu alfabelerle yayımlanan metinlerde uygulanan yazım kurallarını ve kullanılan noktalama işaretlerini Oğuz yazı dili geleneği içerisinde ve karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Doç. Dr. Şamil YEŞİLYURT, "Sanatın Gölgesinde Propaganda: Asım'ın Nesli Romanı" başlıklı yazısında, sanat estetik ve propaganda bağlamında Mücahit Koca tarafından kaleme alınan Asım'ın Nesli romanını değerlendirmiştir. Edebi eserlerin çok katmanlı yapısı içerisinde pek çok unsuru barındırmasının olağan bir sanatçı tavrı olduğunu belirterek inceleme konusu yapılan eserin bu kaygının ötesinde sanat eserini propaganda maksatlı kullandığını ifade etmiştir.

Tüm bu özgün çalışmaların, Mehmet Akif Ersoy'un ve ona İstiklal Marşı'nı yazdıran tarihî şartların daha iyi anlaşılmasına katkı sunması temennisiyle, iyi okumalar diliyorum.

Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ
Sayı Editörü

MEHMET ÂKİF ERSOY VE I. TBMM'DEKİ FAALİYETLERİ (1920-1923)

İsmet TÜRKMEN

Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
iturkmentug@gmail.com

Mustafa Ersagun DALAN

Doktora Programı, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
ersagundalan60@gmail.com

Özet

I. Dünya Savaşı neticesinde büyük kayıplarla mağlup ayrılan Osmanlı Devleti, son derece ağır şartları haiz 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmış ve fiilen sona ermiştir. Türklük dünyası açısından bu zorlu hadiseyi müteakip başlayan Millî Mücadele'nin olağanüstü şartları, yeni bir siyasî rejimi ve millî devleti ortaya çıkarmıştır. Bu sürecin öncesinde yeni rejimin deney laboratuvarı olmak üzere telakki edilen Meşrutiyet Dönemi'nde, hayata geçirilmeye çalışılan demokrasi denemeleri, Meclis'in 23 Nisan 1920 tarihinde açılmasıyla tamamen farklı bir çehreye bürünmüştür. Bu süreçte çizilen Misak-ı Millî hattı dâhilinde Mehmet Âkif Ersoy gibi fedakâr birçok mebus, Ankara'ya geçmiş ve istiklal mücadelesinde, millî iradenin tecelligâhı olan Meclis'te görevler üstlenmiştir. 24 Nisan 1920 tarihinde TBMM'ye bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün daveti üzerine katılan ve Burdur mebusluğu görevini I. Meclis'in kapanacağı tarihe kadar devam ettiren Mehmet Âkif Ersoy mücadelenin manevî liderleri arasında kabul edilmiştir. Çalışmada Mehmet Âkif Ersoy'un mebusluğu görevi öncesindeki hayatı kısaca ele alınmış ve siyasî faaliyetleri bilhassa arşiv kayıtları ve TBMM Zabıt Ceridelerine bağlı kalınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, Millî Mücadele, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Ankara, İstiklal Marşı.

Abstract

The Ottoman Empire, which was defeated with great losses as a result of World War I, had to sign the Armistice of Mudros dated October 30, 1918, which had extremely harsh conditions, and it actually ended. The extraordinary conditions of the National Struggle, which started after this difficult event, have revealed a new political regime and national state. With the Constitutional Monarchy, which was considered to be the experimental laboratory of the new regime before this process, the democracy experiments that were tried to be implemented took on a completely different face with the opening of the Assembly on 23 April 1920. Within the National Pact borders which was drawn in this process, many self-sacrificing deputies such as Mehmet Âkif Ersoy moved to Ankara, and they assumed duties under the Parliament in the struggle for independence, which is the manifestation of the national will. Mehmet Âkif Ersoy, who joined the Turkish Grand National Assembly on April 24, 1920 upon the invitation of Mustafa Kemal Atatürk continued his duty as Burdur deputy until the closing date of the First Assembly, was accepted as one of the spiritual leaders of the struggle. In this study, the life of Mehmet Âkif Ersoy, before his duty as a deputy, was briefly discussed and his political activities were tried to be put forward, especially by adhering to archive records and TBMM Minutes.

Keywords: Mehmet Âkif Ersoy, National Struggle, Grand National Assembly of Turkey, Ankara, Independence Anthem

Giriş

Mehmet Âkif Ersoy, Şevval 1290'da (Aralık 1873) İstanbul Fatih'te Sarıgözel'de dünyaya gözlerini açmıştır. (Okay ve Düzdağ 2003: 432) Fâtih Medresesi müderrislerinden Mehmet Tahir Efendi'nin oğlu olan Mehmet Âkif Bey'in annesi ise aslen Tokat'a yerleşmiş bir aileden Emine Şerife Hanım'dır. Hayatını ele alan araştırmalarda doğum yeri İstanbul, Fatih olarak ifade edilmişse de Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait tüm resmi kayıtlarda Mehmet Âkif Bey'in doğum yeri Çanakkale'nin Bayramiç ilçesi olarak gösterilmektedir. İlk ve temel eğitimini babasından ve bazı hocalardan özel olarak aldıktan sonra, Emîr Buhârî mahalle mektebinde

ilköğrenimine başlayan Mehmet Âkif Bey, burada iki yıl okuduktan sonra 1879 yılında Fâtih Muvakkithanesi'nin yanındaki ibtidâî mektebine yazılmıştır. *Safahat*¹ adlı kapsamlı çalışmasında babasına dair, "Hem babam hem hocamdır, ne biliyorsam kendisinden öğrendim" ifadelerine yer vermektedir. Mehmet Âkif Bey sırasıyla, önce Fatih Rüştüyesine (Ortaokul) ve ardından İstanbul Mülkiye İdadisine (Lise) girmiş buradaki eğitim ve öğrenimini 1889 yılında tamamlamıştır. Ortaöğrenim tahsilinin ardından yine İstanbul'da bulunan Mülkiye Baytar Mektebi'ne (Sivil Veteriner Okulu) kayıt yaptıran Mehmet Âkif Bey, yükseköğrenimini ise 1893 yılında okul birincisi olarak tamamlamıştır.²

Öğrenimi sürecinde mücadeleci ruhunu güreş ve şiirle besleyen Mehmet Âkif Bey, yüksek tahsilinin hemen ardından ailesinin geçimini üstlenerek Orman ve Maadin ve Ziraat Nezaretinde (Orman ve Madenler ve Tarım Bakanlığı) baytar (veteriner) müfettiş yardımcısı olarak memuriyet hayatına başlamıştır. Bu yıllarda kendi ihtisas sahası özelinde bir yandan memleket meseleleri ile meşgul olurken, diğer yandan da ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli alımları yapmak ve hayvan hastalıklarıyla mücadele etmek amaçlı; görev yeri İstanbul başta olmak üzere Edirne, Anadolu, Rumeli ve Şam'da bulunmuştur. Bu süreçteki gözlemleri sayesinde Anadolu köylüsü ve meseleleri hakkında da doğrudan fikir sahibi olan Mehmet Âkif Bey, tecrübeleri ile gerek siyasi gerekse sanat yönünü kuvvetlendirmiştir. Ayrıca Mehmet Âkif Bey bilimsel çalışmalarını da ihmal etmeyerek, nezaretteki görevinin yanı sıra; 1906 yılı içinde Halkalı Ziraat Mektebinde, iki yıl sonra da Darülfünun Edebiyat Şubesinde Osmanlı Edebiyatı dersi öğret-

¹ Mehmet Âkif Bey'in sağlığında yedi ayrı kitap halinde bazıları birkaç defa basılan, ölümünden sonra tek cilt olarak yayımlanan ve tamamı aruzla yazılmış 11.240 mısralık 108 manzumeden oluşan külliyyatının genel adı *Safahat*'tir.

² Yüksek tahsili sırasında Mehmet Âkif Bey babası Tahir Efendi'nin 1888 yılında vefatı üzerine kısa sürede mesleğe başlamak için Mülkiye Baytar Mektebi'ne girmiş, bu sırada felaketler ardı ardına gelirken 1889 büyük Fatih yangınında evleri yanmış ve bu sıkıntılar arasında öğrenimini üstün başarı ile tamamlamıştır.

menliğine atanmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra Rasathane Müdürü Fatin Hocanın aracılığıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne kaydolan Mehmet Âkif Bey, bu süreçte başyazarlığını yapacağı Sırat-ı Müstakim Dergisi'nde yayıncılığa başlamış ve derginin adı 1912'de Sebilürreşad olarak değiştikten sonra da bu vazifesine devam etmiştir (Göçer 2017: 360). Nezaretteki görevinde 1909 yılında Umur-ı Baytariye (Veterinerlik İşleri) Müdürlüğüne müdür yardımcılığına terfi eden Mehmet Âkif Bey, 1913 yılında istifa etmiş, sonrasında da Orman ve Maadin ve Ziraat Nezaretindeki görevinden ve devlet memurluğundan ayrılmıştır. Aynı yıl içinde İttihat ve Terakki Fırkası yöneticileri ve bu fırkayı destekleyen aydınlarla fikir ayrılığı yaşamıştır. Bu sırada geçimini Halkalı Ziraat Mektebi ile Darülfünundaki yürüttüğü öğretmenlik görevleri ile sağlamış, bu iki görevinin yanında, kısa bir süre Çiftlik Makinist Mektebi öğretmenliğinde bulunmuştur. (Okay ve Düzdağ 2003: 433)

Osmanlı Devleti'nin felakete sürüklendiği Trablusgarp ve Balkan Savaşları sırasında kurulan Millî Müdafaa Cemiyeti'nin İrşat Heyetinde görev alan Mehmet Âkif Bey'in irşatla ilgili gezileri ve vaazlarına da bu dönemlerde başladığını ifade edebiliriz. Bu arada İttihat ve Terakki Cemiyetinin basındaki sözcüsü mahiyetinde olan Tanin gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın, 'Büyük Güçler' arasında kutuplaşmaların başladığı bir dönemde Almanya'nın Osmanlı lehine bir girişimde bulunmaması durumunda Osmanlı Devleti'nin politikalarının İtilaf Devletleri'ne doğru kaydırması gereği üzerinde duruyorken, Cemiyet'in basın politikası olacak ki, Mehmet Âkif Bey de Sırat-ı Müstakim dergisinden şu uyarılarda bulunmuştur:

"Biz biliyoruz ki Almanya bizim ilerlemiş ve yükselmiş olmamızı istiyor. Zira biz böyle olmazsak bittabi Almanya'nın Şark'a doğru iktisaden yürümesi gayet güç ve hatta imkânsız olur. Almanya'nın kavi ve muhteşem rakipleri aynı zamanda bizim etrafımızı da tutmuşlardır. Hiç şüphe yoktur ki biz mahvolursak Şark'ın anahtarı, Almanya'dan ziyade, rakiplerinin eline geçecektir. Bize gelince, Almanya ile aramızda hiçbir askıda kalan mesele, hiçbir temas-ı maddi olmadığı için Almanya'nın savaşçı ihtiraslarından endişe edecek halde değiliz. Bilakis bizi devamlı tehdit altında

bulundurmakta olan kuvvetler aynı zamanda da Almanya'nın en müthiş rakipleridir. İşte dostluk ve gelecekte bir ittifak-ı daimî için en metîn esaslar!.." (Ahmad 2020: 30)

Mehmet Âkif Bey'in bu ifadeleri I. Dünya Savaşı öncesinde ittifak arayışında olan Osmanlı Hükûmeti'nin bir çıkış noktası yakalayabilmesi açısından son derece mühimdir. Zira savaş öncesinde Osmanlı Devleti'nin İtilaf Bloku dâhilinde diplomatik çözüm arayışları olumlu neticelenmezken, Almanya'nın dâhil bulunduğu İttifak Bloku Osmanlı ile gerekli diplomatik bağları tesis edebilmeyi başarmıştır. Bu bağlamda tecrübi birikimi ile I. Dünya Savaşı esnasında da Teşkilat-ı Mahsusanın görevlisi olarak gerek ittifakın zemininin sağlamaştırılmasında gerekse propaganda faaliyetlerinde bulunmuş olan Mehmet Âkif Bey, Encümen-i İrşat ve Heyet-i Nasihada görevler üstlenmiştir. (Altınbaş 2015: 25) Osmanlı Devleti adına I. Dünya Savaşı'nda Berlin, Medine, Riyad ve Lübnan'da görevlendirilen Mehmet Âkif Bey, 1917 yılında İstanbul'a dönmüş ve Maarif Nezareti uhdesinde Tedkikat-ı Lisaniye Heyetinde görevlendirilmiştir. Bir yıl sonra da Şeyhülislamlık makamına bağlı akademik bir kurum olan *Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye'nin* başkâtipliğine ve ardından üyeliğine atanmıştır. Mondros Mütarekesi'nin imzası sonrasında İstanbul'da bulunan Mehmet Âkif Bey, İtilaf kuvvetlerinin 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'u işgal etmesi sonrasında ise Anadolu'ya geçme kararı almıştır. Yunanların Mütareke Dönemi'nde İzmir'e 15 Mayıs 1919 tarihinde çıkması ve kısa sürede bölgede tüm dünya kamuoyunun dikkatlerini üzerine çeken fecaiye sebep olmaları sonrasında Millî Mücadele Hareketi'ne fiilen katılma kararıyla 1920 Şubat'ında Balıkesir'e ulaşan Mehmet Âkif Bey burada Kuva-yi Milliyeciler ile temasa geçmiştir. Bu maksatla Zağanos Paşa Camii ile çeşitli yerlerde halkı bu mücadelenin çatısı altında birlik olmaya ve direnmeye davet etmiştir. (Okay ve Düzdağ 2003: 433-434)

Kanaatimizce Mehmet Âkif Bey'in bu süreçte Balıkesir'e ve sonrasında da Ankara'ya gitmeye karar vermesi onun vatanseverliğinin açık bir göstergesi olmakla birlikte halkın değer verdiği "*Büyük İslâm Şairi*" sıfatıyla Millî Mücadele'ye katılması, bu hare-

ketin İttihatçıların yeni bir macerası olduğu yönündeki yanlış algıyı da büyük ölçüde gidermiş, Millî Mücadele'ye önemli bir güç katmıştır. Nitekim bu sebeple ona “*Millî Mücadele'nin manevî lideri*” sıfatı verilmiştir.

Mehmet Âkif Ersoy'un Ankara'ya Gelişi ve Millî Mücadele'ye Katılması

İstanbul'un işgali ve mebuslarının bazılarının tutuklanmasından sonra “*salâhiyet-i fevkalâde-yi haiz bir meclisin*”³ Ankara'da toplanmasını gerekli gören Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye adına 19 Mart 1920 tarihinde ilgili makamlara bir emir göndererek yeniden seçim yapılmasını istemiştir.⁴ (Atatürk 2017: 335) Bu kritik günlerde, Meclisin toplanmasını ve açılmasını güçleştirecek birtakım gelişmeler de yaşanmış, bu nedenle 19 Mart 1920 tarihinde gönderilen talimata karşılık kimi yerlerde duraksamalar ve engellemelerle de karşılaşmıştır.⁵ Yaşanan bu gelişmeler de Mustafa Kemal Paşa'yı Meclisin açılması noktasında daha hızlı hareket etmeye sevk etmiştir.⁶

³ Mustafa Kemal Paşa, “*olağanüstü yetkiye sahip bir Meclis*” ifadesini kullanma gerekçesini şu şekilde ifade etmiştir: “*Maksadım toplanacak meclisin ilk anda rejimi değiştirme yetkisini haiz olmasını sağlamaktır. Fakat bu deyimın kullanılmasındaki maksadı gereğince açıklamadığım veya açıklamak istemediğim için, halkın alışkın olmadığı bir deyimdir gerekçesiyle, Erzurum ve Sivas'tan uyarıldım. Bunun üzerine 'salâhiyet-i fevkalâdeyi haiz bir meclis' deyimini kullanmakla yetindim.*” (Atatürk 2017: 335)

⁴ İlk Meclis anayasa tarihinde görülmemiş bir şekilde iki seçimle, 9 Ekim 1919 ve 19 Mart 1920 seçimi ile kurulmuştur. 17 Mart 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa Heyet-i Temsiliye adına bir meclis kurulacağını telgrafla livalara bildirmiş ve 19 Mart tarihli ikinci bir tamim yayınlanarak seçim sürecine girilmiştir. (Akın 2001: 47)

⁵ Gelişmeleri Mustafa Kemal Paşa şu şekilde ifade etmiştir: “*19 Mart 1920 tarihli talimat mucibince memleketin her tarafında intihabat, sürat ve ciddiyetle yapılmaya başlandı. Yalnız, bazı yerlerde tereddüt ve mümanaat izhar ettiler ve bunlardan bazıları az bazıları uzunca müddet tereddüt ve mukavemetlerinde ısrar gösterdiler.*” (Atatürk 2017: 340)

⁶ Yaşanılan tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen, Meclisin, 23 Nisan 1920 Cuma günü açılmasına karar verilmiştir. Meclis, 23 Nisan 1920 Cuma günü saat 13.45'te en yaşlı üye sıfatıyla Sinop Mebusu Şerif Bey'in başkanlığında toplanmıştır. Mecliste toplam 337 mebus bulunması gerekirken ilk toplantıya 115 mebus katılabilmektedir. TBMM'nin birinci döneminde ne kadar mebusun görev aldığı, bunların ne kadarının son Osmanlı Mebusan Meclisi'nden geldiği, ne kadarının yeni seçimler sonucunda seçildiği kesinliğe kavuşturulamamıştır. Enver Ziya Karal İstanbul'dan kaçarak Anadolu'ya gelen Mebus sayısını 78 kişi olarak ifade ederken, Yılmaz Altuğ, yeni seçilenlerin 232, Meclis-i Mebusan'dan gelenlerin 92, Malta'da sürgünden

Millî Mücadele'nin ilk aylarında Mehmet Âkif Bey'in Balıkesir'den İstanbul'a dönmesinin ardından işgalin burada yarattığı derin sarsıntıyı yakından gözlemlemiş ve burada işgal altında çalışmalarının zorlaşması ve sansürün şiddetlenmesi üzerine, Ankara'da Heyet-i Temsiliye adına gelen davet sonrasında 10 Nisan 1920 tarihinde gizlice yola çıkmıştır. Ali Şükrü Bey'le buluşan ve Geyve'ye ulaşan Mehmet Âkif Bey, Meclisin açılışının ertesi günü Ankara'da hazır bulunmuştur. Ankara'daki ilk vaazını Hacı Bayram Camii'nde verdiği sırada vazifesinden izinsiz ayrıldığı gerekçe gösterilerek, Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye'deki görevinden azledilmiştir. Bunun üzerine TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın girişimleri ile 17 Mayıs 1920 tarihinde Burdur Mebusu seçilerek TBMM çalışmalarına dâhil olmuştur.

Meclisin ilk günlerinden itibaren Ankara'da bulunan Mehmet Âkif Bey, Balkan ve I. Dünya savaşları sırasında devletine sağladığı üstün hizmetleri, yaşamında edindiği bilgi birikim ve tecrübeleri sayesinde Millî Mücadele Dönemi'nin ilk yıllarından itibaren dikkat çekmiştir. Bu süreçte kamuoyu nezdindeki nüfuzu da değerlendirilmek istenen Mehmet Âkif Bey sırasıyla; Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Antalya, Afyon, Konya, Çankırı ve Kastamonu'da Millî Mücadele'ye katılımı sağlamak amacıyla 'irşat'a çıkmıştır.

Mehmet Âkif Ersoy'un Meclis Faaliyetleri

Mehmet Âkif Bey'in Burdur Mebusu seçilmesi, bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın Konya'da bulunan 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey'e göndermiş olduğu, "*...Büyük Millet Meclisi azalığına Ankara'da bulunan Şa'ir Mehmet Âkif Efendi'nin intihabının te'min...*" edilmesi yönündeki telgrafi neticesinde gerçekleşmiştir.⁷ Burdur Sancağından

dönenlerin 14 olmak üzere tümünün 338 olduğunu, Sebahattin Selek ise toplam üye sayısının 300 kişi olduğunu ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Karal 1964: 29; Altuğ 1997: 39; Selek 1970: 335; I. Dönem Milletvekillerinin eğitim durumu ve meslekleri için bkz. Kili 2001: 105-109; Demirel, Birinci Meclis'te Muhalefet: İkinci Grup, 3. Baskı, İletişim Yay., İstanbul 2003.)

⁷ "Ankara, 29.04.36

daha önce seçilen beş kişiden Müftü Halil Hulusi Efendi'nin vefat etmesi ve IV. Kolordu Asker Alma Kurulu Başkanı Albay İsmail Hakkı Bey ile Çiloğlu Fahreddin Bey'in de istifa etmeleri üzerine yeniden seçim yapılmış, Soysallı İsmail Subhi Bey, Şair Mehmet Âkif Bey ve eski mutasarrıf Ali Ulvi Bey Burdur'dan mebus seçilmişlerdir. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı 2021: 94-95) Sonrasında, Meclisin 5 Haziran 1920 tarihli oturumunda, seçim mazbatalarına dair Tetkik Encümeni Mazbatasınca '*mâni halleri*' bulunmadığı belirtilerek oylamaya sunulmuş ve mebuslukları kabul edilmiştir.⁸ (TBMM ZC, D. 1, C. 2, 24. İçtima: 74)

Meclisin 6 Temmuz 1920 tarihli oturumunda ise, bazı mebusların istifa ettikleri ve bazılarının da vefat etmelerinden dolayı yeni seçim yapılması hususu görüşülürken Burdur'un da gündeme gelmesi üzerine söz alan Ali Ulvi Bey, burada seçimlerin yapıldığını, kendisi ile Mehmet Âkif Bey ve İsmail Suphi Bey'in de seçildiklerini ifade etmiştir. (TBMM ZC, D. 1, C. 2, 29. İçtima: 202.)

Çankırı ve Kastamonu Gezileri

Mehmet Âkif Bey'in Millî Mücadele yıllarında irşat amaçlı Çankırı ve Kastamonu gezilerinin, bölgenin önemi bakımından ayrı bir yeri olduğu kanaati hâkimdir. (Akyol 2009: 409) Bölge, İstanbul'dan Anadolu'ya sevk edilen silah ve cephanelerin aktarımı açısından stratejik bir mahiyet taşımakla birlikte, bölgenin önemi silah ve cephanenin İnebolu Limanı'na oradan Kastamonu, Çankırı ve Ankara'ya en nihayetinde cepheye, "*İstiklal Yolu*"nu açmasından

Konya'da 12. K. K. Fahrettin Beyefendi'ye, İsti'fâsında musır bulunan Burdur Livâsı Büyük Millet Meclisi a'zâsı ve Ahz-ı Asker Re'îsi Miralay İsmail (Hakkı) Beyefendi'nin yerine livâ-yı mezkûr Büyük Millet Meclisi a'zâlığına Ankara'da bulunan Şâ'ir Mehmed Âkif Efendi'nin intihâbının te'mîn ve netîcenin iş'âr buyrulmasını ricâ ederim. Büyük Millet Meclisi Re'îsi Mustafa Kemal" (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, 2021: 92-93)

⁸ Meclis Genel Kurulunda Biga Mutasarrıflığından gelen bir telgrafın okunması ile Mehmet Âkif Bey'in Biga mebusluğuna da seçildiği anlaşılmaktadır. (TBMM ZC D. 1, C. 2, 26. İçtima: 154). Ancak Mehmet Âkif Bey, daha önce Burdur'dan seçildiğini ve Burdur'a giderek temaslarda bulunduğunu belirterek Biga mebusluğundan istifa ettiğine dair tezkeresini Meclise sunmuştur. (TBMM ZC D. 1, C. 2, 37. İçtima: 361)

gelmektedir. Bu sayede Batı Karadeniz Bölgesi; cephane, askeri ve sivil personel nakli konusunda ikmal ve lojistik üs haline getirilmiş, bu durum Mustafa Kemal Paşa tarafından da “Gözüm cephede, kulağım İnebolu’da” şeklinde ifadelendirilmiştir. (Yılmaz 2019: 589)

Mehmet Âkif Bey’in Kastamonu’ya gelmesinden evvelki durumun ana hatlarıyla verilmesi, bölgede halkın mücadeleye vereceği desteğin anlaşılması bakımından da son derece önemlidir. Buna göre Mustafa Kemal Paşa, “Kastamonu bölgesinde ve Kastamonu il merkezinde gevşeklik ve zayıflık belirtileri görülmeye başlayınca, Kastamonu’ya güvenilir ve güç sahibi bir subayın gönderilmesini” Ankara’da bulunan Ali Fuat Paşa’ya bildirmiş ve bu gelişme üzerine Kastamonu Bölge Komutanı sıfatıyla Albay Osman Bey, 16 Eylül 1919 tarihinde Kastamonu’ya gönderilmiştir. Mustafa Kemal Paşa’nın “vali vekilliği görevini üstünüze alın” emri doğrultusunda, Albay Osman Bey, Kastamonu’da kontrolü ele almıştır. Ancak Albay Osman Bey’in Vali Vekilliği görevini Mustafa Kemal Paşa’nın bilgisi dâhilinde, kısa bir süre sonra Defterdar Ferit Bey’e devrettiğini bilmekteyiz. (Atatürk 2017: 130-132) Bölge halkının güvenini kazanmış olan Ferit Bey’in girişimleri ile Kastamonu’da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 28 Eylül 1919 tarihinde resmen kurulmuştur. (Özlu 2019: 158) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin kuruluşu tamamlandıktan sonra vilayetin geneli cemiyet kontrolüne geçmiş, böylece Heyet-i Temsiliyeden gelen haberler vilayet genelinde idari ve askerî birimlere iletilmiştir. Kastamonu’da gerek Valilik gerekse Millî Cemiyetler vasıtasıyla halkın bütünleşmesi amacıyla işgallere karşı protesto ve mitingler düzenlenmiş, camilerde vaazlar verilmiştir. (Çiçek 2002: 681-682) Bu maksatla; Matbuat ve İstihbarat Müdürü Umumisi Galip Bey’in 4 Ekim 1920 tarihli yazısında işaret ettiği üzere, “Burdur Mebusu Mehmet Âkif Bey’in berayi irşat Kastamonu havalisine izam edilmesi...” hususu 9 Ekim 1920 Meclis Genel Kurulunda görüşülmüş ve oylama sonucunda bir buçuk aylığına Mehmet Âkif Bey Kastamonu’da görevlendirilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 5, 80. İçtima: 4) Bir süre sonra Mehmet Âkif Bey, ilk olarak Çankırı’ya uğramış, burada Çankırı Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı ve

Çankırı Gençler Mahfeli ile irtibatlarda bulunmuştur. Halkı, Mustafa Kemal Paşa ve Kuva-yi Milliye yanında toplanmaya yönelik, 15 Ekim 1920 tarihinde Çankırı Ulu Camii'nde bir de vaaz vermiştir:

“Muhterem Müslümanlar, Aziz Çankırılılar, Allah'a hamd u senalar olsun. Aylardan beri Cuma namazını kılmak fırsatını Çankırı'da buldum. İstanbul ve civarında kılamadım. Çünkü o yörelerde kâfirlerin bayrağı dalgalanıyordu. O bayrağın altında kâfirin kölesi idik. Rabbü'l-âlemin Müslümanlara köleliği haram kılmıştır. Kölenin (Cuma) namazı kabul değildir. Hürriyetinizi kazanacak sonra cumaya koşacaksınız. Kâfirin bayrağı altında halifelik de kuru bir sözden ibarettir. Halifelik İslam bayrağı altında olur. Yoksa halife de bir köledir. Allah'ın reddettiği bir haleftir. Öyleyse Müslüman için evvela hürriyet sonra ibadet. Aziz Çankırılılar, kâfirlerin köleliğini kabul etmeyip hürriyet için cihad açan Mustafa Kemal Paşa etrafında toplanınız ve ülkemizi yakıp yıkan hamile kadınların karınlarını deşen hiçbir günahı olmayan çocuklarımızı süngüleyip havada dolaştıran kız ve kadınlarımızın namuslarına tecavüz eden Yunan ordusunu ve onları destekleyen kâfirleri kovmadıkça ve eli kolu bağlı yörelerimizde İslam'ın bayrağını dalgalandırmadıkça sizlerin de ameli noksan (kalır) ibadeti makbul olamaz. Köleliği kaldıran ona cihad açan Kuvayimilliyeye ordusuna katılınız. Cennetin kapısı daima şehitlere ve gazilere açıktır. Her iki cihanda da Allah'ın makbul kulları şehitler ve gazilerdir.” (Akyol 2009: 410)

Kastamonu'ya 19 Ekim 1920 tarihinde gelen Mehmet Âkif Bey⁹ bir aydan fazla kalarak şehrin ileri gelenleri ile görüşmüş, kaza ve

⁹ Mehmet Âkif Bey'in Kastamonu'ya geliş sebebi ile ilgili olarak farklı kaynaklarda değerlendirmelerin yapılmış olduğu da dikkatimizi çekmiştir. Zira TBMM Arşiv ve Zabıt Ceridelerini incelediğimizde 'ırşat' amaçlı gittiğini görmekteyiz. (TBMM ZC D. 1, C. 5, 80. İçtima: 4) Ancak Emine Kısıklı'nın, *“Milli Mücadele'de Kamuoyu Oluşumunda Mehmet Âkif”* adlı çalışması ve Yaşar Semiz-Osman Akandere'nin birlikte kaleme aldığı *“Milli Mücadele'de Mehmet Âkif (Ersoy) Beyin Faaliyetleri”* adlı çalışmalarında, Sebülürreşad Gazetes'i'nin Sinop'a sürgün edilen İmtiyaz Sahibi Eşref Edib'e yardım amacıyla Kastamonu'ya gittiğinden bahsedilmektedir. Bkz. (E. Kısıklı, *“Milli Mücadele'de Kamuoyu Oluşumunda Mehmet Âkif”*, *I. Uluslararası Mehmet Âkif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt 1 (19-21 Kasım 2008/Burdur)*, Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi, 2009, s.208-209; Y. Semiz, O. Akandere, *“Milli Mücadele'de Mehmet Âkif (Ersoy) Beyin Faaliyetleri”*, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18 (54), s. 919-920); Adları geçen her iki çalışmada da özetle; Eşref Edib'in Kastamonu'da yaptığı bazı konuşmaların Vali Cemal Bey'e yanlış aksettirildiği ve bu gelişme üzerine Kastamonu Havalisi Kumandanı Muhiddin Paşa'nın Kastamonu'ya geldiği gün Eşref Edib'i Sinop'a sürgün ettiği ifade edilmektedir. Mehmet Âkif Bey'in haberi aldıktan sonra Dâhiliye Vekili Adnan

Adivar'a giderek bilgi aldığı ve Eşref Edib'in serbest bırakılması için gerekli telgrafın çekildiğini ilave etmektedirler. Ayrıca Mehmet Âkif Bey'in işaret edilen sebepten hareketle 4 Ekim 1920 tarihinde TBMM'ye başvurarak Kastamonu'ya gitmek için izin istediği şeklinde de ifadeler yer verilmektedir. Her iki kaynaktan da TBMM Zabıt Ceridelerinde işaret edilen gerçeklikten uzaklaşarak, Mehmet Âkif Bey'in Kastamonu'ya gidişi meselesi daha çok Eşref Edib merkezli değerlendirilmiştir. Bu ise Mehmet Âkif Bey'in Kastamonu'ya gidişi gerçeği hususunda algı yanlışlığına düştüklerinin açık delilidir. Emine Kısıklı'nın çalışmasında başvurulan kaynak olarak Zeki Sarıhan'ın "Mehmet Âkif" adlı eseri gösterilmektedir (Zeki Sarıhan, *Mehmet Âkif*, Kaynak yay., İstanbul, 1996, s. 116-117). Yaşar Semiz ve Osman Akandere'nin çalışmalarında başvurulan kaynak olarak Zeki Sarıhan'ın işaret edilen "Mehmet Âkif" adlı eserinin yanı sıra Hüsnü Açıksöz'ün "İstiklal Harbinde Kastamonu" adlı eseri gösterilmektedir (Hüsnü Açıksöz, *İstiklal Harbi'nde Kastamonu*, Kastamonu Vilâyet Matbaası 1933, s. 97-100). Zeki Sarıhan'ın "Mehmet Âkif" adlı eserine baktığımızda kaynak olarak, Hüsnü Açıksöz'ün "İstiklal Harbinde Kastamonu" adlı eseri ve Sebülürreşad'ın Nisan 1957 tarihli 10. Cilt 243. Sayısı gösterilmektedir. Sebülürreşad'ın bu sayısında Eşref Edib'in Hayrettin Karan ile yaptığı, sonradan Fahrettin Gün tarafından kitaplaştırılan mülakatı yer almaktadır. (*Sebülürreşad*, Cilt. 10, Sayı 243, s. 286-288.) (H. Karan, *Eşref Edib Milli Mücadele Yılları (Haz: Gün, F.)*, Beyan Yayınları, İstanbul 2011, s. 67-78) Hüsnü Açıksöz, "*İstiklal Harbinde Kastamonu*" adlı eserinde, kaynak olarak gösterilmesine rağmen verdikleri bilgilere ulaşamadığımız gibi sürgün hadisesinden özetle şu şekilde bahsetmektedir: Yılanlı Camii'nde yapılan bir toplantıda Eşref Edib'in umumhanenin kalkmasını söylemesi ve o günlerde dışarıya un gönderilememesine rağmen serbestçe un gönderilmesi hususundaki konuşmalarının Vali Cemal Bey'i kızdırdığını, Cemal Bey'in, Muhiiddin Paşa'nın geldiği gün de Sinop'a sürülmesi emrini verdiği ifade etmektedir. Sürgün dönüşünü ise "*sonraları şehrimize gelen Şair Mehmet Âkif Bey'in delaleti ile*" olduğunu belirtmektedir. (Açıksöz 1933: 97; Açıksöz 2019: 71) Hayrettin Karan'ın "*Eşref Edib Milli Mücadele Yılları*" adlı eserinde (Sebülürreşad'da yazı dizisi olarak yayınlanmıştır. Bkz. Sebülürreşad Cilt. 10, Sayı 234-246; Cilt. 11, Sayı 251-258.), Eşref Edib'in Mehmet Âkif Bey'in tavsiyesi ile Kastamonu'ya gittiği, burada kayınpederinin yanında kaldığı ve Kastamonu'da bir dizi temaslar yaptığı belirtilmektedir. Eşref Edib, Kastamonu'ya geldiğinde, halkın çok sessiz olduğunu bir şeyler yapılması gerektiğini Vali Cemal Bey'e ilettiğini, Cemal Bey'in, "*bunlar böyle uyusuk adamlar... Milli bir teşkilat yapmaya kalkıştım. Fakat hiçbir netice hâsıl olmadı. Bende vazgeçtim*" dediğinden bahsetmektedir. (Karan 2011: 44) Eşref Edib'in Kastamonu halkına dair mücadelenin ruhunu zedelemeye yönelik bu temelsiz ifadelerini boşa çıkaran tarihi verileri de göz önünde bulundurmak icap etmektedir. Buna göre, Kastamonu halkının işgaller başlar başlamaz milli bir refleks ortaya koydukları, İzmir'in işgali üzerine Kastamonu'da ilk mitingi düzenledikleri bilinmektedir. (Yılmaz 2019: 584); Ayrıca diğer yapılan mitingler ve kurulan cemiyetler için bkz. (Çiçek 2002: 679-717) yine Vali Cemal Bey'in faaliyetleri için bkz. (Açıksöz 2019: 26-76), Vali Vekili Ferit Bey'in girişimleri ile Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 28 Eylül 1919 tarihinde resmen kurulmuştur. (Özlu 2019: 158) Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu tamamlandıktan sonra vilayetin geneli cemiyet kontrolüne geçmiş, böylece Heyet-i Temsilyeden gelen haberler vilayet geneline iletilmiştir. Kastamonu'da gerek valilik gerekse Milli Cemiyetler vasıtasıyla halkın bütünleşmesi amacıyla işgallere karşı protesto ve mitingler düzenlenmiş, camilerde vaazlar verilmiştir. (Çiçek 2002: 681-682) Yine Kastamonu Valisi Cemal Bey'in, TBMM'ye gönderdiği bir telgraf Kastamonu halkının ruh halini göstermesi bakımından son derece mühimdir:

"*Büyük Millet Meclisi Riyasetine Namus ve hayatımıza ve mukaddes din ve vatanımıza kasteden düşmanlarımızın tek bir Müslüman bulundukça husulüne imkân olmayan emeli hainaneleri istihsal için son günlerde tekrar ve teşdit ettikleri savlet ve işgaline muvaffak oldukları mahallerde din kardeşlerimizin hakkında reva gördükleri şenaat ve fecaat zaten ruhu, hayatı*

köyleri ziyaret ederek irşat vazifesini yerine getirmeye gayret göstermiş, Nasrullah Camii'nde vaazlar vermiştir. (Düzdağ 1996: 100) Nasrullah Camii'nde verdiği vaazlar Sebilürreşad'da yayınlanmış, çeşitli vilayetlerde basılmış ve cephelere de dağıtılmıştır.

galeyan ve heyecanda bulunan fedakâr ahalinin, düşmanı bir karışına kadar bütün toprağımızdan kovmak hususundaki azmi katisini teyit etmekten başka bir netice mememmiş ve bu sebeple evvelki gün memleketin bilumum eşraf ve ulema ve meşayihleriyle erkânı memurini hükümet ve birçok halk Mektebi Sultani salonunda içtima ederek vaziyetin nezaket ve ehemmiyeti izah olunduktan sonra hazirun, umumen el ele vererek, meşi ve harekete kadir, bila istisna efradı milletin, eylevm kahrmanane çarpışan kardeşleri peşinde fedâyı cana ahdü peyman etmişler ve işbu tazahüratı vatanperveranenin fiiliyatına iptidar ve herkes uhdesine düşen vazifeyi ifa etmek üzere dağılmışlardır. Keyfiyet Garp Cephesi Kumandanlığına da yazılmıştır efendim. 8 Ağustos 1336 Kastamonu Valisi Cemal" (TBMM ZC D. 1, C. 4, 67. İçtima: 194.)

Eşref Edib Bey, Yılanlı Dergâhı'nda da bir konuşma yapıp halkı coşturduğunu, bir beyanname hazırladığını, hazırlanan bu beyannamenin dönemin Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi imzasıyla yayınladığını ve her yere dağıtıldığını belirtmiştir. 'Cuma Talimleri' adı altında yürüyüşler yapıldığını ve bu yürüyüşlere Vali Bey'in de katıldığını söylemektedir. Daha sonraki talimlere Vali Bey'in gelmediğini ve eylül sonuna kadar talimlerin yapıldığını belirtmiştir. Eşref Edib Bey, sürgün hadisesi ile ilgili olarak Valinin kendisini Ankara'ya şikâyet ettiğini, Muhiddin Paşa'nın Kastamonu'ya kendisi için geldiğini, kendisinin halkı Ankara'ya karşı kıskırttığı için de galeyana gelen halktan korkan Muhiddin Paşa'nın Kastamonu'ya giremediğini, Ankara'dan gelen emirle Sinop'a sürüldüğünü, Polis Müdürü'nden öğrendiğini dile getirmektedir. (Karan 2011: 51-73) Ancak resmi kayıtlarda böyle bir hadise ile alakalı bir belge bulunamamıştır. Muhiddin Paşa'nın Kastamonu'ya tayini bölgenin öneminden ileri gelmektedir. Kastamonu bölgesindeki askeri birlikler 20. Kolordu ve Batı Cephesi Komutanlığı'na bağlı olarak hizmet vermekteydi. (Çiçek 2002: 683) 21 Eylül 1920 tarihinde Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanlığı adı altında bir kumandanlık kurulmuş, kumandanlığına da Mirliya Muhiddin Paşa getirilmiştir. (BCA, F. K. 30-18-1-1, Kutu 1, Gömlek 12, Sıra 12). Muhiddin Paşa'nın faaliyetleri için ayrıca bkz. (H. Özlü, "İstiklal Savaşı'nda Bir Yol: İstiklal Yolu ve Kastamonu Bölgesindeki Lojistik Faaliyetlerin Değerlendirilmesi" *Savunma Bilimleri Dergisi*, (Kasım-2019), 18/2 (36): 155-180) Eşref Edib Bey, Mehmet Âkif Bey'in durumdan haberi olur olmaz Dâhiliye Vekili Adnan Adıvar'ın yanına gittiğini, Adnan Adıvar'ın hadisenin Valinin kuruntularından ibaret olduğunu anlaşıldığını, Valinin azledildiğini ve kendisinin serbest bırakılması için telgraf çekildiğini ve Mehmet Âkif Bey'in hemen Kastamonu'ya hareket ettiğini belirtmektedir. (Karan 2011: 79) Ancak Vali Cemal Bey'in azledilmesi söz konusu olmamıştır. 25 Kasım 1920 tarihinde Sivas Valisi Reşit Paşa ile görev değişimi yapmışlardır. (Eski 1999: 1045; Gemici, F. ve Şahin, E. 2007: 20) Netice itibarıyla bu bilgi karmaşası Eşref Edib'in Hayrettin Karan ile yaptığı ve Sebilürreşad'da yayınlanan yazı dizisinden kaynaklanmaktadır. Eşref Edib 1938 yılında yayımlanan "*Mehmet Âkif Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*" adlı eserinde sürgün olayından bahsetmezken, 1956 ve 1957 yıllarında, olayın bütün muhataplarının ölmesinin ardından Hayrettin Karan ile yapılan mülakatta ifade etmesi şüphelerimizi doğrular niteliktedir. (E. Edib, "*Mehmet Âkif Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*", Asari İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938) Her insan kendi yaşamının kahramanı olduğundan dolayı anlattığı hadiselerde de kendisini önemser, bu yüzden hatıratların kaynak olarak güvenilirliği düşüktür. (Karaca 2020: 333) Dolayısıyla tarih ilmi açısından bilgilerin tutarlılığı son derece önem arz etmektedir.

(Eraslan 2011: 64) Mehmet Âkif Bey, Nasrullah Camii'ndeki konuşmasında özetle şu ifadeler yer vermektedir:

“Ey cemâat-i Müslimîn! Gözünüzü açınız, ibret alınız. Bizim hani senelerden beri kanımızı, iliğimizi kurutan dâhili meseleler yok mu, Havran meselesi, Yemen meselesi, Şam meselesi, Kürdistan meşesi, Arnavutluk meselesi... Bunların hepsi düşman parmağıyla çıkarılmış meselelerdir. Onlar öyle olduğu gibi bugünkü Adapazarı, Düzce, Yozgat, Bozkır, Biga, Gönen, Konya isyanları da hep o mel'un düşmanın işidir. Artık kime hizmet ettiğimizi, kimin hesabına birbirimizin gırtlığına sarıldığımızı anlamak zamanı zannediyorum ki gelmiştir. Allah rızası için olsun aklımızı başımıza toplayalım. Çünkü böyle düşman hesabına çalışarak elimizde kalan şu bir avuç toprağı da verecek olursak, çekilip gitmek için arka tarafta bir karış yerimiz yoktur. Şimdiye kadar düşmana kaptırdığımız koca koca memleketlerin halkı hicret edecek yer bulabilmişlerdi. Neuzibillah biz öyle bir akıbeta mahkûm olursak başımızı sokacak bir delik bulamayız.

İngilizler bizden mümkün olduğu kadar fazla adam öldürtmek, kendisinden son derecede az insan harcetek istiyorlar: O sebepten, bir taraftan Rum, Ermeni çeteleri teşkil edecek, bunlara para, silâh dağıtarak Türkler arasında katliam yaptırarak. Diğer taraftan da Müslümanlar, Türkler arasından para ile yahut iğfal ile adamlar bularak, bizi birbirimize doğratacaktır ki bu zaten olup duruyor. İşte düşmanın, Anadolu'nun iç taraflarında çıkarttığı isyanları bastırmak için biz İzmir, Balıkesir cephelerindeki kuvvetimizi azaltmağa mecbur olduk da Yunanlılar burnumuzun dibine kadar sokuldular.” (Düzdağ 1996: 100-101)¹⁰

Bölgede etkin bir biçimde propaganda faaliyetlerini yürüten Mehmet Âkif Bey'in görev süresi Meclisin 7 Aralık 1920 tarihli oturumunda bir ay daha uzatılmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 6, 110. İçtima: 255) Uzatılan bu görev süresince Mehmet Âkif Bey, Kastamonu'nun bazı ilçelerini de ziyaret etmiş ve vaazlarının yer aldığı Sebilürreşad'ın 464, 465. ve 466. sayıları Kastamonu'da yayınlanmıştır. Mehmet Âkif

¹⁰ Mehmet Âkif Bey'in Kastamonu'daki konuşmaları için ayrıca bkz. Eski, M. (Haz.), *Milli Mücadele'de Mehmet Âkif Kastamonu'da*. Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası.

Bey, 24 Aralık 1920 tarihinde Kastamonu'dan ayrılmıştır. (Eski 1999: 1050-1051)

“Sevr Muahedenamesi Hakkında İstanbul’da Tevfik Paşa’ya Çekilen Telgraf” Hakkında Mehmet Âkif’in Tutumu

TBMM’nin düzenli birliklerinin ilk zaferi sonrasında İstanbul Hükümeti vasıtasıyla Londra Konferansı’na davet edilmesi üzerine Sadrazam Tevfik Paşa ile Mustafa Kemal Paşa arasındaki yazışmalar, Meclisin açık ve gizli oturumlarında uzun tartışmalara neden olmuştur. Meclisin 4, 5, 8 ve 12 Şubat 1921 tarihli gizli oturumlarında telgrafların içeriği, cevap verilip verilmemesi gibi hususlar tartışmanın odak noktasını teşkil etmiştir. (Eraslan 2011: 67) Meclisin 8 Şubat 1921 tarihli gizli oturumu da bu amaçla toplanmış, “*Sevr muahedenamesi hakkında İstanbul’da Tevfik Paşa’ya çekilen telgraf*” hakkındaki görüşmelerde, Heyeti Vekile Reisi Fevzi Paşa söz alarak, cevabın Meclis tarafından hala yazılmadığını belirterek yanlış anlaşılmalara da mahal vermemek adına cevabın bir an evvel verilmesi hususunu, “*İstanbul’la artık hesabımız kesilsin*” diyerek ifade etmiştir.

Mehmet Âkif Bey söz alarak, hazırlanan metnin uygun olmayan yerleri olduğunu, sert olan lisanının da yumuşatılması gerektiğini, “*biz metalibimizi bir lisanı mutedil ile bir üslubu leyyin ile ifade edersek ve onlar kabul etmezlerse o zaman mesuliyet ve vebal onların omuzlarına gider, kabul ederlerse iş bitmiş olur*” şeklinde açıklamıştır. Daha sonra kendi hazırladığı metni okumuştur:

“Ankara ile İstanbul arasında cereyan eden muhaberatın İstanbul’un henüz gerek kendi vaziyetini, gerek Anadolu’nun vaziyetini layıkıyla ihata edemediği kanaati hâsıl oluyor. Milletın berati idamından başka bir şey olmayan Sevr muahedenamesini İstanbul’a kabul ettiren esbabın burada mevzubahis edilmesini münasip görmüyoruz. Ancak milletın istiklâli o muahedenamenin birkaç maddesinin tadil ve tebdiliyle temin olunamayıp, büsbütün ortadan kalkmasına mütevekkîf bulmasına nazaran vaktiyle o muahedenameyi kabul edenlerin bugün konferansta lazım gelen vak-ü tesiri haiz olamayacakları pek tabidir... İstanbul nazarında henüz resmen âsi telakki edilen Anadolu bugün istiklâli için,

Makamı Hilafet ve Saltanatın tahlisi için canla başla uğraşiyor, düşmanların muhacematına göğüs geriyor, bu yolda kanını döküyor. Binaenaleyh bugün söz sahibi ancak kendisi olmak icabedeceğini itiraf ve kabul etmek ve aradaki sui tefekkürü bertaraf ederek B.M.M.'ne tefvizi umur eylemek kendisinin ve bütün memleketin selameti namına İstanbul için en mütekkadim ve en mütehattim bir vazifedir. Bugün İnançta Hakla millet vahdetini temin etmiş, meşru Meclis ve Hükümetini teşki ile ordularını tanzim eylemiş, her türlü müdahalatı ecnebiyeden âzade olarak tenfizi ahkâm ve kazada bulunmuş iken, bütün bu şeraitten tamamiyle mahrum bulunan İstanbul'un hâlâ eşkal ve merasim ile uğraşması menafi millet ve maslâhatı ümmetle katiyen kabili telif değildir. Bugün İstanbul'un uhdei hamiyetine düşen en mühim vazife derhâl B.M.M.'nin meşruiyetini tasdik ve konferansa murahhas göndermek hakkının münhasıran bu Meclise ait olduğunu ilân etmektir. Bunun hilâfında hareket milletin halâsına set çekmek, tefrika ve inkisama bâdi olmak, Makamı Hilafet ve Saltanatı (papalık) gibi kuvvayı maddiyeden mahrum ve gayrimeşru bir şekle sokarak ecnebilerin amâline bâziçe derekesine indirmek demektir. Buna ise Şeriatı garrayı İslâmiyenin katiyen müsaadesi yoktur. Kaldı ki Müslümanlık nazarında pek büyük bir mevkiî dinisi olan Makamı Muallâyı Hilafeti vaz'ı meşruundan çıkarmaya hiçbir ferdin, hatta o makamı işgal eden Zatı Şahanenin bile salâhiyeti olamaz. İradei Şahane maslâhatı ümmet üzerine ibtina ederse muteber ve muta olur. Evet, zatı Şahanenin arzuyu zâti ve emri hususileri başkadır; Ümmetin emini olmak haysiyetiyle der'uhte buyurdıkları emaneti Hilafetten mütehasıl şahsiyeti maneviyenin iradesi başkadır. Binaenaleyh bugün Zatı Şahâne bütün amali hususiyelerinden tecerrüt etmek ve o, der'uhte buyurdıkları emaneti kübradan mütehasıl şahsiyeti maneviye namına maslâhatı Ümmet muktezası veçhile iradati âliyede bulunmak mecburiyeti şeriyesinde dirler... Malûmdur ki dini İslâmın kıyam ve bekası için zaruri olan teşhizi cüyûş, seddi sugur, tenfizi ahkâm ve kaza şeraiti esasiesini bilküllüye iptal ile Makamı manâyı Hilâfeti mühmel bir hâle koyan (Sevr) muahedenamesini kabule cevazı şer'i yoktur. Şayet İstanbul'u böyle gayrimeşru bir vaziyete sokan sebep cebrü ikrah ise bugün o sebebin zâil olduğu iddia olunamaz... Gerek Zatı Şahanenin, gerek bütün Cihanı İslâmın malumu olmalıdır ki B. M. Meclisince bugün Makamı Hilafet ve Saltanatın halâsını ve milletimizin istiklâli tamını temin etmekten başka hiçbir gaye mutasavver değildir ve bunun böyle olduğunu her milletvekili

ferden feda yemin ile teyit etmiştir. Onun için bugün İstanbul'un mânâsız vesveselerle nazarı ecanipte milletin vahdetini kesredek gayrimeşru bir tavır takınmasına B. M. Meclisi son derece müteessiftir. Artık bu gayrimeşru vaziyete bir an evvel hâtime vermek; bu zavallı, bu fedakâr milletin mukadderatını idare etmekte bulunan B. M. Meclisiyle tevhide mesai etmek, aynı gayenin husulüne elbirliğiyle çalışmak dinî, vatanî, millî vazâifin akde midir... İşbu kararımız Tevfik Paşa'ya aynen tebliğ olunmak üzere Heyeti Vekileye tevdi olundu.” (TBMM GZC D. 1, C. 1, 147. İçtima: 410-411)

Mehmet Âkif Bey'in okumuş olduğu metin üzerine Hamdullah Suphi Bey söz alarak, daha önce gönderilen telgraflarda 'bizim yollayacağımız heyet bütün memleketi temsil eder' ibaresinin bulunduğunu, İstanbul'un "aklü mantık dairesinde harekete getirmenin imkânsız" olduğunu vurgulamıştır. Mebuslar arasında tartışmalar devam ederken söz alan Bursa Mebusu Muhittin Baha Bey, "...bendenizce ne şekilde yazılırsa yazılsın İstanbul'un zihniyeti başka, bizim zihniyetimiz başkadır. Bizim zihniyetimiz milletten doğan bir zihniyettir. Onları tefessüh etmiş bir zihniyet, bizimki milletin ruhundan doğan yeni zihniyettir. Bu mütefessih zihniyetin bizim zihniyetimizi anlamasına imkân yoktur. ...Şunu da arz edeyim ki, tarihimizin en mühim noktasında, buraya kadar geldikten sonra zaaf ile mevkiimizi küçültmeyelim. Bulduğumuz yeri muhafaza edelim, inmeyelim" diyerek görüşünü dile getirmiştir. (TBMM GZC D. 1, C. 1, 147. İçtima: 413)

Devamında Mustafa Kemal Paşa söz alarak; Meclis Riyasetinden ve Heyeti Vekile Riyasetinden çekilen telgrafların Heyeti Vekilenin kendiliğinden bir şey yapmadan Meclise arz ettiğini, bunu tarih ve vicdan önünde bir yüzleşme olarak gördüklerini ancak Meclisin geçen süre zarfında bir karar alamadığını belirterek, bu meselenin kendilerince kati surette halledilmiş olduğunu söylemiştir. Konuşmasına Mehmet Âkif Bey'in kaleme aldığı metin üzerinden devam ederek mühim tadilatların yapılması gerektiğini belirtmiştir:

"... Baş tarafta Sevr muahedesinin bazı maddelerini kabul etmektense, Sevr muahedesinin heyeti umumiyesini tadil etmek

lazımdır, diyor. Bunu bugün B.M. Meclisinin beyannamesinde zikretmek diplomatik bir hatadır. Biz Sevr muahedesi kabul etmediğimizi ilân ettik ve bu azimde bulunduğumuzu birbirimize söylüyoruz. Fakat bundan sonraki muamelemizin kati ifadesi baş murahhasımızın sözüyle başlayacaktır. Bunun zamanı mıdır, değil midir? O ayrı, başlı başına bir meseledir.

Sonra mesela ikinci sayfasında (“...bugün lehimize olarak bir vaziyet inkişaf etti. Bu müsait vaziyetten istifadeye koşmak bütün kuvayı devlet için bir vecibeyi hayatiye iken İstanbul’un hakayiki ahvale göz yumarak...” deniyor.) Vaziyet böyle değildir efendiler. Elhamdülillah bizim vaziyetimiz iyidir. Muztar vaziyette değiliz, koşma vaziyetinde de değiliz. Henüz bize yapılan teklifin ciddiyetine emniyet yoktur. Biz koşmuyoruz, fakat bazı hukukumuzu dünyaya ilân etmek için gidiyoruz. Bu manada kabul, tabii Tevfik Paşa’nın dediği olmuştur, aman fırsat zuhur etmiştir. Hayır efendiler; böyle değildir. Yani bu gibi ufak şeyler vardır. Sonra burada deniliyor ki bu meclis meşrudur. Sonra burada deniliyor ki, (“Bugün İstanbul’un uhte hamiyetine düşen en mühim vazife derhâl Büyük Millet Meclisinin meşruiyetini tasdik ve konferansa murahhas gönderme hakkının münhasıran bu Meclise ait olduğunu ilân etmektedir...”.) Efendiler bu Meclis meşrudur ve bunun meşruiyetini kimseye tasdik ettirmek lazım değildir. İkincisi; bu meşru Meclis, meşru ve salahiyyatları olan murahhaslarını göndermiştir. Bu heyetin Avrupa’ca tanınması için Tevfik Paşa’ya ricaya ihtiyacımız yoktur. Binaenaleyh böyle bir şeyi beyanname-memizde söylemek, giden heyeti murahhasımızın kıymetini sıfıra indirmek demektir.

Sonra efendiler; makamı Hilafet ve Saltanatın tabiri sırasında Papalık kullanılmıştır. Makamı Hilafet ve Saltanatın Papalık kelimesiyle heyetimiz tarafından ifade olunmasına ve bu kelimenin kullanılmasına bendeniz şahsen taraftar olamam.

Yine altıncı sayfada bazı izahat vardır. “Sevr muahedesi kabul etmeye cevazı şer’i yoktur” deniliyor. “Edilirse makamı muallayı Hilafeti mühmel bir hâle getirir” deniyor. Hâlbuki Sevr muahedesi kabul edilmiş ve makamı hilafeti mühmel bırakmıştır. Malumu alinizdir ki efendiler, Şurayı Saltanatta Sevr muahedesi Zati Şahane bizzat ayağa kalkmak suretiyle kabul etmiştir. Binaenaleyh vaki bir şeydir. Eğer bu vaki gibi kabul edilirse, zaten Makamı Hilafet ihmal edilmiştir. Hâlbuki biz bunu itiraf etmek istemiyoruz. Onun için bunun da ifadesi zamanı gelmiş ise...

Sonra yedinci sayfasında yine Zatı Şahanedan B.M. Meclisinin tasdiki talep ediliyor. Evvelki başka bir manada idi, bu da başka bir manadadır. Hâlbuki efendiler biz Zatı Şahane, İstanbul'da düşman süngüsü altında iradesini istimale gayri muktedir, yani esirdir, dedik. Binaenaleyh bizim Meclisimizi bir esir tasdik edemez. Bu da doğru değildir. Olsa olsa o zat Meclisi kabul ettiğini ve tanıdığını dikkatle yazılmak lazım geleceğine dair bir fikir vermek için söylüyorum, tanımak başkadır, tasdik etmek başkadır. Çünkü herkes tanıyabilir- ilân etmesini...

Sonra efendiler, sekizinci sayfasında "bugün şöyle böyle anlaşalım ve bunun husulünden sonra aramızda pek kolay olan idarei dâhiliyeyi..." Şimdi efendiler, iki şahıs konuşmuyor. Bir milletle bir şahıs konuşmuyor. Öyle pazarlık olmaz zannederim. Malumu aliniz hâkimiyet bila kaydü şart milletindir. Artık bunda pazarlık hakkı bizde mevcut değildir. Böyle bir pazarlık olmaz zannederim. Azmü imanımızda bir tereddüt ve teşevvüş olduğunu bugünden ilân etmiş oluyoruz. Binaenaleyh kimse ile pazarlığımız yoktur. Meşruiyet üzerinde bulunuyoruz. Akıl ve mantık üzerinde bulunuyoruz. Bunlardan sarfı nazar etmek doğru bir şey olamaz.

Sonra, son sahifesinde bazı ifadeler var. Şöyle böyle olursa mevcut olan ikilik bertaraf edilmiş olur. Bu da tabii siyasi bir ifade değildir efendiler. Biz ikilikten bahsetmedik ve etmeyiz efendiler. Biz vahdeti tamme hâlindeyiz. İkilik iddia eden onlardır. Onu biz iddia etmekle sarahaten onların vaziyetini kabul etmiş oluyoruz. Bu tabiri yazmakla onların vaziyetini tasdik etmiş oluruz. İkilik yoktur. Vahdet vardır ve bu vahdeti tanımayan hâli delalette bulunanlar vardır. Binaenaleyh görülüyor ki, bu gibi icrai hususatta teferruata girişmek doğru değildir. Bir defa zaman meselesi çok mühim bir tesir yapıyor..." (TBMM GZC D. 1, C. 1, 147. İçtima: 414-415)

Mustafa Kemal Paşa son olarak, Meclisin aldığı kararı Tefvik Paşa'nın son yazdığı telgrafa cevaben net ifadelerle kısaca yazmasını Heyeti Vekilenin de üzerine düşeni yapacağını söylemiştir. (TBMM GZC D. 1, C. 1, 147. İçtima: 416)

İstiklal Marşı'nın Kabulü

Nurullah Çetin, Millî Marşımızın yazılışında 'siyasi' ve 'toplumsal ve ruhi' olmak üzere iki temel sebepten bahsetmektedir. Siyasi sebebi, Türkiye'nin Meclisin açılması ile birlikte bağımsız bir hükümet olduğunu ilan ettiğini ve Millî Marşı bağımsızlığın gereklerinden biri

olarak açıklarken; toplumsal ve ruhi sebebi, Millî Mücadele'de gösterilen millî azmi, millî heyecanı koruyup ve besleyecek bir ihtiyaç olarak açıklamıştır. (Çetin 2014: 32) Şehirlerde ve cephelerde Millî Mücadele adına yoğun mesai harcayan İrşat Heyeti üyeleri de sahada bu sebeplere bizzat şahitlik etmişler ve Erkânı Harbiye Umum Reisi İsmet Paşa ile Garp Cephesi'nde bir araya gelerek millî bir marşın yazılmasının gereği üzerinde durmuşlardır. (Altınbaş 2015: 27) İsmet Paşa, Maarif Vekili Rıza Nur ile görüşerek Fransızların millî marşına (Marseyyez) benzer bir millî marş yazılması gerektiğinden bahseder. Bu amaçla 25 Ekim 1920 tarihinde Hâkimiyeti Milliye gazetesine, "*Şairlerimizin nazar-ı dikkatine: Milletimizin dâhili ve harici İstiklal uğruna girişmiş olduğu mücadeleyi ifade ve terennüm için bir İstiklal Marşı...*" yarışması düzenleneceği ve beş yüz lira ile ödüllendirileceği ilan edilmiştir. (Çetin 2014: 33) Meclisin 14 Aralık 1920 tarihli toplantısında Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey, Maarif Vekâletince ilan edilen millî marş yarışması neticesinin Meclisçe oluşturulacak bir komisyon tarafından incelenmesine dair bir takrir sunmuş ve kabul edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 6, 114. İçtima: 358) Yarışmaya katılan 724 eserden altı tanesi seçilir ancak bu şiirlerde Millî Mücadele'nin ruhunu ve milletin duygularını karşılamaktan uzaktır. (Güler 2017: 171) Bunun üzerine Rıza Nur'un yerine Maarif Vekili olan Hamdullah Suphi Bey, Mehmet Âkif Bey'e başvurur, para ödülü olduğu için yarışmaya katılmayacağını ifade etmesi üzerine, ödül konusunda istediği değişikliğin yapılacağı teminatı üzerine kabul etmiştir. (Bacanlı 2018: 24)

Yarışmaya katılan millî marşların incelenmesi meselesi, Meclisin 26 Şubat 1921 tarihinde İstiklal Marşı ile ilgili Maarif Vekâletinden gelen bir tezkere ile tekrar gündeme gelmiş, Meclis Reisinin, marşın incelenmek üzere Maarif Encümenine havale edilmesi yönündeki oylamaya karşı çıkan İzmit Mebusu Hamdi Namık Bey, Maarif Encümeni Reisi Mehmet Âkif Bey'in de bir şiiri olduğu için ayrıca bir encümen kurulmasını teklif etmiş ancak kabul edilmemiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 8, 157. İçtima: 434)

Hamdullah Suphi Bey, 1 Mart 1921 tarihinde Meclis kürsüsüne çıkarak, Mehmet Âkif Bey'in fevkalade bir şiir gönderdiğini belirterek 'İstiklal Marşı'nı okumuştur. Ayrıca diğer altı şiirin de Meclis Genel Kuruluna sunulacağını ifade etmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 9, 1. İçtima: 13) Meclisin 12 Mart 1921 tarihli oturumunda, "*Maarif Vekâletinin İstiklal Marşı hakkındaki tezkeresi*" görüşülürken, İstiklal Marşı seçiminin Maarif Encümeni ya da Maarif Vekâleti tarafından yapılması tartışılırken, Meclis Genel Kuruluna Mehmet Âkif Bey'in yazmış olduğu marşın kabul edilmesi yönünde takrirler verilmiştir. Yapılan oylama sonucunda Mehmet Âkif Bey'in yazmış olduğu 'İstiklal Marşı' kabul edilmiştir. Kırşehir Mebusu Müfit Efendi, Hamdullah Suphi Bey'in marşı kürsüde okumasını rica etmiş, Konya Mebusu Refik Bey'in de "*Milletin ruhuna tercüman olan işbu İstiklal Marşının ayakta okunması...*" teklifi üzerine Hamdullah Suphi Bey tarafından okunan 'İstiklal Marşı' ayakta, alkışlar eşliğinde dinlenmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 9, 6. İçtima: 85-90) Fahri Çoker'in ifadesi ile İstiklal Marşı, 1982 Anayasasının üçüncü maddesinde yasal yerini bulmuştur. (Çoker 1994: 659)

Matbuat Kanunu ve Sebilürreşad Meclis Gündeminde

Sinop Mebusu Hakkı Hami Bey, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyetinin kuruluşunu, dâhili ve harici olarak propaganda ve irşat amacıyla öncelikle İrşat Encümeni kurulduğunu sonra bu encüme destek amacıyla bir Matbuat Müdüriyetinin kurulmasının teklif edildiğini ve İrşat Encümeni'nin yapması gereken istihbarat vazifesinin de Matbuat Müdüriyetine verilmesi ile bir Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti teşkil edildiği şeklinde açıklamıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 8, 159. İçtima: 514)

Meclisin 28 Kasım 1921 tarihli oturumunda, "*Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi bütçe*" görüşmeleri mebuslar arasında uzun tartışmalara neden olmuştur. Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti tarafından Anadolu gazetelerine yapılan yardımlar ki içlerinde Sebilürreşad'ın da bulunması Mehmet Âkif Bey'i tartışmanın muhataplarından biri haline getirmiştir.

Görüşmeler esnasında söz alan Konya Mebusu Vehbi Bey, propaganda memurlarının paralarını aldıklarını ancak bir iş yapmadıklarını, *“böyle istihbarat lazım değildir”* diyerek şikâyetle bulunmuştur. Ardından söz alan Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey, *“bugün bizim yegâne menabii varidatımız köylülerin kesesidir... Ayağına don bulamayan bir köylü kesesinden, kıyısından buca ğından çıkardığı parayı bize veriyor. Biz de nereye sarf ediyoruz? Bol bol maaşata Teşkilat, teşkilat icad ediyoruz...”* diyerek istihbaratın ne yaptığını, hangi gazetesinin, hangi ajansının köylere gittiğini sormuştur. Sinop Mebusu Hakkı Hami Bey söz alarak, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyetinin kuruluş amacı ile bugün yaptığı işlerin uyuşmadığını söyleyerek basılan matbuatların köylülere ulaşmadığını, Ankara’da propaganda yapmanın anlamının olmadığını asıl köylüye ulaşılması gerektiğini belirtmiştir. *“Matbuat Müdüriyeti; matbaalara, neşriyata hizmet ediyor. Acaba bundan maksadı nedir? Bendeniz zannediyorum ki bundan maksadı, matbuata suhulet gösterecek, bir nüsha çıkaracak ise on nüsha çıkarsın, bir gönderecek ise on göndersin, gazeteler fazla miktarda neşriyatta bulunsun da herkes vukuatı yevmiyeden haberdar olsun ve memlekete alâka peyda etsin, çalışsın”* fakat maalesef bunun böyle olamadığını sözlerine eklemiştir. (TBMM ZC D.1, C. 8, 159. İçtima: 514-515)

Karesi Mebusu Abdülgafur Efendi de Matbuat Müdüriyetinin kendisine ait matbaası, dolgun maaşlı memurları olduğu halde niçin kendi gazetesini çıkarmadığını, Hâkimiyeti Milliye ve Yenigün gibi gazetelere destek verildiğini sormuştur. Bir Mebusun *“Sebilürreşad’a da muavenet (yardım) ediyorlar”* çıkışı üzerine Abdülgafur Efendi; *“Matbuat Müdüriyeti elinden geldiği kadar; âlemi İslamın yegâne bir ceridei feridesi olan Sebilülreşad’a elinden geldiği işkâli, elinden gelen tazviki reva gördü. Şahidi zihyatı benim. Bugün onun Matbuat Müdüriyetince tabına Heyeti Celileleri müttefikan karar verdi ve Heyeti Vekilei Muhteremeye havale buyurdu ve oradan emir aldığı halde elinden gelen işkâli reva gördü... Matbuat Müdürü Umumisi. Ama sonradan muavenet etti, kâğıt vesaire verdi.”* Ertuğrul Mebusu Hamdi Bey’in, *“etti etti, pekâlâ etti”* demesi üzerine Mehmet Âkif Bey,

“bilmeyerek söyleme” diyerek karşılık vermiştir. Aralarında çıkan tartışma neticesinde birbirlerini “dalkavukluk” ve “rezillik” ile itham etmişlerdir.

Yapılan tartışmalar neticesinde söz alan Matbuat Müdürü Umumisi Muhittin Bey yapılan eleştirilerin haklı olduğunu belirterek sözlerine başlamıştır. Matbuat Müdürlüğü vazifesinin “*Hükümetle matbuat arasında muntazaman nezaret eden vasitan ibaret olduğunu*” söylemiştir. Böyle bir müdüriyete Ankara’da matbuat olmadığı için gerek olmadığını, İstanbul’da matbuat fazla olduğundan orada gerek olduğuna işaret etmiş, hatta kaldırılabilceğini söylemiştir. Mehmet Âkif Bey, “*Kastamonu’da bir matbaa vardır ki emsali İstanbul’da yoktur*” diyerek araya girmiştir. Muhittin Bey’in, matbaanın motorunun olmadığını söylemesi üzerine Mehmet Âkif Bey, “*Zarar yok, el ile çevirirler. Yevmiye (20-30) bin gazete basılabilir*” şeklinde cevap vermiştir. Matbuat Müdürü Muhittin Bey konuşmasına Anadolu’da bulunan bazı gazetelerin zor durumda olduklarını, Kastamonu’da Açıksöz gazetesi, Erzurum’da Albayrak gazetesi, Amasya’da Emel gazetesi, Yeni Adana ve Kayseri gibi gazetelerin kâğıt eksikliklerinden bahsetmiş, ellerinden geldiği kadar yardım ettiklerini belirterek konuşmasına devam etmiştir. (TBMM ZC D.1, C. 8, 159. İçtima: 513-525)

Aynı oturumun ikinci celsesinde Erzurumlu Nusret Efendi tarafından “*Sebilürreşad gazetesi için lâzımgelen muavenetin ifası*” teklif edilmiştir. Malatya Mebusu Feyzi Efendi söz alarak, yalnız Sebilürreşad’ın adının geçtiğini diğer gazetelere de yardım edilmesi gerektiğini söylemiştir. Mehmet Âkif Bey söz alarak, “*Meclis bu husus için zaten evvelce karar vermiştir. Bu mesele bitmiştir. O tavrı ben vermedim. Kim vermiştir, rica ederim söyleyiniz? Bu zaten mukarrerdir. Tekrar tavrı vermeğe hacet yoktur*” diyerek konuyu kapatmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 8, 159. İçtima: 533)

Meclisin 9 Eylül 1922 tarihli oturumunda, “*Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi bütçe*” görüşmelerinde Karesi Mebusu Hasan Basri Bey’in konuşmasında ‘Sebilürreşad’ gazetesi ve aldığı

yardımlar tekrar gündeme gelmiştir. Antalya Mebusu Hamdullah Suphi Bey, 'Sebilürreşad' gazetelerinin köylerde jandarma marifetiyle zorla sattırıldığını, "*Türk milletini kahir altında eşeğe benzeten şeyler...*" neşrettiklerini söylemiştir. Mehmet Âkif Bey, "*Çıkar, göster, müfterisin*" diye itiraz etmiştir. Hasan Basri Bey konuşmasına devam ederek, 'Hamdullah Bey'in 'Sebilürreşad' namına altı bin lira aldığı' iddia etmesinin yalan olduğunu belirterek "*1336 senesinde Matbuatın Sebilürreşad'a icra ettiği muavenet (190) lira, 1337 senesinde (910) lira, 1338 senesinde (559) lira ki cem'an (1.659) lira*" olduğunu açıklamıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 22, 99. İçtima: 595-596)

Meclisin 16 Eylül 1922 tarihli oturumunda, "*Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiye Bütçesi*" görüşülmeye devam etmiştir. Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürü Ağaoğlu Ahmet Bey açıklamalarda bulunurken, Hamdullah Suphi Bey 'Sebilürreşad' gazetesine ne kadar yardım yapıldığını sormuştur. Ağaoğlu Ahmet Bey, para verilmediğini, altı top kâğıt verildiğini söylemesi üzerine Mehmet Âkif Bey "*dört buçuk top*" diyerek düzeltmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 103. İçtima: 85)

Meclisin 7 Ekim 1922 tarihli oturumunda, "*Matbuat Müdüriyeti Umumiyesinin 1338 senesi bütçesi*" görüşmeleri devam ederken Karesi Mebusları Abdülgafur Bey ve Hasan Basri Bey ile birlikte Mehmet Âkif Bey "*müzakere olan 344'üncü faslın sekizinci- Anadolu matbuatına muavenet maddesinin*" reddini teklif etmişler, teklif kabul edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 114. İçtima: 296)

Sunmuş Olduğu Takrir ve İmzasının Bulunduğu Takrirler

Mehmet Âkif Bey'e haklı namını kazandıran Millî Marşımızın yanında Meclis faaliyetleri de hafızalara kazınmasında etkili rol oynamıştır. Bu itibarla; Mehmet Âkif Bey'in, I. TBMM döneminde Maarif Encümeni Reisliği görevinin yanında, üç defa Meclis kürsüsünden Genel Kurula hitap etmiş olması ve kendi hazırladığı bir takrir ve imzasının yer aldığı 14 takrir de göz önünde bulundurulduğunda Meclis'te aktif bir rol oynadığını kanıtlamaktadır.

1. Burdur Mebusu Mehmet Âkif Bey, Meclisin 31 Aralık 1921 tarihli oturumunda bazı mebuslarla birlikte *“İstanbul’daki fezahati ahlakiyeye karşı Büyük Millet Meclisince bir beyanname neşredilmesine dair”* bir takrir sunmuşlardır. Sunulan takrirden, İstanbul’da dinî ve millî ahlakın ihmal edildiğini, Türk ve Müslüman kadınların işgal kuvvetlerine mensup askerlerle özel ve umuma açık yerlerde dans ettikleri ve yakın ilişki kurdukları belirtilerek bu duruma engel olunmasının elzem olduğu, bir beyanname yayınlanarak bunlara cüret edenlerin mesul tutulacağına tebliğ edilmesi teklif edilmiştir.

Sunulan takrirden imzası bulunan Karesi Mebusu Abdülgafur Bey söz alarak, İstanbul’da meydana gelen bu ahlaksız durumun Yunan mezaliminden kaçıp İstanbul’a gelen muhacirlerin, yatacak yeri, yiyecek ekmeği yokken diğer tarafta Beyoğlu ve Kadıköy gibi yerlerde bu durumların yaşanması *“Türk ve Müslüman kalplerini parçalayacağını”* belirtmiştir. Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey, *“Orada Halife diye bir herif var, o baksın yahu!”* seslenişine karşı Abdülgafur Bey, *“...İstanbul’umuzu düşmanı terk etmedik, etmeyeceğiz... topraklarımız kadar namusumuz ve dinimiz için de harbediyoruz”* diyerek Anadolu evlatlarının siperlerde canıyla, başıyla uğraştıklarını diğer tarafta ecnebi askerlerle kol kola dans eden bu kadınların ve erkeklerin hesap vereceklerini belirtmiştir. Tartışmalar, ‘bu gibi işlerin sonraya bırakılması’ bahsinde ilerlerken Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey söz alarak, Büyük Millet Meclisinin yayınladığı beyannamenin yalnız Anadolu için değil Misak-ı Millî dâhilindeki memleketlerde de geçerli olduğunu belirterek söz konusu takrirden yayınlanması istenilen beyannamenin neşredilmesi ile bunların muhatap alınacağını, bunları yapanların bizden olmadıkları için gerek olmadığını söylemiştir. Türk ve Müslüman olmadıklarını zaten cezalarının verileceğini sözlerine eklemiştir. Neticede takrir kabul edilerek Şer’iye Vekâletine havale edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 15, 137. İçtima: 268-271)

2. Meclisin 19 Ağustos 1920 tarihli oturumunda, *“Hukuku Esasiye ve tahsisat hakkında Hukuku Esasiye Encümeninin teklifi kanunisi ve mazbatası”* gündeme gelmiş ve Hukuku Esasiye Encümeninin

nizamnamede açıkladığı şekliyle oya sunulması yönünde Kütahya Mebusu Ragıp Bey tarafından bir takrir verilmiştir. Sunulan bu takrirden Mehmet Âkif Bey'in de imzası bulunmaktadır. (TBMM ZC D. 1, C. 3, 53. İçtima: 358)

3. Meclisin 12 Şubat 1921 tarihli oturumunda, Amasya Mebusu Hamdi Bey ve aralarında Mehmet Âkif Bey'in de bulunduğu bazı mebuslarla birlikte "*mebdei içtimanın 1337 Martı iptidasına tahviline dair*" bir takrir sunmuşlardır. (TBMM ZC D. 1, C. 8, 149. İçtima: 197)

4. Meclisin 22 Ağustos 1921 tarihli oturumunda, Karahisarlı Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Bey tarafından aralarında Mehmet Âkif Bey'in de bulunduğu bazı mebuslarla birlikte bir takrir sunulmuştur. Sunulan takrirden, Kars'ta bir konferans düzenleneceği, Büyük Millet Meclisi delegelerinin de katılacağını duyduklarını ve konferans hakkında Hükümetin gizli bir oturumda izahat vermesini istemişlerdir. Yapılan oylamada takrir kabul edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 12, 65. İçtima: 69)

5. Meclisin 15 Eylül 1921 tarihli oturumunda, Ordunun Sakarya Zaferi münasebetiyle Karesi Mebusu Vehbi Bey ve bazı mebuslar tarafından bir teşekkürname yazılması yönündeki takririne Mehmet Âkif Bey de imza atmış ve takrir kabul edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 12, 76. İçtima: 217-218)

6. Meclisin 12 Kasım 1921 tarihli oturumunda, Van Mebusu Hasan Sıddık Bey'in bazı mebuslarla birlikte, "*Maarif Vekiline itimat reyinin tayini esami ile icrasını teklif*" ettikleri takrirden Mehmet Âkif Bey'in de imzası bulunmaktadır. Yapılan oylama sonucu yetmiş beş itimat oyu çıkarken buna karşın itimat vermeyenlerin sayısı da altmış sekiz olarak belirlenmiştir. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey oyların yakın olmasını işaret ederek istifasını sunmuştur. (TBMM ZC D. 1, C. 14, 109. İçtima: 201-202)

7. Meclisin 7 Mart 1922 tarihli oturumunda, Karesi Mebusu Abdülgafur Bey, Mehmet Âkif Bey ve bazı mebuslarla birlikte 'Nahiyelelerin Vazaifi' görüşülürken elli ikinci maddenin "*Kabristanın hüsnümühafazası ve icap ederse mahalli ahara nakli*" şeklinde olan on

dördüncü fıkrasını, “Kabristanın hüsnümühafazası ve zaruret görüldüğü takdirde hakimüşşeri tarafından verilecek ilamı şer’i üzerine mahalli ahara nakli” şeklinde tadilini isteyen bir takrir sunmuşlardır. Takrir dikkate alınmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 18, 4. İçtima: 106-107)

8. Meclisin 8 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, İcra Vekilleri seçimlerine dair kanunun, “İcra Vekilleri Riyaseti için Meclisin reisleriyle encümenler reislerinden ve mevcut vekillerden mürekkep bir Heyet tarafından ve icra vekâletleri için Vekiller Heyeti Riyasetince Meclis Âzasından mâakal üç namzet irade olunur. Büyük Millet Meclisi bunlardan birini yahut yine Meclis Âzası meyanından olmak üzere diğerini intihabedebilir. İcra Vekilleri Reisinin dahi vekiller gibi ekseriyeti mutlaka ihraz eylemesi meşruttur.” şeklindeki ikinci maddesi için aralarında Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey, Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey’in de bulunduğu seksen beş mebus bir tadil takriri sunmuşlardır. Mehmet Âkif Bey’in de imzası bulunan takrir, “İcra Vekilleri Reisi ile İcra Vekilleri Büyük Millet Meclisi tarafından reyi hali ve ekseriyeti mutlaka ile azayı Meclis meyanından ayrı ayrı intihab olunurlar” şeklinde oy çokluğu ile kabul edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 21, 70. İçtima: 326-327)

9. Meclisin 31 Temmuz 1922 tarihli oturumunda, Erzincan Mebusu Emin Bey ve aralarında Mehmet Âkif Bey’in de bulunduğu bazı mebuslar tarafından “bayram münasebetiyle Meclisin Ağustosun on yedisine kadar tatil edilmesine” dair Meclis Genel Kuruluna bir takrir sunulmuş, kabul edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 22, 83. İçtima: 103-104)

10. Meclisin 28 Ağustos 1922 tarihli oturumunda, Şer’iye ve Evkaf Vekâleti bütçe görüşmelerinde ‘üçüncü maddedeki Fetva Heyetinin adedine dair’ Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Bey, bazı mebuslar ile Mehmet Âkif Bey’in de imzasının bulunduğu bir takrir sunmuşlardır. Sunulan takrirden, üç aza ve bir fetva emini unvanı altında bir Fetvahane teşkil olunduğunu, bunun yetersiz olacağını on aza ve bir de fetva emini bulunması gerektiğini teklif etmişlerdir. Oylama

sonucu taktir kabul edilmiştir. Ardından Edirne Mebusu Şeref Bey ve yine Mehmet Âkif Bey'in de aralarında bulunduğu bazı mebuslarla birlikte 'Tetik ve Telif Heyetindeki azanın adedine dair' bir taktir sunulmuştur. Sunulan taktirde, oluşacak heyetin bir reis, sekiz azadan oluşması teklif edilmiş ve kabul edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 22, 92. İçtima: 394-396)

11. Meclisin 28 Ağustos 1922 tarihli oturumunda, 'Şavşat kazası merkezinde açılacak Darülhilafe Medreseleri tahsisatının Şer'iyeye bütçesinde 115. fasıla ilavesini' teklif eden taktirde Mehmet Âkif Bey'in de imzası bulunmaktadır. Taktir kabul edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 22, 92. İçtima: 404-405)

12. Meclisin 28 Eylül 1922 tarihli oturumunda, "Memaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl mahkemeleri hakkındaki Encümeni Mahsus mazbatasının birinci maddesinin" reddini teklif eden taktirde Mehmet Âkif Bey'in de imzası bulunmaktadır. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 109. İçtima: 197) Taktir kabul olunmuş, madde kaldırılmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 110. İçtima: 232-233)

13. Meclisin 14 Ekim 1922 tarihli oturumunda, "Çorum Mebusu Ferid Beyle rüfekasının, Merhum Kolağası Resneli Niyazi Bey ailesiyle Ankara Mebusu sabıki Atıf Beye evvelce muhassas iken bilahara kat'edilmiş olan hidematı vataniye tertibinden maaşların tekrar itası hakkında kanun teklifi ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası (2/349)" görüşülürken Sinop Mebusu Hakkı Hami Bey tarafından, "1324 inkılâbı kahramanlarından Atıf Bey hakkında ruznamede mevcut ve bir maddeden ibaret lâyiha kanuniyenin mevaddı saireye takdimen müstaceliyetle (ivedilikle) müzakeresini" teklif ettiği bir taktir sunmuştur. Mehmet Âkif Bey'in de imzasının bulunduğu taktir kabul edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 119. İçtima: 402)

14. Meclisin 14 Ekim 1922 tarihli oturumunda, "Adana Mebusu Zamir Beyle arkadaşlarının, Ziraat makinalarında müstamel mevaddı müşteile ve damızlık hayvanat ve kimyevi gübrelerin Gümrük Resminden muaf olmasına dair kanun teklifinin Perşembe Ruznamesine

alınmasına dair” takririne Mehmet Âkif Bey de imza atmış, takrir kabul edilmiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 119. İçtima: 403)

15. Meclisin 28 Ekim 1922 tarihli oturumunda, “*Trabzon Mebusu Hasan Bey’le arkadaşlarının, Kırşehir sabık Mebusu Bekir Efendiye ait İstida Encümeni mazbatasının müstacelen müzakere edilmesine dair*” takrirden Mehmet Âkif Bey’in de imzası bulunmaktadır. Takrir kabul edilmemiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 24, 128. İçtima: 228)

16. Meclisin 5 Nisan 1923 tarihli oturumunda, “*Mebuslara, Meclisin nisabını müteessir etmiyecek tarzda izin verilmesi hususunun bir karara bağlanmasına dair Büyük Millet Meclisi Riyaseti Saniyesi tezkeresi*” görüşülürken, Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey, müzakerenin yeterli olduğunu, “...*Divanı Riyasetin nisabı müzakere hesabına mezuniyeti tensip ve teklif etmediği arkadaş-lardan bilâmezuniyet gidenlerin tahsisat ve harcırah alamıyacak-larının tahtı karara alınmasını*” teklif etmiştir. Mehmet Âkif Bey’in de aralarında bulunduğu bazı mebuslarla Yusuf Ziya Bey’in teklifinin oylanması yönünde bir takrir sunulmuş, takrir kabul edilmemiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 28, 18. İçtima: 355-365)

Katılmış Olduğu Oylamalar

Mehmet Âkif Bey, katılmış olduğu oylamalarda¹¹ büyük çoğunlukla ‘kabul’ oyu kullanmıştır. Ancak belirtilmesi gereken bir husus

¹¹ “*Konya Teşkilatı Mülkiyesi Hakkındaki Kanun Layihası*”, ret oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 7,130. İçtima, s. 205.) 2. “*Maden Kömürü İhracı Hakkındaki Kanun*”, kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 7, 131. İçtima, s. 235.) 3. “*Ankara-Sivas Hattı Tahsisatı Munzamması Hakkındaki Kanun*”, kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 7, 137. İçtima, s. 368.) 4. Heyeti Vekile Reisi Fevzi Paşa’nın oluşturduğu Heyeti Vekile’ye itimat oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 8, 141. İçtima, s. 32.) 5. “*Posta ve Telgraf Bütçesine Zam İcrası Hakkındaki Kanuna*” kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 8, 143. İçtima, s. 78.) 6. “*Heyeti Murahhasanın Tahsisatı Hakkında Bütçenin 195’inci Faslına Yüz Bin Lira Konulması Teklifine*” kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 8, 145. İçtima, s. 103.) 7. “*Muvazenei Maliye Encümeninin Sekiz Milyon Liralık İkinci Avans Kanunu*”, kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 9, 11. İçtima, s. 204.) 8. “*Fıkarayı Ahaliye Tevzi Edilmek Üzere Ormanlardan Kat’olunacak Mahrukat Hakkındaki Layihai Kanuniye*”, kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 9, 12. İçtima, s. 259.) 9. “*Cebelibereket Mebusu Faik Beyin Tedavi Esnasında tahsisatının Tam Olarak Verilmesine Dair Divanı Riyaset Kararı İçin*”, kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 10, 23. İçtima, s. 64.) 10. “*Erzurum-Erzincan ve Samsun-Havza Şimendifer Hututunun İnşaatı ve Kızılırmak Nehrinin Masarifi İstikşafiyesi Hakkındaki Kanun*”, kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 10, 26. İçtima, s. 148.)

11. "Mebuslardan Vefat Edenlerin Ailelerine Verilecek Tahsisata Dair Karar İçin", ret oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 10, 30. İçtima, s. 257.) 12. "Gümrük Tarifesinin (B) ve (D) Cetvelleri Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 10, 30. İçtima, s. 259.) 13. "Posta ve Telgraf Ücretlerinin Tezyidi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 10, 38. İçtima, s. 378.) 14. "Hekimhan Kazası Namıyla Bir Kaza teşkiline Dair Kanun Layihası", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 10, 40. İçtima, s. 448.) 15. "Muhacirinin Sevkleri İçin Yüz Elli Bin Liranın Avans Olarak İtası Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 11, 42. İçtima, s. 50.) 16. "2 Temmuz 1337 Tarihli Avans Kanunu", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 11, 45. İçtima, s. 121.) 17. "Hudut Sıhhiye İdaresiyle Tekait Sandığına Ait Rüsümün Tezyidi Hakkındaki 28 Teşrinisani 1336 Tarihli Kanunu Muaddil Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 11, 51. İçtima, s. 306.) 18. "Nüfus Vukuatının Altı Ay Müddetle Cezayı Nakdiden Muafiyetine Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 11, 51. İçtima, s. 307.) 19. "Muafiyeti Askeriye Vergisi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 11, 53. İçtima, s. 341.) 20. "Türkiye - Afgan Muahedenamesi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 11, 53. İçtima, s. 343.) 21. "Türkiye - Rusya Muahedenamesi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 11, 53. İçtima, s. 345.) 22. "Türkiye ile Rusya Beyninde Münakit Üsera MukaveleNamesi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 11, 53. İçtima, s. 346.) 23. "İhracat Resminin İlğası Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 11, 60. İçtima, s. 414.) 24. "Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık Tevçihine Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 12, 62. İçtima, s. 21.) 25. "Amasya'da Şefkati İslamiye Yurdu İçin Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Bütçesine Beş Bin Lira Tahsisat Kabulüne Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 13, 93. İçtima, s. 157.) 26. "Nafia Vekili Rauf Beyefendinin İstifanamesinin İadesiyle Teyidi İntihap ve Beyanı İtimadı", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 14, 114. İçtima, s. 288-289.) 27. "Gazianteb Ahalisine Muavenet Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 15, 124. İçtima, s. 78.) 28. "Hyaneti Vatanıye Mücrimininden Bir Kısmının Aflarına Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 15, 130. İçtima, s. 155.) 29. "Umum Jandarma Kumandanlığının Senei Haliye Bütçesine Zammedilen Tahsisat Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 15, 130. İçtima, s. 156.) 30. "Adana Leyli Sultanisi ile Gazianteb'deki Ticaret İdadisi İçin Maarif Vekâletinin 1337 Bütçesine Tahsisat İlavetine Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 15, 132. İçtima, s. 214.) 31. "Münhasıran Gümrük Muamelatını Teftiş İçin Maliye Vekâletinde 4 Müfettişlik İhdası Hakkındaki Kanun", çekimseser oy kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 15, 132. İçtima, s. 216.) 32. "Sülüsani Müddeti Cezaiyelerini İkmal Eden Mahkuminin Aflarına ve İşgal Olunan Mahaller Ahalisinden Maznun ve Müttehem Olan Cünha ve Cinayet Erbabı Haklarındaki Hukuku Umumiye Davasının Teciline Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 16, 141. İçtima, s. 7.) 33. "Mut kazasının Kale Mahallesi Vaki Mamüştemilat Bir Kıta Hamam Arsasının Mut Kazası Belediyesine Terkine Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 16, 144. İçtima, s. 51.) 34. "1337 Senesi Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesi Bütçesine 40 Bin Lira Tahsisatı Munzama İtasına Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 16, 149. İçtima, s. 134.) 35. "Konya Darüleytamı İçin Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Bütçesine Zemaim İcrasına Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 16, 151. İçtima, s. 166.) 36. "Müdafaai Milliye Bütçesine İki Milyon Liralık Avans İtası Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 16, 152. İçtima, s. 186.) 37. "Hariciye Vekili Yusuf Kemal Beye İtimat Oylaması", itimat oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 16, 154. İçtima, s. 225.) 38. "1337 senesi Hariciye Vekâleti Bütçesine 160 Bin Lira Tahsisatı Munzamma İlavetine Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 16, 155. İçtima, s. 245.) 39. "Senei Haliye Dâhiliye Vekâleti Bütçesinin 151'inci Faslının Dördüncü Tahsisatı Muhtelif Maddesine İlaveten Dört Bin On Lira Tahsisat İlavetine Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 16, 156. İçtima, s. 256.) 40. "Zahire İthalatından Alınmakta Olan Gümrük Resmi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 17, 166. İçtima, s. 158.) 41. "Koçgiri Hadisesinde Duçarı Sefalet

Olanlara Tohumluk ve Yemeklik Verilmesine Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 17, 166. İçtima, s. 159.) 42. "1337 Senesi Muvazenei Umumiye Kanununun Eski Sekizinci ve Yedinci Maddesi Hakkında", çekimser oy kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 17, 166. İçtima, s. 161.) 43. "1337 Senesi Muvazenei Umumiye Kanunu", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 17, 166. İçtima, s. 162.) 44. "1338 Senesi Avans Kanunu", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 17, 167. İçtima, s. 192.) 45. "Heyeti Vekile ile Yusuf Kemal Beye İtimat Beyan Olunmasına Dair İzmir Mebusu Yunus Nadi Beyin Takririne Dair" oylamada çekimser oy kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 18, 4. İçtima, s. 109.) 46. "Zabitanından Kıdemli Yüzbaşı ve Memurin ve Mensubini Askeriyeden Maaşı Muadilleri İçin Melbusat ve Teçhizat Bedeli İtası Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 18, 8. İçtima, s. 232.) 47. "Türkiye-Ukrayna Muhadenet Ahitnamesi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 18, 9. İçtima, s. 259.) 48. "Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Muahedenamesi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 18, 9. İçtima, s. 260.) 49. "Mükellefiyeti Nakliye Kanun Layihasının Birinci Maddesinin Tayyını Kabule Dair", ret oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 18, 10. İçtima, s. 283.) 50. "Adliye Vekili Refik Şevket Beye İtimat Beyanı Oylaması", ademiitimat oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 18, 15. İçtima, s. 386.) 51. "Bayezid Livasına İthal Olunacak Zahair Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 24. İçtima, s. 137.) 52. "İstihlak Resmi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 27. İçtima, s. 189.) 53. "Merakibi Bahriyeden Alınacak Rüşum Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 27. İçtima, s. 191.) 54. "Şehbenderhaneler Rüşumunun Tezyidi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 28. İçtima, s. 228.) 55. "Sigara Kağıdı İstihlak Resminin Tezyidi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 28. İçtima, s. 229.) 56. "Kibrit İstihlak Resminin Tezyidi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 28. İçtima, s. 230.) 57. "Mükellefiyeti Nakliye Askeriye Kanunu", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 30. İçtima, s. 298.) 58. "Memaliki Müstahsaladan Firar veya Gaybubet Eden Ahalinin Emvali Menkule ve Gayrimenkulelerinin İdaresi Hakkındaki Kanun", çekimser oy kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 31. İçtima, s. 336.) 59. "Vazifei Mahsusa ile Ukrayna'ya Gidecek Heyetin Masarifi Zaruriyesine Karşılık Olmak Üzere 1338 Senesi Hariciye Vekâleti Bütçesine Mevzu Tahsisat Kanununa Müzeyyel Kanun", çekimser oy kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 34. İçtima, s. 414.) 60. "İktisat Vekili Sırrı Beye Beyanı İtimadedilmesine Dair", ademiitimat oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 34. İçtima, s. 415.) 61. "Müecceliyeti Askeriye Vergisi Kanunu", çekimser oy kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 38. İçtima, s. 507.) 62. "Başkomandanlık Müddetinin 5 Mayıs 1338 Tarihinden İtibaren 3 Mah Daha Temdidi Hakkındaki Kanun", çekimser oy kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 40. İçtima, s. 530.) 63. "1338 Senesi İkinci Avans Kanunu", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 19, 40. İçtima, s. 531.) 64. "Kastamonu Mebusu Doktor Suad Beyin Dört Ay Mezuniyeti Zarfında Kendilerine Tam Tahsisat İtası Hakkındaki Divanı Riyaset Kararına", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 20, 50. İçtima, s. 306.) 65. "Dâhiliye Vekili Ali Fethi Beye İtimat Beyanı", ademiitimat oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 20, 51. İçtima, s. 336.) 66. "Zahire İthalatından Alınan Gümrük Resminin Temdidi Meriyetine Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 20, 57. İçtima, s. 497.) 67. "Meccanen Kereste Kat'ına Müsaade Edilmesi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 20, 57. İçtima, s. 499.) 68. "İcra Vekillerinin Sureti İntihabı Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 21, 70. İçtima, s. 341.) 69. "Müecceliyeti Askeriye Vergisi Kanununu Muaddil Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 21, 77. İçtima, s. 458.) 70. "İktisat Vekâleti Bütçesine 30 Bin Lira İlavesine Dair Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 21, 80. İçtima, s. 502.) 71. "Hiyaneti Vataniye Mücrimininin Bir Kısmının Affına Dair Af Kanununun Tefsiri Hakkındaki Adliye Encümeni Mazbatası", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 22, 82. İçtima, s. 65.) 72. "Dördüncü Avans Kanunu", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 22, 88. İçtima, s. 273.) 73. "Şeriye Vekâletinin 1338 Senesi Bütçesi", kabul oyu vermiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 22, 96. İçtima, s. 506.) 74. "28 Şubat 1338 Tarihli Avans Kanununun Üçüncü Maddesinin İlgasına Dair Kanuna", kabul oyu

kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 22, 100. İçtima, s. 622.) 75. "Düşmandan İstihlas Edilmiş ve Edilecek Mahallere Muavenet Hakkındaki 31 Teşrinievvel 1337 Tarihli Kanuna Müzeyyel Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 108. İçtima, s. 182.) 76. "Memaliki Müstahlasaya Gönderilecek İstiklal Mahkemeleri Hakkındaki Adliye Encümeni Mazbatasının Maddelerine Geçilmesi Hakkındaki Takririn İkinci Defa Reyê Vaz'ında", ret oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 110. İçtima, s. 245.) 77. "Memaliki Müstahlasaya İlam Edilecek İstiklal Mahkemeleri Hakkındaki Kanunun İkinci Maddesinin Tayını Hakkındaki Takrire", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 110. İçtima, s. 246.) 78. "Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesinin 1338 Senesi Bütçesi", çekimser oy kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 114. İçtima, s. 311.) 79. "Sinob'da Tersane Namıyla Mevcut Arazinin Belediyeye Terkine Dair Kanuna Zeyil Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 115. İçtima, s. 324.) 80. "Altıncı Avans Kanununun İkinci Defa Reyê Vaz'ına", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 117. İçtima, s. 355.) 81. "Ankara Mebusu Sabıkı Atf Beye Hidematı Vataniye Tertibinden Bin Kuruş Maaş Tahsisi Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 23, 119. İçtima, s. 418.) 82. "Hasbellüzum Bir Mahalle İlam Kılmacak İmalatı Harbiye Sivil Ustalarıyla Levazımatı Umumiye Fabrika ve Müessesatı Sanatkârlarına Harcırah İtası Hakkındaki Kanun", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 24, 121. İçtima, s. 22.) 83. "Cami Beyin Müstafi Addedilmesi Hakkındaki Karara", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 24, 123. İçtima, s. 90.) 84. "Muaveneti İçtimaiye Bütçesine", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 24, 127. İçtima, s. 209.) 85. "Anadolu ve Bağdad ve Uşak-Afyon Karahisar Demiryolları Tarifeleri Hakkındaki Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 24, 134. İçtima, s. 434.) 86. "Nisabı Müzakere Kanununu Muaddel 272 Numaralı Kanununun Tefsiri Hakkındaki Mazbataya", ret oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 24, 135. İçtima, s. 446.) 87. "İstilazedelere Tavizan Verilecek Tohumluk Bedeli Hakkındaki Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 24, 137. İçtima, s. 501.) 88. "Menhubat Komisyonlarına Ait Kanun Layıhasının Birinci Maddesinin Oylamasına", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 24, 138. İçtima, s. 525.) 89. "Yunanlılardan Tahlis Olan Mahallerde Menhubat Komisyonlarının Sureti Teşkilıyla Vazaifine Dair Kanuna", çekimser oy kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 25, 141. İçtima, s. 19.) 90. "Telgrafnamei Hilafetpenahinin Kaimen İstimai Hakkındaki Takrire", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 25, 146. İçtima, s. 106.) 91. "İstanbul'a Giden Heyeti Mebusanın Harcırahı Hakkındaki Divanı Riyaset Kararına", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 25, 146. İçtima, s. 108.) 92. "Memaliki Müstahlasaya İstiklal Mahkemeleri İlamı Hakkındaki Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin Takririne", ret oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 25, 151. İçtima, s. 238.) 93. "3 Milyon Liralık Avans Kanununa", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 25, 153. İçtima, s. 311.) 94. "Evkaf Vekâletinin Hidematı Umumiyesinin İfası İçin Avans İtasına Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 25, 159. İçtima, s. 496.) 95. "Sulh Heyeti Murahhasası Masarifati İçin Tahsisatı Munzamma İlavesine Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 26, 163. İçtima, s. 80.) 96. "Müsakkafat Vergisini ve Ağnam Resmiyle Gümrük Tarifesinin Tadiline ve 15 Ağustos 1338 Tarihli Kanununun İlgasına ve Memaliki Müstahlasa Aşar Muamelatına ve Aşar Mültezimlerinden Edayı Deynedenlerin Emlaki Merhune ve Mütetavızılarının İadesine ve Aşar Nizamnamesine ve Vilayetlerin Hissei Menafi ve Maarifine Tömbekiler Bey'iyeye ve İstihlak Resmine ve 9 Kanunuevvel 1338 Tarihli Avans Kanununa Bir Madde İlavetine Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 26, 172. İçtima, s. 307.) 97. "Meclis Bütçesine Zamaim İcrasına Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 26, 176. İçtima, s. 428.) 98. "Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin Kanun Teklifinin Maddelerine Geçilmesi Hakkındaki Takrire", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 26, 176. İçtima, s. 429.) 99. "İstanbul Vilayetiyle İstihlasedilen Mahallerin Aşar Hissei İanesi Hakkındaki Kanuna", kabul oyu vermiştir. (TBMM ZC D. 1, C. 26, 180. İçtima, s. 513.) 100. "Yeni Gün Gazetesinin Makalesi Hakkındaki Divanı Riyaset Kararına", ret oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 27, 183. İçtima, s. 64.) 101. "Dâhiliye Vekâleti Bütçesine Zamaim İcrasına Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 27, 184. İçtima, s. 99.) 102. "Ceza Kanununun Birinci Babının Beşinci Faslına Müzeyyel Mevad Hakkındaki

'Başkumandanlık Kanunu'dur. "Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık Tevcihine Dair Kanuna", kabul oyu kullanırken (TBMM ZC D. 1, C. 12, 62. İçtima: 21), "Başkumandanlık Müddetinin 5 Mayıs 1338 Tarihinden İtibaren 3 Mah Daha Temdidi Hakkındaki Kanuna", çekimses oy kullanmıştır. (TBMM ZC D: 1, C. 19, 40. İçtima: 530)

Vefatı

Mehmet Âkif Bey, I. Dönem mebusluğu sona ermesinin ardından tekrar mebus adayı olmamıştır. Bu gelişme üzerine de Mehmet Âkif

Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 27, 191. İçtima, s. 312.) 103. "9 Kânunuevvel 1338 Tarihli İstanbul Avans Kanununa Müzeyyel Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 27, 191. İçtima, s. 313.) 104. "Evkaf Vekâleti Hidematı Umumiyesinin İfası İçin 20 Kânunuevvel 1838 Tarihli Avans Kanununa Verilmiş Olan Yedi Yüz Elli Bin Liralık Tahsisata İlaveten Dört Yüz Bir Bin Doksan Dokuz Liranın Avans Olarak İtasına Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 27, 196. İçtima, s. 422.) 105. "Sekizinci Avans Kanununa", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 27, 197. İçtima, s. 447.) 106. "1339 Senesi Birinci Avans Kanununa", çekimses oy kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 27, 201. İçtima, s. 551.) 107. "İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bazı Mevaddını Muaddil Kanununun Sekizinci Maddesinin Tadili Hakkındaki Takriri", ret oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 28, 17. İçtima, s. 349.) 108. "Havali Şarkîye Muhacirlerinin İadesi ve Mesakininin Tamir ve İnşası İçin Tahsisat İtasına Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 28, 17. İçtima, s. 350.) 109. "Mebuslara Nisabı Ekseriyete Halel Gelmek Üzere İzin Verilmesine Dair Divanı Riyaset Kararı Hakkında Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beyin Takririne", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 28, 18. İçtima, s. 384.) 110. "Darüleytam Müdüriyeti Umumiyesi İçin Avans İtasına Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 28, 19. İçtima, s. 426.) 111. "Ziraat Bankası İçin Avans İtasına Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 28, 19. İçtima, s. 427.) 112. "Emniyet Sandığı İçin Avans İtasına Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 28, 19. İçtima, s. 429.) 113. "Seyrisefain İdaresi İçin Avans İtasına Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 28, 19. İçtima, s. 430.) 114. "İdarei Vilayat Kanunıyla Tedrisatı İptidaiye Kararnamesinin Tadiline Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 28, 20. İçtima, s. 516.) 115. "Şarki-Anadolu Demiryolları Hakkındaki Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 29, 21. İçtima, s. 24.) 116. "Belediye Reislerinin Sureti İntihabına Dair Kanununun Tefsiri Hakkındaki Mazbataya", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 29, 22. İçtima, s. 58.) 117. "Mülkiye Tekaiüt Kanununun Tadili Hakkındaki Çorum Mebusu Ferid Beyin Teklifinin Dördüncü Maddesinin Tayyî Hakkındaki Takriri", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 29, 23. İçtima, s. 97.) 118. "Düyunatı Sabıkanın Sureti Tedyesi Hakkında Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 29, 23. İçtima, s. 98.) 119. "Ziraatte Müstamel Olup Hariçten İthal Edilecek Mevaddın Gümrük ve İstihlak Resmine Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 29, 23. İçtima, s. 99.) 120. "Hariçten İthal Edilecek Hayvanatın İki Sene Müddetle Gümrük Resminden Muafiyetine Dair Kanuna", kabul oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 29, 23. İçtima, s. 100.) 121. "Ser'îye Vekili Vehbi Efendiye İstizah" oylamasında, itimat oyu kullanmıştır. (TBMM ZC D. 1, C. 29, 24. İçtima, s. 147.)

Bey, eski dostu Mehmet Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine 1923 yılında Mısır'a gitmiştir. 1923-1925 yılları arasında zaman zaman İstanbul'a gelen Mehmet Âkif Bey, 1925 yılının sonlarından itibaren devamlı olarak Mısır'da kalmaya başlamış ve çoğunlukla da Hilvan'da yaşamıştır. Bu arada 1925 yılının sonlarında Kur'an-ı Kerim tercümesi hazırlamak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı ile sözleşme imzalayan Mehmet Âkif Bey, Mısır'da bulunduğu dönemde bu tercüme üzerine yoğunlaşmıştır. Fakat tercüme çalışmalarını tamamlamasına rağmen söz konusu tercüme teslim etmemiştir. Ayrıca tercüme çalışmalarının dışında Mısır'da bulunduğu süre zarfında ilmî ve edebî çalışmalarına da devam etmiş¹², fakat 1935 yılında ciddi sağlık sorunları ile de baş etmek durumunda kalmıştır. Bunun üzerine tedavi maksatlı kısa sürelerle Amman, Beyrut ve Antakya'da bulunmuş, bir yıl sonra İstanbul'a dönmüş ve tedavisine burada devam etmiştir. Bir yandan sağlık sorunları ile uğraşırken yakınları aracılığıyla emeklilik işlemlerini takip etmiş ve geçmişteki memuriyetleri ile 1920 ve 1923 yılları arası mebusluk hizmetleri birleştirilerek kendisine emekli maaşı bağlanmıştır. İstanbul'da tedavisine devam edildiği sırada 27 Aralık 1936 tarihinde vefat eden Mehmet Âkif Ersoy, Bayazıt Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından naaşı, Edirnekapı Mezarlığı'na defnedilmiştir. Mezarı ise, 1960 yılında yapılan düzenleme sırasında şimdiki yerine, Edirnekapı Şehitliği'ne nakledilmiştir. (Okay ve Düzdağ 2003: 433-435; TC Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı 2021: 22)

Sonuç

Osmanlı'nın bunalımlı döneminde travmanın en yoğun hissedildiği İstanbul'da yetişen ve öğrenim sürecinde kişiliği şekillenen Mehmet Âkif Bey, ilmini ve sanatını hayatı ile beslemiştir. Bu ilim ve sanatın

¹² Yazarlığı ve şairliği oldukça kuvvetli olan Mehmet Âkif Ersoy'un şiirleri, 1892 yılından itibaren dönemin gazete ve dergilerinde yayımlanmaya başladı. "Safahat" adlı ilk kitabı 1911 yılında yayımlanmış daha sonra Süleymaniye Kürsüsünde (1912), Hakkın Sesleri (1913), Fatih Kürsüsünde (1914), Hatıralar (1917), Asım (1919) ve Gölgeler (1933) unvanlarıyla toplam yedi kitaplık bir seri haline ulaşmıştır.

merkezinde Türk İslam Âlemi ve ızdırabı yer almıştır. Bu ızdırabın yoğunlaştığı Balkan ve I. Dünya Savaşları sırasında hiçbir zaman kendi ifadesiyle “yeis”e kapılmamış, karamsar olmamıştır. Bu ruh hali ile Osmanlı coğrafyasında millî azim ve cesaretin her daim muhafaza ve sürekliliğinde sahada yer almış ve Millî Mücadele’nin manevi liderleri arasında telakki edilmiştir.

Mehmet Âkif Bey, İtilaf Kuvvetleri’nin İstanbul’u işgal etmesinin ardından Anadolu’ya geçmiş ve bu sırada Ankara’da açılmış bulunan TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa’nın çağrısı üzerine 24 Nisan 1920 tarihinde Ankara’ya ulaşmıştır. 17 Mayıs 1920 tarihinde Burdur Mebusu seçilen Mehmet Âkif Bey, TBMM çalışmalarına dâhil olmuştur. Mehmet Âkif Bey’in Millî Mücadele süresince, ‘vatanı kurtarmak’ ortak gayesiyle toplanan Büyük Millet Meclisi kürsüsünden ziyade Türk milletini bu kutsal gayeye ortak etmek amacıyla camii kürsülerinden halka hitap ettiğini görmekteyiz. Zira Mehmet Âkif Bey, Türk milletinin cesaretine güveniyordu, “Birinci Dönem TBMM Üyelerinin Gelecekte Bekledikleri” ankete katılarak cesaret vurgusu yapması, onun niçin millete yöneldiğinin açık bir delili niteliğindedir:

“Nasıl dört İngiliz dünyayı oynatmakta, hayrettir;

Bunun elbette var bir sırrı?” derler.

İngiliz der ki:

“Sefil efrâdı şayet ırkımın cür’etli şeylerse,

Necîb evladı onlardan cerîdir elli kat belki” (İlk Meclis Anketi 2004: 85)

TBMM üyesi mebuslardan oluşan irşat (propaganda) heyetlerine katılarak, millî azim ve cesareti İslam’la taçlandıran konuşmalar yaparak pek çok Anadolu şehrini ve cepheleri dolaşmıştır. Maarif Nezareti (Eğitim Bakanlığı) tarafından açılan millî marş yarışmasına özel davetle katılmış ve “İstiklal Marşı” adlı muhteşem şiirini kaleme almıştır. İstiklal Marşı, 12 Mart 1921 tarihinde TBMM Genel Kurulu tarafından millî marş olarak kabul edilmiştir. Mehmet Âkif Bey, I. TBMM döneminde Maarif Encümeni Reisliği görevinin yanında, üç defa Meclis kürsüsünden Genel Kurula hitap etmiş, ayrıca kendi

hazırladığı bir takrir ve imzasının yer aldığı 14 takrir de Meclis onayına sunulmuştur. 121 oylamaya katılan Mehmet Âkif Bey, 97 kabul oyu, 8 ret oyu kullanırken 10 oylamada çekimser oy kullanmıştır. Yapılan altı güven oylamasında ise üçüne güvenoyu kullanırken, diğer üçüne güvensizlik oyu kullanmıştır.

Mehmet Âkif Bey gerek Osmanlı Devleti'nin son dönemi gerek yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde özellikle bilim, fikir ve sanat alanlarında adından sıklıkla bahsettiren bir şahsiyet olarak hafızalara kazınmıştır. Meclis içerisindeki faaliyetlerinden de anlaşılacağı üzere milletin azim ve kararlığı yönünde saf tutmuş, ülkeyi ilgilendiren başta Millî Marşımız olmak üzere hassas birçok konuda adı silinmeyecek şekilde kayıtlara geçmiştir.

Kaynakça

Resmî Yayınlar

TBMM Zabıt Cerideleri D. 1.

TBMM Gizli Zabıt Ceridesi D. 1, C. 1.

BCA, F. K. 30-18-1-1, Kutu 1, Gömlek 12, Sıra 12.

Telif ve Tetkik Eserler

Açıksöz, H. (1933). *İstiklal Harbinde Kastamonu*. Kastamonu: Kastamonu Vilayet Matbaası.

Açıksöz, H. (2019). *İstiklal Harbinde Kastamonu (Haz: Yılmaz, M. S. ve Eski, M.)*. Kastamonu: Özeller Matbaacılık.

Ahmad, F. (2020). *Jön Türkler Osmanlı İmparatorluğu'nu Kurtarma Mücadelesi 1914-1918*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Akın, R. (2001). *TBMM Devleti (1920-1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare*. İstanbul.

Akyol, İ. (2009). I. Uluslararası Mehmet Âkif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı (19-21 Kasım 2008): Cilt 1. *Mehmet Âkif Ersoy'un Millî Mücadele Yıllarında Çankırı'ya Gelişi ve Çankırı Vaazı*. Burdur: Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi, 409-412.

- Altınbaş, N. (Haz.) (2015). *Millî Mücadele’de Mehmet Âkif Ersoy ve İstiklal Marşı*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Altuğ, Y. (1997). *Türk İnkılap Tarihi (1919-1938)*. İstanbul.
- Atatürk, M. K. (2017). *Nutuk (1919-1927)* (Haz. Korkmaz, Z.). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bacanlı, H. (2018). Birinci TBMM’de Burdur Milletvekili Mehmet Âkif (Ersoy) ve Faaliyetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 34 (97): 1-54.
- Çetin, N. (2014). İstiklal Marşı’mızı Anlamak. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21 (2): 25-92.
- Çiçek, R. (2002). Türkler: Cilt 15. *Millî Mücadele’de Batı Karadeniz*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 679-717.
- Çoker, F. (1994). *Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM 1. Dönem 1919-1923, C. 1*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.
- Demirel, A. (2003). *Birinci Meclis’te Muhalefet: İkinci Grup*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Düzdağ, E. (1996). *Mehmet Âkif Ersoy*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Edib, E. (1938). “*Mehmet Âkif Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*”, Asari İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul.
- Edib, E. (2010). *Eşref Edib Mehmed Âkif Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları (Haz: Gün, F.)*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Eraslan, C. (2011). *Millî Mücadele’de Mehmet Âkif ve Âkif’in Ankara Günleri*. Vefatının 75. Yılında Uluslararası Mehmet Âkif Ersoy Sempozyumu Bildirileri (12-13 Mart 2011) (Haz: Işık, V.). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi, 61-78.
- Eski, M. (1999). Mütareke Sonrasında Kastamonu’ya Gelen Önemli Kişiler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 15 (45): 1039-1088.
- Eski, M. (2000). *Kastamonu Valileri*. Ankara: Önder Matbaa.
- Eski, M. (Haz.) (1983). *Millî Mücadele’de Mehmet Âkif Kastamonu’da*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Gemic, F. ve Şahin, E. (2007). Millî Mücadele’de Bir Vali: Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa (1868-1924). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2 (2): 1-25.
- Göçer, G. (2017). Mehmet Âkif Ersoy’un Siyasal Kimliği ve İttihat ve Terakki Cemiyeti İle Olan İlişkisi. *Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19): 354-367.

- Güler, A. (2017). *Bayraklaşan Âkif*. İstanbul: Halk Kitabevi.
- İlk Meclis Anketi-Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Bekledikleri (2004). Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Karaca, T. N. (2020), "Tarihçi", Timaş Yayınları, İstanbul.
- Karal, E. Z. (1964). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. İstanbul.
- Karan, H. (2011). *Eşref Edib Millî Mücadele Yılları (Haz: Gün, F.)*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Kısıklı, E. (2009). I. Uluslararası Mehmet Âkif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı (19-21 Kasım 2008): Cilt 1. *Millî Mücadele'de Kamuoyu Oluşumunda Mehmet Âkif*. Burdur: Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi, 203- 218.
- Kili, S. (2001). *Türk Devrim Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Okay, M. Orhan, Düzdağ, M. Ertuğrul (2003), "Mehmet Âkif Ersoy", *TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt. 28.*, Ankara, s. 432-439.
- Özlü, H. (2019). İstiklal Savaşı'nda Bir Yol: İstiklal Yolu ve Kastamonu Bölgesindeki Lojistik Faaliyetlerin Değerlendirilmesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 18/2 (36): 155-180.
- Sebilürreşad Cilt. 10, Sayı 234-246; Cilt. 11, Sayı 251-258.
- Selek, S. (1970). *Millî Mücadele, C. II.*. İstanbul.
- Semiz, Y. ve Akandere, O. (2002). Millî Mücadele'de Mehmet Âkif (Ersoy) Bey'in Faaliyetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18 (54): 903-952.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (2021). *Mehmet Âkif Ersoy ve İstiklal Marşı*. Ankara.
- Yılmaz, M. S. (2019). 100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz'de Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumu: Cilt 2. *Millî Mücadele Döneminde Kamuoyu Faaliyetleri, Lojistik İkmal, Askeri ve Sivil Personel Sevkiyatı Bakımından Kastamonu'nun Yeri*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 577-600.

ÖZGÜRLÜK VE BAĞIMSIZLIĞIN SEMBOLÜ İSTİKLAL MARŞI

Hüseyin KALEMLİ

Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
huseyinkaleml@gmail.com

Özet

Milletleri simgelemek için düzenlenmiş olan millî marşlar, 1789 Fransız İhtilali'nden sonra devletlerin hayatlarında anayasalarla birlikte yer tutmaya başlamışlardır. Türk milletinin millî marşı olan İstiklal Marşı da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu aşamasında Millî Mücadele döneminde kabul edilmiş, özgürlük ve bağımsızlığın en önemli sembollerinden biri olmuştur. Millî Mücadele döneminde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yeni kurulma aşamasında dönemin ruhunu anlatması açısından millî marşa ihtiyaç duyulmuş, bunun sonucunda Maarif Vekâleti tarafından İstiklal Marşı müsabakası ilan edilmiştir. Müsabaka ilanından sonra toplam 724 şiir yarışmaya katılmak üzere Maarif Vekâletine gönderilmiş ancak bunlar dönemin ruhunu yansıtacak şekilde kabul görmemişlerdir. Bunun üzerine Maarif Vekili Hamdullah Suphi Tanrıöver Mehmet Akif Ersoy'a müracaat ederek kendisinin bir İstiklal Marşı yazmasını istemiştir. Müsabaka olmaması şartı ile buna evet diyen Mehmet Akif Ersoy'un yazdığı İstiklal Marşı 12 Mart 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde oylanmış ve millî marş olarak kabul edilmiştir. İstiklal Marşı kabul edildikten sonra bunun için beste müsabakası da açılmıştır. Beste müsabakası güfte müsabakası gibi hemen sonlanmamış bu süreç biraz devam etmiştir. Dönem içerisinde çalınan farklı bestelerle birlikte son olarak Osman Zeki Üngör'ün yaptığı İstiklal Marşı bestesi resmi beste olarak kabul olunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Millî Mücadele, Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı, Özgürlük ve Bağımsızlık.

Abstract

National anthems, which were designed to symbolize nations, started to take place in the lives of states together with constitutions after the French Revolution in 1789. The Turkish Independence Anthem, the national anthem of the Turkish nation, was adopted at the stage of the establishment of the Republic of Turkey during the war of independence and became one of the most important symbols of freedom and independence. During the National Struggle period, the national anthem was needed in terms of explaining the spirit of the period in the new establishment phase of the Turkish Republic, and as a result, a national anthem competition was declared by the Ministry of Education. After the competition announcement, a total of 724 poems were sent to the Ministry of Education to participate in the competition, but they were not accepted to reflect the spirit of the period. Thereupon, the Minister of Education, Hamdullah Suphi Tanrıöver, applied to Mehmet Akif Ersoy and asked him to write the Turkish National Anthem. The National Anthem written by Mehmet Akif Ersoy, who accepted the request of Tanrıöver on the condition that there was no competition, was voted in the Turkish Grand National Assembly on March 12, 1921 and was accepted as the national anthem. After the National Anthem was accepted, a composition competition was organized for it. This process, which did not end immediately like the lyrics contest, continued for a while. Along with the different compositions played during the period, the Turkish National Anthem composed by Osman Zeki Üngör was accepted as the official composition.

Keywords: *Turkish Grand National Assembly, The War of Independence, Mehmet Akif Ersoy, The Turkish National Anthem, Freedom and Independence.*

Giriş

Millî marşlar, milletlerin ortak duygularını, heyecanlarını, ümitlerini, birlikte yaşama azimlerini, bağımsızlıklarını, vatan, bayrak, dil, din, millet sevgilerini, millî birlik inançlarını terennüm eden, resmi toplantılarda, millî bayramlarda, spor karşılaşmalarında ya da diğer çeşitli uluslararası etkinliklerde devletleri ve milletleri temsil etmek

üzere ahenkli, müzikli olarak söylenen manzum metinleridir.¹ Milletleri simgelemek için düzenlenmiş olan millî marşlar,² 1789 Fransız İhtilali'nden sonra devletlerin ve milletlerin hayatlarında anayasalarla birlikte yer tutmaya başlamışlardır.³ Bugün dünyada hemen her devletin ve milletin kendine ait bir millî marşı vardır. Çeşitli milletlere ait bu millî marşlar kendi ülke veya devletlerine yönelik duyulan sevgiyi ve onlara gösterilen bağlılığı ifade ederler.⁴

Yakın dönem Türk tarihi açısından bakıldığında Osmanlı Devleti döneminde ilk millî marş ihtiyacının II. Mahmut'un saltanat yıllarından itibaren zaman zaman hissedildiği görülmektedir. Bunun için II. Mahmut döneminde marş olarak kabul edilen Mahmudiye Marşı, ondan sonra tahta çıkan Abdülmecid döneminde Mecidiye Marşı, Abdülaziz döneminde Aziziye Marşı, V. Murat döneminde tekrar Mecidiye Marşı, II. Abdülhamit döneminde Hamidiye Marşı⁵ ve Mehmet Reşat döneminde ise Reşadiye Marşı okunmuştur.⁶ II. Meşrutiyet dönemi içerisinde bazı Batılı sanatkârlara millî marş hazırlatılması için birtakım teşebbüslerde bulunulmuşsa da bu girişimlerden bir sonuç elde edilememiştir.⁷

Türk milletinin millî bir marşa sahip olması Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu aşamasında Millî Mücadele döneminde güç şartlar içerisinde mümkün olmuştur. Millî Mücadele döneminde yaşanan gelişmeler Türk milletinin millî marşı olan İstiklal Marşı'nın yazılmasına da etki etmiştir. Bu marş 20. yüzyılda istiklaline sahip son ve tek Türk devletinin Batılı emperyalist devletler tarafından yok

¹ Nurullah Çetin, "İstiklal Marşımızın Adı", *Çanakkale Ruhu ve Mehmet Âkif Ersoy*, Editör: Orhan Söylemez, Kurgan Edebiyat, Ankara, 2017, s. 26.

² *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2019, s. 1629.

³ Azmi Bilgin, "İstiklâl Marşı Üzerine Yapılan Çalışmalar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Yıl: 2007, Cilt: 37, Sayı: 37, s. 24.

⁴ Fatih Tepebaşı, "Kullanımlık Metin Türü Olarak Ulusal Marş Kavramı ve İşlevi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2005, Sayı: 17, s. 388.

⁵ Evren Kutlay Baydar, "19. Yüzyıl Osmanlı Padişahlarının Müzik Politikalarından Kesitler", *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2011, Cilt: 4, Sayı: 1, s. 92-111.

⁶ Çetin, "İstiklal Marşımızın Adı", s. 29.

⁷ Bilgin, "İstiklâl Marşı Üzerine Yapılan Çalışmalar", s. 24.

edilmek istenmesi sürecinde buna karşı ortaya çıkan mücadeleden doğduğu için adına İstiklal Marşı denilmiştir. Haklı bir mücadelenin sembolü olarak adına İstiklal Marşı denilmesi de çok yerinde olmuştur.⁸

İstiklal Marşı Millî Mücadele'nin en zor zamanlarında, düşmana karşı bir ölüm kalım savaşı verildiği dönemde Mehmet Akif (Ersoy) Bey tarafından kaleme alınmış ve 12 Mart 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından millî marş olarak kabul edilmiştir. Millî Mücadele hakkında bu güne dek birçok yazı yazılmış, çok sayıda eser üretilmiştir. Ancak şimdiye kadar yazılmış yazı ve üretilmiş eserler içerisinde Millî Mücadele ruhunu en güzel anlatanı Mehmet Akif Bey'in yazdığı İstiklal Marşı'dır. İçerisinde bulunduğumuz 2021 senesi İstiklal Marşı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilşininin 100. yıl dönümüdür. Bunun için 2021 yılı Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığınca 4/5/2007 tarihli ve 5647 sayılı Kanuna 24/12/2020 tarihli ve 7261 sayılı Kanunla eklenen geçici 1 inci madde uyarınca, "İstiklal Marşı Yılı" olarak kabul edilmiştir.

"Mehmet Akif ve İstiklal Marşı Yılı" olarak anılacak ve kutlanacak olan 2021 yılı boyunca bütün kamu kurum ve kuruluşları tarafından İstiklal Marşı'nın anlamı ve Kurtuluş Savaşı'nın önemini anlatmak amacıyla halkımızın ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla İstiklal Marşı'nın kabulünü ve Mehmet Akif Ersoy'u anma etkinlikleri düzenlenecektir.

Buna göre yıl boyunca düzenlenecek etkinlikler, İstiklal Marşı'nın Kabul Edildiği Günü ve Mehmet Akif Ersoy'u Anma Günü Hakkında Yönetmelik ile oluşturulan Merkez Yürütme Kurulunca yürütülecek ve koordine edilecektir. Söz konusu etkinliklerden Cumhurbaşkanlığınca belirlenecekler Cumhurbaşkanlığı himayesinde yapılabilecektir. Etkinliklere ilişkin logo, afiş, duyuru, davetiye, ilan ve benzeri belge ve görsel dokümanlar mezkûr kurul tarafından belirlenecek

⁸ Bilgin, "İstiklâl Marşı Üzerine Yapılan Çalışmalar", s. 24.

kurumsal kimliğe uygun şekilde kullanılacaktır. Bu kapsamda gerçekleştirilecek proje ve etkinliklere ait giderler ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca karşılanacaktır.⁹

Özgürlük ve Bağımsızlık Bildirisi Olarak İstiklal Marşı'nın Yazılması Süreci

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasından sonra Mondros Mütarekesi'nden Sevr Antlaşması'na uzanan devrede Anadolu topraklarının çoğu kısmı İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmiştir. İşgaller sürecinde İstanbul Hükümetlerinin bunlara karşı kayıtsız kalmaları üzerine Türk halkı kendi savunmasını oluşturmak için çaba göstermiş, böylece Kuva-yi Milliye birlikleri ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu şekilde Millî Mücadele'nin ilk dönemlerinde Kuva-yi Milliye birlikleri ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri öncülüğünde parçalı bir biçimde yürütülen bu mücadele daha sonra çeşitli aşamalardan geçerek 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisinin çatısı altında toplanmıştır. Bu arada Kuva-yi Milliye birlikleri yerine düzenli orduya geçilmiş, Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa'nın liderliğini yaptığı Anadolu Millî Mücadele hareketi Doğu, Güney, Batı Cephelerinde önemli askeri başarılar kazanmış ve bunun sonucunda yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. İstiklal Marşı da bir millî marş olarak bu zor zamanlarda dönemin ruhunu yansıtması açısından yazılmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Temel olarak bakıldığında İstiklal Marşı'nın yazılıp kabul edilmesinde toplumsal ve ruhi sebeplerle birlikte siyasi sebepler etkili olmuştur.

Toplumsal ve ruhî açıdan Millî Mücadele döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldığında içerisinde bulunan yeni devrede bu mücadelenin destanının yazılması ihtiyacı doğmuştu. Bu süreçte

⁹ Resmi Gazete, 6 Mart 2021 Cumartesi, Sayı: 31415; <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210306-7.pdf> (Erişim Tarihi: 10.03.2021).

Türk milletine emperyalist işgalci Batılı güçlere karşı mücadele azmi, ümidi, heyecanı vermek ve özgüven sağlamak gerekiyordu. Bunun için de millî heyecanı, millî azim ve imanı manevi sahada koruyup besleyecek bir marş a lüzum görülüyordu.¹⁰ Bu konu ordu tarafından da ele alınıyordu.¹¹ Şöyle ki Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçtiği İrşad Encümeni üyeleri Anadolu'ya dağıldıklarında, halka ve cephede askerlere yönelik konuşmalar yaparlarken aynı zamanda dönemin Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Albay İsmet (İnönü) Bey ile de görüşmüşler, askerinin moralini yükseltecek bir Vatan yahut İstiklal Marşı'nın yazılıp bestelenmesini istemişlerdi. Bundan dolayı bu konu ordu tarafından da ele alınmaya başlanmıştı. Bir gün, Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlık ettiği İcra Vekilleri Heyeti toplantısında konuşulurken İsmet Bey Vatan yahut İstiklal Marşı meselesinden söz açtı. Konuşmalar buradan bir millî marşın yazılması ve bestelenmesi meselesine dönüştü. Yeni hükümetin bir millî marş olmalıydı. Bu marş, milletin istiklal duygularını, heyecanlarını ifade etmeli, milleti coşturmalıydı. Marş, yalnız askerinin değil, milletin de malı olmalı idi.¹²

Siyasî açıdan ise Anadolu millî hareketi Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi ile kurucu iktidar vasfını kazanmış, kendi yasama, yürütme ve yargı organlarına kavuşmuştu.¹³ Bu bağlamda dünya devletleri arasında bağımsız bir hükümet olmanın gereklerinden birisi de millî marş a sahip olmaktı. Durum böyle olunca Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti millî marş a sahip olmakla dünya milletleri arasında kendini bağımsız bir devlet olarak ilan etmek istiyordu. Millî hükümetin kurulduğu sıralarda belki

¹⁰ Nurullah Çetin, "İstiklâl Marşı'mızı Anlamak", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21, 2 (2014), s. 32.

¹¹ Zeki Sarıhan, *Vatan Türküsesü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 11.

¹² Mehmet Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", *Türk Edebiyatı Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Sayı: 158, Aralık 1986, s. 34.

¹³ Hikmet Özdemir, *Amasya Belgelerini Yeniden Okumak*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010, s. 85.

başlangıçta başka devletlerle elçilik düzeyinde resmi temaslar, gidip gelmeler olmasa da nasıl olsa bu ilerleyen süreçte gerçekleşecek ve bir marşa ihtiyaç duyulacaktı.¹⁴ Haliyle bu açıdan İstiklal Marşı'nın önemi anlaşılacaktı. Zaten zaman içerisinde bu konuda gelişmeler yaşanınca İstiklal Marşı'nın gerekliliği de görülecekti.

Millî Mücadele yılları içerisinde ortaya çıkan İstiklal Marşı düşüncesi ile ilgili belirtilen toplumsal ve ruhi ya da siyasi sebeplerle birlikte bir başka ifade de şu şekildedir: Mustafa Kemal Paşa bu süreçte Ankara'da yeni bir devlet düzenine göre ortaya koyduğu ataklarına devam ediyordu. Bu devrede yeni bir aşama olarak oluşup yaşanan duyguları, özgürlük ve bağımsızlık konusunda gösterilen çabaları vicdan ve gönüllere yerleştirip dünyaya duyurmak istiyordu. Bundan dolayı da İstiklal Marşı konusunu ele aldirtmişti.¹⁵ Yani bu ifadeye göre Millî Mücadele döneminde İstiklal Marşı konusu bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından ele aldirtılmıştı. İster yukarıdaki düşünceler açısından olsun isterse bu bakış açısından olsun İstiklal Marşı konusundaki yaklaşımların temel nedeni her şekilde aynıdır.

Söylenilen çerçevede İstiklal Marşı konusunda gerekli fikir oluştuktan sonra 1920 yılı sonlarına doğru İsmet Bey, Maarif Vekili Doktor Rıza Nur Bey'i makamında ziyarete gitti. Ziyaretinde Doktor Rıza Nur Bey'e millî heyecanı koruyacak, millî azim ve imanı manevi alanda besleyerek zinde tutacak, Fransızların millî marşı Marseyyez örneğinde bir millî marş hazırlattırılması teklifini ilettili.¹⁶ Doktor Rıza Nur Bey de İsmet Bey'i bu konuyla ilgili olarak Orta Tedrisat Müdürü Kazım Nami (Duru) Bey'e yönlendirdi.¹⁷ İsmet Bey, Kazım Nami Bey'in yanına varınca odasına girdiğinde kendisini Garp Cephesi Erkan-ı Harbiye Reisi İsmet diye tanıttı. Kazım Nami Bey de onu

¹⁴ Çetin, "İstiklâl Marşı'mızı Anlamak", s. 32.

¹⁵ Mahmut Goloğlu, *Millî Mücadele Tarihi - IV Cumhuriyete Doğru (1921-1922)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 123.

¹⁶ Muhiddin Nalbandoğlu, *Kuvayı Milliye Nesillerinin Destanı İstiklâl Marşımızın Tarihi*, Cem Yayınları, İstanbul, 1964, s. 56.

¹⁷ Nurullah Çetin, *İstiklâl Marşı'mızı Anlamak*, Öncü Kitap, Ankara, 2013, s. 17.

masasının önündeki iskemleye buyur etti. Konuşmaya başladıklarında İsmet Bey, kendisini Doktor Rıza Nur Bey'in gönderdiğini söyledi. Orduca bir İstiklal Marşı istemeye karar verdiklerini dile getirdi. Bunun güftesi ve bestesinin ayrı ayrı müsabakaya konulmasını istedi. Ayrıca her birini kazanana beş yüzer lira mükâfat vereceklerini belirtti. Buna cevaben Kazım Nami Bey emirlerini hemen yerine getireceği karşılığını verdi.¹⁸

İsmet Bey'in ziyareti ile artık İstiklal Marşı konusunda teşebbüse geçilmiş ve bu işi Maarif Vekâletinin üstlenmesine karar verilmişti. Maarif Vekâleti, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin desteği ile Türk şairleri arasında bir millî marş güftesi müsabakası açacaktı. Kazanan güfte yine müsabaka yolu ile bestelenecekti. Güfte ve beste müsabakasını kazananlara Muvazene-i Umumiye bütçesinden ayrı ayrı beş yüzer lira mükâfat verilecekti. Bunun için Maarif Vekili Doktor Rıza Nur Bey'in imzası ile vilayetlere gönderilmek üzere bir genelge hazırlandı. Orta Tedrisat Müdürü Kazım Nami Bey'in yazdığı genelge 18 Eylül 1920 tarihini taşıyordu. Genelgede ülkenin içinde bulunduğu durum belirtildikten sonra, Türk devletinin ebediliğini, Anadolu Millî Mücadelesinin ruhunu, Türk istiklal aşkını dile getirecek bir millî marş güftesinin müsabakaya açıldığı belirtilmekte, müsabaka sonunda marşın besteleneceği ifade edilmekteydi. Müsabakaya katılacak güfte ve besteler için ayrı ayrı beş yüzer lira mükâfat verileceği söylenilmekteydi. Bunun için marş güftelerinin üç ay içinde 21 Aralık 1920 tarihine kadar Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Maarif Vekâletine gönderilmeleri gerektiği dile getirilmekte, müsabakaya katılacakların ad ve adreslerini ayrıca kapalı bir zarfa yazarak güfteleri ile birlikte iletmeleri istenilmekteydi.¹⁹

Aynı genelgenin bir örneği sonradan Maarif Vekâleti tarafından Hakimiyet-i Milliye gazetesinde 25 Ekim 1920'de "Türk Şairlerinin

¹⁸ İsmail Acar, *Açıklamalı İstiklâl Marşı ve Gençliğe Hitabe*, Liva Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 25.

¹⁹ Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 34-35.

Nazar-ı Dikkatine” başlığıyla da yayımlandı.²⁰ İlan bu başlıkla sonradan yine Hakimiyet-i Milliye gazetesinde 7 Kasım 1920’de tekrar duyuruldu.²¹ Bunu sadece Hakimiyet-i Milliye gazetesi duyurmakla kalmadı. Anadolu basınından Açığsöz gazetesi 11 Kasım, 22 Kasım, 29 Kasım, 2 Aralık, 16 Aralık 1920 tarihli nüshalarında “Şairlerimizin Nazar-ı Dikkatine” başlıkları ile sürekli tekrar tekrar duyurdu.²² Hatta müsabaka ilanı İstanbul basınıının da dikkatini çekti. İstanbul basınıından Millî Mücadele’ye karşıtlığı ile bilinen Peyam-ı Sabah gazetesinin 16 Kasım 1920 tarihli nüshasında “Millî Marş Tanzim Ediyorlar” başlığı altında Anadolu’dan gelen gazetelerde Ankara Maarif Vekâletinin garip bir ilanının dikkatlerini çektiği ifade edilerek bu ilana yer verildi.²³ İlan basında şu şekilde yer almaktaydı: Milletimizin istiklali uğrunda içerde ve dışarda girişmiş olduğu mücadeleyi ifade ve terennüm etmek için bir İstiklal Marşı müsabakası açılmıştır. Memleketimizin işgal altında olan ya da olmayan bölgelerindeki bütün kalem erbabını hizmete davet ediyoruz. İthaf olunacak eserler içerisinde biri, iki ay sonra yani 23 Aralık 1920’de Maarif Vekâleti nezdinde kurulacak bir edebiyat heyeti tarafından seçilecektir. Seçilecek eserin yalnız güftesi için beş yüz lira mükâfat vardır. Yine en az beş yüz lira mükâfat tahsis edilecek olan beste için sonradan ayrıca müsabaka açılacaktır. Bütün müracaatlar Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi Maarif Vekâletine yapılacaktır.

²⁰ *Hakimiyet-i Milliye*, 25 Teşrin-i evvel 1336 / 25 Ekim 1920, Numro: 68, s. 2; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 13.

²¹ *Hakimiyet-i Milliye*, 7 Teşrin-i sani 1336 / 7 Kasım 1920, Numro: 72, s. 2; *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı*, Yayına Hazırlayanlar: Orhan Özdi, Murat Babuçoğlu, Sena Gürlek, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Ankara, 2021, s. 216.

²² *Açıksöz*, 11 Teşrin-i sani 1336 / 11 Kasım 1920, Numro: 94, s. 4; *Açıksöz*, 22 Teşrin-i sani 1336 / 22 Kasım 1920, Numro: 97, s. 4; *Açıksöz*, 29 Teşrin-i sani 1336 / 29 Kasım 1920, Numro: 99, s. 4; *Açıksöz*, 2 Kanun-ı evvel 1336 / 2 Aralık 1920, Numro: 100, s. 2; *Açıksöz*, 16 Kanun-ı evvel 1336 / 16 Aralık 1920, Numro: 103, s. 4; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 13.

²³ *Peyam-ı Sabah*, 16 Teşrin-i sani 1336 / 16 Kasım 1920, Numro: 11130, s. 1; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 14.

Bu şekilde Maarif Vekâleti tarafından vilayetlere yazılan genelge ve basına verilen ilan ile İstiklal Marşı müsabakasından bütün yurt haberdar edilmiş oldu. Açılan müsabaka Türk Devleti'nin ebediliğini, Millî Mücadele'nin ruhunu ve Türk'ün istiklal aşkını dile getirecek eserler arasında en güzelini bulmak için böyle duyurulmaktaydı.²⁴ Çünkü bu mukaddes mücadelenin büyüklüğünü, kutsi heyecanını terennüm edecek, onu gelecek asırlara nakşedecek zaman artık gelmişti.²⁵ İstiklal Marşı müsabakası her ne kadar Doktor Rıza Nur Bey'in Maarif Vekilliği döneminde açıldı ise de kendisinin daha sonra Türk-Rus görüşmelerinde delege göreviyle Rusya'ya gönderilip²⁶ yerine 16 Aralık 1920'de Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey'in atanmasıyla bunun ardından çalışmalar Hamdullah Suphi Bey tarafından yürütüldü.²⁷

Bu arada İstiklal Marşı müsabakasının başvuru süresi dolmadan, müsabaka hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisine bir tahrir verildi. Kütahya Mebusu Cemil (Altay) Bey tarafından 15 Aralık 1920'de verilen tahrirde, İstiklal Marşı için verilecek mükâfatın yüz liraya düşürülmesi istenilmekteydi. Cemil Bey'in tahriri Meclis'in 20 Aralık 1920 tarihli İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi (Ataç) Bey başkanlığındaki birinci celse oturumunda ele alındı. Cemil Bey tahririnde, girilen bu büyük vatan mücadelesinde dâhili ve harici olarak maruz kalınan çeşitli müşkülâtlara rağmen necip milletin gösterdiği sarsılmaz azim ve metaneti terennüm etmek üzere millî bir İstiklal Marşı yarışmasının müsabakaya konulduğunu ve bunun Maarif Vekâleti tarafından her tarafa ilan edildiğini belirtmekteydi. 23 Aralık 1920'de teşekkül edecek bir edebi heyet tarafından seçilip

²⁴ Yaşar Çağbayır, *İstiklâl Marşı'nın Tahlili*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 235.

²⁵ Eşref Edib, *Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, Hazırlayan: Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul, 2010, s. 126.

²⁶ Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, III. Cild, Altındağ Yayınevi, İstanbul, 1967, s. 634.

²⁷ Cemal Güven - Ekrem Zahid Boyraz, "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in İlk Maârif Vekilliği Dönemi Faaliyetleri", *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 10, Haziran 2016, s. 288, 291, 299-301.

kabul edilecek olan mezkûr İstiklal Marşı'nın güftesi ve bestesi için beş yüz lira ikramiye verileceğinin malum olduğunu ifade etmekteydi. Maarif Vekâletinin mektep öğretmenlerinin maaşlarının ödenmesinde zorluklar yaşadığı böyle bir zamanda bu güfte ve beste için beş yüz lira ikramiye verilmesini israf derecesinde gördüğünden uygun bulunursa bunun yüz liraya düşürülmesini ve kararın Maarif Vekâletine bildirilmesini teklif etmekteydi. Cemil Bey'in tavrı Meclis'te okunur okunmaz "red" sesleri duyuldu, "tam zamanıdır" denildi. Her ne kadar Cemil Bey, bunun israf olduğunu söyleyerek beş yüz lira verilemez dese de buna karşılık Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey, hatta bin beş yüz, beş bin lira da verilebileceği yönünde fikir beyan etti. Hasan Fehmi Bey tarafından Meclis'e teklifin Maarif Vekâletine havalesinin arzu edilip edilmediği soruldu. Teklif "red" sesleri arasında kabul olunmadı.²⁸

Yine seçme meselesi tam anlamıyla sonuçlanmadan Hakimiyet-i Milliye gazetesinde müsabakanın biçimiyle ilgili bir tenkit yazısı da yayımlandı. 5 Ocak 1921 tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanan "Tenkid" başlıklı yazıda, İstiklal Marşı müsabakasının ilanı biçimi hakkında bir değerlendirmede bulunulmaktaydı. Yazıda şiir ve edebiyatın, siyasetten çok uzak olduğu, kendisine ait bir üslubunun bulunduğu belirtilmekteydi. Bizde şimdi bir de mühim bir müsabaka var. Vatan Türküsü! denilerek şu yorum yapılmaktaydı: "Halbuki bunun biraz tarifi icap ederdi. Mesela bu gayet mühim ve hakikatte okuma yazma bilmeyen köylü kadın ve çocuklara varıncaya kadar bütün milletin dilinde söylenilecek olan böyle bir umumi nağmenin sözleri millî hece vezni ile mi yazılacak, yoksa aruz vezni ile mi? Sonra bu türkü kaç beyit olacak? Çünkü birisi uzun bir kaside yazar -ki ezberlemesi elbette güçtür- onun içinde iki yahut üç kıtası parlaktır. Onları almak ve kabul etmek şartıyla müsabakada birinciliği ona verirler ki bu doğru bir şey olmaz. O

²⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 6, İçtima: 1, Yüz On Yedinci İçtima, 20 Aralık 1336 (1920), s. 436.

halde bu müsabaka Maarif Vekâleti tarafından tarif ve marşın nasıl yazılacağı tespit edilmeli idi. Buna mâni olan sebep ne Doktor Rıza Nur Bey'in ne de yardımcılarının galiba şair olmamalarıdır." Bu yorumun ardından da tenkide devam edilerek şiirin hangi duygularla yazılması gerektiği ifade edilmekteydi.²⁹

Hakkında verilen taktir ve yazılan tenkit yazısı ile birlikte süreç ilerledikçe İstiklal Marşı müsabakasına katılmak üzere Maarif Vekâletine şiirler gelmeye başladı. Daha Doktor Rıza Nur Bey'in Maarif Vekilliği döneminde Vekâlete otuz kadar güfte ve birkaç beste gelmişti.³⁰ Gelen şiirler Orta Tedrisat Müdürü Kazım Nami Bey tarafından büyükçe bir zarf içerisinde biriktirilmekteydiler. Devam eden günlerde bu şiirlerin sayısı yedi yüz yirmi dörde ulaştı. Müsabakaya şairlerin yanında mebuslar ve hatta generaller dahi şiir göndermişlerdi.³¹ Ayrıca ilan sürecinde gelen şiirleri inceleyecek ve seçimi yapacak olan edebi heyet de oluşturulmuştu.³² Süre bittikten sonra müsabakaya katılan yedi yüz yirmi dört şiir başta Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey olmak üzere bu iş için oluşturulan edebi heyet tarafından incelendi. İçlerinden hiçbiri Türk milletinin giriştiği özgürlük ve bağımsızlık mücadelesini tam anlamıyla ifade ve terennüm edecek nitelikte bulunmadı.³³

Her ne kadar şiirlerden hiçbiri Türk milletinin giriştiği özgürlük ve bağımsızlık mücadelesini tam anlamıyla ifade ve terennüm edecek nitelikte bulunmasa da aslında bunları gönderen yedi yüz yirmi dört şair de hiç şüphe edilmez ki sırf manevi bir şeref için milletin heyecanını ifadeye çalışmıştı. Edebi encümen bu yedi yüz yirmi dört şiiri iftiharla, göğsü kabararak okuyup takdir etmişti. Ancak istediği şiiri bulamamıştı. Bu öyle bir şiir olmalıydı ki gelecek nesillere, her

²⁹ *Hakimiyet-i Milliye*, 5 Kanun-ı sani 1337 / 5 Ocak 1921, Numro: 93, s. 2; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 15-16.

³⁰ Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, III. Cild, s. 634.

³¹ Çağbayır, *İstiklâl Marşı'nın Tahlili*, s. 236.

³² Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 35; Çağbayır, *İstiklâl Marşı'nın Tahlili*, s. 202.

³³ Recep Duyamaz, *Milli Mücadele'miz ve İstiklâl Marşı'mız*, Akademik Kitaplar, İstanbul, 2011, s. 56.

an, o kutsiyet ve azameti terennüm etmeliydi. Kalpleri o heyecan ile doldurmalıydı. Yurdun bütün ufuklarını o heyecanla inletmeliydi. Bütün seslerin ötesine geçmeli ve arşın kapılarına kadar yükselmeliydi.³⁴ Çünkü Anadolu'da Türk'ün yeniden doğuşu, ikinci bir Ergenekon olayı yaşanıyordu. İşte bu şiir, bu olayın destanı olmalıydı.³⁵ Böylesi kutsi heyecanları, bu kadar ilahi nağmeleri ortaya koyacak şairi, gelecek nesiller bu mücadelenin esatiri ozanı olarak yücelteceklerdi. Onun alacağı şan ve şeref dalga dalga tarihe ve nesiller boyu bir milletin kalbine hükmedecekti.³⁶

Bu kadar şiir arasında herhangi biri millî marş olarak tercih edilmediğine göre ortaya bunu kim yazabilir sorusu çıkıyordu. Bunun karşılığı da cevabını Mehmet Akif Bey de buluyordu. Böyle bir şiiri yazsa yazsa Mehmet Akif Bey yazabilirdi. Dönemin bütün ruhunu şiirinde tam anlamı ile o yansıtabilirdi.³⁷ Ancak inceleme esnasında Mehmet Akif Bey'in bu müsabakaya katılmadığı görülmüştü.³⁸ Mehmet Akif Bey'in müsabakaya katılmamış olması Hamdullah Suphi Bey'in dikkatini çekti. Hamdullah Suphi Bey Mehmet Akif Bey'in niçin müsabakaya katılmadığını soruşturmaya başladı.³⁹ Millî Mücadele'nin lideri olarak Mustafa Kemal Paşa da marşı ancak Mehmet Akif Bey'in yazabileceği kanaatindeydi.⁴⁰ Hem Hamdullah Suphi Bey'in hem de Mustafa Kemal Paşa'nın bu konudaki düşünceleri birbirleri ile örtüşüyordu.

Mehmet Akif Bey, daha Millî Mücadele'nin başlangıcında, İstanbul'da bazı çevrelerin ülkenin kurtuluşu hususunda Amerikan ve İngiliz mandası konusunda beklentiye girmelerinden rahatsız olmuştu. Mustafa Kemal Paşa ile bazı diğer asker, sivil aydınlar gibi

³⁴ Eşref Edib, *Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, s. 126.

³⁵ Çağbayır, *İstiklâl Marşı'nın Tahlili*, s. 236.

³⁶ Nalbandoğlu, *Kuvayı Milliye Nesillerinin Destanı İstiklâl Marşımızın Tarihi*, s. 63.

³⁷ Nalbandoğlu, *Kuvayı Milliye Nesillerinin Destanı İstiklâl Marşımızın Tarihi*, s. 63.

³⁸ Duyamaz, *Millî Mücadele'miz ve İstiklâl Marşı'mız*, s. 56.

³⁹ Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 16.

⁴⁰ Nalbandoğlu, *Kuvayı Milliye Nesillerinin Destanı İstiklâl Marşımızın Tarihi*, s. 63.

vatanın kurtulacağına ve yeniden bağımsızlığına kavuşacağına inanmıştı. Bu düşüncede iken 1920 yılında Kuva-yi Milliye'nin Ege Bölgesi'ndeki merkezlerini ziyaret etmişti. Balıkesir'de şehrin en büyük camii olan Zağanos Paşa Camii'nde halka ayrılığın kalkması ve düşmana karşı birleşmeleri için etkili bir konuşma yapmıştı. Konuşmasının İstanbul'da yankılanması üzerine Sadrazam Damat Ferit Paşa tarafından Dar'ül Hikmet'il İslamiye Dairesi üyeliğinden ve oradaki görevinden uzaklaştırılmış, memuriyetten azledilmişti. İstanbul'daki durum karşısında Anadolu'ya geçmeye karar veren Mehmet Akif Bey, o günlerde Anadolu millî hareketinin manevi cephesini güçlendireceği gerekçesi ile Mustafa Kemal Paşa'dan da Ankara'ya gelmesi konusunda bir davet almıştı. Mustafa Kemal Paşa davetinde Mehmet Akif Bey'den Sebilürreşad dergisini de Ankara'da çıkarmasını istemişti. Gerek kendi düşüncesi gerekse Mustafa Kemal Paşa'nın daveti üzerine Mehmet Akif Bey, oğlu Emin Bey ile birlikte İstanbul'dan ayrılmış ve zorlu bir yolculuğun ardından 24 Nisan 1920'de Ankara'ya varmıştı. Ankara'ya gelişi burada pek çok kişi tarafından sevinçle karşılanmıştı. Ankara'ya geldikten sonra Burdur'dan istifa eden bir milletvekilinin yerine, Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ile 5 Haziran 1920'de milletvekili seçilmişti. Aynı zamanda Biga'dan da milletvekili seçilen Mehmet Akif Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Burdur milletvekilliğini tercih ettiğini bildirmişti.⁴¹

Mehmet Akif Bey, Ankara'ya gelir gelmez çalışmalara başlamıştı. İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümeti'nin Anadolu Millî Hareketine karşı propagandalarını yoğunlaştırdıkları, iç isyanların arttığı dönemde Millî Mücadele'nin haklılığını anlatmak üzere İrşad Encümeni oluşturulurken Mehmet Akif Bey'e de görev verilmişti. Bu görev üzerine Mehmet Akif Bey Eskişehir, Burdur, Konya, Çankırı, Kastamonu gibi yerlere gitmişti. Buralarda gerek yayımladığı yazılar

⁴¹ Nihan Altınbaş, *Millî Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*, TBMM Basımevi, Ankara, 2016, s. 27-28.

gerekse yaptığı konuşma ve vaazlarla halkı ikna çalışmaları yapmaktaydı.⁴² İstiklal Marşı müsabakasının açıldığı günlerde de Mehmet Akif Bey görevli olarak Kastamonu'da bulunmaktaydı.⁴³ Müsabaka 23 Aralık 1920'de sona erecekti ve Mehmet Akif Bey de ertesi gün yani 24 Aralık tarihinde Ankara'ya dönmüştü.⁴⁴ Aslında Mehmet Akif Bey müsabakaya bilerek katılmamıştı. Daha müsabaka başladığında İstiklal Marşı'nın yazılması meselesi Mehmet Akif Bey'e söylendiğinde kendisi ben ne müsabakaya girerim ne de mükâfat alırım cevabını vermişti. Bu arada dostu olan Karesi Mebusu Hasan Basri (Çantay) Bey katılma konusunda ricalarını tekrar ettikçe Mehmet Akif Bey yine aynı sözü söylemiş ve bırak yazsınlar, ben bu yaştan sonra müsabakaya mı çıkacağım, ayıp değil mi demişti.⁴⁵

Bir gün Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey Meclis'te Hasan Basri Bey'i gördüğünde, kendisine o ana kadar çok sayıda şiir geldiğini, hiçbirini beğenmediğini söyledi, Mehmet Akif Bey'i marşı yazmak için ikna edip edemeyeceğini sordu. Hasan Basri Bey, Mehmet Akif Bey'in müsabaka şeklini ve ikramiyeyi kabul etmediğini, eğer buna bir çare ve şekil bulunursa yazdırmaya çalışacağını belirtti. Böylece Hamdullah Suphi Bey düşündü ve Hasan Basri Bey'e, dur ben Mehmet Akif Bey'e bir tezkere yazayım, arzusuna tabi olacağımızı bildireyim dedi. Fakat tezkereyi Mehmet Akif Bey'e Hasan Basri Bey'in vermesini istedi. Bunu Hasan Basri Bey de uygun buldu. Yarım saat sonra Hamdullah Suphi Bey söylediği tezkereyi Mehmet Akif Bey'e teslim edilmek üzere Hasan Basri Bey'e verdi. Hamdullah Suphi Bey'in Mehmet Akif Bey'e "Pek aziz ve muhterem efendim." diye başlayarak yazdığı 5 Şubat 1921 tarihli tezkerede, İstiklal Marşı müsabakasına katılmamasındaki sebebin izalesi için pek çok yol olduğu, talep olunan marşı kendisinin yazmasının maksadın temini

⁴² Melek Kayhan, *Milli Mücadele ve Mehmet Akif Ersoy*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Niğde, 2013, s. 181-191.

⁴³ Altınbaş, *Milli Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*, s. 35.

⁴⁴ Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 29.

⁴⁵ Hasan Basri Çantay, *Âkifname (Mehmed Âkif)*, Ahmed Sait Matbaası, İstanbul, 1966, s. 62.

için son çare olarak görüldüğü, asil endişeleri konusunda ne icap ediyorsa onların hepsinin yapılacağı ifade edilmekteydi. Memleketi bu müessir telkin ve tehyic vasıtasından mahrum bırakmaması rica olunmaktaydı.⁴⁶

Hasan Basri Bey, Hamdullah Suphi Bey'in tezkeresini Mehmet Akif Bey'e hemen vermedi. Önce Meclis'te beraber otururken çantasından bir kâğıt parçası çıkardı. Ciddi ve düşünceli bir tavır ile sıranın üstüne kapandı. Güya İstiklal Marşı'nı kendisi yazacakmış gibi bir hareket tarzı sergiledi ve Mehmet Akif Bey'i konunun içine çekmeye çalıştı. Bir şekilde Mehmet Akif Bey ile İstiklal Marşı mevzuunu konuşmaya başladılar. Aralarında geçen konuşmada Mehmet Akif Bey gelen şiirlerin ne olduklarını sordu. Hasan Basri Bey, daha önce yazılan şiirlerin kabul edilmediklerini ve bunu birlikte yazacaklarını söyledi. Mehmet Akif Bey yazalım ama şartlar berbat dediğinde de kendisi yazarsa şart falan olmayacağını, müsabakanın ortadan kalkacağını belirtti. Hatta kendisi adına Hamdullah Suphi Bey'e söz verdiğini ifade etti. Mehmet Akif Bey, Hasan Basri Bey'e tekrar tekrar söz verdin mi diye sorup ondan aynı kesin cevapları aldı. Bunun üzerine Hasan Basri Bey'in elindeki kâğıda sarıldı ve kalemını eline aldı. Hasan Basri Bey'in daldığı yapma hayale gerçekte daldı. İstiklal Marşı'nın yazımı konusunda Hasan Basri Bey müddeti de Mehmet Akif Bey'e kısaca belirtmiş, birkaç gün sonra marşı teslim etmiş olacaklarını ifade etmişti. Artık Meclis müzakere ile meşgul olurken Mehmet Akif Bey marşı yazmakla meşgul oluyordu. Müzakere bitti. Mehmet Akif Bey de engin hayalinden uyandı.⁴⁷

Hasan Basri Bey ile Mehmet Akif Bey'in konuşmasının üzerinden iki gün geçtikten sonra, Mehmet Akif Bey sabahleyin erkenden Hasan Basri Bey'in evine gitti. Marşı yazmış bitirmişti. Fakat vaktin darlığından şikâyet ediyordu. Hasan Basri Bey de ertesi güne kadar

⁴⁶ Çantay, *Âkifname (Mehmed Âkif)*, s. 62.

⁴⁷ Çantay, *Âkifname (Mehmed Âkif)*, s. 63.

kendisinde kalmasını, göstermemesini, belki düzeltme yapabileceğini söyledi. Mehmet Akif Bey İstiklal Marşı'nı yazıp tamamlıncaya kadar Hasan Basri Bey, Hamdullah Suphi Bey'in tezkeresini kendisine vermemiştir. İstiklal Marşı'nı yazıp tamamlandıktan sonra Hamdullah Suphi Bey'in tezkeresini ona gösterdi. Yani Mehmet Akif Bey, Hamdullah Suphi Bey'in tezkeresini almadan İstiklal Marşı'nı yazmaya başlamış ve tamamlamıştı. Artık İstiklal Marşı yazıldığına göre, şimdi bunu Mehmet Akif Bey'i kırmadan Meclis'ten geçirmenin sırası gelmişti. Hem Hasan Basri Bey hem de marşı çok beğenen Hamdullah Suphi Bey günlerce bu gizli endişe ile yaşadılar.⁴⁸

Mehmet Akif Bey'in İstiklal Marşı'nı yazmak için ikna edilmesi meselesi ile ilgili olarak dönemin Hariciye Nezareti Siyasi İşler Müdürü Yusuf Hikmet (Bayur) Bey de birtakım değerlendirmeler yapmaktadır. Yusuf Hikmet Bey'e göre de, Mehmet Akif Bey İstiklal Marşı için açılan müsabakaya katılmak istememiştir. Böyle bir müsabaka hoşuna gitmiyordu. Birçok dostu ve bu arada Yusuf Hikmet Bey de onun buna katılması için diretiyorlardı. Belki de kısmen bu diretmeler yüzünden Mehmet Akif Bey başlangıçta müsabakaya katılmak düşüncesi ile olmasa da bu konu hakkında bir şeyler yazmaya koyulmuştu. Bazı akşamlar Hariciye Nezaretine uğruyor, Yusuf Hikmet Bey'i alıyor ve birlikte gezerken yazdığı beyitleri okuyordu. Aralarında tartışmalar oluyordu. Ancak Yusuf Hikmet Bey, Mehmet Akif Bey'in okuduklarını çok beğeniyordu. Birlikte gezip yazdığı beyitleri okuduğu esnada Mehmet Akif Bey, Namık Kemal'deki ateşli ifadenin kendisinde olmayışından sızlanıyordu. Buna karşılık Yusuf Hikmet Bey ise Mehmet Akif Bey'e kendisinin daha kuvvetli ve ateşli olduğunu, hele son beyitlerindeki kuvvetin Namık Kemal'inkini aştığını söylüyordu. Namık Kemal çöküntü devirlerinin daha çok karamsar şairiydi, sen yeni açılan yükseliş devrinin iyimser şairisin diyordu. Hakkında söylenen sözlerden Mehmet Akif Bey memnun olsa da bundan pek mutmain

⁴⁸ Çantay, *Âkifname (Mehmed Âkif)*, s. 64.

gözükmüyordu. Bundan sonra da Mehmet Akif Bey yazdıklarını müsabakaya katılmak üzere Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'e vermeye razı olmuştu. Müsabakaya pek çok eser gelmişti. Ancak Mehmet Akif Bey'in ki hepsinden çok üstündü.⁴⁹

Mithat Cemal (Kuntay) Bey de Mehmet Akif Bey'in İstiklal Marşı'nı yazdığı anları değerlendirirken onun oda şairi olmadığını, hiçbir mevzuyu pencereden bakarak yazmadığını, mevzunun ayağına gittiğini belirtmektedir ve İstiklal Marşı'nı da böyle yazdığını söylemektedir. Mithat Cemal Bey'e göre, Anadolu'da Kurtuluş Savaşı başladığı zaman İstanbul'da bulunan Mehmet Akif Bey, istiklal imanı ile doluydu. Fakat bu imanın sesini Ankara'da bulmuştu. İstiklal Marşı da bu sestir. İstiklal Marşı'nda yalnız Mehmet Akif Bey yoktu, Ankara da vardı. Fakat Ankara'da mevzunun çok içindeyken de İstiklal Marşı müsabakasına katılmamıştı. Çünkü Maarif Vekâleti müsabakanın ucuna mükâfat koymuştu. Mehmet Akif Bey istiklalini geri alınacağını mükâfat ile mi söyleyecekti. Bunun için İstiklal Marşı müsabakasına yedi yüz yirmi dört şair başvurduğu halde o başvurmamıştı. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey bunun için Mehmet Akif Bey'e resmi bir mektup yazmıştı. Bu resmi mektup, İstiklal Marşı için mükâfat verilmeyeceği hakkında Mehmet Akif Bey'e verilen resmi bir senetti. Verilen senet üzerine İstiklal Marşı'nın yazılması iş olmaktan çıkmış ve Mehmet Akif Bey de müsabakaya girmişti.⁵⁰

Mehmet Akif Bey'in İstiklal Marşı'nın bazı mısralarını Meclis müzakereleri esnasında, bazılarını Hakimiyet-i Milliye gazetesinin idarehanesinde ve bazılarını da Taceddin Dergahı'nda yazdığı da ifade edilmektedir. Meclis'te Mehmet Akif Bey ile aynı sırada oturan Hasan Basri Bey bu durumla ilgili açıklama yaparken marşın bazı mısralarını müzakereler esnasında yazdığını söylemektedir. Öyle ki Meclis'in en hararetli müzakerelere daldığı anlarda bile Mehmet Akif

⁴⁹ Nalbandoğlu, *Kuvayı Milliye Nesillerinin Destanı İstiklâl Marşımızın Tarihi*, s. 70-71.

⁵⁰ Nalbandoğlu, *Kuvayı Milliye Nesillerinin Destanı İstiklâl Marşımızın Tarihi*, s. 72.

Bey'in bütün dikkatini mısralarında topladığını, etrafından habersiz sürekli yazdığını, müzakereler bittiği anda daldığı ulvi âlemden uyanır gibi kendine geldiğini belirtmekte ve öylece Meclis'i terk ettiklerini anlatmaktadır.⁵¹

Diğer taraftan Mehmet Akif Bey'in İstiklal Marşı'nın bazı mısralarını Hakimiyet-i Milliye gazetesi idarehanesinde yazdığıyla ilgili olarak gazetenin müdürü Nizamettin Nazif (Tepedelenlioğlu) Bey de birtakım açıklamalarda bulunmaktadır. Nizamettin Nazif Bey açıklamalarında, Mehmet Akif Bey'in gazetenin tercüme kısmını idare eden Yusuf Hikmet Bey'i sık sık ziyaret ettiğini, ziyaretleri esnasında burada kendisine de güzel söz söylemeyi ihmal etmediğini, bu ziyaretlerinden biri esnasında İstiklal Marşı'nın ilk dört mısraını burada yazdığını dile getirmektedir. Hatta ilk dört mısraını kendisine okuduğunu ve çok beğendiğini belirtmektedir. Sonra gerisini Taceddin Dergâhı'nda tamamladığını ifade etmektedir.⁵²

Ayrıca Eşref Edib Bey, Taceddin Dergâhı'nda yazdığı anlarla ilgili olarak ise Mehmet Akif Bey'in Ankara'daki bütün şiirlerini, İstiklal Marşı'nı hep bu dergâhta yazdığını söylemektedir. İstiklal Marşı'nı yazarken dergâhta odanın bir tarafına çekildiğini, elinde ufak bir kâğıtla tefekküre daldığını, ara sıra bir kelime yazdığını, bazen yazdığını çizdiğini, sonra tekrar yazdığını, bazen de saatlerce düşündüğünü anlatmaktadır.⁵³

Mehmet Akif Bey İstiklal Marşı'nı yazdıktan sonra basılı biçimde ilk olarak Sebilürreşad dergisi ve Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlandı. 17 Şubat 1921'de Sebilürreşad dergisinin birinci sayfasında çerçevesiz biçimde "Kahraman Ordumuza" ithaf edilerek on kıta

⁵¹ Nalbandoğlu, *Kuvayı Milliye Nesillerinin Destanı İstiklâl Marşımızın Tarihi*, s. 80.

⁵² Mehmet Çetin, *İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif Ersoy*, T.C. Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2003, s. 17-20.

⁵³ Eşref Edib, *Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, s. 124.

halinde basıldı.⁵⁴ Aynı şekilde 17 Şubat 1921’de Hakimiyet-i Milliye gazetesinin birinci sayfasında on kıta biçiminde çerçeve içerisinde yer aldı.⁵⁵ Bundan dört gün sonra 21 Şubat 1921’de Açıksöz gazetesinde çerçeve içerisinde birinci sayfada on kıta biçiminde verildi.⁵⁶ Bunun ardından İstiklal Marşı’nı Anadolu’da başka gazetelerden yayımlayanlar oldu. Örneğin 29 Şubat 1921’de Öğüt gazetesinde çıktı.⁵⁷ Bahsi geçen dergi ve gazetelerde Mehmet Akif Bey’in yazdığı İstiklal Marşı’nın yer alışı şekline bakıldığında bu konuda sözbirliği etmişçesine olumlu bir tutum içerisinde oldukları görülmektedir. Çünkü İstiklal Marşı basın yolu ile coşkulu bir biçimde kamuoyuna ilan edilmiştir.⁵⁸

İstiklal Marşı müsabakasında Mehmet Akif Bey’in şiiri dışında diğer yedi yüz yirmi dört şiirden altı şiir daha dikkate değer bulunmuştu. Yani Mehmet Akif Bey’in şiiri ile toplam yedi şiir seçilmişti.⁵⁹ Diğer altı şiir Hüseyin Suad, A. S., Kemaleddin Kâmi, İskender Hakî, M., Mehmed Muhsin isimleri ile verilmişlerdi.⁶⁰ Bu yedi şiir arasından birisi İstiklal Marşı olarak seçilecekti.

İstiklal Marşı’nın Türkiye Büyük Millet Meclisinde Görüşülüp Kabul Edilmesi

İstiklal Marşı’nın güfte müsabakası tamamlanıp ön değerlendirmeler yapıldıktan sonra seçimi meselesi Türkiye Büyük Millet Meclisinde

⁵⁴ *Sebilürreşad*, 17 Şubat 1337 / 17 Şubat 1921, Cild: 18, Aded: 468, s. 1; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 33.

⁵⁵ *Hakimiyet-i Milliye*, 17 Şubat 1337 / 17 Şubat 1921, Numro: 111, s. 1; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 33.

⁵⁶ *Açıksöz*, 21 Şubat 1337 / 21 Şubat 1921, Numro: 123, s. 1; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 35.

⁵⁷ Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 36. Sarıhan burada bilgi olarak Öğüt gazetesinin 29 Şubat 1921 tarihli nüshasını verse de, 1921 yılı Şubat ayının 28 gün sürdüğünü, gazetenin 1 Mart tarihli sayısına yanlışlıkla 29 Şubat yazmış olması gerektiğine dikkat çekmektedir.

⁵⁸ Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 36.

⁵⁹ Beşir Ayvazoğlu, *İstiklâl Marşı Tarihi ve Manası*, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1986, s. 29.

⁶⁰ Çantay, *Âkıfname (Mehmed Âkif)*, s. 73-77.

üç farklı celsede ele alındı. Konu ilk olarak 26 Şubat 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Bey başkanlığındaki birinci celse toplantısında gündeme geldi. Toplantıda Maarif Vekâletinin İstiklal Marşı hakkında Meclise verdiği tezkere görüşüldü. Hasan Fehmi Bey başkan olarak İstiklal Marşı ile ilgili Maarif Vekâletinden gelen tezkerenin Meclisçe uygun bulunması halinde Maarif Encümenine gönderilmesini teklif etti. Gelen güfteleri Maarif Encümenine göndermekte olduklarını söyledi. İlgili arkadaşlardan edebiyata meraklı olanların, edebiyatta uzmanlığı bulunanların toplanarak tetkik etmeleri ricasında bulundu.

Teklifeye yönelik görüşlerini açıklayan İzmit Mebusu Hamdi Namık (Gör) Bey, Maarif Encümeni Reisi Mehmet Akif Bey olduğundan ve Mehmet Akif Bey'in bir şiiiri bulunduğundan tarafsızlık açısından bunun için ayrıca başka bir encümenin seçilmesini talep etti. Hamdi Namık Bey'e karşı Karesi Mebusu Hasan Basri Bey, Mehmet Akif Bey'in kesinlikle bu şekilde olumsuz bir hareket tarzının olmayacağını, buna tenezzül etmeyeceğini söylese de o yine de Mehmet Akif Bey'in Maarif Encümeni Reisi bulunduğu, tarafsız olmak gerektiği noktasındaki iddiasını sürdürdü. Hasan Fehmi Bey'in Maarif Encümeninden geldikten sonra müzakere edilmesi önerisine karşılık da tekrardan bunun Maarif Encümeni tarafından incelenemeyeceği, konunun uzmanı kişilerden oluşan başka bir encümen tarafından tetkik edilmesi gerektiği noktasındaki söylediklerini yineledi.

Kütahya Mebusu Besim (Atalay) Bey de önce Maarif Encümeninin toplanmasını, şiiirleri birlikte mütalaa etmelerini, herkesin görüşünün alınmasını istedi. Hasan Fehmi Bey'in Maarif Encümeninden geldikten sonra müzakere edilmesi teklifine bunun doğru olmayacağı, konunun uzmanı kişilerden oluşan bir encümen gerektiği karşılığını verdi. Besim Atalay Bey mevzuyu müzakere etmek için önce şiiirler içerisinden bir tanesinin seçilmesini gerekli görüyordu. Seçilen şiiir basılır ve dağıtılırdı. Yani aslında hepsinin basılmasına gerek görmüyordu. Önce bir seçim yapılmalı, seçime göre tespit edilen şiiir basılmalı ve müzakere edilmeliydi.

Bunların dışında Kırşehir Mebusu Yahya Galip (Kargı) Bey ise Maarif Vekâletinden gönderilen şiirlerin bastırılmalarını, kendilerine dağıtılmalarını istemekteydi. Gerekli düşünceler dile getirildikten sonra Hasan Fehmi Bey, şiirlerin Maarif Encümenine havalesini kabul edenler ile bastırılıp mebuslara dağıtılmasını isteyenlerin el kaldırmalarını istedi. Oylama sonucunda şiirlerin basılarak mebuslara dağıtılmaları kararlaştırıldı.⁶¹

İstiklal Marşı meselesi ikinci defa Türkiye Büyük Millet Meclisinin Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki 1 Mart 1921 tarihli toplantısının ikinci celsesinde görüşüldü. Görüşmede, Hasan Basri Bey'in İstiklal Marşı güftesinin Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey tarafından Meclis kürsüsünden okunmasına dair tavrı ele alındı. Celse açıldığında Mustafa Kemal Paşa, Hasan Basri Bey'in İstiklal Marşı'nın güftesinin Hamdullah Suphi Bey tarafından kürsüden okunmasına dair teklifi bulunduğunu ifade etti. Bu arada Bursa Mebusu Muhittin Baha (Pars) Bey, Hasan Basri Bey'in hangi İstiklal Marşı olduğunu söylemesini istedi. Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey, daha kabul edilmediğini belirterek bir encümen teşkil edilecekti diye fikir beyan etti. Hasan Basri Bey de bunlara cevaben yedi tane marşın seçilmiş olduğunu, bunlardan herhangi birisinin okunabileceğini söyledi.

Bunun ardından Mustafa Kemal Paşa, Maarif Vekâletince seçilmiş olanlardan birisinin okunmasının uygun bulunduğunu belirtti. Böylece Muhittin Baha Bey de Hasan Basri Bey ve Hamdullah Suphi Bey hangisini uygun bulurlarsa okusunlar diye karşılık verdi. Bu şekilde Mustafa Kemal Paşa, Hasan Basri Bey'in teklifini oya sundu ve teklif kabul edildi. Sonrasında sözü Hamdullah Suphi Bey'e bıraktı. Hamdullah Suphi Bey kürsüye çıktı, ilk önce mebusların da hatırlayacakları üzere Maarif Vekâletinin Millî Mücadele ruhunu terennüm edecek bir marş için şairlere müracaat ettiğini, akabinde birçok şiir geldiğini, arada yedi tanesinin daha dikkate değer

⁶¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 8, İçtima: 1, Yüz Elli Yedinci İçtima, 26 Şubat 1337 (1921), s. 434.

bulunarak seçildiklerini dile getirdi. Erzurum Mebusu Salih (Yeşiloğlu) Efendi isimlerinin ne olduğunu sorunca ayrıca arz edilecekleri mukabelesinde bulundu.

Hamdullah Suphi Bey konuşması esnasında İstiklal Marşı ile ilgili olarak Maarif Vekâletinin yapmış olduğu ciddi inceleme neticesinde kuvvetli bir şiir aramak lüzumunu hissettiğini, bundan dolayı kendisinin şahsen Mehmet Akif Bey'e müracaat ederek bir şiir yazmasını rica ettiğini ifade etti. Buna karşılık Mehmet Akif Bey'in çok asil bir endişe ile tereddüt gösterdiğini, şiirler için vaat edilen mükâfatı kendi adına kabul etme arzusunda bulunmadığını, bu durumdan çekindiğini belirtti ve mükâfat sebebiyle yarışmaya katılmadığını açıkladı. Yine kendisinin Mehmet Akif Bey'e müracaatında lazım gelen tedbiri alırız ve icap eden ilanı yaparız diyerek onu ikna ettiğini, bu şartla büyük dini şairin fevkalade nefis bir şiir gönderdiğini, bunun diğer altı şiirle beraber mebusların dikkatlerine sunulacağını vurguladı. Seçimin Meclis'e ait olduğuna, beğenmek, takdir etmek hususunda mebusların özgür olduklarına, kendi tercihini yaptığını işaret etti. Fakat sizin seçiminiz benim tercihimden farklı olabilir, karar size aittir diyerek sözlerini tamamladı. Mehmet Akif Bey'in şiirini sürekli alkışlar, inşallah sesleri arasında coşkun bir şekilde on kıta olarak okudu.⁶²

Hamdullah Suphi Bey, Mehmet Akif Bey'in yazdığı İstiklal Marşı'nı Meclis kürsüsünden okuduğu zaman Meclis'teki ruhları öyle bir heyecan kaplamıştı ki, bütün mebuslar hissiyat olarak coşup taşmaktaydılar. Bütün Meclis tek bir kalp halinde dalgalanıyordu. Herkes imanının yükseldiğini görüyordu. Al sancağın dalgaları gönülleri heyecandan heyecana sürüklüyordu. Millet'in hürriyet ve istiklal yıldızının dünyalar durdukça parlayacağına bütün gönüller imanla dolmuştu. Ortaya çıkan coşku içerisinde mebusların alkışlarından Meclis'in tavanları sarsılıyordu. Buna karşılık Mehmet Akif

⁶² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: I, Cilt: 9, İçtima: 2, Birinci İçtima, 1 Mart 1337 (1921), s. 12-14.

Bey ise mahcubiyetinden başını kollarının arasına almış, sıranın üstüne yumulmuştu.⁶³

İstiklal Marşı konusu üçüncü defa ise Türkiye Büyük Millet Meclisinin 12 Mart 1921 tarihli İkinci Reis Doktor Adnan Bey başkanlığındaki ikinci celse toplantısında, Maarif Vekâletinin İstiklal Marşı hakkındaki tezkeresinin ele alınıp müzakere edilmesi ile görüşüldü. Celsede görüşme açıldığında Hamdullah Suphi Bey bir konuşma yaptı. Hamdullah Suphi Bey konuşmasında, Maarif Vekâleti tarafından yapılan davet üzerine ellerine ne kadar marş geldi ise bunları bir encümen marifetiyle tetkik ettirdiklerini, sonucu Meclis heyetine arz ettiklerini açıkladı. Mebusların bunları görme arzusunda olmalarından dolayı matbu olarak basıp kendilerine dağıttıklarını dile getirdi.

Hamdullah Suphi Bey konuşmasında, mebusların dikkatlerini bir nokta üzerine çekmek istediğini de söyledi. Bu marşlar mebuslar tarafından incelendikten sonra seçimleri hangi şiir üzerinde olursa onun için ikinci bir işlem daha yapılacağını, bestekarlara yollanacağını, onlar arasında bir tercihte daha bulunulacağını ifade etti. Anadolu mücadelesi uzun süreden bu yana devam ettiği için, bunu anlatmak, bunun ruhunu söyletmek üzere yazılmış olan bu şiirlerle ilgili görüşmelerde ne kadar kısa sürede bir karara varılırsa ondan o kadar fazla istifade edilebileceğine işaret etti. Mebuslardan bunu bir heyete mi, bir encüme mi verecekleri ya da kendilerinin mi bir karara bağlayacakları hususunda ne arzu buyuruyorlarsa onu yapmalarını istedi.

Hamdullah Suphi Bey'in yaptığı açıklamadan sonra Doktor Adnan Bey Maarif Vekâletinin İstiklal Marşı konusunu bugün ruznameye alarak müzakere etmek istediğini söyledi. Bugün müzakeresini kabul edenlerin el kaldırmalarını talep etti ve bu da kabul edildi. Bu şekilde İstiklal Marşı meselesi etraflı bir biçimde tartışıldı. Görüşme

⁶³ Eşref Edib, *Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, s. 131.

esnasında birçok mebus konu hakkında fikirlerini beyan ettiler ve nihayetinde de meseleyle ilgili bir sonuca ulaşıldı.

Müzakere esnasında ilk konuşan Muhittin Baha Bey oldu. Muhittin Baha Bey söz aldığı anda, söyleyeceği sözlerin yanlış anlaşılmasını, üzerine bir anlam yüklenilmemesini istedi. Bu Millî Marş müsabakası ilan edildiği zaman kendisinin de müsabakaya katılmayı arzuladığını ifade etti. Fakat bu meselenin farklı bir hal aldığı ve müsabakadan çekildiğini belirtti. (M) imzalı şiirin kendisine ait olduğunu, bunun müsabakaya dahil edilmemesini dile getirdi. Yine Kemalettin Kâmi'nin de kendi şiirini geriye aldığı açıkladı. Değerlendirmenin buna göre yapılmasını talep etti. Bir edebi encümen mi teşkil edileceğini, ne yapılacağını sordu. Bu şekilde İstiklal Marşı müsabakasında yedi şiirden ikisi çekilmiş ve sayı beşe düşmüş oluyordu.

Muhittin Baha Bey'in bu izahatının sonrasında Doktor Adnan Bey burada bir mesele olduğunu belirtti, İstiklal Marşlarını doğrudan doğruya Meclis'in mi müzakere ederek bir karar alacağını, yoksa bunların bir encümene mi havale edileceğini netliğe kavuşturmak istedi. Bu konuyu sordu. Yahya Galip Bey de Meclis'te olması gerektiğine, hepsinin anlayacaklarına işaret etti. Devamında bazı mebuslar görüşlerini, eleştirilerini dile getirdiler ve Hamdullah Suphi Bey de bunları yanıtladı.

Bu bağlamda Besim Atalay Bey yaptığı konuşmada, şiirlerin iki türlü olduklarını, bunların ya hislerin bir yansıması ya da derin veyahut ağlatıcı bir ruhun, ağlatıcı bir galeyanın aksi olduklarını söyledi. Şiirlerin bu iki şekil üzerine ortaya çıkmaları halinde makbul ve muteber olacaklarına, dünyada bu tür şiirlerin halk arasında yaşayacaklarına değindi. Böylesi şiirlerin ya yüksek bir ilahi histen doğduklarını ya da zor ve heyecanlı anlarda ortaya çıktıklarını, böyle olmayıp da ısmarlama yoluyla yazılırlarsa bu şiirlerin yaşayamayacaklarını dile getirdi. Bizim bir Cezayir Marşımız vardır diyerek bu marşın müsabaka ile yazılmadığını ve halk arasında yaşadığını ifade etti. Cezayir Marşı'nın ağlayan bir ruhun, eline silahını alarak

düşmana koşan, vatanına koşan bir ruhun hissiyatını terennüm ettiğini beyan etti. Marseyyez'in de büyük inkılap esnasında silahını almış koşan bir gencin söylediği şiir olduğuna ve bunun birden bire herkesçe kabul gördüğüne işaret etti. Memleketin maruz kaldığı felaketler karşısında bu gibi şiirlerin -ağlayarak, titreyerek- evvela güftesinin değil bestesinin söylendiği üzerinde durdu ve ülkenin ısmarlama şiirlere verilecek parasının olmadığını iddia etti.⁶⁴

Hamdullah Suphi Bey, Besim Atalay Bey'in konuşmasına bir hata üzerine, bir yanlış anlaşılma üzerine Meclis'in dikkatini çekmek istediğini söyleyerek cevap verdi. Memleketin maddi ve manevi kuvvetinin bulunduğunu dile getirdi. Bilhassa para meselesi ile bu şiirler arasında bir bağ kurmanın oldukça yanlış bir bakış açısı olduğunu belirtti. Şairlerin para karşılığında şiir yazmalarının mevzu bahis olmadığını, hiçbirisinin para konusunda bir şey demediğini beyan etti. Vatanın kurtuluşu için mücadele eden milletvekillerinin, milletvekillerin vekillerinin halkın heyecanını anlatmak üzere ülkenin şairlerine müracaat ettiklerini ifade etti. Bu şairlerin şiirlerini ilk defa yazmadıklarını, kendilerine şiirlerini yollayan şairlerin yıllar içerisinde bütün memleketin kederlerini, ıstıraplarını, övünç duyulacak her şeyini ortaya koyan şiirler yazdıklarını izah etti.

Hamdullah Suphi Bey, burada sözü Mehmet Akif Bey'e de getirdi. Önceden de işaret ettiği üzere Mehmet Akif Bey'in bu şairler arasında para mevzuundan kaçınan arkadaşlardan birisi olduğunu, kendisinin senelerden beri en yüksek ve en ilahi bir belagatle yazdığı halde yeniden yazmaktan çekinmesindeki sebebin bazılarının hatırına para gelir diye korkmasından kaynaklandığını ve ona binaen yazmadığını bir daha açıkladı. Bunun ardından da gelen şiirleri okuduktan sonra bu işle görevlendirdikleri bir arkadaşları sıfatıyla kuvvetli bir şiir daha bulunmasını arzuladığı için Mehmet

⁶⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 9, İçtima: 2, Altıncı İçtima, 12 Mart 1337 (1921), s. 85-86.

Akif Bey'e müracaat ettiğine, böylece Mehmet Akif Bey'in de bir şiir yazarak gönderdiğine değindi.

Yine Besim Atalay Bey'in halk şiirlerinin, bilhassa büyük millî olaylara ait şiirlerin, bir sipariş üzerine ortaya çıkmadıkları sözünün gayet doğru olduğuna atıfta bulunan Hamdullah Suphi Bey, bütün şiirler ve millî şiirlerin, dünyanın en bilinen şiirlerinin halk hareketleri arasından doğmuş bulduklarını söyledi. Nihayetinde de, bu şiirlerin Türk milleti arasında daha doğmadıkları itirafında bulundu. Doğmasını arzu etmenin kendileri için bir vazife olduğunun altını çizdi. Türk şairlerine müracaat ettiklerini ve şairlerin de kendilerine çok güzel şiirler yazdıklarını vurguladı. Gelen bu şiirler arasında seçim hakkının Meclis'e ait olduğuna atıf yaptı. Mebusların bu şiirleri okumalarını, seçilecek şiirin bir an önce bestelenmesi için bir karar almalarını ve bunun milletin lisanına geçmesi için acele etmelerini istedi.

Hamdullah Suphi Bey'in Besim Atalay Bey'in konuşmasına yönelik verdiği bu cevabın ardından Kastamonu Mebusu Doktor Suat (Soyer) Bey söz istedi. Doktor Suat Bey, önce mesleğinin esasen şiirle, edebiyatla meşgul olmaya müsait olmadığını beyan etti. Bundan dolayı yapacağı izahatı şiir ve edebiyat tenkidi gibi arz etmeyeceğini belirtti. Doktor Suat Bey'e göre, Hamdullah Suphi Bey daha önce bu kürsüde bu şiirleri söylediği zaman Meclis'te büyük bir gürültü olmuştu. Bu yüzden Hamdullah Suphi Bey'in İstiklal Marşı olarak bu şiirlerden birisinin seçilmesini teklif etmesi çok yerinde bir şey olacaktı. Yani Doktor Suat Bey İstiklal Marşı olarak kabul edilecek şiiri Hamdullah Suphi Bey'in önermesini arzu etmekteydi.

Doktor Suat Bey konuşmasında sözü Mehmet Akif Bey'e de getirdi ve Mehmet Akif Bey'in diğer eserlerini de okuduğunu vurguladı. Esasen bir marş, bir milletin heyecanlarını, duygularını terennüm etmek itibari ile kıymetli ise Mehmet Akif Bey'in son yaptığı İstiklal Marşı'ndan evvel yazdığı şiirlerin de zaten çok önceden milletin hissiyatını, duygularını anlattığını ifade etti. Kendisinin memleketin duygularına karşı ne kadar kuvvetli ve kudretli bir şiir dili olduğunu,

Batı ve Doğu alemleri hakkındaki duygularının en güzel örneklerini eserlerinin (Safahat) gösterdiğini söyledi. Ardından da bundan dolayı bu edebi kahramanı kutlamamak elden gelmez diyerek kendi adına Mehmet Akif Bey'in büyük bir unvan ile yazdığı eseri tetkik etmek istemediğini dile getirdi. Hususen yazmış olduğu marşların en güzelinin İstiklal Marşı olduğuna ve İstiklal Marşı'nın bundan önce Meclis'te büyük bir heyecan uyandırdığına değindi. Bunun için Mehmet Akif Bey'in İstiklal Marşı'nın hemen kabul edilmesini teklif etti.

Çankırı Mebusu Hacı Tevfik (Durlanık) Efendi de eğer bir tercihte bulunmak gerekirse Mehmet Akif Bey'in şiiri gayet güzel yazılmıştır diyerek Millet Meclisi kürsüsünde bulduklarını unutmamaları gerektiğini belirtti. Hacı Tevfik Efendi'ye göre, bunu Maarif Encümeninin kendisinin mütalaa etmesi, karar vermesi ve tercihte bulunması doğru olacaktır. Meclis'te Hacı Tevfik Efendi'nin sözlerini doğrulayan sözler de çıktı.⁶⁵ Hacı Tevfik Efendi'nin sözleri de Doktor Suat Beyin söylediklerini destekler bir nitelik göstermekteydi.

Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey de söz aldığı anda meselenin oldukça önemli olduğunu, eğer bu marş milletin içinde bulunduğu durumu anlatacak, ruhuna hitap edecek bir marş ise bundaki en küçük bir olumsuzluğun ileride kendisi açısından yakışıksız gözükeceğini, bundan dolayı Hamdullah Suphi Bey'in hemen karar alınması yönündeki isteğine iştirak edemeyeceğini söylediye de Meclis'ten "biz ederiz" karşılığı verildi. Tunalı Hilmi Bey tekrar edemeyeceğini, zira bir kere bu marşın milletin ruhundan doğma bir marş olmadığını dile getirdi. Besim Atalay Bey'in söylediği gibi milletin ruhuna tercüman olacak bir marş olması gerektiği açıklamasında bulundu. Gürültüler arasında bu o kadar müzakereye layıktır ki siz takdir edemezsiniz cümleleri ile sözlerini sürdürdü. Tunalı Hilmi Bey konuşurken Saruhan Mebusu Refik Şevket (İnce) Bey araya girerek, müzakere usulü hakkında söz istedi. Tunalı Hilmi

⁶⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 9, İçtima: 2, s. 86.

Bey'e karşı şiirlerin şairlere ait bulduklarını, eğer bunları beğenirlerse oy vereceklerini, beğenmezlerse vermeyeceklerini belirtti. Kimsenin şahsiyetine tecavüz edilmeyerek kabul edilip edilmemelerinin kararlaştırılmasını söyledi.

Tunalı Hilmi Bey, Refik Şevket Bey'e herhangi bir şiire ya da manzumeye karşı bir şey söylemediği halde niye böyle dediğini sordu, isim zikretmediğini ifade etti. Hususi bir encümen teşkil edilmesini, şiirlerin oraya havale olunmasını, encümenin şiirlerden birisini seçmesini istedi. Meselenin asıl ruhunun burada olduğunu belirtti. Gerekirse hususi encümenin seçtiği şiirin sahibini çağırıp şu mısrai çıkar veya şöyle bir değişiklik yap, şu kelimeyi şunun yerine koy diyebileceğini söyledi. Sahibi de bunu kabul ederse o zaman şiir daha güzel olur iddiasında bulundu. Şiirin baştanbaşa iyi olmasını bütün samimiyeti ile istediğine işaret etti. Son olarak da kendisine biri imzalı, biri imzasız iki mektup geldiğini, bunlarda verilen diğer şiirlerin de Meclis'te okunmasının istenildiğini, onların içerisinde marş olarak seçilmiş olanlardan daha uygunlarının bulunduğunu açıkladı. Mektup sahibi sorulduğunda da Garp Ordusuna gittiğini, imzası ile bunu gösterebileceğini dile getirdi. Hususi bir edebi encümen teşkili ile seçimin ona bırakılması noktasındaki görüşünü ileri sürdü. Bu arada gürültüler içerisinde "hayır" sesleri duyuldu.

Bu esnada Doktor Adnan Bey, Trabzon Mebusu Celal Bey'in İstiklal Marşı ile ilgili bir takririnin olduğunu söyledi. Celal Bey takririnde, haddim olmayarak el yazısı ile karaladığım İstiklal Marşı'nın Meclis huzurunda okunmasını teklif ediyorum demek-teydi. Adnan Bey, Celal Bey'in takririni okuduktan sonra bunun mebuslara dağıtılan şiirlerden ayrı olarak şimdi verildiğini açıkladı. Cebelibereket Mebusu İhsan (Eryavuz) Bey, şekil aramadıklarını belirterek iyi ise dinlemeleri gerektiği karşılığını verdi. "Uygundur" sesleri geldi. Ancak Doktor Adnan Bey, marş müsabakası için bir zaman diliminin belirlendiğini, onlardan uygun bulunanlarını Maarif Vekâletinin seçip gönderdiğini, bu marşların seçimini vekâletin de takip ettiğini ve bunların Meclisçe müzakere edildiğini dile getirdi. Şimdi bu konuda birisi bir marş gönderiyor diyerek bunun kabul

edilmesi halinde bundan sonra yapılan müracaatların da reddedilemeyeceğini ifade etti. Konya Mebusu Refik (Koralta) Bey, nasıl reddedeceksiniz, son ana kadar devam edecektir biçiminde, İhsan Bey, marş lazımdır, hangisi güzel olursa o lazımdır şeklinde görüş bildirdiler. Doktor Adnan Bey bu marşın okunmasını kabul edenlerin el kaldırmalarını istedi ve okunması kabul edilmedi.

Konuşmalar uzayınca Hamdi Namık Bey tekrar söz alarak millî bir marş yapılması ihtiyacının ortaya çıktığını, Maarif Vekilinin şairleri müsabakaya davet ettiğini, birçok şiir içerisinden bazılarının seçilip basıldıklarını belirtti. Bunun seçiminin Millî Meclis'in işi mi yoksa bir edebi encümenin işi mi olduğunu anlamadığını söyledi. Meclis'ten "millet işidir" sesleri çıkınca şüphesiz millet işi olduğunu beyan etti, fakat bildiğiniz üzere şiir meselesi bir sanat meselesidir dedi. Eğer bunu seçme hakkını mebuslar kullanacaklarsa aralarında şiirle uğraşmış kişilerden bir edebi encümen seçmelerini ve onların incelemelerini ifade etti. Yine eğer bunu incelemek için aralarından bir encümen teşkil etmeyeceklerse o hakkın doğrudan doğruya Maarif Vekâletine ait bulunduğunu dile getirdi. Maarif Vekâleti düşüncesini açıkladıktan sonra Meclis'in kabul edip etmeme konusunda karar verebileceğine işaret etti. Bunun uzun uzadıya sürünmesine gerek olmadığına değindi. Buna karşılık Elâzığ Mebusu Hüseyin (Gökçelik) Bey de Maarif Vekâletine ne kadar şiir verilmiş ise onların yeniden encümene verilmesi ve orada tekrardan kontrol edilmelerini istedi.⁶⁶

Son olarak Hamdullah Suphi Bey bir kez daha bu konuşmalara cevap verdi. Nihayetinde de bu işin encümene dahi gönderilse dönüp dolaşıp Meclis'te karara bağlanacağını, yine aynı durumun ortaya çıkacağını vurguladı. Meclis Başkanlığının bu şiirleri ayrı ayrı oylamaya sunmasını, Meclis tarafından hangisi seçilirse onun kabul edilmesini önerdi. Bu öneriye mebuslar "doğru" sesleri ile karşılık verdiler. Böylece devamında da Doktor Adnan Bey müzakerenin

⁶⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 9, İçtima: 2, s. 86-88.

sonlanmasına dair takrirler olduğunu açıkladı. Müzakerenin sonlanmasını oya sunacağını belirtti ve müzakereyi yeterli görenlerin el kaldırmalarını istedi. Yapılan oylamada müzakere yeterli görüldü. Konu hakkında verilen takrirler oya sunuldu.

Bunlar içerisinde ilk olarak Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey tarafından verilen ve Muhittin Baha Bey'in söylediği marşın kürsüde kendisi tarafından okunmasını isteyen takrir okundu ama bu reddedildi. Muş Mebusu Abdülgani (Ertan) Bey tarafından verilen İstiklal Marşı'nın Maarif Vekâleti tarafından müsabakaya koyulduğu, elemelerinin yine vekâlet tarafından yapıldığı ve Meclis'te bir edebi encümen bulunmadığı için seçiminin dahi kendisine ait olması gerektiği hakkındaki takrir kabul olunmadı. Saruhan Mebusu Avni (Zaimler) Bey tarafından verilen İstiklal Marşı'nın incelenmek üzere ilgili bir encümene gönderilmesi ve bundan sonra bestelenmesi yolundaki takrir kabul edilmedi. Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey tarafından verilen İstiklal Marşı'nın teşkil edilecek hususi bir encümen tarafından tetkik ve tasdik edilmesi hakkındaki takrir kabul görmedi. Ertuğrul Mebusu Necip (Soydan) Bey tarafından verilir şiiirin besteye gelip gelmemesi meselesi olduğunu söylediği, şairler ve bestekarlardan oluşan bir encümen teşkilini teklif ettiği takrir de kabul görmedi.

Bu takrirlerden başka Kastamonu Mebusu Doktor Suat Bey'in müzakerenin kifayetini ve Mehmet Akif Bey'in İstiklal Marşı'nın kabulünü teklif eden takriri okundu. Karesi Mebusu Hasan Basri Bey'in bütün Meclis'in ve halkın takdirlerini topladığını belirttiği Mehmet Akif Bey'in şiiirinin tercihen kabul edilmesini isteyen takriri okundu. Ankara Mebusu Şemseddin (Bayramoğlu) Bey'in müzakerenin yeter bulunması ve Mehmet Akif Bey'in marşının kabul edilmesini isteyen takriri okundu. Bursa Mebusu Operatör Emin (Seyidoğlu) Bey'in İstiklal Marşlarını matbu evraklarda herkes ayrı ayrı tetkik ettiği için encümene havaleye lüzum görülmeden Mehmet Akif Bey'e ait olanının millî marş olarak kabul edilmesini isteyen takriri okundu. Bitlis Mebusu Yusuf Ziya (Koçoğlu) Bey'in Mehmet Akif Bey'in marşının takdiren kabulünü isteyen takriri okundu.

Isparta Mebusu İbrahim (Demiralay) Efendi'nin Mehmet Akif Bey'e ait marşla ilgili olan aynı mealdeki tavrini okundu. Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey önceki tavrinden başka bir tavrini daha vermişti. Bu tavrinde de Mehmet Akif Bey tarafından yazılan marşın kendisi tarafından kürsüden okunmasını teklif etmekteydi.

Burada ilk kısımda verilen tavrilerin hiçbiri kabul edilme-mişlerdi. İkinci kısımda verilen tavriler ise Mehmet Akif Bey'in şiiirinin kabulünü istemektedirler. Yani artık mesele Mehmet Akif Bey'in şiiirinin oylanmasına gelmişti. Doktor Adnan Bey, ikinci kısımdaki tekliflerin hepsinin Mehmet Akif Bey'in şiiirinin kabulüyle ilgili olduğunu ifade etti. O arada "oya" sesleri duyuldu. Tunalı Hilmi Bey, eğer müsaade buyurulursa Mehmet Akif Bey'in marşı oya sunulmadan önce ufak bir şey rica edeceğini dile getirdi. Değiştirilmesi ihtimali olduğunu belirtti. Ancak Doktor Adnan Bey müzakerenin bittiğini söyleyerek son noktayı koydu.

Bu sırada Erzurum Mebusu Salih Efendi, bir şey arz edeceğini söylese de Adnan Bey tekrar müzakerenin bittiğini ifade etti. Maarif Vekâletinin teklifi bulunduğunu belirtti. Her marşın ayrı ayrı oya sunulması yönünde bir teklifinin olduğunu söyledi. Her marşın ayrı ayrı oya sunulmasını kabul edenlerin el kaldırmalarını istedi ama bu kabul edilmedi. O halde bu tavrileri oya sunacağını açıkladı. Hasan Basri Bey'in tavrini kabul edenlerin el kaldırmalarını talep etti. Hasan Basri Bey'in tavrini gürültüler ve bazı "red" sesleri arasında kabul edildi.

Doktor Adnan Bey, Hasan Basri Bey'in tavrini ile Mehmet Akif Bey'in şiiirini oya sunarken gürültüler arasında bazı "red" sesleri duyulunca Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey kendisine Mehmet Akif Bey'in şiiirinin aleyhinde bulunanların da ellerini kaldırmalarını söyledi. Buna göre muhaliflerin sayısının anlaşılacağını belirtti. Meclis'ten de "uygundur, anlaşılın" karşılığı geldi. Bunun üzerine Doktor Adnan Bey tekrar Hasan Basri Bey'in tavrini kabul edenlerin, yani Mehmet Akif Bey tarafından yazılan marşın İstiklal Marşı olarak kabul edilmesini isteyenlerin el kaldırmalarını talep etti

ve marş büyük çoğunluğun oyu ile kabul edildi. Böylece Mehmet Akif Bey'in şiiri İstiklal Marşı olarak kabul olundu.

Kabulün ardından Kırşehir Mebusu Müfit (Kurutluoğlu) Efendi, Doktor Adnan Bey'den Hamdullah Suphi Bey'in bu marşı Meclis kürsüsünden bir daha okumasını rica etti. Konya Mebusu Refik Bey milletin ruhuna tercüman olan bu İstiklal Marşı'nın ayakta okunmasını teklif etti. Bunlara karşılık Doktor Adnan Bey, Meclis bu marşı kabul ettiği için bunun artık resmi bir İstiklal Marşı olarak tanındığını belirtti. Bundan dolayı ayakta dinlenilmesi gerektiğini söyledi. Mebusların ayağa kalkmalarını talep etti. Bütün mebuslar ayağa kalktılar. Hamdullah Suphi Bey on kıta olarak İstiklal Marşı'nı kürsüden okudu, mebuslar da her kıtasını sürekli alkışlar arasında dinlediler.⁶⁷ İstiklal Marşı bu şekilde okunup kabul edildiğinde Mehmet Akif Bey heyecanından ve mahcubiyetinden Meclis'te duramamış, salona çıkmıştı.⁶⁸ Yine sonrasında Taceddin Dergahı'nda çok samimi bir merasim yapıldı. Mehmet Akif Bey'in bütün arkadaşları, birçok mebus kendisini tebrik ettiler. Burada güzel sohbetler oldu.⁶⁹

İstiklal Marşı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisince kabulünden sonraki süreçte Mehmet Akif Bey daha önce İstiklal Marşı müsabakası ilan edildiğinde ortaya konulduğu belirtilen beş yüz liralık mükâfatı almadı. Bunu fakir İslam kadın ve çocuklarına iş öğreterek sefaletlerine son vermek amacıyla kurulmuş olan Darülmesai'ye bağışladı. Bu bağış Hakimiyet-i Milliye gazetesinde de "Teberru" başlığı ile duyuruldu.⁷⁰ Aynı şekilde Sebilürreşad dergisinde de "İstiklal Marşı" başlığı altında hem marşın Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabulü meselesi ele alınmakta hem de bu mükâfat konusuna değinilmekteydi. Mükâfat konusunda, Mehmet

⁶⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 9, İçtima: 2, s. 88-90.

⁶⁸ Eşref Edib, *Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, s. 135.

⁶⁹ Eşref Edib, *Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, s. 125.

⁷⁰ *Hakimiyet-i Milliye*, 17 Mart 1337 / 17 Mart 1921, Numro: 135, s. 2; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 59.

Akif Bey'in bu parayı almadığı, fakir çocuk ve kadınlara örgü öğretmek ve bir geçim kaynağı temin etmek gibi hayırperver maksatla kurulmak üzere olan Darülmesai'ye bağışladığı ifade edilmektedir.⁷¹ Halbuki İstiklal Marşı için tahsis edilen beş yüz lira mükâfatı Mehmet Akif Bey'in kabul etmemesi o zaman çok kimselerce tuhaf görülmüştü. Bilhassa o sırada sıkıntısı da vardı. Ama o bu ikramiyeden bahsedene de çok kızmaktaydı.⁷²

İstiklal Marşı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabulünden bir gün sonra, 13 Mart 1921'de Meclis İkinci Reisi Doktor Adnan Bey'in imzası ile Maarif Vekâletine yazılan yazıda, Heyet-i Umumiyece 12 Mart 1921 tarihli altıncı içtimada büyük çoğunluk tarafından kabul edilen İstiklal Marşı'nın tasdikli suretinin gönderildiği söylenilmekte ve bestesi için gerekli muamelenin yapılması istenilmektedir. Tezkereye İstiklal Marşı'nın tasdikli bir suretinin ilâştırıldığı da belirtilmektedir.⁷³ Bundan başka yine 13 Mart 1921'de Meclis İkinci Reisi Doktor Adnan Bey'in imzası ile İcra Vekilleri Heyeti Riyasetine yazılan diğer bir yazıda da, heyeti umumiyece 12 Mart 1921 tarihli altıncı içtimada büyük çoğunluk tarafından kabul edilen İstiklal Marşı'nın tasdikli suretinin ekte gönderildiği dile getirilmekte, bestesi için gerekli muamelenin yapılmasının Maarif Vekâletine bildirildiği ifade edilmektedir.⁷⁴ Yani yazı önce beste için Maarif Vekâletine yazılmış sonra da İcra Vekilleri Heyeti Riyasetine gönderilmişti. Bu şekilde İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti hem marşın kabulünden hem de beste ile ilgili çalışmanın başlatılması konusundan haberdar edilmişti.

İcra Vekilleri Heyeti Reisi Mustafa Fevzi (Çakmak) Paşa da 15 Mart 1921'de bütün vekâletlere birer yazı yazdı ve onlara İstiklal Marşı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş

⁷¹ *Sebilürreşad*, 21 Mart 1337 / 21 Mart 1921, Cild: 19, Aded: 472, s. 38; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 59-60.

⁷² Eşref Edib, *Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, s. 136.

⁷³ Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 35.

⁷⁴ *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı*, s. 242-243.

olduğunu bildirdi. İstiklal Marşı'nın tasdikli suretini vekâletlere gönderdi.⁷⁵ Bunun yanı sıra Müdafaa-i Milliye Vekili olarak Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetini de İstiklal Marşı'nın kabul edildiğinden haberdar etti, Marşın tasdikli bir suretini buraya da gönderdi.⁷⁶ İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tarafından vekâletlere ve Müdafaa-i Milliye Vekâletinden de Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine yazılan yazılarda da, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 12 Mart 1921 tarihli altıncı oturumunda İstiklal Marşı'nın büyük çoğunlukla kabul edildiği ifade edilmekte ve bestesi hususunda gereken işlemlerin yapılması için konunun Maarif Vekâletine yazıldığı Meclis Başkanlığından bildirildiği belirtilmekteydi. İstiklal Marşı'nın tasdikli suretinin ekte gönderildiği dile getirilmekteydi.⁷⁷ Böylece gönderilen bu yazılarla hem vekâletler hem de Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti İstiklal Marşı'nın kabul edildiğinden resmi olarak haberdar edilmişlerdir. Zaten bunun ardından vekâletler ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti de kendi alt birimlerini bu durumdan haberdar edeceklerdir.

12 Mart 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildikten sonra İstiklal Marşı gerek mitinglerde ve gerekse törenlerde okunmaya başlandı ve bu şekilde halkın zafere olan inancı pekiştirilmek istenildi. İstiklal Marşı'nın kabulü sürecinde Batı Cephesi'nde Yunanlılarla mücadele devam etmekteydi ve 31 Mart - 1 Nisan 1921 tarihinde İkinci İnönü Savaşı kazanılmıştı. İkinci İnönü Zaferi münasebeti ile Ankara'da coşkun sevinç gösterileri

⁷⁵ Mehmet Akif Ersoy ve *İstiklâl Marşı*, s. 248-249.

⁷⁶ Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 35.

⁷⁷ Burada şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından yayımlanan Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı isimli eserde yer alan 248-249. sayfalardaki belgede, İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti Başkanı olarak Mustafa Fevzi Paşa'nın vekâletlere İstiklâl Marşı'nın kabul edildiği hakkındaki yazıyı 15 Mart 1921'de gönderdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra Mehmet Önder de "İstiklâl Marşı Belgeleri" isimli makalesinde hem vekâletlere hem de Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine 25 Mart 1921'de gönderdiğini ifade etmektedir. Bu düşüncesini de İcra Vekilleri Heyet-i Riyaseti tarafından Maarif Vekâletine yazılan 25 Mart 1921 tarihli yazıya dayandırmaktadır. Ama sonuçta yazı hepsine gönderilmiştir. Bakınız: *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı*, s. 248-249; Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 35.

yapılmaktaydı. Bu sırada Meclis'in yanında yapılan ve binlerce kişinin katıldığı açık hava toplantısında Kırşehir Mebusu Müfit Efendi'nin yaptığı duanın ardından Hamdullah Suphi Bey, İstiklal Marşı'nı kuvvetli belagati ile okudu. Bu haberi veren Hakimiyet-i Milliye gazetesi konu hakkında halkın bu esnada çok heyecanlandığını ve bugünkü zafere ait binlerce şiir dinlemek istediğini yazdı.⁷⁸ İstiklal Marşı artık sadece Ankara'da değil İstanbul'da da okunacaktı. İkinci İnönü Zaferi üzerine İstanbul'da Mekteb-i Mülkiye-i Şahane'de 13 Nisan 1921'de bir müsamere düzenlendi. Bu müsamerenin programının ikinci maddesinde Mehmet Akif Bey'in İstiklal Marşı'nın Kemalettin Turgut Efendi tarafından okunacağı kayıtlıydı.⁷⁹ Buradan bakıldığında İstiklal Marşı'nın kabul edilir edilmez halktan her tarafta kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

Yurt dışındaki Türk görevlileri de İstiklal Marşı'nı hemen benimsediler ve kullanmaya başladılar. Marş onlarda da bir heyecan uyandırdı. Bir örnek olması açısından Batı Cephesi'nde Yunanlılara karşı 26 Ağustos 1922'de başlatılan Büyük Taarruz Harekatı'nın kazanılması halk içerisinde büyük bir coşku ve heyecan yarattı, zafer kutlamaları gerçekleştirildi. Zafer sebebi ile Türkiye'nin Roma Büyükelçilik binasında da bir merasim yapıldı. Merasim hakkında 9 Eylül 1922'de Büyükelçi Celaleddin Arif Bey Türkiye Büyük Millet Meclisine bir tezkere gönderdi. Meclis'te bu tezkere okundu. Tezkerede, bir gün önceki Cuma gününde Büyükelçilik binasında Roma'da bulunan bütün İslamların toplandıkları, önce Binbaşı Sıtkı Bey tarafından etkili ve ahenktar bir konuşma yapıldığı, Fetih Suresi okunduğu, Fatihalar ithaf olunduğu, akabinde kendileri tarafından okunan dua ile misafirlere çay, pasta ve şekerler ikram edildiği belirtilmekteydi. Bu esnada Evrak Memuru Akil Bey tarafından heyecanlı bir eda ile Mehmet Akif Bey'in yazmış olduğu İstiklal Marşı'nın okunduğu, orada bulunanların Marşı ayakta gözyaşları

⁷⁸ *Hakimiyet-i Milliye*, 3 Nisan 1337 / 3 Nisan 1921, Numro: 149, s. 1; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 61-62.

⁷⁹ Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı*, s. 62.

içinde dinledikleri ifade edilmekteydi. Bu tezkerenin de Meclis'i tebrik için gönderildiği söylenilmekteydi.⁸⁰

Artık basın da İstiklal Marşı'na genişçe yer vermekteydi. İstiklal Marşı 12 Mart 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edildikten sonra, 13 Mart 1921'de Hakimiyet-i Milliye gazetesinde hakkında yapılan Meclis görüşmeleri anlatıldı.⁸¹ Aynı şekilde Hakimiyet-i Milliye gazetesinin 14 Mart 1921 tarihli nüshasında İstiklal Marşı'na on kıta olarak yer verildi.⁸² 21 Mart 1921'de Ceride-i Resmîye gazetesinde İstiklal Marşı on kıta olarak basıldı.⁸³ 21 Mart 1921'de Açıksöz gazetesinde İstiklal Marşı'nın kabul edildiği belirtildi.⁸⁴ Yine Yeni Giresun gazetesinden iktibas yolu ile 26 Mart 1921'de Gaye-i Milliye gazetesinde İstiklal Marşı'nın on kıta olarak basıldığı görüldü.⁸⁵ 13 Eylül 1922'de Bursa'da çıkan Arkadaş gazetesi İstiklal Marşı'nın beşinci dördlüğünü iki dize halinde başlığının iki yanına koydu.⁸⁶ Diğer taraftan İstanbul'da da İstiklal Marşı her fırsatta bir şekilde yayımlanmaktaydı. 1921 yılında İstanbul'da karton kâğıda dört sayfa olarak basılmıştı. Bu baskıda birinci sayfa kapakta üstte "Ayyıldız", sonra "Mehmet Akif" ve "İstiklal Marşı" ibareleri vardı. Altta "Tevzi Mahalli Hilmi Kitaphanesi" yazmaktaydı. İkinci ve üçüncü sayfalarda İstiklal Marşı metni yer almaktaydı. Dördüncü sayfa olan dış kapakta da "Tanesi 5 kuruş", "Orhaneli Matbaası, 1337/1921" ibareleri yer almaktaydı.⁸⁷ Bunun dışında İstanbul basını da her fırsatta İstiklal Marşı'na yer

⁸⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 23, İçtima Senesi: 3, Yüz On İkinci İçtima, 10 Eylül 1338 (1922), s. 257; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 62.

⁸¹ *Hakimiyet-i Milliye*, 13 Mart 1337 / 13 Mart 1921, Numro: 131, s. 2.

⁸² *Hakimiyet-i Milliye*, 14 Mart 1337 / 14 Mart 1921, Numro: 132, s. 2.

⁸³ *Ceride-i Resmîye*, 21 Mart 1337 / 21 Mart 1921, Numro: 7, s. 1.

⁸⁴ *Açıksöz*, 21 Mart 1337 / 21 Mart 1921, Numro: 138, s. 2.

⁸⁵ *Gaye-i Milliye*, 26 Mart 1337 / 26 Mart 1921, Sayı: 18, s. 1; *Gâye-i Milliye*, Tıpkı Basım, Yayına Hazırlayan: Çiğdem Aslan - Mustafa Toker, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2009; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 60.

⁸⁶ Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 60.

⁸⁷ Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 60.

vermekteydi. Örneğin İstanbul'da 21 Nisan 1921'de çıkan *Servet-i Fünun* dergisinde İstiklal Marşı'nın on kıta olarak basıldığı görülmekteydi.⁸⁸ İstanbul'da çıkan *Yarın* dergisi 17 Kasım 1921 tarihli 6. sayısında İstiklal Marşı'nın birinci dördlüğünün 1., 2. ve 4. mısralarını Şark Musiki Cemiyeti Reisi Ali Rifat (Çağatay) Bey'in notaları ile basmıştı.⁸⁹ 5 Temmuz 1922'de İstanbul'da çıkan mizah gazetesi *Karagöz* gazetesinde İstiklal Marşı karikatürlere de konu edilmişti. *Karagöz* gazetesinde bir karikatür ile "Atina'da Türklere Nota Vermek Kararı" başlığı altında İstiklal Marşı ele alınmaktaydı. Kral ve beraberindekiler ellerindeki notayı davul zurna çalan Hacivat ile *Karagöz*'e uzatıyorlardı. Hacivat Galata'da Yuvanaki, Beyoğlu'nda Pandalaki diye başlayan şarkının sözlerini söylüyor onun notasını veriyorlar diyordu. *Karagöz* de karşılık olarak, e baht işi bakalım, malum ya zurnada peşrev olmaz, İstiklal Marşı dururken onların notasına bakmam bile cevabını veriyordu.⁹⁰

İstiklal Marşı bunlardan başka çeşitli kartpostallara da basıldı. Örneğin 1922 tarihli "Eskişehir Hatırası" kartpostalında İstiklal Marşı'nın birinci kıtası, 1922 tarihli "Güzel Edirne" kartpostalında ikinci kıtası,⁹¹ 1922 tarihli "Kütahya Hatırası" kartpostalında üçüncü kıtası, 1922 tarihli "Uşak Hatırası" kartpostalında dördüncü kıtası,⁹² 1922 tarihli "Yeşil Bursa" kartpostalında beşinci kıtası, 1922 tarihli "Balıkesir Hatırası" kartpostalında altıncı kıtası,⁹³ 1922 tarihli "Güzel Aydın Hatırası" kartpostalında yedinci kıtası, 1922 tarihli "Güzel İzmir" kartpostalında sekizinci kıtası,⁹⁴ 1922 tarihli "Güzel İstanbul" kartpostalında dokuzuncu kıtası yer almaktaydı. Bunların hepsinde

⁸⁸ *Servet-i Fünun*, 21 Nisan 1337 / 21 Nisan 1921, Numro: 1468, s. 134.

⁸⁹ *Yarın*, 17 Teşrin-i sani 1337 / 17 Kasım 1921, Numro: 6; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 60.

⁹⁰ *Karagöz*, 5 Temmuz 1338 / 1922, Numro: 1492, s. 1; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 62.

⁹¹ *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı*, s. 219.

⁹² *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı*, s. 269.

⁹³ *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı*, s. 293.

⁹⁴ *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı*, s. 297.

genelde buralardaki işgaller, Yunan mezalimi ve bu şehirlerin düşman işgalinden kurtuluşları konu edilmekteydi. Yine son olarak “Yadigar-ı Misak-ı Milli” kartpostalına İstiklal Marşı'nın onuncu kıtası basılmıştı. Kartpostal üzerinde Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadelenin lider kadrosunun fotoğrafları yer almaktaydı.⁹⁵

Türk milletinin özgürlük ve bağımsızlık bildirisi olarak İstiklal Marşı İsveççe,⁹⁶ İngilizce, Fransızca, Almanca, Macarca, Farsça⁹⁷ ve Arapça⁹⁸ gibi yabancı dillere de çevrilerek basıldı. Çevirilerle ilgili duruma bakıldığında Afganistan Büyükelçisi Ahmet Han'ın 21 Nisan 1921'de Ankara'ya gelmesinden hemen sonra Sebilürreşad heyeti olarak Mehmet Akif Bey'in Eşref Edib Bey ile birlikte elçiyi ziyarete gittiğinde İstiklal Marşı'nın Farsça bir çevirisini eliyle ona sunduğu görülmektedir. Şiir ve edebiyatla meşgul olmuş bulunan Büyükelçi bundan çok memnun olmuştur.⁹⁹ 2 Eylül 1921 tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesinde Şam'da ünlü bir Arap şairinin Mehmet Akif Bey'in İstiklal Marşı'nı Arapçaya çevirerek bütün Suriye gazetelerinde yayımlattığı belirtilmekte ve Arap musikînasların marşı bestelemekle meşgul oldukları ifade edilmekteydi. Aynı haber 29 Eylül 1921 tarihli İstanbul basınından Vakıf gazetesinde de yer almaktaydı.¹⁰⁰ Marşı İsveççeye de İsveç'in İstanbul'daki Sefaret Tercümanı Johannes Kolmadin çevirmişti. Johannes Kolmadin tarafından kaleme alınan “Hüzünlü Osmanlı Şairi” başlıklı yazının bulunduğu Dagens Nyheter adlı gazetenin 21 Eylül 1921 tarihli nüshasında Mehmet Akif Bey'in fotoğrafı ile İstiklal Marşı'nın Osmanlıca metni ve İsveç diline çevirisine yer verilmekteydi.¹⁰¹ Bu

⁹⁵ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 311.

⁹⁶ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 266-268.

⁹⁷ Sarıhan, Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı, s. 61.

⁹⁸ Hakimiyet-i Milliye, 2 Eylül 1337 / 2 Eylül 1921, Numro: 280, s. 2; Vakıf, 29 Eylül 1337 / 29 Eylül 1921, Numro: 1366, s. 2; Sarıhan, Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı, s. 61.

⁹⁹ Sebilürreşad, 30 Nisan 1337 / 30 Nisan 1921, Cild: 19, Aded: 478, s. 101-102; Sarıhan, Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı, s. 61.

¹⁰⁰ Hakimiyet-i Milliye, 2 Eylül 1337 / 2 Eylül 1921, Numro: 280, s. 2; Vakıf, 29 Eylül 1337 / 29 Eylül 1921, Numro: 1366, s. 2; Sarıhan, Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı, s. 61.

¹⁰¹ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 266-268.

şekilde İstiklal Marşı Türk milletinin özgürlük ve bağımsızlık bildirisini olarak diğer milletlere duyurulmuş oluyordu.

İstiklal Marşı'nın Besteletilmesi Çalışmaları ve Kabul Edilen Beste

İstiklal Marşı 12 Mart 1921'de kabul edildikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 13 Mart 1921'de Maarif Vekâletine gönderilen yazıda, bestesi için gereğinin yapılması istenildi. Daha önce de ifade edildiği gibi Maarif Vekâleti İstiklal Marşı güftesinin yazılması konusunu müsabakaya koyarken kabul edilecek güfteyi yine bir müsabaka açarak besteleteceğini ve bir jüri tarafından beğenilen bestenin sahibine beş yüz lira mükâfat verileceğini duyurmuştu. Şimdi artık beste müsabakası ilanına çıkılacaktı. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey de İstiklal Marşı bestesinin önemli bir konu olduğunu biliyor, bu sırada müsabakanın nasıl ve ne şekilde yapılması gerektiği üzerinde duruyordu. Maarif Vekâletinin kısıtlı kadrosu içerisinde bu işleri yapıp takip edebilecek ne uzmanı ne de zamanı vardı. Sonunda beste müsabakasının Maarif Vekâletinin aracılığı ile Hilal-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezince açılması, beş yüz liralık mükâfatın Hilal-i Ahmer Cemiyetince ödenmesi kararına varıldı ve müsabaka ilan edildi.¹⁰²

Müsabaka ilanı basında da farklı şekillerde yer aldı. 17 Mart 1921 tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yer alan "Maarif Vekâletinin Müsabakası - Matbuat ve İstihbarat Müdüriyetinden" başlıklı ilanda müsabaka duyuruldu.¹⁰³ 20 Mart 1921 tarihli Gaye-i Milliye gazetesinde "İstiklal Marşı" ilanı başlığı altında müsabaka açıklandı.¹⁰⁴ Açıksöz gazetesinin 21 Mart 1921 tarihli nüshasında "Mehmet Akif Bey Efendi'nin İstiklal Marşı Kabul Edildi Beste İçin de Beş Yüz Lira

¹⁰² Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 35-36.

¹⁰³ *Hakimiyet-i Milliye*, 17 Mart 1337 / 17 Mart 1921, Numro: 135, s. 2.

¹⁰⁴ *Gaye-i Milliye*, 20 Mart 1337 / 20 Mart 1921, Sayı: 14, s. 2; *Gâye-i Milliyye*, Tıpkı Basım, Yayına Hazırlayan: Çiğdem Aslan - Mustafa Tokar; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 64.

Mükâfat Var” başlığı ile müsabakadan ilgililer haberdar edildi.¹⁰⁵ Duyuruda Burdur mebusu, muhterem şair Mehmet Akif Bey tarafından yazılıp Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul ve gazetelerle ilan edilen İstiklal Marşı'nın bestesinin de Maarif Vekâletince müsabakaya konulduğu belirtilmekteydi. Yapılacak bestelerin Mayıs ayı sonuna kadar gönderilmeleri gerektiği ve kabul edilecek beste için beş yüz lira mükâfat verileceği ifade edilmekteydi. Zaten bu müsabaka ilanı Anadolu Ajansı vasıtasıyla da duyurulduğundan ¹⁰⁶ bütün ülke durumdan haberdar edilmiş oldu.

İstiklal Marşı'nın bestesi için açılan müsabakada verilecek beş yüz liralık mükâfatın başlangıçta her ne kadar Hilal-i Ahmer Cemiyetince ödenmesi konusunda görüş birliğine varılmış ise de¹⁰⁷ sonradan Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından ödenmesi kararlaştırılmıştır. 29 Mayıs 1921 tarihli İcra Vekilleri Heyeti toplantısında İstiklal Marşı'nın seçilip kabul edilen güftesi için verilecek beş yüz lira ikramiye ile bu marşın bestesinden sonra ikramiye olarak verilmesi uygun bulunan beş yüz liranın Müdafaa-i Milliye Vekâletince Maarif Vekâletine verilmesi konusunda karar alınmıştır.¹⁰⁸ Alınan karar Türkiye Büyük Millet Meclisinin tasdikine sunulmuştur.¹⁰⁹ Ancak şu da var ki zaten Mehmet Akif Bey başından güfte için verilen beş yüz lira mükâfatı kabul etmemiş, bunu Darülmesai'ye bağışlamıştı. Muhtemelen bu mükâfat Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından Maarif Vekâletine aktarıldıktan sonra gerekli şekilde ilgili kurum için kullanılacaktı. Çünkü Mehmet Akif Bey'in bu mükâfatı Darülmesai'ye bağışlamasından ve beste için müsabakaya çıkılmasından sonra

¹⁰⁵ Açıksöz, 21 Mart 1337 / 21 Mart 1921, Numro: 138, s. 2; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 64.

¹⁰⁶ *Hakimiyet-i Milliye*, 17 Mart 1337 / 17 Mart 1921, Numro: 135, s. 2; *Gaye-i Milliye*, 20 Mart 1337 / 20 Mart 1921, Sayı: 14, s. 2; *Gâye-i Milliyye*, Tıpkı Basım, Yayına Hazırlayan: Çiğdem Aslan - Mustafa Toker; *Açıksöz*, 21 Mart 1337 / 21 Mart 1921, Numro: 138, Numro: 138, s. 2; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 64.

¹⁰⁷ Önder, “İstiklâl Marşı Belgeleri”, s. 36.

¹⁰⁸ *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı*, s. 258-259.

¹⁰⁹ *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı*, s. 260-261.

alınmış böyle bir karar vardır. Hatta bu tarih beste müsabakasının da sona erdiği tarihlere rast gelmektedir.

Beste müsabakasının tarihinin bitimine kadar birbirinden farklı besteler geldi. Ancak beste müsabakası güfte müsabakası kadar ilgi görmedi. İlk etapta gelen beste sayısı yirmi dört idi.¹¹⁰ Bu besteler arasında yurt dışından gelmiş bir beste de bulunmaktaydı.¹¹¹ 7 Temmuz 1921’de Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey tarafından İcra Vekilleri Heyeti Riyasetine gönderilen yazıda, Türkiye Büyük Millet Meclisince Millî İstiklal Marşı olarak kabul edilen şair Mehmet Akif Bey’in güftesi için ülkenin en bilinen musikîşinasları tarafından besteler yapılarak vekâlete gönderildikleri söylenildi. Bunların Ankara’da veya İstanbul’da incelenerek seçimlerinin yapılması için Türkiye Büyük Millet Meclisinin arzu ve temayülünün dikkate alınmasının uygun olacağı belirtildi.¹¹² İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti de Maarif Vekâletinin yazısını 9 Temmuz 1921’de Türkiye Büyük Millet Meclisine sundu.¹¹³ Ancak bu konuda hemen bir sonuca ulaşılamadı.

Beste konusu 1 Kasım 1921’de Türkiye Büyük Millet Meclisinin gündemine de geldi. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1 Kasım 1921 tarihli Birinci Reis Vekili Hasan Fehmi Bey başkanlığındaki birinci celse oturumunda Maarif Vekâletinin İstiklal Marşı bestesinin İstanbul’da bir uzman heyet tarafından seçilmesine dair olan tezkeresi ele alındı. Tezkerede, Burdur Mebusu Mehmet Akif Bey’in Türkiye Büyük Millet Meclisince millî marş olarak kabul edilen şiiri hakkında ülkenin en bilinen musiki üstatları tarafından yapılan bestelerin Maarif Vekâletine gönderildiği, bu bestelerin kabulü için belirlenen süre dolduğundan bunlar arasından en uygun olanının seçiminin İstanbul’da teşekkül edecek bir uzman heyete havale

¹¹⁰ Etem Üngör, *Türk Marşları*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1966, s. 71.

¹¹¹ Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 66.

¹¹² Mehmet Akif Ersoy ve *İstiklâl Marşı*, s. 262-263.

¹¹³ Mehmet Akif Ersoy ve *İstiklâl Marşı*, s. 264-265.

edilmesinin vekâletçe uygun görüldüğü söylenilmekteydi. Bunun Meclis tarafından kabul edilip edilmeyeceği sorulmaktaydı. Tezkere okunduktan sonra Hasan Fehmi Bey İstiklal Marşı bestesinin İstanbul'da bir uzman heyet tarafından seçilmesine dair izin istenildiğini belirtti ve uygun bulursanız bunu Maarif Encümenine gönderelim dedi.

Tezkere üzerine söz alan mebuslardan Hasan Basri Bey, musiki meselesinin bir ihtisas meselesi olduğunu, bunu Maarif Encümenine ya da başka bir encümene göndermede fayda bulunmadığını söyledi. Bu konuda Maarif Vekâletine bir yetki verilmesi gerektiğini vurguladı. Tunalı Hilmi Bey de güftesi gibi bestesinin de Meclis'te tasdik olunmasını istedi. Bu arada söze karışan Erzurum Mebusu Mustafa Durak (Sakarya) Bey ise her işlerinin bittiğini, şimdi marşlara mı kaldıklarını ifade etti ve bunların bırakılmasını, başka şeylere geçilmesini talep etti. Mustafa Durak Bey'e göre, memleketin kan ağladığı dönemde bu tartışmalar boşunaydı. Mustafa Durak Bey böyle bir talepte bulununca Tunalı Hilmi Bey, bunun kutsiyetini takdir edemeyenin ağzını açmaması gerektiği sözünü kendisine cevap verdi. Meclis'te millî marş üzerine konuşulduğuna, milletin marşının kutsal olduğuna, o mukaddesata karşı marşı takdir etmek, ona hürmet göstermek lazım geldiğine işaret etti. Meclis Tunalı Hilmi Bey'in sözlerini alkışladı. Tunalı Hilmi Bey son olarak bu marşın İstanbul'a gidemeyeceğini, Ankara'nın her şeyi kendisinin yapacağını dile getirdi.

Karesi Mebusu Mehmet Vehbi (Bolak) Bey de, Durak Bey'in hamiyetşiarane beyanatta bulunduğunu ama Ey Gaziler Marşı'nın bütün orduyu hayatını feda etmeye sevk ettiğini düşünmediğini söyledi. Bundan dolayı millî marş olarak kabul edilecek marşın nesilden nesile kıyamete kadar devam edip gideceğini ifade etti. Dolayısıyla bununla ilgili seçim işini doğrudan doğruya Maarif Vekâletine bırakmanın doğru olmadığını dile getirdi. Bu besteyi Maarif Vekâletinin seçebileceğine ya da seçtirebileceğine ancak bundan sonra Meclis'e getirilerek burada kabul edilmesi gerektiğine değindi. Mehmet Vehbi Bey'in ardından Hasan Fehmi Bey Maarif

Vekâletinden gelen tezkerenin müzakeresini yeterli görenlerin el kaldırmalarını istedi. Bestelerin İstanbul'a gönderilmelerini kabul edenlerin el kaldırmalarını talep etti. Ama bu kabul edilmedi. Bunun üzerine o halde Ankara'da bir musiki heyeti tetkik edecektir dediğinde buna karşılık da "o da yok ret" sesleri duyuldu.¹¹⁴

1922 yılı ortalarına kadar İstiklal Marşı'nın bestelenmesi konusunda herhangi bir gelişme yaşanmadı. Maarif Vekili olarak Hamdullah Suphi Bey'in yerine göreve getirilen Mehmet Vehbi Bey, 9 Haziran 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisine bir tezkere verdi ve marşın bestesinin yurt dışında yaptırılması konusunu gündeme getirdi.¹¹⁵ Bu arada marş bestelerinin Paris'e gönderilerek orada seçilecekleri haberi de duyuldu. Böylesi bir haber Meclis'te mebuslar arasında huzursuzluklar yarattı. Şark Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir Paşa, öteden beri kendi yazdığı marşın İstiklal Marşı olarak bestelenmesini istiyor, İcra Vekilleri Heyeti Reisi Rauf (Orbay) Bey'e baskı yapıyordu. Şimdi İstiklal Marşı bestelerinin Paris'e gönderileceklerini duyar duymaz buna karşı koymuştu. Kısa bir süre sonra da Maarif Vekâleti Paris işinden vazgeçti.¹¹⁶ İşler böyle devam ederken besteciler kendi bestelerini yayımlamaya, buldukları şehir ve bölgelerde korolara söyletmeye, bandolara çaldırmaya başladılar.¹¹⁷ Süreç içerisinde her bestekar kendi eserinin yaygınlaşması için yoğun bir gayret gösteriyordu.¹¹⁸

İstiklal Marşı için her tarafta farklı besteler söylenirken bir karışıklık da vardı. Birçok bestede güftenin ya tamamı ya da bir kısmı söylenmekteydi. Bu böyle sürüp gidemezdi, açıklığa kavuşturulmalıydı. Sonunda da İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtasının bestelenmesi konusunda görüş birliğine varıldı. Millî Mücadele'de bu

¹¹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: I, Cilt: 14, İçtima: 2, Yüz Üçüncü İçtima, 1 Kasım 1337 (1921), s. 17-18.

¹¹⁵ Altınbaş, *Millî Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*, s. 47.

¹¹⁶ Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 36; Sarıhan, *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*, s. 71-75.

¹¹⁷ Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 36.

¹¹⁸ Nalbandoğlu, *Kuvayı Milliye Nesillerinin Destanı İstiklâl Marşımızın Tarihi*, s. 151.

aşamada başarıya ulaşıp İstanbul ile bağlantı kurulunca mevcut bestelerin İstanbul'da oluşturulacak bir komisyon tarafından değerlendirilmeleri ve seçimin ona göre yapılması düşüncesi ağırlık kazanmaya başladı. Nihayet bu konuda Maarif Vekâleti çoğu tanınmış bestekar ve musiki öğretmeninden meydana gelen kişilerin yaptıkları elli beş İstiklal Marşı bestesini İstanbul'a göndermeye karar verdi.¹¹⁹

Maarif Vekâleti bu kararı aldıktan sonra besteleri ilk önce muhtemelen Hariciye Vekâleti Vasıtasıyla İstanbul'a gönderdi. Çünkü bu hususta Maarif Vekâletinden İcra Vekilleri Heyeti Riyasetine yazılan 23 Ocak 1923 tarihli yazıda, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen İstiklal Marşı için yapılan bestelerin incelenmek üzere Hariciye Vekâleti vasıtasıyla İstanbul'a gönderildiği belirtilmekte, buradan henüz bir cevap alınmadığından incelemenin bir an evvel yapılması ve sonucun bildirilmesinin tekraren Hariciye Vekâleti İstanbul Temsilcisi Doktor Adnan Bey'e yazıldığı söylenilmekteydi.¹²⁰ Maarif Vekâletinin arzusu üzerine İcra Vekilleri Heyeti Riyasetinden Hariciye Vekâletine yazılan 27 Ocak 1923 tarihli yazıda da, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul olunan İstiklal Manzumesi için yapılan bestelerin incelenmesinin henüz tamamlanmadığının anlaşıldığı belirtilmekte, incelemenin hızlandırılması ve sonuç hakkında bilgi verilmesi istenilmekteydi.¹²¹

Maarif Vekâleti 23 Ocak 1923'te İcra Vekilleri Heyet-i Riyasetine yazdığı yazıda, ayrıca İstiklal Marşı bestesi kesinleşinceye kadar bandoların şimdiki üç besteden birini çalması gerekir demekteydi. Bunlara geçici olarak resmi muamele yapılmasının lazım geleceğini dile getirmekteydi.¹²² Maarif Vekâleti tarafından İstiklal Marşı bestesi kesinleşinceye kadar bandoların geçici olarak çalmasını istediği üç beste Şark Musiki Cemiyeti Reisi Ali Rifat (Çağatay) Bey'in,

¹¹⁹ Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 36.

¹²⁰ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 270-271.

¹²¹ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 272-273.

¹²² Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 270-271.

Eski Hilafet Bandosu Muallimi Mehmet Zati (Arca) Bey'in ve İstanbul Muzıka-ı Hümayun Şefi Osman Zeki (Üngör) Bey'in besteleri idi. Çünkü 1923 yılı ortalarına kadar İstiklal Marşı için Türkiye Büyük Millet Meclisine toplam elli beş beste gelmiş, bu bestelerden en çok beğenilen üçü ön plana çıkmıştı. Üç beste arasında uzun bir süre seçim yapılamamış ve her üç beste de aynı anda icra edilmişti.¹²³

Hariciye Vekâleti ile iş sürdürülememiş olsa gerek ki bundan sonra da Maarif Vekâleti tarafından 12 Şubat 1923'te İstanbul Maarif Müdürlüğüne bir tezkere yazıldı. Tezkerede, ilişik marş bestelerinin İstanbul'da Musiki Encümeni Reisi Ziya Paşa'nın başkanlığı altında kurulacak özel bir komisyonca incelettirilmesi ve uygun görülecek bestenin İstiklal Marşı olarak seçilmesi istenildi. Besteler Maarif Müdürlüğüne gelir gelmez yine bir yazı ile Musiki Encümenine gönderildiler ve hemen bir komisyon kuruldu. Ziya Paşa'nın başkanlığında kurulan komisyon çalışmalarına başladı.¹²⁴ Ardından da seçimin tamamlanıp tamamlanmadığı, ne zaman sonuçlanacağı hakkında Maarif Vekâleti ile İstanbul Maarif Müdürlüğü ve İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti arasında birkaç yazışma yapıldı.¹²⁵ Nihayet komisyon 12 Temmuz 1923'te çalışmalarını sonuçlandırarak raporunu İstanbul Maarif Müdürlüğüne teslim etti. İstanbul Maarif Müdürlüğü ise komisyon kararını 19 Temmuz 1923'te Maarif Vekâletine ilettili. Komisyon tarafından yapılan incelemede elli beş beste arasından Şark Musiki Cemiyeti Reisi Ali Rifat Bey'in bestesi birinci olarak seçilmişti. Ayrıca komisyon yine bunun dışında Rauf Yekta Bey, Muallim Mehmet Zati Bey, Muallim Kazım (Uz) Bey ve Doktor Suphi (Ezgi) Bey'in yapmış oldukları besteleri de beğenmişti.¹²⁶

Kararın ardından Maarif Vekâletince Maarif Vekili İsmail Safa (Özler) imzası ile İcra Vekilleri Heyeti Riyasetine gönderilen 5 Ağustos 1923 tarihli yazıda, Burdur Mebusu Mehmet Akif Bey

¹²³ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 214.

¹²⁴ Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 36.

¹²⁵ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 274-281.

¹²⁶ Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 36-37.

tarafından yazılan İstiklal Marşı'nın çok sayıda sanatçı tarafından bestelendiği ve İstanbul'daki musikişinaslar tarafından meydana gelen bir kurul tarafından bu bestelerin incelendiği belirtildi. Kurulun incelemeleri sonucunda Şark Musiki Cemiyeti Reisi Ali Rıfat Bey'in ekte sunulan bestesinin birinci derecede tercihen kabul edildiği söylenildi. Marşın icap eden makamlara tebliğinin sağlanması rica edildi.¹²⁷

Mehmet Akif Bey'in yazmış olduğu İstiklal Marşı güftesi her ne kadar Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan oylama sonucunda alınan kararla kabul edilmiş ise de Ali Rıfat Bey'in bestesi için aynı durum söz konusu olmamıştır. Yani Meclis'te bir oylamadan geçirilmemiştir.¹²⁸ Ayrıca İstiklal Marşı'nın bestesi hususunda Ali Rıfat Bey'in bestesi birinci derecede tercih edilmişse de buna devam eden süreçte bazı itirazlar olmuştur. Konu hakkındaki tartışmalar yine sürmüştür.¹²⁹ Sonradan bu seçim iptal edilmiştir.¹³⁰

Ali Rıfat Bey'in bestesinin bazı itirazlarla karşılaşması veya kabul görmemesi ile ilgili durum şuradan da anlaşılabilir. 4 Mart 1924'te Müdafaa-i Milliye Vekili Kazım Fikri (Özalp) Bey tarafından Başvekâlete yazılan bir yazıda, herhangi bir devletin limanında bulunacak harp gemileri bölge komutanlarının ziyaretlerinde veya limanda buldukları süre zarfında akşam ve sabah sancak indirme ve çekme törenlerinde harp gemilerinin mensup oldukları devletin marşıyla beraber limanında bulunduğu devletin marşını çalmalarının devletlerarası denizcilik teamülü olarak kabul edildiği belirtilmekteydi. Buna istinaden Türk limanlarına gelen yabancı harp gemilerinin kaptanlarının bu teamül gereğince Türk Millî Marşı'nı talep ettikleri söylenilmekte ancak resmi olarak kabul edilmiş bir marş bulunmadığından taleplerinin cevapsız bırakıldığı ifade edilmekteydi. Bu zaruretle beraber yabancı devletler ile

¹²⁷ Mehmet Akif Ersoy ve *İstiklâl Marşı*, s. 282-283.

¹²⁸ Altınbaş, *Millî Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*, s. 48.

¹²⁹ Mehmet Akif Ersoy ve *İstiklâl Marşı*, s. 284-285; Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 37.

¹³⁰ Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 37.

ilişkilerin resmen kurulmakta olmasına ve bu ilişkilerin gereği olarak karşılıklı yapılacak karşılama ve kabul törenlerinde Türk devletince kabul edilen marşın çalınmasının gerekliliğine değinilmekteydi. Bu gibi harici ilişkilerde kullanılması kararlaştırılan marş neden ibaret olacaksa bir karara varılması ve bunun bir genelge ile bildirilmesi gerekliliği vurgulanmaktaydı.¹³¹

Bundan biraz sonra 6 Nisan 1924'te Maarif Vekili Vasıf (Çınar) Bey tarafından Başvekâlete gönderilen bir yazıda ise devletçe kabul olunacak marş bestesinin Türk bestekarlarca yapılması şiddetle arzu edilmekteyse de şimdiye kadar bu hususta edinilen tecrübelerden Türk bestecileri arasında genel bir kabule mazhar olabilecek güç ve kuvvete sahip bir eserin meydana getirilmesinin imkansızlığının yeterince anlaşıldığı dile getirilmekteydi. Maarif Vekâletinin bu marş için genel bir müsabaka açılmasının uygun olacağı görüşünde bulunduğu ifade edilmekteydi. Avrupalı ve Türk bestecilerin katılacağı böyle bir müsabaka neticesinde toplanacak eserlerin Paris, Viyana ve Napoli'deki konservatuvarlarda sanat ve bilim kıymetleri açısından ayrı ayrı incelenmeleri, bu suretle seçilecek üç eserin burada birçok defa çok sayıda kişiye ve cemiyet üyelerine dinletirildikten sonra millî ruha en yakın ya da uygun olanının kabulünün zaruri olduğu söylenilmekteydi. Kabul edilecek bestenin sahibine münasip bir para ödülü ve bir madalya verilmesinin mümkün olacağı da belirtilerek Başvekâletin görüşü sorul-maktaydı.¹³² Sonrasında bu yarışma teklifi İcra Vekilleri Heyetinin 19 Mayıs 1924 tarihli toplantısında görüşüldü. Maarif Vekâletinin teklifi uygun bulundu. Müsabakayı kazanacak beste sahibine uygun bir para mükâfatı ve Maarif Madalyası verilmesi kararlaştırıldı.¹³³

Bu arada yurtdışındaki Türk temsilciliklerinden de marş istenilmekteydi. Örneğin Hariciye Vekâletinden Hariciye Vekili namına

¹³¹ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 286-287.

¹³² Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 288-289.

¹³³ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 294-296.

Müsteşar Tevfik Kamil (Koperler) tarafından 10 Ağustos 1924'de Maarif Vekâletine yazılan yazıda, 9. Romen Piyade Tümeni bando muallimine verilmek üzere İstiklal Marşı notasının Köstence Şehbenderliğinden talep edildiği söylenilecek, diğer şehbenderliklere de gönderilmek üzere bu marştan altmış adetinin Hariciye Vekâletine gönderilmesi istenilecekti.¹³⁴ Ancak Maarif Vekâletinden bu yazıya verilen 18 Ekim 1924 tarihli cevapta, Romen Piyade Tümeni bando muallimine verilmek ve Köstence Şehbenderliği ile diğer şehbenderliklere gönderilmek üzere İstiklal Marşı notası talep edilmiş ise de henüz resmîyet kazanmış bir marşın bulunmadığı ifade edilecekti. Bu nedenle marşın hazırlandıktan ve resmen kabul edildikten sonra takdim kılınacağı söylenilecekti.¹³⁵

İstiklal Marşı'nın bestesi hakkında tartışmalar ve çalışmalar sürerken İstanbul Muzika-ı Hümayun Şefi Osman Zeki (Üngör) Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın daveti üzerine Ankara'ya gelmiş ve Riyaset-i Cumhur Orkestrası Şefi olmuştu. Aslında Osman Zeki Bey de İstiklal Marşı güftesi seçildikten sonra açılan beste müsabakasına katılmış, İstanbul ve çevresinde onun bestesi de çalınmaya başlanmıştı. Ancak beste seçiminde Ali Rifat Bey'in bestesi birinci derecede tercih edilmişti. Osman Zeki Bey Ankara'ya geldikten birkaç hafta sonra, 11 Mart 1924'te Mustafa Kemal Paşa ve eşi Latife Hanım'ın himayelerinde Rumeli göçmenleri yararına ilk konserini vermiş ve Millî Sinema Salonu'nda verilen bu konser çok beğenilmişti. Bu gecede Osman Zeki Bey kendi bestesi olan İstiklal Marşı'nı da çalmış, Mustafa Kemal Paşa ve Latife Hanım'ın oldukça beğenisini almıştı.¹³⁶ Ardından da Osman Zeki Bey'in yapmış olduğu besteler de artık resmi makamlarda kullanılmaya başlanmıştı.¹³⁷

1925 yılının sonlarında İstiklal Marşı güftesi konusunda yeni bir girişim olmuşsa da Başvekâlet tarafından alınan 10 Kasım 1925

¹³⁴ Mehmet Akif Ersoy ve *İstiklâl Marşı*, s. 300-301.

¹³⁵ Mehmet Akif Ersoy ve *İstiklâl Marşı*, s. 302-303.

¹³⁶ Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", s. 37.

¹³⁷ Mehmet Akif Ersoy ve *İstiklâl Marşı*, s. 316-317.

tarıhli kararda Millî Marş'ın Mehmet Akif Bey'in kaleme aldığı İstiklal Marşı olduğu belirtilmiştir.¹³⁸ Sadece Osman Zeki Bey'in yaptığı bestenin dış temsilciliklerde icra edilmesi gerektiği tebliğ edilmiştir. Böylece hem güfte konusunda yapılan son girişime hem de beste konusundaki süregelen karışıklığa son verilmiştir.¹³⁹ Diğer bazı kaynaklara göre de yapılan itirazlar ve seçimdeki iptalle birlikte Ali Rifat Bey'in bestesi 1924'ten 1930'a kadar söylenip çalındıktan sonra 1930'da yeni bir emirle Osman Zeki Bey'in bestesi resmi beste olarak kabul olunmuştur.¹⁴⁰ Toplamda dokuz dörtlük ve bir beşlikten oluşan İstiklal Marşı'nın sadece ilk iki dörtlüğü bestelenmiştir ve bu bölümüyle icra edilmektedir.¹⁴¹

İstiklal Marşı ile ilgili çok söz söylenmiş ve hakkında çok yazı yazılmıştır. Ancak hakkında yine en güzel sözü Mehmet Akif Bey söylemiş ve bu sözler de yazıya dökülmüştür. Mehmet Akif Bey'in sözleri hem Millî Mücadele'nin hem de İstiklal Marşı'nın ruhunu anlatması açısından oldukça önemlidir. Mehmet Akif Bey sonradan İstiklal Marşı ile ilgili düşüncelerini dile getirirken şöyle demiştir: "İstiklal Marşı... O günler ne samimi, ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının bir ifadesidir. Bin bir fecayi karşısında bunalan ruhların, ızdırablar içinde halas dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz... Onu kimse yazamaz... Onu ben de yazamam... Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lazım. O şiir artık benim değildir. O, milletin malıdır. Benim millete karşı en kıymetli hediyem budur..."¹⁴²

¹³⁸ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 314-315.

¹³⁹ Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, s. 214.

¹⁴⁰ Üngör, Türk Marşları, s. 72.

¹⁴¹ Serhat Yener - Hakan Duran, "Avrupa Birliği Ülkelerinin Ulusal Marşlarının Sosyo-Kültürel ve Müzikâl Açından İncelemesi", Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Sayı: 24, 2010, s. 202.

¹⁴² Eşref Edib, Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları, s. 135.

Sonuç

Türk milletinin en önemli özgürlük ve bağımsızlık sembollerinden biri olan İstiklal Marşı, Millî Mücadele'nin en zor zamanlarında Türk milletinin duygularını anlatan bir millî marş olarak ortaya çıkmıştır. Millî Mücadele döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi öncülüğünde Türk milleti Batı emperyalizmine karşı bir özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi verirken bir millî marşa ihtiyaç duyulmuş ve bu yüzden de İstiklal Marşı arayışı içerisine girilmiştir. İstiklal Marşı düşüncesi oluştuktan sonra dönemin Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Albay İsmet Bey Maarif Vekâletine müracaat etmiş ve bunun ardından Maarif Vekâleti Türk şairlerinden Millî Mücadele ruhunu ifade ve terennüm edecek bir marş yazmalarını istemiştir. Bu istek müsabaka şeklinde bütün yurda duyurulmuş ve kazanan güfte ve beste için ayrı ayrı beş yüzer lira mükâfat verileceği açıklanmıştır. Önce güfte yazılması için müsabaka açılmıştır. 18 Eylül 1920'de ilan edilen müsabaka ilerleyen tarihlerde farklı zamanlarda basında da yer almıştır. 23 Aralık 1920'de sonuçlanacak müsabaka için yedi yüz yirmi dört şiirle başvuru yapılmıştır. Ancak Maarif Vekâleti tarafından yapılan incelemelerde bunların hiçbirisi Millî Mücadele ruhunu tam anlamıyla yansıtacak şiirler olarak görülmemişlerdir. Durum bu şekilde olunca Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey Mehmet Akif Bey'e müracaat ederek bir İstiklal Marşı yazmasını istemiştir.

Mehmet Akif Bey normalde İstiklal Marşı müsabakası için mükâfat konulduğundan bu müsabakaya katılmamıştı. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'in mükâfat konusuna bir çözüm bulunabileceği yönündeki sözü üzerine Mehmet Akif Bey İstiklal Marşı'nı yazmayı kabul etti. 5 Şubat 1921'de kendisine söylendikten sonra iki gün gibi kısa bir süre içerisinde İstiklal Marşı'nı yazdı ve 17 Şubat 1921'de basında marşa yer verildi. Bundan sonra Mehmet Akif Bey'in şiiri ile birlikte ayrıca seçilen altı marş bir değerlendirmeye tabi tutuldular. Türkiye Büyük Millet Meclisinde İstiklal Marşı hakkında önce 26 Şubat 1921'de ardından da 1 Mart 1921'de birer görüşme yapıldı. 1 Mart 1921'de hakkında verilen bir tezkerede mevcut seçilen yedi marştan birisinin okunması isteği karşısında Hamdullah Suphi

Bey Mehmet Akif Bey'in marşını okudu ve bu marş mebuslar tarafından coşkulu bir şekilde alkışlandı. Devamında da İstiklal Marşı meselesi tekrar 12 Mart 1921'de Meclis'in gündemine geldi. 12 Mart'ta da Meclis'te İstiklal Marşı konusu tartışıldı. Görüşme esnasında yedi marştan ikisi müsabakadan çekildiler. Geriye Mehmet Akif Bey'in şiiri ile birlikte beş marş kaldı. Bu günde yapılan tartışmaların en önemli yanı seçilecek marşın Maarif Encümeni tarafından mı yoksa oluşturulacak ilgili başka bir encümen tarafından mı ya da Meclisçe mi kabul edileceği noktasında toplandı. Söz alan mebuslar bu hususta ayrı ayrı görüşlerini açıkladılar. Yeri geldikçe Hamdullah Suphi Bey bu konuşmalara cevap verdi ve nihayetinde İstiklal Marşı'nın seçiminin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yapılması kararlaştırıldı. Aleyhte ve lehte verilen takrirler okunup oya konulduğunda Mehmet Akif Bey'in yazmış olduğu İstiklal Marşı büyük çoğunluğun oyu ile millî marş olarak kabul edildi. Kabulü ile beraber Meclis'te ayakta okunarak dinlendi. Yine İstiklal Marşı bunun ardından çeşitli dergi, gazete, kart-postal vesairede basıldı. Resmî törenlerde kullanılmaya başlandı ve bazı yabancı dillere çevrildi. Böylece bütün dünya İstiklal Marşı'ndan haberdar edildi.

İstiklal Marşı'nın kabul edilmesinden sonra beste müsabakası da açıldı. 17 Mart 1921'de ilan edilen beste müsabakası mayıs ayı sonunda sonlanacak ve bunu kazanana da beş yüz lira mükâfat verilecekti. Müsabaka sürecinde İstiklal Marşı'na ait farklı besteler gelmiş olsa da bu konuda hemen bir seçim yapılamamış, hatta bestenin kabulü meselesi uzun bir zamanı almıştır. Gelen besteler arasında uzmanlar Ali Rifat Bey'in bestesini daha uygun bulmuşlar ve bu bir süre kullanılmışsa da son olarak Osman Zeki Bey'in yapmış olduğu beste resmî beste olarak kabul edilmiştir.

Kaynakça

Resmî Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi

Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı, Yayına Hazırlayanlar: Orhan Özdi, Murat Babuçoğlu, Sena Gürlek, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Ankara, 2021.

Sürelî Yayınlar

Açıksöz

Ceride-i Resmîye

Gaye-i Millîye

Hakimiyet-i Millîye

Peyam-ı Sabah

Resmî Gazete

Sebilürreşad

Servet-i Fünun

Vakit

Yarın

Araştırma Eserler

Acar, İ. (2005). *Açıklamalı İstiklâl Marşı ve Gençliğe Hitabe*. İstanbul: Liva Yayınevi.

Altınbaş, N. (2016). *Millî Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*. Ankara: TBMM Basımevi.

Ayvazoğlu, B. (1986). *İstiklâl Marşı Tarihi ve Manası*. İstanbul: Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları.

Baydar, E. K. (2011). "19. Yüzyıl Osmanlı Padişahlarının Müzik Politikalarından Kesitler". *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1): 92-111.

Bilgin, A. (2007). "İstiklâl Marşı Üzerine Yapılan Çalışmalar". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (37): 23-34.

Çağbayır, Y. (1998). *İstiklâl Marşı'nın Tahlili*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çantay, H. B. (1966). *Âkifname (Mehmed Âkif)*. İstanbul: Ahmed Sait Matbaası.

Çetin, M. (2003). *İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif Ersoy*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yayınları.

- Çetin, N. (2013). *İstiklâl Marşı'mızı Anlamak*. Ankara: Öncü Kitap.
- Çetin, N. (2014). "İstiklâl Marşı'mızı Anlamak". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21(2): 25-92.
- Çetin, N. (2017). "İstiklal Marşımızın Adı". *Çanakkale Ruhu ve Mehmet Âkif Ersoy*. O. Söylemez (Ed). Ankara: Kurgan Edebiyat, 25-40.
- Duymaz, R. (2011). *Millî Mücadele'miz ve İstiklâl Marşı'mız*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Eşref Edib, (2010). *Mehmed Âkif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*. F. Gün (Haz). İstanbul: Beyan Yayınları.
- Aslan Ç. ve Toker, M. (2009). (Yay. Haz.) *Gâye-i Milliyye*, Tıpkı Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Goloğlu, M. (2010). *Millî Mücadele Tarihi - IV Cumhuriyete Doğru (1921-1922)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Güven, C. ve Boyraz, E. Z. (2016). "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in İlk Maârif Vekilliği Dönemi Faaliyetleri". *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(10): 286-317.
- Kayhan, M. (2013). *Millî Mücadele ve Mehmet Akif Ersoy*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Nalbandoğlu, M. (1964). *Kuvayı Milliye Nesillerinin Destanı İstiklâl Marşımızın Tarihi*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Önder, M. (1986). "İstiklâl Marşı Belgeleri". *Türk Edebiyatı Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, (158): 34-38.
- Özdemir, H. (2010). *Amasya Belgelerini Yeniden Okumak*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Rıza Nur (1967). *Hayat ve Hatıratım*. III. Cild. İstanbul: Altındağ Yayınevi.
- Sarıhan, Z. (2002). *Vatan Türküsü İstiklâl Marşı, Tarihi ve Anlamı*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tepebaşılı, F. (2005). "Kullanımlık Metin Türü Olarak Ulusal Marş Kavramı ve İşlevi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (17): 383-393.
- Üngör, E. (1966). *Türk Marşları*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Yener, S. ve Duran, H. (2010). "Avrupa Birliği Ülkelerinin Ulusal Marşlarının Sosyo-Kültürel ve Müzikâl Açından İncelenmesi". *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (24): 185-206.

İSTİKLAL MARŞI'NA ANLAMBİLİMSEL BİR BAKIŞ

Erkan HİRİK

Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
erkanhirik@gmail.com

Özet

Millî marşlar toplumun kültürel geçmişinin geleceğe aktarılması ve korunması bakımından önemli eserlerdir. Bununla birlikte millî marşların birer özgürlük bildirgesi olduğu da söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin özgürlük bildirgesi de İstiklal Marşı'dır. İstiklal Marşı, merkezinde milletin yer aldığı, içindeki söylemlerin de buna göre şekillendiği bir eserdir. Eserde yer alan cümleler, sözcükler ve hatta ekler derin yapıda birçok bilgiyi aktarmaktadır.

Millî Mücadele toplumun bir araya gelmesi ve millî bilince sahip toplumsal inşanın gerçekleştirilmesi önem arz etmekteydi. Millî bilincin yerleştirilmesi ve kimlik inşasının gerçekleşmesinde dil ve edebiyat önemli rol oynamaktadır. Siyasal kaosun hâkim olduğu bir dönemde yaşamış olan Mehmet Akif Ersoy, bu kaosta aydınlanma hareketinin öncülerinden biri olmayı başarmıştır. Mehmet Akif, dil ve edebiyat gibi iki enstrümanı oldukça derinlemesine kullanmıştır. Sanatçı, şiirin anlam dünyasını Türkçenin dilbilgisel her türlü unsurunu ustaca kullanarak bu başarıyı sağlamıştır.

İstiklal Marşı'nın derin yapısının anlaşılması ve millî kimlik inşasında işlevlerinin belirlenmesi için anlambilimsel çözümlerlerin, dilbilgisel incelemelerin yapılması gereklidir. Bu bağlamda bu çalışmada İstiklal Marşı dilbilimsel verilerle ele alınmış ve onun derin yapısı kip ve kiplik odağında ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anlambilim, kip, kiplik, İstiklal Marşı, derin yapı.

Abstract

National anthems are important literary works in terms of transferring and preserving the cultural past of the society to the future. However, it can be said that national anthems are a declaration of freedom. The freedom declaration of the Republic of Turkey is the Independence Anthem. The Independence Anthem is a literary work in which the nation is at the center and the discourses in it are shaped accordingly. The sentences, words and even suffixes in the poem convey a lot of information in a deep structure.

During the years of the National Struggle, it was important for the society to come together and to realize a social construction with a national consciousness. Language and literature play an important role in the establishment of national consciousness and identity construction. Mehmet Akif Ersoy, who lived in a period of political chaos, has managed to become one of the pioneers of the enlightenment movement in this chaos. Mehmet Akif has used two instruments such as language and literature very deeply. The artist achieved this success by skillfully using all kinds of grammatical elements of Turkish, the semantic world of poetry.

Semantic analyzes and grammatical studies are required to understand the deep structure of the İstiklal Marşı and to determine its functions in the construction of national identity. In this context, İstiklal Marşı has been handled with linguistic data and its deep structure has been tried to be revealed in the focus of modal and modality within this work.

Keywords: *Semantics, mood, modality, İstiklal Marşı, deep structure.*

Giriş

Millî şuurun oluşmasında ve korunarak aktarılmasında marşlar önem taşımaktadır. Hemen hemen her toplum, bir bağımsızlık bildirgesi mahiyetinde marş sahibidir. Toplumsal birlikteliğin ve aidiyet hissinin güçlendirilmesi işlevi gören marşlarda genellikle devlet adamlarına, devletin güçlü oluşuna vurgular bulunur. Ülkelerin marşlarının adları dahi bu anlamda merkeze alınan kavrama gönderme yapmaktadır. Çetin, incelediği marş adlarında çoğu marşın *vatan* vurgusu yaptığını bir kısmının *millî* varlığı esas

aldığını, bir kısmının da kral ya da kraliçeye bağlılık vurgusu yaptığını tespit etmiştir (2017: 33-34). Ancak İstiklal Marşı bu anlamda diğer ülkelerin marşlarından hem de Türk tarihindeki diğer marşlardan farklılık arz etmektedir. İstiklal Marşı'nın merkezinde doğrudan *millet* yer almaktadır. İstiklal Marşı'nın merkezinde milletin yer alması, eserin içinde yer alan söylemlerin, cümlelerin, sözcüklerin ve hatta eklerin de bu bağlamda şekillenmesini sağlamıştır. Mehmet Akif, şiirin anlam dünyasını Türkçenin dilbilgisel her türlü unsurunu kullanarak bunu sağlamıştır.

Bir devleti inşa etmenin tek yolu birtakım kurumlar oluşturarak onları işletmekten ibaret değildir. Devletin temelinde insan vardır. İnsan da düşüncesiyle diğer canlılardan ayrılan bir varlık olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla işe başlanacak yer insanın düşüncesidir. Toplumsal bir inşanın ilk adımı da düşüncenin oluşturulması ve geliştirilmesiyle atılır. Bu bakımdan düşüncüyü inşa etme, bunun vasıtasıyla da toplumsal duruşu oluşturmanın önemli yerlerinden biri de “dil ve edebiyat” sahasıdır. Bunlar göz önüne alındığında devleti inşa etmenin yolunun tek olmadığı, düşünsel temelleri oluşturmanın elzemliği açık bir şekilde görülmektedir.

Jusdanis, millet inşası ve edebiyat ilişkisi bağlamındaki çalışmasında millet inşa etmenin “kolektif anlatılar uydurmayı, etnik farklıların homojenleştirilmesini ve muhayyel bir cemaatin ideolojisini yurttaşlara benimsetmeyi gerektirdiğini” dile getirir (1998: 53). Anderson'a göre millet “hayal edilmiş bir siyasî topluluk” şeklinde tanımlanır. Ona göre bir milleti hayal etmek, ancak ve ancak, dinî düşünce yapısıyla birlikte kutsal yazı anlayışı, hanedanlık mülkü ve kozmolojik zaman tasavvurlarının etkilerini yitirmeye başladığı anda mümkün olabilir (2011: 51). Smith, toplumsal inşa kavramını “toplum mühendisliği” bağlamında “bir kültür eserinin ve metnin biçimlendirilmesi, yeni biçimler yaratma becerisi ve hayal gücü” olarak ele alır (2013: 114). Eliuz, kendisi de kurmaca olan hayatın edebî eser aracılığıyla dil, söz, kültür, felsefe, tarih, bilim ile derinleşerek/boyut kazanarak yeniden inşa edildiğini ifade eder (2017: 66). Bu bakımdan toplumsal inşa ile birlikte

kimlik inşasının temeli düşüncenin sistematik bir şekilde oluşturulmasıyla ve güçlendirilmesiyle sağlanır. Burada da edebiyata ve dile büyük iş düşmektedir.

Mehmet Akif, siyasal kaosun yaşandığı bir dönemde doğmuş ve bu yaşanan kaoslar içerisinde aydınlanma hareketlerinin ve millî şuurun ortaya çıkışında önemli kişilik olmayı başarmıştır. Toplumda yaşanan her türlü sancı, beraberinde bu sancının yok edicilerinin ortaya çıkışının nedeni olur. Mehmet Akif bu bağlamda döneminin aydın kuşağı içerisinde öncüllerden biri olarak yerini almıştır. Toplumda yaşanan sancıların yok edilmesi bağlamında birey olarak oldukça güçlü bir ses olan Mehmet Akif, Türk kültürüne ve millî şuura dair önemli, yüksek değerlerin silinmeye çalışıldığı bir dönemde kuvvetli bir direnişin sembolü hâline gelmiştir. Mehmet Akif'in bulunduğu bu öncül konum tesadüfi değildir. Onun eserlerinin yüksek edebî değerinin yanı sıra toplumun sosyolojik yapılanması bağlamında etkisinin olması, daha kısa bir tabirle toplumun millî şuura sahip olması açısından işlevi büyüktür.

Mehmet Akif, edebiyatın amaçları ile ilgili söylemlerinde dil kullanımına ve bu dil kullanımının amaçlarına aslında değinmiştir. Akif, "Biz, edebiyattan ahlâki, içtimaî bir faide bekleriz. Bizim içtihadımıza göre, edepsizlik başladığı yerde edebiyat biter. Bizim için halka söyleyecek eserler lâzımdır. Sade yazmak, bizim için asıldır. Ne zaman bu asıldan ayrı düşmüşsek mutlaka muztar kalmışız." diyerek dil ve edebiyat anlayışını açık bir şekilde ortaya koymuştur (Yücebaş, 1958: 5-6). Bu düşüncelerle eserlerini kalem alan sanatçının yazdıkları, toplumsal mesaj, toplumsal ayna ve kendilerini sorgulama için bir araç konumundadır. İstiklal Marşı da bir marş olmaktan öte içerisinde toplumun hem kendisi bulabileceği hem de hedefini tayin edebileceği söylemlerin yer aldığı bir eserdir.

Yazıldığı dönemin iyi anlaşılması, eserin değerinin ortaya konması adına İstiklal Marşı incelemeleri önem arz etmektedir.

İstiklal Marşı'nın düşünce dünyasının anlaşılması ve millî kimlik inşasında işlevlerinin belirlenmesi için anlambilimsel çözümlerinin, dilbilgisel incelemelerin yapılması gerekliliği açıktır. Bu bağlamda aşağıda İstiklal Marşı'nın tüm dizeleri tek tek ele alınmış ve dilbilim verileri ile dönemin ve Mehmet Akif'in düşünce yapısı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan kip ve kiplik temelinde anlambilimsel hususlar değerlendirilerek marşın derin yapısı anlaşılmasına çalışılmıştır.

Kiplik ve Anlam

Bir sanatçıyı ve eserini anlamak için sanatçının düşünce dünyasına nüfuz etmek gerekmektedir. Sanatçının düşünce dünyasına nüfuz etmenin yolu da eserlerin derin yapısını anlamaktan geçer. Bir eserin derin yapısını anlamak, derin yapıdaki işlevleri tespit etmek için anlambilimsel incelemeler yapmak gerekir. Bu açıdan İstiklal Marşı'nın anlambilimsel incelemesi adına derin yapının anlaşılmasına olanak sağlayacak dilbilimsel kategori *kipler* ve *kiplikler*dir.

Kip ve kiplik kavramı üzerinde farklı yaklaşımlar nedeniyle tartışmaların olduğu (S. Hirik 2013; Kerimoğlu 2019: 5; Üzüm 2019: 51) bir konudur. Kip ve kipliğin metin incelemeleri için önemli veri kaynağı sağlayan dilbilgisi kategorisi olduğu muhakkaktır. Araştırmacıların bir bölümü kip kavramını zaman kavramı ile birlikte ele alırken bir bölümü de anlambilim kapsamında değerlendirmektedir.

Kip, konuşurun olay, hareket ya da durum karşısındaki tavrı olarak ele alınmaktadır. Konuşur her ne kadar bir olay karşısındaki tavrını kiplerle belirtse de kimi durumlarda bu ifadeler zamansal içerikler de barındırmaktadır. Ancak anlam ve vurgu zamandan ziyade *duygu durumu* (İng. mood) üzerindedir. Kip, konuşurun ve dinleyenin bir olay/hareket/durum karşısındaki tavrıyla ilgilidir. Konuşurun gerçek dünyada var olan bu tavrını dilde gösteren birtakım işaretleyiciler yer almaktadır. Bu işaretleyiciler morfolojik, leksik, sentaktik unsurlar olabileceği gibi vurgusal da

olabilmektedir. Bu bağlamda *kiplik*, kipleri dilde gösteren işaretleyiciler olarak tanımlanabilir (E. Hirik 2019: 443).

Çürük, kipliğin bir dilbilgisel ulam olduğunu düşünmekte ve konuşurun ifade edilen önermeye karşı ne yaptığını, önerme karşısındaki bilgi durumunu, öznel bakışını, görüş ve duygularını içeren bir yapı olduğunu ifade etmektedir (2010: 59). Papafragou, kipliklerin bağlama göre şekillenebilen işaretleyiciler olduğunu söyleyerek bunların anlamsal alanlarının mantıksal bağlam ve önerme alanı olmak üzere iki unsurdan meydana geldiğini belirtmektedir (2000: 40). F. R. Palmer (2001), J. Nuyts (2006), F. Nauze (2008), J. Nordström (2010), Papafragou (2000), A. Siewierska (1991), E. Sweetser (1990), F. Kiefer (2009) vd. çalışmalarında kipleri sınıflandırmışlardır. Bunlardan F.R. Palmer'e ait olan en çok kabul gören sınıflandırmalardan biri olarak görülmektedir. Palmer kiplikleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Önerme kipliği (*Propositional Modality*)
 - a. Bilgi kipliği (*Epistemic*)
 - i. Şüphe kipliği (*Speculative*)
 - ii. Çıkarım kipliği (*Deductive*)
 - iii. Tahmin kipliği (*Assumptive*)
 - b. Kanıtsallık kipliği (*Evidential*)
 - i. Aktarım: Aktarım (2), Aktarım (3), Aktarım (Genel) (*Reported: Reported -2-, Reported -3-, Reported-Gen*)
 - ii. Duyum: Görsel, görsel olmayan, işitsel (*Sensory: Visual, non-visual, auditory*)
2. Olay kipliği (*Event Modality*)
 - a. Yükümlülük (*Deontic*)
 - i. İzin kipliği (*Permissive*)
 - ii. Zorunluluk kipliği (*Obligative*)
 - iii. Gereklilik kipliği (*Commissive*)
 - b. Hareket kipliği (*Dynamic*)
 - i. Yeterlilik kipliği (*Abilitive*)
 - ii. İstek kipliği (*Volitive*) (Palmer 2001: 22).

Kip ve kiplikte konuşurun önerme karşısındaki tavrı önem taşımaktadır. Önerme, mantıkta dilin söz dizimi kurallarına uygun

olarak ve haber kipinde ifade edilmiş tümce, dilde ifade edilmiş yargı olarak ele alınır (Cevizci 2010: 1220). Bir cümlenin önerme olarak kabul edilebilmesi için sadece bir durumu bildirmemesi, aynı zamanda durum üzerine bir yargıda bulunması gerekir (Ayer 2010: 68). Önerme içerdiği kesin olan cümlelerin derin yapılarından yüzey yapıda yer almayan ifadeleri çıkarabilmek mümkündür. Üzüm, önermelerin bir bütün olarak kabul edilmesi gerektiğini, önermeyi oluşturan bileşenlerin işlevlerinin kullanıldığı bağlam içinde değer kazandığını ifade etmektedir (2019: 32). Dolayısıyla bir eser incelemesinde *önerme, bağlam ve dilbilgisel işaretleyiciler* derin yapıya erişmede önemli araçlar olarak dikkat çekmektedir. Dilbilgisel işaretleyiciler bu durumda hem bir kip işaretleyicisi hem de bir gösterge olarak görev yapmaktadır.

Vardar vd. göstergeyi "Genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şeyi gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu; özel olarak, dilsel bir gösterenle bir gösterilenin birleşmesinden doğan birim" olarak tanımlamaktadır (Vardar vd. 2002: 106). Nitekim Barthes *dilsel gösterge, yazısal gösterge, görüntüsel gösterge ve hareketsel gösterge* (Barthes 1933: 44) olarak göstergeleri sınıflandırır. Bu bağlamda bir metinde var olan her türlü söz öbeği, sözcük, ek vb. dilbilgisel unsurlar gösterge olarak kabul edilebilir. İstiklal Marşı'nda yer alan her türlü işaretleyici de kendi dilbilgisel işlevlerinin yanı sıra pragmatik olarak birtakım işlevler üstlenerek yalnızca sanatçının düşünce evrenini değil, inşa edilmek istenen toplumsal düşünce sisteminin de göstergesi durumuna geçer. Bu göstergelerin bir kısmının toplumun geçmişi ile ilgili olduğu, bir kısmının ise İstiklal Marşı'nın yazıldığı kaotik dönemden çıkışın yol göstericisi niteliğinde olduğu söylenebilir. Bu açıdan eserde yer alan her türlü dilbilgisel ögenin derin yapısında çok sayıda anlam dairesinin olduğunu söylemek mümkündür.

Dilbilgisel göstergeler vasıtasıyla metnin yapısal özelliklerinin çözümlenmesi ve metnin yapısında yer alan, diğer bir ifadeyle derin yapısında bulunan ileti saptanmaya çalışılır. Metnin bütününden

kopmadan yapılan incelemelerle dilbilgisel birimler arasındaki yapının anlam alanına etkisi anlaşılabilir. Rifat, “Her metin kendi göndergesini (gerçek ya da düşsel) kendi yaratır.” diyerek bir metni anlamının yolunun kendi bağlamından kopmadan yine o metindeki göstergelerden hareketle yapılacak incelemelerden geçtiğini ifade eder (2014: 93). Edebî eserin anlam yapısının ortaya koyulması için göstergelerin ve bu göstergelerin kodlarının incelenmesi gerekir. Metinde yer alan göstergeler, o metne özeldir ve birbirleriyle olan bağlantılar derin yapının ortaya çıkarılmasında rol oynar.

Tüm bunlardan sonra insan düşüncesinin anlaşılması temelinde yer alan ve bu neden karmaşık bir kategori olan *kiplik* bilişsel, işlevsel ve anlambilimsel bağlamda ele alınabilmektedir. Papafragou, kipliklerin söylem anında gerçekleşen, gerçekleşebilecek ya da gerçekleşmiş ifadeler üzerine yargıda bulunabilmekle birlikte dil kullanımının sınırlarını zorlayarak kavramsal dünyada söylem anında henüz gerçekleşmemiş ve daha sonra da gerçekleşmeme olasılığı olan durumlar hakkında konuşma olanağı sunduğunu belirtmektedir (2000: 3). Bu odak çerçevesinde İstiklal Marşı'nın satır aralarında yer alan ifadelerin anlaşılması, derin yapıdaki iletinin algılanması dahası Mehmet Akif'in anlaşılması adına dilbilim verilerinden yararlanmak gerekmektedir.

Kip ve kiplik odağında anlambilimsel olarak oldukça fazla veri sunan İstiklal Marşı'nın her dizesinde bu bağlamda söylenecek sözler mevcuttur. İstiklal Marşı, Mehmet Akif ve onun kurguladığı şiir kişisi (persona) bağlamında kip ve kiplik odaklı anlambilimsel veriler aşağıda incelenmiştir.

İstiklal Marşı'nın Kiplik Odaklı Anlambilimsel İncelenmesi

Mehmet Akif, milletin merkeze yerleştirildiği bir metin inşa etmiş ve bu metne Türk tarihinden ve kültüründen birçok unsuru nakşetmiştir. Şiirin ilk kıtasına milletin korkmaması telkiniyle başlayan şiir kişisi şunları söylemektedir:

*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.*

Yukarıdaki dizelerde sanatçı, kurguladığı şiir kişisini seslendirmektedir ve bu kurgu kişi konuşur konumundadır. Bu konuşur “Korkma” diye seslenerek söze başlamaktadır. Konuşur, hitap ettiği kişi ya da kişilere bir bilgi vermektedir. Bu bilgi, “yurdun üstüne tüten en son ocağın sönmeden, şafaklarda dalgalanan al sancağın da sönmeyeceği” şeklindedir. Şiir kişisi, son ocağın hiçbir zaman sönmeyeceğini, dolayısıyla da dalgalanmakta olan al sancağın da sürekli dalgalanmaya devam edeceğini ifade etmektedir. Bu ifadeler, kip bağlamında değerlendirildiğinde öncelikle bir şart söz konusudur. Bu şart “sönmeden.... sönmez” söz dizimsel işaretleyicileriyle gösterilmektedir. Ancak şart ifadesinin öncesinde *Korkma* sözcüğü ile konuşurun sahip olduğu bilgiye dair olan inancının tam olduğu görülmektedir. İlk iki dize bağlam açısından da düşünüldüğünde bir “bilgi kipliği (İng. epistemic)” içerdiği söylenebilir. Hirik, bilgi kipliğini (İng. epistemic modality), en genel ifadeyle temelinde bilginin yer aldığı, sözceye bu bilgiyi kodlayan kiplik kategorisi olarak tanımlayarak, konuşurun bir önermede bilgi karşısında yorumda bulunduğunu belirtir. Bu yorumlar öznel değer taşıdığı gibi aynı zamanda nesnel de olabilmektedir. Önemli olan ortaya konan sözcede bilgisel kodların yer almasıdır (S. Hirik 2019: 37). Üzüm ise bilgi kipliğini konuşurun önerme hakkındaki inanç, bilgi ve gerçekle ilişkili olarak ürettiği ifadeye kattığı yorum olarak ifade etmektedir (2019: 107). Bilgi kipliği içerisinde yer almasını sağlayan şey ise ifadenin anlamsal olarak *çıkartım* barındırmasıdır. Bu çıkarım, Türk milletinin daha önceki mücadelelerine gönderme mahiyetindedir. Türk milletinin en zorlu dönemlerde bile özgürlüğünü kaybetmediğini ya da özgürlüğünü yeniden kazanmasını bildiğine dair bir göndermeye dayalı çıkarım bulunmaktadır. Çetin, “Korkma!” sözcüğünde bir telmih olduğunu belirterek telmihini Hz. Ebubekir ile

H. Muhammed arasında geçen konuşmaya dayandırmaktadır (2014: 41). Bunlarla birlikte *sön-* fiilinin dalgalanmanın sona ermesi ve son aile ocağının yok olması anlamında kullanılarak çokanlamlılık içermesi dikkat çekicidir. Bir diğer husus ise “yurdumun” ifadesidir. Millete “korkma” diye öneride bulunan şiir kişinin bu sözcüğe kullandığı *-m* 1. tekil şahıs iyelik eki, âdeta “burası benim de yurdum, ben de sizdenim” mesajının verilmesine katkı sağlamaktadır. Daha kısa bir söyleyişle Akif, kurgulayarak hitap ettirdiği şiir kişinin de topluluğun aynı zamanda bir ferdi olduğu mesajını sunmaktadır.

Dörtlüğün son iki dizesinde “ben de milletin bir parçasıyım” mesajı daha açık bir şekilde “o benim milletimin yıldızıdır” cümlesiyle verilirken “o” sözcüğü ile ilk iki dizede bahsedilen bayrağa bir gönderme söz konusudur. Sanatçı burada bağdaşıklık oluşturarak eserin bu bölümünde bütünlük sağlamış ve metinsellik ölçütlerinden birini açık şekilde uygulamıştır. Beaugrande ve Dressler (1981: 26) tarafından yedi başlıkta metinsellik ölçütü ortaya koyulmuştur: *bağdaşıklık, tutarlılık, niyet, durumsallık, bilgisellik, kabul edilebilirlik, metinlerarasılık*. Yüzey yapıların ayrı metinler arasında paylaşılması veya alıntılanılması durumuna bağdaşıklık (İng. cohesion) denmektedir (S. Hirik 2020: 223). Burada “bayrak” bağdaşıklık bağlamında “o, yıldız, al sancak” sözleriyle ifade edilmiştir.

İkinci kıtada şiir kişisi konuşur olma durumu sürdürmektedir:

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!

Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...

Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin İstiklal!

Yukarıdaki ilk dizede “kurban olayım” ifadesinde bir *söylem belirleyici*¹ mevcuttur. Sarı, literatürde söylem parçacığı (İng. discourse particle), pragmatik işaretleyici (İng. pragmatic marker)

¹ bk. (Özbek 1998).

gibi farklı terimlerle de karşılanan söylem belirleyicilerin genel itibarıyla edat (örn. işte), zarf (örn. hani), bağlaç (örn. yani), ünlem (örn. vallaha) gibi farklı sınıflara ait olabilen sözcüklerin veya bir kalıp ifade hâlini almış yapıların (örn. efendime söyleyeyim) oluşturduğu dilbilgisel araçlar olarak değerlendirildiğini belirterek söylem belirleyici olarak kullanılan yapıların esas anlam içeriklerinin ve işlevlerinin yanı sıra pragmatik bir anlam/ifade yeteneği daha kazanmış olduklarını ve işlevlerinin/içeriklerinin doğrudan yer aldıkları bağlamla ilgili olduğunu, o bağlama özel olduğunu söyler. Ayrıca araştırmacı söylem belirleyicilerin söz dizimsel ve anlamsal düzeyin üstünde olduğunu ifade eder (Sarı 2020: 33). Aynı zamanda metinsellik ölçütü bağlamında bağdaşıklık yine “nazlı hilal” ifadesinde “bayrak” kastedilerek sağlanmaktadır. Konuşur konumunda olan şiir kişisi, bayraktan *çehresini çatmamasını* istemektedir. Dolayısıyla açık bir istek kipliğinden burada bahsetmek mümkündür. *Çatma* ve *kurban olayım* ifadeleri de istek işaretleyicisi olarak görev yapmaktadır. “Kurban olayım” ifadesi *yalvarma* (Aslan Demir 2008: 161) anlam alanını işaretlemektedir. *Yalvarma*, *isteme* anlam alanının *emir*, *istek*, *rica* ile birlikte alt türlerinden biridir. Yine ikinci dizede açık istek kipliği *sıfır biçimbirim* ile çekimlenmiş olan *gül* sözcüğü ile kendisini göstermektedir. Buna ek olarak *Ne bu şiddet, bu celal?* ifadesinin alt metninde “bu şiddet ve kızgınlık hâlini bırak” bulunmaktadır. “Ne bu...” söz öbeği, kip işaretleyicisi olarak isteği göstermektedir. Üçüncü dizede “Eğer bu şekilde şiddete ve celale devam edersen senin uğruna döktüğümüz kanlar helâl olmayacaktır.” anlamıyla şartlı bir söylem yer almaktadır. Cümlede şart kipi “sonra” sözcüğü ile işaretlenmektedir. Aynı zamanda burada bir de *tahmin* anlamından bahsetmek dolayısıyla *sonra* sözcüğünün tahmin kipliğini gösterdiğini söylemek mümkündür. Tüm bunların sonunda son dizede şiir kişisi, istiklalin milletin hakkı olduğunu açık bir şekilde çıkarım yaparak iletmektedir. “Hakkıdır” sözcüğü önceki dizelerden hareketle şairin son dizede çıkarım yaptığını göstermektedir.

Çıkarım kipi işaretleyicisi de burada “hakki” ve “-Dir” ekleri olarak görülmektedir.

Eserin üçüncü kıtasında şiir kişisi, şiirinin merkezine yerleştirdiği milletin bizzat kendisi konumuna geçmektedir.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.

Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Türk milletinin tarihin bilinen zamanlarından bugüne değin bağımsız şekilde yaşamasına gönderme yapan Akif’in kurguladığı şiir kişisi, *Hangi çılgın bana zincir vuracakmış?* ifadesini soru biçimli belirtse de soru anlamı olmayan bir cümle kurmuştur. Palmer, *şüphe kipliği* ile *çıkarım kipliğini bilgi kipliğinin* alt kategorisi oldukları için bir arada değerlendirmiştir. Şüphe ve çıkarım kipliklerinin birbirinden ayrılmasını sağlayan en önemli fark, *gözlemlerden çıkarım* yapılması ya da *deneyimler ve genel kültürden çıkarım* yapılmasıdır. Palmer her iki kipliğin de çıkarımlardan oluştuğunu ancak çıkarım yapılan kaynakların farklı olduğunu söylemektedir. Şüphe kipliği çıkarımlarını *gözlemlerden* yaparken, çıkarım kipliği *deneyimler ve genel kültürden* beslenmektedir (2001: 25). Doğal olarak kendi bağımsızlığına zincir vurulamayacağından emin olan şiir kişisi, kendi eminliği bağlamında genel bilgilerinden çıkarım yapmakta “Hangi ...-mı” ifadesi ve “şaşarım” sözcüğü ile bu düşüncelerini işaretlemektedir. Kendini millet konumuna koyan konuşur, milletiyle birlikte kendisinden “ben” olarak bahsetmektedir. Bağımsızlık tutkusunu ise kükremiş bir sele benzeterek bu tutkunun önünde hiçbir engelin duramayacağını belirtmektedir. Çetin, son dizide Ergenekon Destanı’na dolaylı bir gönderme olduğunu belirtmektedir (2014: 57). Bu da Mehmet Akif’in şiirinde Türk şiir geleneğinden beslendiğini gösteren durumlardan biri olarak dikkat çekmektedir.

Eserin dördüncü kıtasında metinlerarası husus dikkat çekmektedir:

*Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
“Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar?*

Şiir kişisi, batının ufuklarını düşmanların teknolojik silahları sarmış olsa bile kendisinin millet olarak sadece inancıyla dahi teknolojik silahlar olmadan zafere gidebileceğine büyük bir inanç duymaktadır. Bu inanç yine geçmişten gelen bilgi birikimine dayanmaktadır. Çünkü Türk milleti en zor zamanlarında, yokluk içerisinde bile esareti kabul etmemiştir. Bu bağlamda Akif, deneyimlerinden ve genel kültüründen açık bir şekilde beslenerek “Ulusun, korkma!” söylemlerini ve “nasıl...boğar” öbeğini *çıkarm* kipliği olarak kullanmaktadır. Türkçede olumsuzluk yapılarını *soru edatı+fiil* şeklinde oluşturmak da mümkündür. Nitekim bu tip olumsuzluk ifadesi Köktürk Yazıtları'ndan Bilge Kağan'da da geçmektedir:

*“Türük oguz begleri bodun eşidiñ üze teñri basmasar asra yir telinmeser türük bodun eliñin törüniñ kem artatı udaçı erti.”
(Ey Türk, Oğuz beyleri ve halkı, işitin! Üstte gök çökmedikçe alla yer delinmedikçe, Türk halkı, senin devletini ve yasalarını kim yıkıp bozabilirdi?) [Kültigin Doğu 22] (Tekin 2008: 30).*

Toplumsal açıdan önemli eserler olan Köktürk Yazıtları ve İstiklal Marşı arasında bu türden metinlerarası biçimsel ilişkiler oldukça dikkat çekicidir. Burada şair, “boğamaz” demek yerine “nasıl ...boğar” yapısını tercih ederek ifade etmek istediği anlamı dolaylı söylemle pekiştirmiş, güçlü bir ifade elde etmiştir. Eserin beşinci kıtasında olay kiplikleri dikkat çekici mahiyettedir:

*Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.*

Şair bu dizelerde *olay kipliği* bağlamında ifadelere başvurmaktadır. Özellikle *yükümlülük* (deontic) söylemler dikkat çekmektedir. Bilgi kipliği, konuşurun bilgi ve güvenine odaklanan bir kiplik alanyken *yükümlülük kipliği* istek temelli ifadelerle odaklanır. Konuşur bir olasılıktan değil, zorunluluktan söz eder. Kerimoğlu bu alanın emir odaklı olduğu yönünde görüşler olsa da emir ifadesinin de istek içerisinde yer verilen bir ifade olduğu görüşünün öne çıktığını söylemektedir (2011: 116). Yükümlülük kipliği ile kurulmuş ifadelerde eylemin bildirdiği hareket, olay ya da durum henüz gerçekleşmemiştir. Palmer'a (2001) göre yükümlülük kipliği kendi içerisinde *izin*, *zorunluluk* ve *gereklilik* olmak üzere üç alt kategoriye ayrılmaktadır. Şiir kişisi, *Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın/Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.* kısmında açık bir *yükümlülük kipi* (İng. commissive) kullanmıştır. Yükümlülük kipliğinde konuşur, eyleyiciye yapması gerekenleri söyler. Burada yine isteme anlam alanı bulunmaktadır. Palmer yükümlülük için Searle'nin tanımını *kendimize bir şey yapmayı önermemiz* olarak aktarır (2001: 72). Yükümlülük kipliğinde konuşurun söyledikleri karşı tarafın sorumluluğu altındadır, yani eylemin yöneldiği kişi hareketi yapmak konusunda sorumludur. Dolayısıyla eserde hem millet adına milletin bir ferdi olarak konuşan şiir kişisi, hem de "Arkadaş!" diye millete seslenen bir şiir kişisi bulunduğundan her iki durumda da "...uğratma sakın." ifadesi açık bir *yükümlülük kipliği* olarak görülebilir. Bununla birlikte bu ifadelerde istek kipliğinden (İng. volitive) de bahsetmek mümkündür. Çünkü şiir kişisi, *Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.* ifadesinde "siper et" ve "dursun" sözcükleri hareket kipliğinin bir türü olan *istek kipliğini* de işaretlemektedir. Şiir kişisi, aynı zamanda bu ifadelerde yine şart işaretleyicisi kullanmadan anlamsal olarak şart bildirmektedir. Bu şartlar da zincirleme olarak birbirine bağlıdır. Dörtlükte "Gövdeni siper edersen bu akın durur, akın durursa Hakk'ın vadettiği günler doğacaktır." şeklinde anlamsal şartlı yapı görülebilir. *Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın.* ifadesinde yer alan "kim bilir" işaretleyicisi ise güçlü bir *umut* göstergesidir. Umut, şüphenin (İng.

speculative) içinde yer alan bir anlam alanıdır. Dolayısıyla burada *Belki yarın belki yarından da yakın*. söylemi şüphe kipliği olarak ele alınabilir. Ayrıca "kim bilir" ifadesi ise tahmin (İng. assumptive) anlamını işaretlemektedir.

Eserin altıncı kıtasında sitem anlam alanının ön plana çıktığı görülmektedir:

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:

Düşün altındaki binlerce kefansız vatani.

Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:

Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatani.

Mehmet Akif, bu dörtlüğün tamamında sitem de içeren isteğin dile getirilmesini şiirde kurguladığı kişi ile sağlamaktadır. İstek kipliği Palmer'in sınıflandırmasında hareket kiplikleri altında yer almaktadır. Palmer isteğin, arzunun ve tercihin ifadesinin gerçekleşmemiş olaylarla ilgili olduğunu belirterek bunları gerçekdışılık (irrealis) (2001: 3). Palmer öznenin bir eylemde bulunma isteğini istek kipliği ile ifade ettiğini belirtmektedir (2001: 70). Demir, istemenin *derecesi, yönü, yönlendiriciliği* vb. açılardan farklılık gösterdiğini söylemekte ve *isteme* üst kümesine ya da çatısı altına dâhil olan bu anlam alanlarını *emir, istek, rica* ve *yalvarma* olarak belirlemektedir. Aslan Demir'e göre istek semantiği emir kadar güçlü olmayan, rica kadar da kibar olmayan; günlük hayatta yoğun toplumsal ağları paylaşan mesafeli olmayan insanların birbirlerinden bir şey isterken sıklıkla kullandıkları, zaman zaman da gerçekleşme potansiyeli görece düşen dilekleri, ifade ettikleri bir anlam alanıdır (Aslan Demir 2008: 15-16). İstek kipliğinde konuşuru harekete geçiren tetikleyici kişinin kendi iç dinamikleridir. İstekte yönlendiriciler emirde olduğu kadar güçlü değildir. Bu bağlamda *tavsiye, öneri, öğüt* gibi anlam alanlarına bir nebze daha yakın sayılabilir. Şairin buradaki istekleri kendisinin de üyesi olduğu millete ve gelecek kuşağa yöneliktir. Milletın vatan topraklarını sadece bir toprak parçası olarak görmemesi gerektiğini, o topraklar için nice canlar verildiğinin unutulmaması gerektiğini belirt-

mektedir. Dolayısıyla bunları da milletten ve gelecek kuşaklardan istemektedir. “Geçme, tanı” gibi ifadeler sıfır biçimbirim içeren *isteme* alanının birer üyeleridir. Bununla birlikte “düşün, incitme, verme” gibi sözcükler birer istek ve öğüt niteliğinde olan *istek kipinin* leksik işaretleyicileridir.

Eserin yedinci kıtasında şiir kişinin güçlü kanaatini dikkat çekici mahiyettedir:

*Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.*

Şiir kişisi, sahip olduğu kanaatten o kadar emindir ki vatan uğruna herkesi şehit olabileceğini “kim...olmaz ki feda?” söylemiyle kanaatini bilgiye çevirmektedir. Şairin kanaatinin bilgiye dönüşmesinin arkasında yine toplumun geçmişte başından geçen tecrübeler bulunmaktadır. Bununla birlikte metin içi bağlamda ele alındığında “Kim...olmaz ki feda? ifadesi soru sorma maksadı taşımayan bir ifade olduğu gibi eserin önceki bölümlerinde yer alan “Hangi çılgın bana zincir vuracakmış?” ve “Nasıl böyle bir iman boğar?” söylemleriyle de anlamsal ve yapısal bağ kurulmuştur. “Kim...olmaz ki” işaretleyicilerinin burada konuşur bağlamında *çıkarm kipliği* olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü *çıkarm kipliği deneyimlerden ve genel kültürden beslenmektedir* (Palmer 2001: 25). Dörtlüğün devamında şiir kişisi, açık bir *dua* söylemi içerisindedir. Dolayısıyla *dua* söylemi bir nevi yakarış, yalvarmadır. Yalvarma, *isteme* anlam alanının *istek, rica, emir* gibi alt birimlerinden biridir. Bu bağlamda *Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.* ifadesinde alan “etmesin tek...cüda” bölümü *istek kipliği* olarak ele alınabilir.

Metnin sekizinci kıtasında *dua* söylemi daha aşıkâr hâle gelmektedir:

*Ruhumun senden, İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli,
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.*

Bir önceki dörtlükte dua söylemine başlayan şiir kişinin bu dörtlükte daha açık bir şekilde doğrudan Allah'a yakarışı görülmektedir. İlk dizede yer alan “emel” sözcüğü istek kipini işaretlemektedir. *İstek kipliği* bağlamında ele almak üzere cümle kurallı hâle getirilip *İlahî, ruhumun senden ancak emeli şudur: Mabedimin göğsüne namahrem eli değmesin.* şeklinde düşünüldüğünde “emel” sözcüğünde açık bir istek görülmektedir. Dolayısıyla “emel” sözcüğü burada sözlüksel bir istek kipliği işaretleyicisi olarak ele alınabilir. Aynı şekilde ifadenin bir dua olduğu göz önüne alındığında istek hiyerarşisi açısından bir “yalvarma, yakarış” olduğu söylenebilir. Dua sözlerinin yüklemi olan “değmesin” sözcüğü biçimsel olarak geleneksel dilbilgisi çalışmaları açısından emir görünümünde olsa da dua sözlerinde emir olamayacağı aksine bir yalvarma olabileceği bunun da istek çatısı altında değerlendirilebileceği açıktır. İkinci dizede yer alan “değmesin” ifadesi de biçim olarak emir olsa da anlam ve işlev olarak isteği göstermektedir. Şair bu dörtlükte kişisel duasını şiir kişinin ağzından istek kipi şeklinde gösterirken toplumsal açıdan ezanların yurdun üstünde inlemesi gerektiğini “inlemeli” söylemiyle belirterek gereklilik kipi işaretleyici kullanmıştır. Papafragou, beklentinin gereklilik ile ilgili olduğunu belirtir (2000: 146). Bir şeyin gerekli olduğu düşünülüyorsa orada konuşur bir beklentiye de sahip demektir. Şiir kişinin burada beklentisi *değmesin* ve *inlemeli* sözcükleriyle ifade edilmektedir.

Eserin dokuzuncu kıtasında edilen duaların kabul olması ile ortaya çıkacak hususlar ifade edilmektedir:

*O zaman vecd ile bin secde eder, varsa taşım,
Her cerihamdan, İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden naşım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.*

Şiir kişisi bu dörtlükte daha önceki dörtlüklerde istek kipliği ile ifade ettiği dualarının kabul olursa olabilecek durumları dile getirmektedir. Bunları dile getirirken varsayım kipliği ve şart kipliğinden yararlanmaktadır. Palmer'e (2001) göre *varsayım* bilgi kipliğinin alt kategorilerinden bir diğeridir. Varsayımda konuşur gerçekleşmemiş ya da gerçekleşmeyecek olan bir önermenin gerçekleşmiş ya da gerçekleşebilecek olduğunu kabul ederek önermesini kuvvetli hâle getirir. Palmer, konuşurun yargılarının genelliğe dayalı bir çıkarımı işaretlediğinde varsayım kipliğinin oluştuğunu belirtmektedir (2001: 24-25). Kerimoğlu'na göre varsayımda konuşur ifade ettiği durumun gerçekliğinden emin değildir. Ancak bu durumu temel alarak geleceğe yönelik bir tasarım inşa etmeyi hedeflemektedir. Varsayım ifadesi konuşurun daha sonra dile getirecekleri için temel teşkil eder (2011: 96). Palmer çıkarım ve varsayımın birbirlerine çok yakın olduğunu, bunların birçok işaretleyicisinin de ortak olduğunu belirtmektedir (2001: 29). Varsayım kipliğinin bu özelliklerinden hareketle konuşurun bu dörtlükte henüz gerçekleşmemiş bir geleceğe gönderme yaparak "O zaman vecd ile bin secde eder, varsa taşım" ve "arşa değer belki başım" ifadesiyle duyacağı mutluluğun varsayımsal gerçekliliği dile getirilmekte ve bir tasarı dünyası oluşturulmaktadır. Bu söylemlerde yer alan "varsa...secde eder." öbeği ve "Belki...değer" öbeği bu varsayım kipinin işaretleyicisidir. Aynı zamanda "Belki" sözcüğü *tahmin kipliği* olarak görev yaparken varsayımsal bir dünyaya gönderme yapmaktadır.

Eserin son dizelerinde şiir kişisinin bayrağa hitaben söylemler ürettiği görülmektedir:

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.

Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal.

Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;

Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin İstiklal.

Mehmet Akif, İstiklal Marşı'nın son bölümünde ikinci dördlükte olduğu gibi bağımsızlığın sembolü olan bayrağa hitap eden bir konuşur kullanmıştır. Âdetâ bu bölümde "Millet olarak kanımızı verdik, sen de artık dalgalan!" der gibi bayrağa karşı sitem söylemleri bulunmaktadır. Aynı zamanda "dalgalan" ifadesi isteme anlam alanının emir kipliğine yakın bir konumda yer alan güçlü bir *istek* boyutunda anlam içermektedir. "Dalgalan" ifadesi istek belirtirken ondan sonra gelen "sen de" öbeğinde yer alan *de* bağlacı milletin kendi üzerine düştüğünü yaptığını, sıra dalgalanarak bağımsızlığın sembolü olan bayrağın görevini yapmasına geldiğini ifade etmektedir. Akif, burada Türkçenin imkânlarını kullanarak bir bağlaç ile oldukça derin bir yapı oluşturabilmiştir. "Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal" söyleminde aktardığı bilgi yine geçmiş deneyimlere dayanmaktadır. Bu nedenle konuşur, bilgisinden oldukça emindir. Genel kültür ve deneyimlerden gelen bilgiler, *çıkarm* kipini oluşturmaktadır. Bu dizede yer alan "Ebediyen...yok" söylemi çıkarım işaretleyicisi görevindedir. Nitekim "Hür yaşamış bayrağım" söylemi konuşurun bilgisinin geçmiş deneyimlerden kaynaklandığını göstermektedir.

İstiklal Marşı'ndaki Diğer Anlamsal Özellikler

Mehmet Akif, anlam dünyasını çok işlevli göstergeler kullanarak oluşturduğu eserde, Türkçenin çeşitli dil içi mekanizmalarını ustalıkla kullanarak şiirin ileti sunma gücünü artırmıştır.

Her şeyden önce marşın *cumhur* yani *millet* odaklı olması, metnin konuşurunu tekil ve bireysel olmaktan çıkarmış, çoğullaştırmıştır. Milletın temsili, sözcüsü hâline gelen bir konuşur kurgulayarak şair, âdetâ milletin kendi kendiyile konuştuğu bir söylem yaratmıştır. Dolayısıyla söylemlerde biçimsel olarak konuşurun "kişi" olduğu, hitap edilen kesimin yine "kişi" olduğu görülse de aslında bu metinde millet kendi kendisiyle konuşmaktadır. Örneğin,

*Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır atanı
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.*

dizelerinde konuşur diğer bir ifadeyle şiir kişisi, hitap ettiği kişiye “sen” diye seslenmektedir. Oysaki burada “sen” ifadesinin temelde “tekil” bir şahıs olmadığı, tüm toplum olduğu görülmektedir. Bu söylem Mehmet Akif’in tekil şahıslara çokluk anlamını ustalıklı yüklediğinin bir göstergesidir. Yukarıdaki dizelerde topluma “sen” şeklinde hitap eden konuşur, aşağıdaki dizelerde ise hitap eden konumdan bu sefer toplumun bir bireyi, parçası olarak söylemlerini oluşturmaktadır:

*Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.*

Bu dizelerde yer alan “ruhumun” sözcüğünde -m bir iyelik ekidir ve kişi olarak tekilik anlam alanında bulunur. Ancak burada şairin -m ekini “biz” sözcüğünü ifade edecek biçimde kullandığı ve konuşurun toplum adına bir dilekte bulunduğu görülmektedir. Nitekim *mabedim* sözcüğünde yer alan -m birinci tekil kişi iyelik eki, şiir kişinin toplumun bir parçası olarak konuştuğunun bir diğer göstergesidir.

İstiklal Marşı’nda dikkat çeken bir diğer husus da Mehmet Akif’in sözcük seçimi ile ilgilidir.

*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.*

Dizelerinde geçen *sön-* fiilinin farklı anlamlarda kullanılarak esere ahenk unsuru katması eserin şiirselliğini artırmaktadır. Birinci dizede *sön-* fiili “yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak.” anlamıyla birlikte “tükenmek, yok olmak, yitmek” anlamlarında kullanılırken ikinci dizede ise “ocak sönmek” şeklinde bir deyim içerisinde kullanılmıştır. “Ocağı sön-” TDK Türkçe Sözlük’te “aile dağılmak, yok olmak, çoluk çocuk yok olmak” anlamındadır. Buradan şiir kişinin bütün yurdu bir aile gibi gördüğü açık şekilde anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra sanatçı, ilk kitada “bayrak” sözcüğünü kullanmadan bağımsızlık sembolü olan bu kavramı anlatmaktadır. “Şafaklarda yüzen”, “al sancak”, “yıldızdır” gibi ifadeler bayrağın üzerindeki

simgeleri ve renkleri ifade etmektedir. İkinci dörtlükte ise “nazlı hilal” ifadesi ile bu bayrak göndergesine devam etmektedir.

Mehmet Akif'in kullandığı göndergelerden biri de *Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!* dizesinde görülmektedir. “Zincir vur-” ifadesinde deyimlerin metaforik dünyasından yararlanılmış ve bağımsızlığın engellenmesi anlamına göndermede bulunulmuştur.

Eserdeki bir diğer gönderme de *Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar / “Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar?* dizelerinde “ulu-” ve “tek dişi kalmış canavar” söylemleriyle gerçekleştirilmiştir. Akif, bu iki sözcüğü farklı iki dizede kullanarak Batı'yı bir yırtıcı vahşi hayvana benzetmektedir. Canavar, Türkçe Sözlük'te (2019) “yabani, yırtıcı hayvan” olarak belirtilmektedir. Mehmet Akif burada sözcüğü *ulmak* fiiliyle birlikte kullanarak *vahşi, yabani, yırtıcı hayvan* anlamını sezdirmektedir. *Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın...* dizesinde ise vatan savunmasının kutsallığı bağlamında durumun kutsallığı hatırlatılmaktadır. Bu hatırlatma *Bastiğın yerleri “toprak!” diyerek geçme, tanı* dizesinde de kendisini göstermektedir. Aynı zamanda burada “toprak, altındaki binlerce yatan”, “vatan” göstergeleri somut ve soyut anlam alanları doğrultusunda *vatan* ve *yurt* kavramlarına gönderme yapmaktadır. Mehmet Akif'in bu bağlamda şiirde *vatan* ve *yurt* sözcüklerini tercih etmesi dikkat çekicidir. Bu söylemlere benzer şekilde Mehmet Akif, şiirde *cami* sözcüğü yerine *mabed* sözcüğünü tercih etmektedir. Mabed ile de camilerin kastedildiğini *ezan* sözcüğü ile sezdirmektedir. Akif, sezdirmelerine *taş* sözcüğü ile de devam etmektedir. *O zaman vecd ile bin secde eder varsa taşım* dizesinde yer alan *taş* ile mezar taşı kastedilmektedir. Mezar taşının “varsa” sözcüğüyle anlatılması, birçok şehidin mezar taşının dahi olmamasına bir göndermedir. Bu mezar taşının *secde etmesi* bir önceki dörtlükte yer alan *ezan, şehadet, mabed, din, inlemek* sözcükleriyle bir bütünlük arz ederek Türk-İslam bakışının bir yansıması olarak eserde yer almaktadır. Şairin düşünce dünyasını doğrudan aktarmak yerine metinde söylemlerin, eğretilmelerin, düz değişmecelerin ardına

gizleyerek okurun düşünce dünyasına bırakması şiirin yapısının yüzeyden derine inmesini sağlamıştır.

Sonuç

Türk insanının acılarını, dertlerini, mücadelesini kendi hayatında da tecrübe eden sanatçı, milletin içinde bulunduğu sancılı kırılma anında sağduyulu bir ses olarak mevcut kaosu yine milletin kendisine yönelerek aşmayı amaçlamıştır. Anlamsal incelemeler de göstermektedir ki Mehmet Akif'in aslında her mısrasında "kendine dönüş" çağrısı bulunmaktadır. Millî ve kutsal olandan kopmadan, bireysel ve toplumsal çözülmeyi engelleme arzusunda olan sanatçı, Millî Mücadele devam ederken kaleme aldığı İstiklal Marşı'nın merkezine "cumhur"u yerleştirerek âdeta Cumhuriyet'in ilanının habercisi olmuştur.

Gerek yetiştiği ortam, gerekse sonraki hayatında içinde yaşadığı toplumun gerçeklerine yakından tanık olan Mehmet Akif'in sosyal meselelere karşı duyarlı olduğu bilinen bir gerçektir. Akif, gerek yazılarında gerekse şiirlerinde cesaretle sosyal tespit ve eleştiri yapmanın yanında çözüm önerileri de ortaya koyar (Yılmaz 2017: 100). Bu açıdan İstiklal Marşı'nda uyarıcı bir dille tespitlerin ve önerilerin olduğu, yapılması gerekenlerin anlatıldığı görülmektedir.

Sancılı bir dönemde eserlerini veren Akif, bu sancılıların yok edilmesinin yolunun millî kimlik inşasından geçtiğini biliyor olmalıydı. Bu nedenle Türk dilinin anlambilim dairesi içerisinde ele alınabilecek bütün imkânlarını kullanarak toplumsal bir düşünsel değişimin, dolayısıyla da insanın temellerinin oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Sözcük seçiminden Türkçenin yapısal özelliklerinin amaçlı ve ustaca kullanımına kadar birçok dilbilgisel öge, İstiklal Marşı'nın etkisinin artmasını sağlamış, aktardığı iletinin nesiller arası taşınmasında rol almıştır.

Mehmet Akif, *gelenekten yararlanan* (Macit 2011: 4) bir sanatçı olarak Türk dilinin geçmişten getirdiği edebî birikimi de kullanmayı ihmal etmemiştir. Bu nedenle eserin içinde klasik Türk edebiyatının

ses, söyleyiş ve imaj dünyasını hatta yer yer söz sanatlarıyla (telmih, tenasüp vb.) bezenmiş ifadeleri görmek mümkündür.

Tüm bunlardan sonra Mehmet Akif'in büyük bir bilgi ve kültürel birikime sahip olan Türk milletinin kaos döneminden çıkışının bu bilgi ve kültüre dayanan millî söylemler ve ifadeler içeren araçlar vasıtasıyla sağlanabileceğinin farkında olduğu söylenebilir. Bu bağlamda sanatçının toplumsal inşanın gerçekleşmesi gerektiğini bildiği, bunu da Türk dilinin kendi iç mekanizmalarını sonuna kadar kullanıp derin yapıya sahip bir eser ortaya koyarak sağlamak istediği bir gerçektir. Mehmet Akif ve İstiklal Marşı, Türk toplumunun düşünce dünyasında yeni dönemin ve kaotik dönemden çıkışın öncülleri olmayı başarmıştır.

Kaynakça

- Anderson, B. (2011). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (Çev. İ. Savaşır), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslan Demir, S. (2008). *Türkçede İsteme Kipliği, Semantik-Pragmatik Bir İnceleme*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ayer, A. J. (2010). *Dil, Doğruluk ve Mantık*. (Çev. V. Hacıkadiroğlu), İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel Serüven*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beaugrande, R. A. de ve Dressler, W.g (1981). *Introduction to Text Linguistics*. New York: Longman Group Company.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çetin, N. (2014). "İstiklal Marşı'mızı Anlamak". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21(2): 25-92.
- Çetin, N. (2017). "İstiklal Marşımızın Adı". *Çanakkale Ruhu ve Mehmet Akif Ersoy*. O. Söylemez (Ed). Ankara: Berikan Yayıncılık.
- Çüçen, A. (2012). *Bilim Felsefesine Giriş*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Çürük, S. (2010). "Olumsuzluk ve Kiplik Arasındaki İlişki: Bakış ve Yaklaşımlar". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(2): 57-72.

- Eliuz, Ü. (2017). "Kutsal Göstergeler Dizgesi: Çanakkale Şehitlerine". *Çanakkale Ruhu ve Mehmet Akif Ersoy* (Ed. O. Söylemez), Ankara: Berikan Yayıncılık.
- Hirik, E. (2019). *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin Grameri: Fiil*. Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Hirik, S. (2013). "Türkçede Kip-Kiplik Terimleri Üzerine". Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 243-252.
- Hirik, S. (2019). *Türkiye Türkçesinde Bilgi Kiplikleri*. Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Hirik, S. (2020). "Türkçede Bağdaşıklık ve Bağdaşıklık Unsurları: Kürk Mantolu Madonna İncelemesi". *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(1): 221-238.
- Jusdams, G. (1998). *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcat Edilişi*. (Çev. T. Birkan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Kerimoğlu, C. (2011). *Kiplik İncelemeleri ve Türkçe*. İzmir: Dinozor Kitabevi.
- Kerimoğlu, C. (2019). *Kiplik ve Kip*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kiefer, F. (2009). *Modality, Grammar, Meaning and Pragmatics*. F. Brisard, J.O. Östman, J. Verschueren (Ed). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Macit, M. (2011). *Gelenekten Geleceğe, Modern Türk Şiirinde Geleniğin İzleri*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Nauxe, F. D. (2008). *Modality in Typological Perspective*, Print Partners Ipskamp, Enschede, ILLC Dissertation Series DS-2008-08.
- Nordström, J. (2010). *Modality and Subordinators*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company,
- Nuyts, J. (2006). "Modality: Overview and Linguistic Issues", *The Expression of Modality*, W. Frawley, M. de Gruyter (Ed). Berlin.
- Özbek, N. (1998). "Türkçe'de Söylem Belirleyicileri". *Dilbilim Araştırmaları* (9): 37-47.
- Palmer, F. R. (2001). *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Papafragou, A (2000). *Modality: Issues in the Semantics-Pragmatics Interface*. Amsterdam: Elsevier.

- Rifat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Sarı, İ. (2020). "Dede Korkut Kitabı'nda Söylem Belirleyiciler". *Bilig*, (93): 29-52.
- Searle, J. R. (1983). *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Siewierska, A. (1991), *Functional Grammar*. London: Routledge Publishing.
- Smith, A. D. (2013). *Milliyetçilik (Kuram, İdeoloji, Tarih)*. (Çev. Ü. H. Yolsal), İstanbul: Atıf Yayınları.
- Sweetser, E. E. (1990). *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tekin, T. (2008). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Üzüm, M. (2019). *Eski Anadolu Türkçesinde Epistemik Kiplik*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Vardar, B. vd. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yılmaz, A. (2017). "Akif'in Şiirlerinde Çocuklar". *Çanakkale Ruhu ve Mehmet Akif Ersoy*. O. Söylemez (Ed.), Ankara: Berikan Yayıncılık.
- Yücebaş, H. (1958). "Mehmet Akif'i Anarken". *Bütün Cepheleriyle Mehmet Akif*. İstanbul: Dizerkonca Matbaası.

ÂKİF'İN MEKTUPLARINDA ÂSİM'İN NESLİ

Ahmet Metehan ŞAHİN

Öğr. Gör., Millî Savunma Üniversitesi,
Kara Harp Okulu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
metsahin@kho.edu.tr

Özet

“İstiklâl Marşı şairi” Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936), güçlü şiir dili ve kendine özgü üslubuyla Türk Edebiyatı'nın önemli simaları arasında yer almaktadır. Âkif'in eş, dost ve akrabalarına gönderdiği hususi mektupları ise edebiyat tarihimiz açısından taşıdığı önem kadar, yeni yetişen neslin bu önemli şairin; edebî ve fikrî yapısını anlamasında ve şairin duygusal muhtevisini keşfetmesinde önem arz eden belgeler olarak görülmektedir. Âkif, “Asım” başlığını taşıyan *Safahat*'ın altıncı bölümünde yer alan *Çanakkale Şehitlerine* şiirinde “Asım'ın nesli” ifadesiyle; karakter, ahlak, erdem ve bilgi sahibi idealize edilmiş bir gençlik hayal etmiştir. Dolayısıyla çalışmada “Asım'ın nesli” ifadesinden yola çıkılarak Âkif'in mektupları irdelenecek ve bu doğrultuda incelenmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, Âsım'ın Nesli, Mektup.

Abstract

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936), the “poet of the Independence Anthem”, is among the important figures of Turkish Literature with his strong poetry language and unique style. The private letters Âkif sent to his spouses, friends and relatives are just as important as they are for our literary history, of this important poet of the new generation; It is seen as important documents in understanding the literary and intellectual structure and discovering the emotional content of the poet. Âkif, with the expression “The generation of Asım” in the poem of Çanakkale Martyrs in the sixth chapter of Safahat titled “Asım”; He dreamed of an idealized youth with character, morality, virtue and knowledge. Therefore, based on the expression “The generation of Asım” in the study, the letters of kif will be examined and subjected to examination.

Keywords: Mehmet Âkif Ersoy, Âsım's Generation, Letter.

Giriş

“Mektup” Arapça bir kelime olup: “*Gerek iş ve gerek arz-ı muhabbet ve tebrik veya taziye vesaire zımında bir adamdan bir adama yazılıp gönderilen kâğıt, bitik, name, risale, varaka, nemîka*”¹ anlamlarına gelmektedir. Mektup türünün, yüzlerce yıldır iletişim kurmanın ve haberleşmenin tek vasıtası olduğu düşünülürse, yazının tarihi kadar eski olduğunu söylemenin yanlış olmadığı kanaatindeyiz: “*Firavunların diplomatik nitelikteki mektup örnekleri, Mısır’da bulunan meşhur ‘çömelmiş kâtip’ heykeli bulguların daha da eskiye götürülebileceğinin ispatıdır.*” (Eroğlu 2000: 3)

Kenan Azılı, “Eski Türklerde Mektup/Mektuplaşma Kavram Alanına Ait ‘Bitig’ler Üzerine Bazı Düşünceler” başlığını taşıyan makalesinde, Osman Fikri Sertkaya’nın eski Türklerin oldukça geniş bir alana yayılmış yazı sistemlerinin bulunduğu ve okuma-yazma bilen kadim bir millet olduğundan bahsettiğini belirtir.² Azılı bu sebeple, eski bir yazı sistemine sahip olan Türk toplumunun mektup ve mektuplaşma faaliyetlerinden uzak olduğunun düşünüleceğinin altını çizer. Ayrıca “Bitig”³ teriminin Türk yazılı envanterinde kazandığı anlamlardan birinin de “mektup” olduğunu belirtir (Azılı 2019: 11-12).

Orhan Şaik Gökyay ise Tanzimat dönemine gelinceye kadar bizde mektup türünün “inşa”⁴ olarak isimlendirilen düzyazının içerisine dâhil edildiğini söyler (Gökyay 1974: 17). Tanzimat’ın ilanından sonra gerçekleşen kültürel, siyasî ve sosyal gelişmeler neticesinde, Türk edebiyatına Batı kaynaklı birçok yeni tür girer ve mektupta bu yeni türler arasında yerini alır. Tanzimat’tan sonra Batı tesirinde

¹ Şemseddin Sami (2019), *Kamus-ı Türkî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 775.

² Osman Fikri Sertkaya (2011), “Eski Uygur Mektupları Üzerine”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 44: 209-228.

³ “Mektup, yazılmış şey, muharrerât, name” (Sami 2019: 140)

⁴ “1. Yapma, yapılma, vücûda, meydana getirme. 2. Kaleme alma. 3. Gr. dilek kipleri. 4. Nesir yazı. 5. Mektup yazma. 6. Ed. Güzel nesir yazma veyâ güzel yazılmış nesir.” (Devellioğlu 2000: 441)

gelişen Türk edebiyatında mektup türü en iyi ve parlak zamanını yaşar. Çünkü bu dönemde hem divan, tasavvuf ve halk edebiyatı mirasından yararlanır hem de Avrupa'dan yapılan çeviriler ile birlikte kendisine yeni imkânlar yaratır. Ayrıca Tanzimat'ın ilanından sonra önem kazanmaya başlayan gazete ve dergiler, mektup türü için önemli bir zemin hazırlar. 1840'lı yıllardan sonra özel mektupların kullanılmaya başlanması ile birlikte sanatçı ve fikir adamlarının rahat bir şekilde mektuplaşmalarına olanak sağlanır. Dolayısıyla, Türk edebiyatındaki ve toplum yapısındaki tüm bu gelişmeler, Yeni Türk edebiyatında mektup nev'inin gelişmesine ön ayak olur (Çakır 2005: 581).

Mektup türünün en belirgin özelliği, içten/samimi bir dil ile kaleme alınması ve bu sebeple yazarı hakkında okuyucusuna birçok malumat vermesidir. Mektup yazarı, mektubunu sadece muhababa yazar. Başkasının okuyacağını düşünmeden, teklifsiz ve bazen fütursuz hislerini umarsızca kaleme alır. Bu nedenle mektup, yazarı hakkında okuyucusuna önemli bilgiler verir. Çünkü mektup türünde, yazarın bilinçaltına, korkularına, endişelerine, özlemlerine ve hatta kendisine bile itiraf edemediği gizli sırlarına ulaşmak mümkündür. Tanzimat'la birlikte ise sanatçı ve fikir adamlarının yazdığı mektuplardan, çeşitli konulardaki edebî/fikrî düşünceleri öğrenilebilmektedir. Dolayısıyla mektup, yazan kişinin hayatına ışık tuttuğu kadar mektubun kaleme alındığı dönemin daha iyi anlaşılabilmesi için de belge niteliğinde olan edebî bir türdür.

"Mektuplar bizlere çok daha geniş bir hayat bahsetme gücüne sahip. Daha fazlasına teşvik eder, anlamı derinleştirir. Kanıt niteliğindedir. Hayatları değiştirir, tarihi yeniden şekillendirirler. Dünya bir zamanlar mektup iletişimi ile dönüyordu. Mektup dediğiniz şey beşerî etkileşimde bir kayganlaştırıcı, fikirlerin özgürce çarpıştığı, önemli-önemsiz her ayrıntının karşı tarafa aktarıldığı bir maceraydı."
(Garfield 2014: 18)

Mektupları ile kendi fikrî ve psikolojik yapısını gün yüzüne çıkardığı gibi yaşadığı döneme de ışık tutan önemli simaların

başında, Mehmet Âkif Ersoy gelmektedir. Nesîme Ceyhan, Âkif'in mektupları ile birlikte ruh dünyamıza hiç bilmediğimiz bir şâirin eklendiğinden bahseder. Mektuplarda Âkif'in birçok yönüyle görülebildiğini belirten Ceyhan, onu baba yanıyla, dost yanıyla kısacası hakiki insan yanıyla anlama fırsatı bulduğumuzu söyler (Ceyhan 2009: 94). Nazım Elmas ise hayatının son yıllarını sevdiklerinden uzakta geçiren Âkif'in, mektup türünü bir teselli vasıtası olarak kabul ettiğinden bahseder (Elmas 2009: 102). Turan Karataş tüm bunlara ek olarak "Mehmet Âkif'in Mektupları"⁵ isimli yazısında, Âkif'in mektuplarında onun mizacını ve kişilik özelliklerini ortaya koyan çizgilere rastlanıldığını belirtmektedir (Karataş 2011: 5). Netice itibarıyla, "Âkif'in mektupları yakın tarih açısından taşıdığı önem kadar, Türk edebiyatının bu önemli şairini duygusal, edebî ve fikrî yapısı içinde değerlendirebilmemiz açısından da ilgi çekici metinlerdir." (Günaydın 2016: 7)

Mehmet Âkif Ersoy'un Mısır-Hilvan'da bulunduğu süre zarfında yazmış olduğu mektuplar, Ömer Hakan Özalp tarafından önce *Mehmet Âkif Ersoy'un Aile Mektupları*⁶ ismiyle daha sonra ise *Fıraklı Nâmeler-Akif'in Gurbet Mektupları*⁷ başlığı ile tekrar yayımlanmıştır. Ancak bu çalışmada Yusuf Turan Günaydın'ın hazırlamış olduğu ve Atlas Yayınları tarafından 2016 yılında yayımlanan, *Mehmet Âkif Ersoy Mektuplar*⁸ başlığını taşıyan eserde yer alan ve Âkif'in yakın çevresine yazmış olduğu mektuplar değerlendirilecektir.

Günaydın, günümüze kadar yayımlananlara bakıldığında Âkif'in birçok mektup yazdığından bahseder (Günaydın 2016: 7). Âkif'in mektup yazdığı kişi ve kurumlar arasında; iki kızı ve damatları, Eşref Edip Fergan, Mâhir İz, Şerif Muhiddin Targan, Kuşçubaşı Eşref

⁵ Turan Karataş (2011), "Mehmet Âkif'in Mektupları", Mehmet Âkif Ersoy, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 452-464.

⁶ Ömer Hakan Özalp (2010), *Mehmet Âkif Ersoy'un Aile Mektupları*, Editör: Nihat Karaer, Semih Ofset S.E.K. Yayıncılık, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

⁷ Ömer Hakan Özalp (2011), *Fıraklı Nâmeler-Akif'in Gurbet Mektupları*, Editör: Zeynep Berktaş, Timaş Yayınları, İstanbul.

⁸ Yusuf Turan Günaydın (2016), *Mehmet Âkif Ersoy Mektuplar*, Atlas Yayınları, Ankara.

Sencer, Fuat Şemsi İnan, Rizeli Taşçıoğlu Süleyman Efendi, Şefik Kolaylı, Hacı Hafız Ömer Aköz, Asım Şakir Gören, Prenses Emine Abbas Halim, Mehmet Râsim, Babanzade Ahmet Naim, Ömer Rıza Doğrul, Abdülillah Bey, Ispartalı Hakkı Bey, Nuri Bey ayrıca Gayret gazetesine gönderdiği bir mektup ve isimsiz mektup parçaları yer almaktadır. Günaydın, son olarak Âkif'in mektuplarının bir araya getirdikleri ile sınırlı olmadığını ancak şimdiye kadar yayımlananların bunlar olduğunun da altını çizer (Günaydın 2016: 11).

Mehmet Âkif Ersoy ve “Âsım”

Mehmet Âkif, tüm yaşantısı boyunca vatanın her bir karış toprağını, en ince ayrıntısına varıncaya kadar ele alarak tahlil etmiş, eksik ya da yanlış bulduğu noktaları tespit ederken de bu boşlukları nasıl dolduracağını düşünmüştür. Ancak İslam ruhunun ihyasıyla kurtuluşun hak edilebileceğine inanan Âkif, bu inanç doğrultusunda çabalamış ve *Âsım*'ı bu amaç için vücuda getirmiştir (Ural 2008: 310). Safahat'ın altıncı kitabı olan *Âsım*, diğer bölümler temel alındığında yazılışı ile basılışı arasındaki sürecin en uzun olduğu kitaptır. Safahat'ın diğer bölümleri *Sebilürreşâd*⁹ dergisinde neredeyse çıktıkları sene kitaplaştırıldığı hâlde, *Âsım*'ın ilk kısımları 1919'un Eylül ayında neşredilmeye başlanmış ancak Âkif daha sonra İstiklâl savaşına katılmak üzere Anadolu'ya geçtiğinden ötürü uzun bir

⁹ “14 Ağustos 1324'te (27 Ağustos 1908) Sırât-ı Müstakîm adıyla yayın hayatına başlamıştır. Kurucuları Ebül'ulâ Zeynelâbidin (Ebül'ulâ Mardin) ve H. Eşref Edip'tir (Fergan). 11 Temmuz 1324 olan tesis tarihi 43. sayıdan itibaren II. Meşrutiyet'in ilân tarihi olan 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) şeklinde değiştirilmiştir. Başlık klîşesinin altındaki, “Din, felsefe, edebiyat, hukuk ve ulûmdan bâhis haftalık gazetedir” ibaresine 50. sayıdan itibaren, ‘Siyasiyattan ve bilhassa gerek siyasî ve gerek içtimâî ve medenî ahval ve şuin-i İslâmiyye'den bahseder’ ifadesi eklenmiştir. Başlangıçta sorumlu müdürü görünen Ebül'ulâ Zeynelâbidin önce milletvekili, ardından müderris olunca I. cildin sonlarından itibaren dergiden ayrılmış, derginin teknik yükü ve sorumluluğu tamamen Eşref Edip'in üzerinde kalmıştır. Ispartalı Hakkı'nın ‘Âkif ve Safahat’ başlıklı yazısındaki (nr. 140 [28 Nisan 1327 / 11 Mayıs 1911], s. 152-156) bir bölümün yanlış anlaşılmasıyla örfî idare tarafından süresiz kapatılma kararı verilmiş, ancak kısa sürede durum anlaşıldığından aksama olmadan yayımını sürdürmüştür (nr. 142 [12 Mayıs 1327 / 25 Mayıs 1911], s. 191-192).” (www.islamansiklopedisi.org.tr)

zaman diliminde *Âsım*'ın parçaları *Sebîlürreşâd* dergisinde yayımlanabilmiştir (Okay 1989: 53).

Âsım'ın tefrika yoluyla basımı 1924 yılında tamamlanmıştır. Ayrıca *Âsım*'ın ilk kısımlarında yer alan ve Âkif ile Köse İmam'ın konuşmasında geçen;

“-Yaşınız kaçtı paşam elli mi?

-Yoktur elli.

-Aştınız kırkı ya?

-Kırkaltıyı buldu.”

mısraları *Âsım*'ın yazıldığı tarihe ışık tutmaktadır. Âkif'in, 1873 doğumlu olduğu düşünüldüğünde, *Âsım*'ın 1919 senesinde yazılmış olduğu ortaya çıkar. *Âsım*, karşılıklı konuşma şeklindeki manzum hikâyelerden oluşmaktadır. Hocasâde karakteri Âkif'i, Köse İmam Âkif'in babasının öğrencilerinden olan Ali Şevkî Hoca'yı temsil etmektedir. Emin ise Âkif'in oğludur. Eser, bu kişilerin arasında geçen konuşmalardan tertip olunmuştur (Tansel 1973: 108-109). Âkif'in sağlığında basılan, ayrıca onun hakkında yayımlanmış ilk kitap olma özelliğine sahip olan ve *Mehmet Âkif*¹⁰ başlığını taşıyan kitapta, Süleyman Nazif, *Âsım*'ın neşredilişini şu şekilde dile getirir:

“Büyük şâir Mehmed Âkif, ahîren “Âsım” adlı, yüz otuz iki sayfadan müteşekkil bir manzûme neşr etti. “Safahat” ismindeki külliyyât-ı eş'ârının bununla altıncı kitabı edebiyâtımıza doğuyor. Bir iki gazete yalnız intişârını haber verdi. Ve gâliba bir ikisi de bir iki cümle-i takdîr ilâve etti. Başka yerlerde olsa böyle eserlerin zuhûru büyük birer hâdise-i millîye telâkki olunur ve gazetelerle mecmûalar onları aylarca mevzû'-i bahs eder.” (Nazif 1991: 90)

Âsım'ın neredeyse tamamına yakını, Hocasâde ve Köse İmam arasında geçmektedir. Zaman zaman ise *Âsım*'ın ve Emin'in konuşmalarına yer verilir. Millî bir karakter özelliği gösteren bu uzun manzum hikâyeye şu konu etrafında şekillenir: Birinci Büyük Harp içinde, Çanakkale muharebelerinden biraz zaman sonra,

¹⁰ Süleyman Nazif (1991), *Mehmed Âkif*, İz Yayıncılık, İstanbul.

Hocazade'nin İstanbul Sarıgözel'deki evinde, Köse İmam ile Hocazade arasında uzun sayılabilecek bir sohbet gerçekleşir. Köse İmam, önce komşusunda gelişen bir vakadan söz eder, daha sonra ise oğlu Âsım'dan bahis açar. Komşusunda gelişen bir olaydan yola çıkarak Köse İmam bir takım hâdiseler anlatır. Memleketin gidişatı iyi değildir ve aile müessesesi çökmek üzeredir. Köylünün ahlâkı ve sıhhati bitip, tükenmiştir. Tüm bu ümitsizlik içerisinde Âkif'i temsil eden Hocazade ümitlidir. Çünkü Âkif, yeni nesilden son derece emindir, ümitvardır. Köse İmam'ın oğlu Âsım yeni neslin en güzel örneğidir. Çünkü Âsım'ın nesli her türlü imkânsızlıklara ve olumsuz durumlara rağmen mücadelesine devam etmiştir. Son örneği ise Çanakkale Savaşlarıdır. Âsım, İslâm'ın ve Türklüğün kurtarılması amacıyla Batının bilimini ve tekniğini öğrenerek ülkesine getirmek üzere Avrupa'ya gönderilmesi ile son bulur (Okay 1989: 71-72).

Âsım, Hocazade ve Köse İmam'ın arasındaki tartışmaların neticesinde bütün olumlu nitelikleriyle beraber bir heykel sağlamlığıyla okuyucunun karşısına çıkarken, gerek karakter gerekse de fizikî yönden gücün ve kuvvetin temsilcisi durumundadır. Âsım'a gelinceye kadar eser içerisinde yer alan o ümitsizlik, Âsım'ın ortaya çıkması ile birlikte yerini ümide bırakır. Âsım adeta Hocazade ve Köse İmam'ın bir tür birleşimi, sentezi durumundadır (Karaca 2015: 91). Âkif, ayrıca Âsım'ın sonlarına doğru birtakım fıkralar aracılığıyla; zulmün alkışlanamayacağını, İslâm dininde yeisin tekfirine¹¹ rağmen birtakım insanların halkı yeise¹² sürüklediklerini, memleketi çepeçevre saran bu yeis ikliminin zararlarını, milletin bu durumdan kurtulabilmesi için kuvvetli bir iman ve azim vücuda getirmenin gerekliliğinden bahseder: “Şâirimiz, işte bu münâsebetle, Çanakkale

¹¹ “Sözlükte “örtmek, gizlemek; nankörlük etmek” anlamındaki küfr (küfrân) kökünden türeyen tekfir “küfre nisbet etmek, mümin diye bilinen bir kişi hakkında kâfir hükmü vermek” demektir. Aynı kökten gelen ikfâr da bu mânada kullanılır. Tekfir kelimesi, kök mânası çerçevesinde Kur’an’da ve hadislerde “günahları örtmek, bağışlamak” anlamında geçer.” (www.islamansiklopedisi.org.tr)

¹² “Umutsuzluktan doğan karamsarlık”

Savaşı'nı canlandıran levhalar çizer; Çanakkale şehitleri hakkındaki içten duygularına yer verir:" (Tansel 1973: 114)

“Âsım'ın nesli... Diyordum ya... Nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek.
Şühedâ göğdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar”

Âkif, böylelikle yeni nesilden beklentisini de bizlere sezdirir. Her konuşmasında yeise düşülmemesinin altını çizen Âkif, İslam'ın, Türklüğün ve Vatanın kurtuluşu için, gençliğin her anlamda kendini yetiştirmesini öğütler. Tıpkı geçmişte olduğu gibi şimdide Âsım'ın nesli düşmanın karşısında dimdik ayakta durmakta ve vatanının, milletin namusunu düşmana çiğnetmemektedir. Aslında Âsım, Mehmet Âkif Ersoy'da vücut bulmuştur. Orhan Okay'ın belirttiği gibi “bir karakter abidesi olan Âkif”i, bütün özellikleri ile tanıyabilirsek, idealize ettiği Âsım karakterinin fikrî, ahlakî, dinî mizacı kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Çünkü Âkif'in aradığı Âsım, aslında kendi gençlik heykelidir (Ural 2008: 313).

Âsım'ın neslinin özellikleri, manzum bir hikâye şeklinde ilerleyen *Âsım'dan ve Âsım'ın içerisinde yer alan “Çanakkale Şehitlerine”* başlıklı şiirinden ortaya koyulabileceği gibi Okay'ın “Bir karakter Heykeli” olarak nitelediği Âkif'in mizacından da anlaşılabilir. Âkif'in Âsım'ın nesli diyerek idealize ettiği gençlik, kendisini hem dini hem de ilmi anlamda yetiştirmiş, Doğu ve Batı bünyesinde sentezlemiş; ahlaklı, bilgili, karakterli, hoşgörülü, merhametli, dürüst, fedakâr, vatansever ve millî değerlerine bağlı bir birey olarak karakterize edilmiştir. Dolayısıyla Âkif'in mektupları, hayalini kurduğu bir gençlik olan Âsım'ın neslinin özelliklerinin belirlenmesinde önem arz eden metinlerdir.

Âkif'in Mektuplarında İdealize Edilmiş Bir Gençlik: “Âsım'ın Nesli”

1926-1936 yılları arasında Mısır'da bulunan Âkif, on sene kadar memleketinden ve sevdiklerinden uzakta yaşamış, bu süre zarfında

ise eş, dost ve akrabalarına birçok mektup yazmıştır.¹³ Bu mektuplarda Âkif'in mizacını, karakter yapısını, insanlara davranış tarzını, belli konular ve insanlar üzerine düşüncelerini tespit etmek mümkündür. Ahmet Metehan Şahin, Âkif'in mektuplarının gelecek nesillerin onun eserlerini ve edebî/fikri yapısını daha iyi anlayabilmesi için önemli metinler olduğunu belirtmektedir (Şahin 2021: 87). Aynı zamanda Âkif'in mektupları, onun karakter özelliklerini yansıttığı için "Âsım'ın nesli"nin niteliklerini gelecek nesillere hissettirmekte, bu da onlarda kimlik inşasının oluşmasına neden olmaktadır. Çünkü yukarıda da belirtildiği üzere aslında "Âsım, Âkif'in gençlik heykelidir." Dolayısıyla Âkif'in mizacından ve karakterinden yola çıkılarak idealize ettiği bir gençlik olan "Âsım nesli"nin özellikleri tespit edilebilmektedir.

Âkif'in mektuplarında ilk dikkat çeken detay, kullandığı üsluptur. Her kime yazarsa yazsın, hiçbir mektubunda nezaket çerçevesinden ayrılmamış, her zaman muhataba karşı kibar ve saygılı olmuştur. Birçok mektubuna "Evlâdım, iki gözüm, beyim, efendim" hitabıyla başlamış, mektubun sonunda ise muhatabı Cenab-ı Hakka emanet ederek ona karşı olan iyi dileklerini beyan etmiştir. Fuat Şemsi İnan'a yazmış olduğu 10 Şubat 1927 tarihli mektubunda geçen şu kısım yazarın üslubunun anlaşılması bakımından önem arz etmektedir: "*Hacı Babanın benim tarafımdan da ellerini öpersin, olmaz mı? Ressam Rıza Bey ağabeyimizi görürsen, hürmetlerimi tebliğ et! Bütün yârâna iştihaklarımı bildirmekten üşenme!*" (Günaydın 2016: 107) Görüldüğü üzere Âkif son derece kibar, vefalı ve büyüklerine karşı saygılıdır. Böylelikle Âsım'ın neslinde olması gereken ilk özellikler meydana çıkmış olur. Tıpkı Âkif gibi Âsım'ın nesli de kendinden büyüklere son derece saygılı, geride bıraktığı eş ve dosta karşı vefalı ayrıca kibar olmalıdır.

¹³ "1923-1925 yılları arasında, kışı Mısır'da geçiren, baharda İstanbul'a gelen Âkif, 1926 kışından sonra memleketimize uzun bir süre dönmedi." (Tansel 1973: 120)

Âsım'ın neslinde olması gereken bir diğer özellik de çalışkan olmaktır. Âkif, her zaman çalışkanlığı, azmi ve gayretiyle çevresindekilerden takdir toplamış, dost ve arkadaşlarını ise bu doğrultuda nasihatlerde bulunmuştur. 22 Haziran 1935 tarihinde Şefik Kolaylı'ya yazdığı mektubunda, hem çalıştığı hem de başarılı olduğu için kendisini takdir ettiğini belirtir: *“Ne mutlu sana ki hem çalıştın, hem muvaffak oldun! Bence her ferd-i milletin üzerine farz olan bütün kudretiyle çalışmaktır. (...) Bunun için seni, muvaffakiyetlerinden ziyade bütün vüs'unla ve kemal-i ihlâs ile çalışmandan dolayı tebrik ve takdir ediyorum.”* (Günaydın 2016: 123) Dolayısıyla Âsım'ın nesli çalışmayı ve azmi bırakmayacak, her şartta ve koşulda gayret göstermeye devam edecektir. Onun şiirinde geçen, *“Âtîyi karanlık görerek azmi bırakmak... Alçak bir ölüm varsa, emînim, budur ancak.”*¹⁴ mısraları da söylenenleri destekler niteliktedir. Bu şiir parçasığından Âsım'ın neslinin bir özelliği daha ortaya çıkar ki o da Âkif'in demesiyle yeise yani umutsuzluğa düşülmemesi gerektiğidir. Âsım'ın nesli şartlar ve imkânlar ne kadar olumsuz olursa olsun asla ve katiyen umutsuzluğa kapılmamalı, ilk günkü aşk ve şevk ile çıktığı yola amacı doğrultusunda devam etmelidir. Hafız Âsım Şakir Gören'e, yazdığı bir mektubunda, *“Bugün bir iş göremediğimden dolayı hiç müteessir, hiç meyas değilim. Yok yok, yeis kadar mel'un bir his olamaz. (...) Hem insan muvaffak olmasa bile gaye uğrunda ölmek de bir hayat-ı ebedîdir.”* (Günaydın 2016: 137) diyerek umutsuzluğa düşmenin hatalı ve kötü bir davranış olduğundan bahsetmektedir.

Âkif, 1 Mart 1926 tarihli Mâhir İz'e yazmış olduğu mektubunda, muhataba kimya derslerinin nasıl gittiğini sorarken;

“Noksanını bil, bir işe yâ başlama evvel;

Yâ başladığın kârı pezîrâ-yı hitâm et!”

beytini de eklemiş ve Şarklıların en önemli kusuru olarak, Garplılar gibi sebat ehli olmayışlarını örnek olarak göstermiştir (Günaydın

¹⁴ www.antoloji.com

2016: 43). Dolayısıyla Âsım'ın neslinde bulunması gereken diğer bir özellik de sabırlı olmasıdır. Eğer bir işe başladıysa nihayete erinceye kadar devam edilecek ve neticenin en iyi şekilde sonlanması için çaba gösterilecektir. Çünkü, "Âsım'ın şahsiyetinde toplanan Âsım'ın nesli, Âkife göre İslâm âleminin tek kurtuluş çaresi olarak görünmektedir." (Mumcu 2015: 40) Âkif'in üzerinde sıkça durduğu ve sebatlı olunması yolunda nasihatler verdiği bir diğer konuda yabancı bir dil öğrenimidir. Gören'e yazdığı bir mektubunda, kendisine Fransızca'yı bırakmamasını ve lüzumu kadar öğrenmesini nasihat etmektedir. Yine bir diğer mektubunda Fransızca çalışmaya devam edip etmediğini sormakta, eğer gayret ederse yanına geldiğinde kendisine bizzat yardım edeceğini de belirtmektedir (Günaydın 2016: 130-131). Dil öğrenimi ile alakalı İsviçre Sefiri Münir Bey'den işittiği ve İz'e 1 Mart 1926 tarihinde yazdığı mektupta yer verdiği anısı bu anlamda bahsedilmeye değerdir:

"Mektepte iken, bir aralık, İngilizce öğrenmek hevesine düştüm. Elimde o lisanı ait alfabe olduğunu gören Ermeni arkadaşlardan biri –ki oldukça İngilizce bilir geçinirdi- o ne Münir İngilizce okuyorsun? Beyhude zahmete girme... Devam edeceğin iki haftadır. Sonra bıkar atarsın," dedi. Ben ses çıkarmadım. Mamefih çok zaman geçmeden Ermeni'nin dediği oldu. Bıktım, bırakmak istedim. Şu kadar var ki oğlanın sözü arıma gittiği için, kendimi sıkarak güç belâ çalıştım, lisanı öğrendim. Üç beş sene sonra, Ermeni'ye Beyoğlu'nda rastgelmıştim, elini sıkarak mükâlemeye İngilizce başladım. O, bir aralık Türkçeye çevirmek istedi; lâkin ben inat ederek boyuna İngilizce söyledim. Ömrümde bir defa olmak üzere, duyduğum neşve-i zafer işte o idi." (Günaydın 2016: 44)

Yukarıda yazılanlardan ve aktarılan anıdan anlaşılacağı üzere Âkif, yabancı bir lisanın öğrenilmesini elzem olarak görmekte ve çevresindekileri de bu doğrultuda yönlendirmektedir. Oğlu Emin'e ve Tahir'e Arapça öğretmeye çalıştığı mektuplarda yer almaktadır.¹⁵ Ayrıca Âkif'in kendisi de İngilizce, Fransızca, Arapça ve Farsça olmak

¹⁵ "Emin Arapça'yı bir fellâh gibi söylüyor. Tahir de fena değil. Mekteplerine gidiyorlar. Şimdilik hâllerinden memnunum." (Günaydın 2016: 84)

üzere birçok dili bilmektedir. Dolayısıyla Âsım'ın neslinden beklediği en azından bir yabancı lisanı konuşabilmesidir.

Sanatsal bir kişiliğe sahip olduğunu bildiğimiz Âkif, mektuplarında da sanat üzerine fikirlerini beyan etmiştir. Hece vezninin yavaş yavaş ahengini bulduğunu belirten Âkif, bir zaman sonra kulakların hece veznini, tıpkı aruz gibi zevkle dinleyeceğini belirtir. Ancak Âkif'in yakındığı bir durum vardır. Ona göre eski her şey olduğu gibi aruza da veda etmiştir. Bu noktada Âkif'in gençlerden bir isteği vardır. O da bir tarafta hece vezni işlemeye devam ederken aruzu ihmal etmemeleridir (Günaydın 2016: 67). Dolayısıyla Âsım'ın neslini sanata yönlendirmeye çalışmış, bir anlamda kendisinden sonra gelecek olan nesli takipçisi olmaya davet etmiştir. Çünkü ona göre Şarkın sanata kabiliyeti yoktur (Günaydın 2016: 78). Bu sebeple idealize ettiği bir gençlik olan Âkif'in neslinin, sanatla uğraşması ve sanatçı bir mizaca sahip olması en çok arzu ettiği şeylerin başında gelmektedir. Genç neslin yetiştirilmesi gerekir çünkü memlekette sanatı ayağa kaldıracak olanlar onlardır. Sanatta ve edebiyatta gelişemeyen toplumlar, başka milletlerin sanatını ve edebiyatını taklit etmeye teşebbüs ederler. Âkif, "*Acemlerden alacağımız bir şey kalmayınca, daha doğrusu o edebî metanın modası tamamiyle geçince Garplıları ve bilhassa Fransızları soymaya başlamışız! Kendi ruhumuzdan doğma bir edebiyata ne zaman kavuşacağız, bilemiyorum.*" (Günaydın 2016: 143) diyerek konu hakkındaki fikir ve eleştirilerini açıklamıştır. Âkif'in tahayyülünde yer alan insan tipolojisi, sadece Doğu'yu değil Batı'yı da her anlamda kavrayacak ve bu ikisi arasında bir tür sentez oluşturarak hayata tatbik edebilecek fertlerden oluşacaktır (Karaca 2015: 94). Okay ise Âkif'teki Doğu-Batı sentezi anlayışını, *Mehmet Âkif/Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*¹⁶ başlığını taşıyan kitabında şu şekilde dile getirmiştir:

¹⁶ Orhan Okay (1989), *Mehmet Âkif/Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

“Âkif'in zaman zaman tenkitlere uğrayan bir tarafı da, onun ne tam doğulu, ne de tam bir batılı oluşudur. Böylece Âkif, aşırı doğucu ve aşırı batıcılar tarafından da ithâm edilmiştir. O, adına ister Avrupa-Asya, ister doğu-batı densin, her iki dünyanın da mesut bir senteze muhtaç olduğunu muhakkak olarak görüyordu. Bu sentezin nasıl olması lâzım geleceği, yani doğunun hangi değerlerini muhafaza edip, batının hangi değerlerini alacağımız, her zaman münakaşa edilebilir ve edilmelidir de. Âkif, Tanzimattan beri yapılan bu münakaşaların en mühim düğüm noktalarından birinde bulunmaktadır. İşte onda doğu-batı sentezi gibi, din ve milliyet terkibi de mümkün olmayan bir şey değildir.” (Okay 1989: 69)

Âkif'in kişilik özelliklerinden bir tanesi de hiç şüphesiz merhametli oluşudur. O, ailesinden ve sevdiklerinden uzakken bile onların iyiliğini, güzelliğini düşünmüş; müşkül durumda oldukları zaman elinden bir şey gelmese bile yardımcı olmak için adeta çırpınmıştır. Eşref Edip'e yazdığı 6 Mayıs 1933 tarihli mektubunda kızı Cemile'yi çok merak ettiği ve kendisine yardım edemediği için acı çektiği görülmektedir:

“Ömer Rıza Bey evvelki hafta Cemile'nin hastahannede olduğunu yazdı, sonradan bir şey yazmadı. Hâlbuki her hafta hastanın ahvâlı sıhhiyesine dair malûmat vereceğini vaat etmişti. Kuzum bizi meraktan kurtarın. Zavallı Rıza'ya çok acıyorum. Zaten geçinmekten acizdi, şimdi de her gün iki buçuk lira hastahane masrafı çıktı. Benim için kendisine muavenet imkânı olsa hiç durmayacağım; amma kendim de borç içindeyim. Bir taraftan istikraz imkânı da yok ki alayım da göndereyim. Allah cümlemizin muîni olsun.” (Günaydın 2016: 33)

Âkif'in merhameti ve yardımseverliği sadece ailesine karşı değildir. 8 Haziran 1926 tarihli, İz'e yazdığı bir mektubunda, ona Kimya hakkında yardım edebilecek bir isim önermekte, gerekirse de İz'i kendisine tavsiye edebileceğini belirtmektedir (Günaydın 2016: 48). Bu örneklerden anlaşılacağı üzere, Âsım'ın nesli merhametli ve yardımsever olmalı, her nerede olursa olsun sevdiklerini korumalı ve kollamalıdır.

Neredeyse hayatının tamamı çeşitli dert ve sıkıntılar içerisinde geçmiş olan Âkif'in, ne bir evi, ne düzenli bir işi ne de eğer hayatının

son zamanlarını saymaz isek emekli bir maaşı olmuştur (Şahin 2021: 80). Yaşamının yaklaşık on senesini (1926-1936) sevdiklerinden uzakta geçirmiş, evlatlarının ve memleketinin özlemine mektuplarında dile getirmiştir. Ancak yaşadığı tüm bu olumsuzluklara rağmen her zaman şükür etmeyi bilmiştir. 1936 tarihli mektubunda hastalığından dolayı üşüdüğünü belirtse de, bu söylem kesinlikle bir tür şikâyet değildir: *“Burada havalar gayet güzel gidiyor. Bununla beraber ben arkamdan paltoyu aslâ çıkaramıyorum. Mısır’da üşümek müsabakası açılrsa, hiç şüphe yok ben kazanırım. Buna da hamdolsun.”* (Günaydın 2016: 26) Görüleceği üzere Âkif, hayatında gerçekleşen tüm olumsuzluklara tıpkı bu mektubunda olduğu gibi şükür ile karşılık vermiştir. Dolayısıyla Âkif’in neslinden beklenen, kötü giden şartlara rağmen Allah’a her zaman hamdetmektir.

Âkif, çocukluğundan başlayarak eş, dost ve aile çevresi olsun tamamıyla İslami bir kültürle beslenmiş; inancı, ahlâkı ve yaşam tarzıyla İslam’dan hiçbir zaman ayrılmamıştır (Okay 1989: 68). Sonuç olarak İslam ile yoğrulmuş bu mütevazı yaşam tarzını evlatlarına da aşılama çalışmıştır. Mektuplarından oğlu Emin’e *Kur’an-ı Kerim* öğretmeye çalıştığını anlıyoruz:

“Kitaba çok memnun oldum. Bakalım, bizim Emin’e onu okutmak istiyorum. Lisan hafıza işi, oğlanda ise o meleke, ötekilerden de berbat! Ramazan’ın başından beri çalıştığı Tebbet Yedâ sûresini Kadir Gecesi dinletebildi, o da dört yanlıyla! Sonra da bana, ‘Baba beni hafız mı etmek istiyorsun?’ demesin mi! ‘Oğlum, böyle bir şey aklımdan geçmedi. Zaten, baksana; maazallah öyle bir tasavvurum olsa, bu gidişle ömr-i beşer değil, ömr-i beşeriyet bile yetişmeyecek!’ dedim.” (Günaydın 2016: 46)

Yukarıdaki mektup parçasından yola çıkarsak Âkif’in, Âsım’ın nesline yakıştırdığı en önemli özelliklerden biri olarak da, İslam idealine ve dinine sıkı sıkıya bağlı olmak gösterilebilir. Mektupta dikkat çeken bir detay daha vardır ki oda Âkif’in mizahi üslubudur. Dostlarına yazdığı mektuplarda nükteli örnekler vermekle birlikte, mizahi kısa hikâyeler naklettiği bilinmektedir. Âkif, gençlik yıllarından itibaren sporla ilgilenmeye başlamış; güreş, koşu, yüzme ve kürek çekme gibi çeşitli dallarda başarılı olmuştur. Ancak onun

zamanında bunlara ehemmiyet verenlerin sayısı çok az olduğu için Âkif, Kuşçubaşı Eşref Sencer'e yazmış olduğu 25 Eylül 1930 tarihli mektubunda kendine has üslubu ve mizahı ile bu durumdan yakınmaktadır:

"Hakikat Eşrefciğim, neydi o çektiklerimiz? Atlasak ayıp, koşsak tulumbacılık, güreşsek cinayet sayılırdı... Şimdi bu "cinayet"leri irtikap edenler alkışlarla gazetelerin birinci sahifelerine geçiyorlar. İsimleri dillerde, resimleri ellerde geziyor. Hiç unutmam: Kıymetsiz bir şiirimi nasılsa takdir eden bir beye, "Ah Efendim... Onun daha ne marifetleri vardır bilerseniz! Soyunur da panayırlarda, düğünlerde güreş eder, demesinler mi? Hüda bilir, az kaldı yüreğime iniyordu. "Kileftecidir," deselerdi ancak o kadar sıkılırdım. Şu satırları yazarken bilmem hangi Reisin, size: "Lakin Bey, beygir gibi tulumbacıydın, biliyor musunuz?" dediği hatırıma geldi." (Günaydın 2016: 87)

Verilen örnekten de anlaşılacağı üzere Âkif, hoş sohbettir. Arkadaşları arasında sevilen ve sayılan bir karaktere sahiptir. Ara ara dostlarına takılmayı sever, ama onları asla incitmez. Ayrıca sportmen bir kimliği de vardır Âkif'in. Dolayısıyla onun Âsım'ın neslinden beklentisi bu noktada aşikâr olur. Âsım'ın nesli, zihinsel anlamda olduğu kadar fiziksel anlamda da yetkin olacaktır. Dost ve arkadaşlarıyla iyi geçinecek, onlarla her zaman saygı, sevgi ve samimiyet çerçevesinde ilişkisini sürdürecektir. Bunların yanında Âkif, Mehmet Rasim Bey'e yazdığı tarihsiz bir mektubunda, *"Ya bu Ramazan, ya gelecek Ramazan üç dört dayanıklı Müslüman bulursam hatim ile teravih kıldırmak niyetindeyim. Evet, hem hatme dayanacak, hem benim sesime dayanacak Müslümanları bulmak kolay değil."* (Günaydın 2016: 151) şeklinde konuşarak kendisini tiye alabilen, gurur ve kibirden uzak yüksek bir şahsiyete sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Türk edebiyatında çok az sanatçının eseri ve fikirleri ile karakteri arasındaki benzerlik Âkif kadar olabilmış, o belki de şairliğinden daha çok idealist kimliği ile edebiyat tarihinde nadir olarak

görülebilecek istisnalardan birisi olmuştur (Okay 1989: 13). Tıpkı diğer eserlerinde olduğu gibi Âkif'in mektuplarında da kendi şahsiyetinden ipuçlarını bulmak mümkündür. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Âsım'ın neslinin niteliklerini bir karakter abidesi olarak kabul edilen Âkif'in mizacında yatan unsurlardan tespit edebiliriz. Âsım'ın neslinin “Âkif'in gençlik heykeli” olduğu düşünüldüğünde, kendisinin mektuplarında ortaya koyduğu karakter özellikleri aynı zamanda Âsım'ın neslinin de nitelikleri olarak kabul edilebilmektedir. Âkif'in mektupları incelendiğinde, Âsım'ın nesli; hitabet ve üslubu ile insanlar üzerinde iyi bir izlenim bırakacak, eş, dost ve arkadaşlarına karşı merhametli, yardımsever ve kadirşinas olacak, hem zihinsel hem de fiziksel anlamda kendisini yetiştirecek ve İslam idealine hayatının sonuna kadar sahip çıkarak olaylara her zaman şükür çerçevesinden yaklaşacaktır. Âkif'in hayalini kurduğu ve idealize ettiği bir gençlik olarak Âsım'ın nesli, vatani, bayrağı ve milleti daha yüksek ideallere taşıyarak, kurtuluşa giden yolda bir mihenk taşı vazifesi üstelenecektir.

Kaynakça

- Azılı, K. (2019). “Eski Türklerde Mektup/Mektuplaşma Kavram Alanına Ait “Bitig”ler Üzerine Bazı Düşünceler”. *Türkbilig*, 37, 11-20.
- Ceyhan, N. (2009). “Şâiri Mektupla Anlamak”. Vefatının 72. Yılında Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni 3: Mehmet Âkif Ersoy Edebî ve Fikrî Akımlar, *TYB Vakfı Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları*: 4., Ankara, s. 93-100.
- Çakır, Ö., (2005). *Türk Edebiyatında Mektup*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devellioğlu, F., (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Elmas, N. (2009). “Mehmet Âkif'in Mektuplarında Edebî Dünya”. Vefatının 72. Yılında Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni 3: Mehmet Âkif Ersoy Edebî ve Fikrî Akımlar, *TYB Vakfı Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları*, Ankara, s. 101-113.

- Eroğlu, E. (2000). *Türk Edebiyatında Özel Mektuplar Bibliyografyası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Garfield, S. (2014). *Mektup/ Yazışmanın Hayli İlginç Tarihi*. (Çev. Z. Yeşiltuna), İstanbul: Domingo Yayınevi.
- Gökay, O. Ş. (1974). Tanzimat Dönemine Değin Mektup. *Türk Dili (Mektup Özel Sayısı)*, 274.
- Günaydın, Y.T. (2016). *Mehmet Âkif Ersoy/Mektuplar*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Karaca, N. (2015). "Âsım ya da Mehmet Akif Ersoy'un Manzum Kurgusunda Gençlik ve Gelecek Tasarımı, Mehmet Âkif, Âsım ve Gençlik". *Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı Mehmet Akif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yayınları*: 11, Ankara, s. 88-104.
- Karataş, T. (2011). Mehmet Âkif'in Mektupları, *Mehmet Âkif Ersoy*, Ankara: *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, 452-464.
- Mumcu, Y. (2015). İki Mütefekkir Şair Mehmet Âkif Ersoy ve Muhammed İkbâl'in Gözünden İslâm Âlemi, Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni/Mehmed Âkif, Âsım ve Gençlik, Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı, *Mehmet Akif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yayınları*: 11, Ankara, s. 22-54.
- Nazif, S. (1991). *Mehmed Âkif*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Okay, O. (1989). *Mehmet Âkif-Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sami, Ş. (2019). *Kamus-ı Türkî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sertkaya, O. F., (2011). Eski Uygur Mektupları Üzerine, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (44): 209-228.
- Şahin, A. M. (2021). "Hususi Mektuplarına Göre Mehmet Âkif Ersoy". *Türk Dili Dergisi/Mehmet Âkif Ersoy ve İstiklâl Marşı Özel Sayısı*.
- Tansel, F.A. (1973). *Mehmed Akif Ersoy*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Ural, A. A. (2008). "Asım ya da Asım Nerede?". *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Mehmet Âkif Özel Sayısı*. Ankara, s. 310-313.
- www.islamansiklopedisi.org.tr

İSTİKLAL MARŞI'NIN ALFABE, YAZIM VE NOKTALAMA ÖZELLİKLERİ

Mustafa KARATAŞ

Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
mustafakaratas@nevsehir.edu.tr

Özet

Bir milleti oluşturan kültür öğelerinin başında dil ve o dille üretilmiş sözlü ve yazılı eserler gelir. Bu eserler, sadece üreticilerinin (şair, yazar vd.) duygu ve düşünce dünyalarını değil, aynı zamanda bir parçası oldukları toplumun belleğinde iz bırakmış çeşitli olay veya olguları yansıtır. Ancak sahip olduğu tüm anlamlarla birlikte bir eser, öncelikle yazılı veya sözlü olarak ifade edilmiş bir metindir. İşte bu metinler, üretildiği dilin alfabesiyle ve yazım-noktalama kurallarıyla yazıya geçirilir. Bu nedenle, bir yazılı eserin incelenmesi, öncelikle üretildiği yazı dili geleneğinin incelenmesi anlamına gelir.

Türk milleti için bir eserden öte anlamlar taşıyan İstiklal Marşı da öncelikli olarak yazılı bir metin ve şiirdir. Türk milletinin "istiklal şiiri" niteliğini taşıyan ve Mehmet Akif Ersoy tarafından Arap harfleriyle yazılarak "Kahraman ordumuza" ithaf edilen İstiklal Marşı, ilk olarak dönemin gazete ve dergilerinde Arap harfleriyle, Harf Devrimi'nden sonra ise çeşitli yayınlarda ve ders kitaplarında Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanmıştır. Bu nedenle, metnin alfabe, yazım ve noktalama açısından dikkat çekici özellikleri, yayımlanan metinler arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

İstiklal Marşı, bu çalışmada, Arap alfabesi ve Latin esaslı Türk alfabesi ile yayımlanan bir metin olarak yazım ve noktalama özelliklerine göre incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstiklal Marşı, Mehmet Akif Ersoy, Millî Marş, Türkçe, Yazım ve Noktalama

Abstract

Language, together with the oral and written works produced within that language, is the foremost cultural signifier of a nation. These

works reflect not only the world of their producers' (poets, writers etc.) personal feelings and thoughts but also diverse events and phenomena that leave a mark on the memory of the society to which they belong. A work, however, with all the meanings it may have, is primarily a text, expressed orally or in writing. Texts are put down to pen in the alphabet of the language in which they are produced and are bound by the orthographic and punctuational rules of that language. Therefore, the examination of a written work actually means the examination of the tradition of the written language in which it was produced.

"The Independence Anthem", which is the national anthem of Turkey, which means more than simply being a literary work for Turkish nation, is principally a written text as a poem. The anthem, which is in effect the Turkish nation's "poem of independence" and which was written by Mehmet Akif Ersoy in Arabic letters and dedicated by him to "Our heroic army", is first printed in Arabic letters in the periodicals of the era. After the Language Reform, it was published in Latin based Turkish alphabet in various publications and schoolbooks. Consequently, its versions display remarkable differences with respect to the alphabet, orthography and punctuation.

This study examines the "Independence Anthem", which has been studied from various aspects so far, as a text both published in Arabic letters and in Latin based Turkish alphabet, by focusing on its orthographic and punctuational characteristics.

Keywords: İstiklal Marşı, Mehmet Akif Ersoy, National Anthem, Turkish Language, Orthography and Punctuation

Giriş

Sözlük anlamı, "Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus" (GTS)¹ olan *millet*, ortak bir dil etrafında kümelenerek aynı tarihi, coğrafyayı, duyguları maddi ve manevi kültürü, ekonomik çıkarları paylaşan ve birlikte yaşama inancına ve

¹ Güncel Türkçe Sözlük (TDK): sozluk.gov.tr

isteğine sahip toplumsal yapıdır.² Bu toplumsal yapıyı bir arada tutan değerler sistemine *kültür* adı verilir. "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin." biçiminde tanımlanan (GTS) *kültürü* oluşturan temel değerler dil, edebiyat, tarih, güzel sanatlar (resim, müzik, mimarî vb.) örf ve âdet, hukuk sistemi, halk bilgisi (folklor), halk inancı, ahlak anlayışı, dünya görüşü, gelenek ve göreneklerdir. Dolayısıyla, bir milleti oluşturan insanların tarihleri boyunca ürettikleri her türlü maddi ve manevi unsurlardan oluşan yapı, o milletin kültürünü oluşturur.

Bir milleti oluşturan kültür öğelerinin başında dil ve o dille üretilmiş sözlü, yazılı eserler gelir. Bu eserler, onu üretenlerin (şair, yazar, bilim insanı, sanatçı vd.) içinde buldukları toplumun bir parçası olarak duygu ve düşünce dünyalarını dile getirirken aynı zamanda o toplumun da değer yargılarını ifade etmiş olur. Böylece sözlü veya yazılı olarak dile getirilmiş eserler, dilleri aracılığıyla sadece üretenin değil, aynı zamanda o toplumun da belleğinde iz bırakmış çeşitli olay veya olguları yansıtır. Bu durum, içerdiği ve yansıttığı tüm anlamlara rağmen bu eserlerin öncelikli olarak birer sözlü veya yazılı metin oldukları gerçeğini değiştirmez. Dolayısıyla üretilmiş her eser, sesle oluşturulmuş bir dil ürünüdür ve üretildiği dilin alfabesiyle, yazım-noktalama kurallarıyla yazıya geçirilir. Bu nedenle, bir yazılı eserin incelenmesi, öncelikle üretildiği yazı dili geleneğinin incelenmesi anlamına gelir.

Türk milleti için yazılı bir metin olmakla birlikte bir metinden öte anlamlar taşıyan eserlerden biri de İstiklal Marşı'dır. Günümüzde varlığını sürdüren bağımsız Türk devletlerinden Türkiye

² Dil merkeze alınarak yapılan bu tanıma göre *Türk milleti* ifadesi, en genel anlamıyla, ana dili tüm değişkeleri (varyant) de dâhil olmak üzere Türkçe olan geçmişten günümüze bütün Türkleri ifade etmektedir.

Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin millî marşı olan İstiklal Marşı, Erkân-ı Harbiye Riyâseti'nin³ "millî marş" talebi üzerine başlatılan çalışmalar ("müsabaka" düzenlenmesi, bazı eserlerin belirlenmesi, tartışmalar, yazışmalar, görüşmeler vd.) sürecinde Mehmet Akif Ersoy tarafından kaleme alınmış ve 12 Mart 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde "millî marş" olarak kabul edilmiştir.

Mehmet Akif Ersoy tarafından "Kahraman ordumuza" ithaf edilen ve kendisine değil, Türk milletine ait olduğunu söylenerek *Safahat* adlı şiir kitabına dahi alınmayan bu eser, çok farklı açılardan incelenmiş, değerlendirilmiş ve birçok çalışmanın konusu olmuştur.⁴ Bu özelliğiyle Türklük biliminde üzerinde en çok çalışma yapılmış eserlerden biridir.

İlk sözcüğünden (*İstiklal Marşı*) son sözcüğüne (*Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklal.*) kadar Türk milletinin "istiklal"ine adanmış bu eser (Okay 2010: 72-74), *İstiklal Marşı* adını taşısa da⁵ içerdiği ve işaret ettiği tüm değerler sistemi ve anlam dünyası ile birlikte öncelikle bir dil ürünü, edebi metin ve şiirdir.

Dil, öncelikle sözlü bir iletişim sistemidir ve soyut, somut bütün varlıkların ve kavramların seslerle kodlanarak adlandırılmasıyla başlayan bir süreçtir. Dilin "*kavramları belirten bir göstergeler dizgesi (sistemi)*" şeklinde tanımlanması (Saussure 1998: 45-46) da dilin (dil göstergesinin) *göndergenin* (nesne/varlık) sözlü veya yazılı olarak ifade edilen adından (*gösteren*) ve onun zihindeki kavramından (*gösterilen*) oluştuğu görüşüne dayanmaktadır. Saussure'ye göre, ses ve anlamdan oluşan bir dil göstergesi "*bir isimle bir eşyayı*

³ Genel Kurmay Başkanlığı

⁴ Bu çalışmalar hakkında bilgi için bk. Bilgin 2009, Okay 2010: 37-40.

⁵ Mehmet Akif Ersoy, kaleme aldığı "şiir"ine, Maarif Vekâleti'nden Hâkimiyet-i Milliye gazetesine 25 Ekim 1920 tarihinde verilen "Türk şairlerinin nazar-ı dikkatine" başlıklı ilandaki "Milletimizin dâhili harici istiklali uğrunda girişmiş olduğu mücadelatı ifade ve terennüm için bir istiklal marşı, müsabakaya vaz' edilmiştir." cümlesinde geçen "istiklal marşı" adını koymuştur. Diğer bir ifadeyle "millî marş"ın adı, ilgi çekici bir biçimde baştan "İstiklal Marşı" olarak belirlenmiştir.

(nesne/varlık) birleştirmez, zihni bir kavramla bir ses imajını birleştirir." (1998: 106-107). Buna göre sözlü ya da yazılı bir eser, yazarının, zihnindeki kavramları sahip olduğu ana dilinin sesleriyle ve o bu seslerin de o dil için belirlenmiş harflerle kodlayarak ifade etmesiyle oluşur.

Bu çalışmada İstiklal Marşı, bir metin olarak değerlendirilmiş, yazıldığı ve basıldığı Arap ve Latin esaslı Türk alfabeleri üzerinden yazım ve noktalama özellikleri incelenmiş, eldeki yayınlar yazım ve noktalama açısından karşılaştırılarak farklılıklarına değinilmiş ve yazım-noktalama açısından doğru olduğu düşünülen bir metin önerilmiştir.

İstiklal Marşı'nın Yayınlandığı Alfabeler

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurtuluş ve kuruluş mücadelesinin adı olan "Millî Mücadele" aynı zamanda İstiklal Marşı'nın ortaya çıkmasını hazırlayan şartları da oluşturan bir süreçtir. İstiklal Marşı, bu Türk milleti için "olmak ya da olmamak" meselesi olan olağanüstü süreci, "... o dönem Türk toplumunun gözüyle kavrayış, algılayış ve yorumlayışını ifade eder. Millî Mücadele'nin niçin ve nasıl yapıldığını, kısacası felsefesinin özünü ortaya koyar; o özü şiir diliyle anlatır." (Duymaz 2009: 2).

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile İttifak Devletlerinin 1. Dünya Savaşı'nı kaybetmeleri sonrasında birçok Türk şehrinin İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmesi üzerine 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a giderek başlattığı Milli Mücadele'nin vatanın her karış toprağında devam ettiği bu süreçte, Garp Cephesi Kurmay Başkanı İsmet Paşa Maarif Vekili Rıza Nur'a "askerlerimizi milli heyecanla coşturacak" bir "marş" talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine 25 Ekim 1920'de Hâkimiyetilliy'e de yayımlanan yazıyla⁶

⁶ "Türk şairlerinin nazar-ı dikkatine
Maarif Vekâletinden:

bir “müsabaka” düzenlendiği açıklanmıştır. Müsabakaya 724 eser katılmıştır.⁷ Bir “müsabaka” olması ve seçilecek eser için ödül verilecek olması nedenleriyle yarışmaya katılmayan Akif, dönemin Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi'nin araya girmesi ve “müsabaka şeklinin kalkması ve kazandığı takdirde “500 lira mükâfat”ın bir hayır kurumuna verilmesinin kabulü” sonucunda⁸ marşı yazmayı kabul etmiştir (Akay 2010: 47-69, Çetin 2013: 15-18, Duymaz 2009: 5-32).

Akif'in teklifi kabul etmesi ve eserin yazımının tamamlanmasıyla (7 Şubat 1921), İstiklal Marşı Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine girmiş ve görüşülmeye başlamıştır (26 Şubat 1921). İstiklal Marşı, Meclisin gündemine ilk olarak 26.02.1337/1921, ikinci kez

Milletimizin dâhili harici istiklali uğrunda girişmiş olduğu mücadelâti ifade ve terennüm için bir İstiklâl Marşı, müsabakaya vaz' edilmiştir. Hür ve meşgul memleketlerimizdeki bütün erbab-ı kalemi hizmete davet ederiz. İthaf olunacak asar içinden biri iki ay sonra yani 23 Kânun-ı evvel 336 da Maarif Vekâleti nezdinde bir heyet-i edebîye tarafından intihab olunacaktır. İntihab olunacak eserin yalnız güftesi için beş yüz lira mükâfat vardır. Yine lâakal beş yüz lira tahsis edilecek olan beste için bilahare ayrıca müsabaka açılacaktır. Bütün müracaatlar Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Maarif Vekâletine yapılacaktır.” (Hâkimiyet-i Milliye 25 Ekim 1920, Kumbuzoğlu 2021: 211).

⁷ Bazı kaynaklarda 724 net sayı verilmesine rağmen (ör. Duymaz 2009: 30, Okay, Andı 2010: 47), Çetin'e göre bu sayı kesin olarak belli değildir (2013: 18). Bununla birlikte TBMM tarafından yayımlanan bir çalışmada da bu sayı 724 olarak verilmiştir (Turinay 2020: 49).

⁸ “Maarif Vekâletince müsâbakaya konulan (İstiklâl Marşı) için dâhilde ve hâriçte bütün şâirlerimize ilân sûretiyle müracaat edilmişti. Müsâbakada birinciliği ihrâz edecek zâta (500) lira mükâfat-ı nakdiye verilmesi de tekrâr etmişti. Marşın mükâfat ile yazılmasına öteden beri taraftar olmayan başmuharririmiz İslâm şâir-i muhteremi Mehmed Âkif Beyefendi hazretleri kendisine vuku bulan müracaatlara karşı bu endîşe-i hamiyetini izhar etmiş ve nihâyet bu cihet o necip arzusuna muvâfık bir surette halledilmek şartıyla 468 numaralı nüshamızda münderic marşı yazmış ve Vekâlet-i müşârunileyhâya takdim eylemişti. Milletimizin ve bütün İslâm âleminin giriştiği istiklâl mücadelesini pek belîğ ve canlı bir surette tasvir ve terennüm eden muhterem üstadımız Mehmed Âkif Beyefendi'nin mezkûr marşı, diğer marşlarla birlikte Büyük Millet Meclisinin geçenki müzâkeresinde mevzu-i bahs olarak, ittifaka yakın bir ekseriyet-i azîme ile ve pek sürekli alkışlarla kabul edilmiş ve ba'de'l-kabul Maarif Vekil-i muhteremi Hamdullah Subhi Beyefendi tarafından Meclis kürsüsünde okunarak Meclis yine büyük bir takdir ve alkış tufanlarıyla dolmuştur. İstiklâl Marşı için muhassas (500) lira Mehmed Âkif Beyefendi tarafından fakir çocuk ve kadınlara örgü öğretmek, bir maişet temin etmek emel-i hayrperveriyle teşekkül etmek üzere olan Dâru'l-Mesâî'ye teberru olunmuştur. Öteden beri hayatını içtimâî, dînî tekemmülâtımıza hasır ile bu vâdide millete lâyemût ve pek kıymetli şiiirler, eserler ihda eylemiş olan müşârunileyh hakkında Büyük Millet Meclisinin gösterdiği takdîrât-ı kadir-şinâsâneye teşekkürler eder ve ayın-i ilâhî ile yakında tam bir halâs ve istiklâl zamanlarının hulûlünü temenni eyleriz.” (Sebilürreşad 21.03.1921: 38, Kumbuzoğlu 2021: 266-267).

01.03.1337/1921 ve son olarak 12.03.1337/1921 tarihinde gelmiştir (Duyamaz 2009: 30-50). Konuyla ilgili yapılan görüşmeler ve tartışmalar sonucunda İstiklal Marşı Meclis tarafından 12.03.1137/1921 tarihinde resmen "İstiklal Marşı" olarak kabul edilmiştir. Bu kabul 108 numaralı kararla ilan edilmiştir (Kumbuzoğlu 2021: 255).

Şiirin birçok dizesinin Milli Mücadele Dönemi'nin çetin şartlarında yazıldığı söylenmiş (Okay 2010: 76) olmakla birlikte Akif'in, eseri yazmayı kabul ettikten sonra ilk iki gün tam bir *istiğrak*⁹ hâlinde olmak üzere; Meclis'te, Tacettin Dergâhı'nda, Hâkimiyet-i Milliye gazetesi idarehanesinde, evde, sokakta, camide, uyurken, yürürken, yemek yerken kâğıtlara, defterlere ve hatta Dergâh'ın duvarına hep İstiklal Marşı'nı yazmakla meşgul olduğu ve çok kısa bir süre içerisinde eserini tamamladığı bilinmektedir (7 Şubat 1921).

İstiklal Marşı'nın tamamlanmasının ardından yayımlanma süreci ise şu şekilde olmuştur: İlk olarak 17 Şubat 1921'de Ankara'da Sebilürreşat dergisinde yayımlanan İstiklal Marşı (Sebilürreşad 17 Şubat 1921: 1), aynı gün (17 Şubat 1921) Hâkimiyetimilliye gazetesinin 111. sayısında da yer almıştır (17 Şubat 1921: 1). Daha sonra Akif'in "özel bir sevgi beslediği" Kastamonu'daki Açıksöz gazetesinin 21 Şubat 1921 tarihli 123. sayısında yayımlanmıştır. Son yayınından 12 gün sonra İstiklal Marşı, Konya'da çıkarılan Öğüt gazetesinin 29 Şubat 1921 tarihli sayısında yayımlanmıştır¹⁰ (Sarıhan 2002: 36).

12 Mart 1921 günü öğleden sonra saat 16.45'te başlayan TBMM Altıncı İctima İkinci Celse'de Mehmet Akif'in yazdığı şiir İstiklal Marşı olarak kabul edilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi 1921: 86-93).

Hâkimiyetimilliye gazetesinin 13 Mart 1921 tarihli 131. sayısında (s. 2) şiirin "İstiklal Marşı" olarak kabul edildiği Meclis görüşmeleri,

⁹ Ar. (< gark): "1. Gark olma, derine dalma, içine gömülme, dalınç. 2. Tas. Zikir sırasında kalbi dünya işlerinden arındırarak Hakk'a bağlanma, 3. Ed. Aşırı övgü, gulüv." (Parlatır 2012: 774)

¹⁰ Sarıhan bu tarihle ilgili şu dipnotu (37.) düşmüştür: "1921 yılının şubat ayı 28 çekmektedir. Gazete 1 mart tarihli sayısına yanlışlıkla 29 şubat yazmış olmalıdır." (2002: 36).

14 Mart 1921 tarihli 132. sayısında (s. 2) ise İstiklal Marşı'nın tamamı yayımlanmıştır.

“İstiklal Marşı” olarak kabul edilen metin, TBMM hükûmetinin resmî gazetesi olan Cerideiresmiye'nin 21 Mart 1921 tarihli 7. sayısında yayımlanmış ve böylece metin resmî bir nitelik kazanmıştır. Açıksöz gazetesinin 21 Mart 1921 tarihli 138. sayısında (s. 2) da İstiklal Marşı'nın resmen Meclis tarafından kabul edildiği duyurulmuştur.

İstiklal Marşı'nın kabulü İstanbul basınında da yer almıştır. İstanbul'da 21 Nisan 1921'de yayımlanan Servetifünun dergisinde (S. 1468: 134) İstiklal Marşı'nın tamamının basıldığı görülmektedir.

İstanbul basınından *Yarın* adlı derginin 17 Kasım 1921 tarihli 6. sayısında metnin ilk dörtlüğünün 1, 2 ve 4. dizeleri Ali Rıfat Bey'in notaları ile basılmıştır (Sarıhan 2002: 60). Ayrıca yine İstanbul'da yayımlanan *Karagöz* adlı mizah gazetesinin 5 Temmuz 1922 tarihli sayısında İstiklal Marşı karikatürlere de yansımıştır (Sarıhan 2002: 62).

Bu gazetelerin dışında, İstiklal Marşı'nın İstanbul'da 1921'de, dört sayfalık kalın bir kâğıda basıldığı da bilinmektedir (Sarıhan 2002: 60). Bu baskının birinci sayfasında üstte “Ayyıldız”, sonra “Mehmet Akif” ve “İstiklal Marşı”, altta ise “Tevzi Mahalli Hilmi Kitaphanesi” ifadeleri yer almaktadır.

Ankara ve İstanbul dışında da Anadolu'nun çeşitli yerlerinde İstiklal Marşı'nın yayımlandığı görülmüştür: Yeni Giresun gazetesinden alıntı yapıldığı kaydedilerek 26 Mart 1921 tarihli Gayeimilliyeye gazetesinde de metin yayımlanmıştır (26 Mart 1921: 1, Aslan, Toker 2009, Sarıhan 2002: 60). Buna göre İstiklal Marşı'nın Yeni Giresun'da 26 Mart'tan daha önceki günlerde yayımlanmış olması gerekir.

Bursa'da çıkan *Arkadaş* gazetesinde de 13 Eylül 1922'deki sayısında İstiklal Marşı'nın beşinci dörtlüğünün ikişer dize hâlinde başlığının iki tarafına konduğu görülmektedir (Sarıhan 2002: 60).

İstiklal Marşı'nın sadece gazete ve dergilerde değil, kartpostallara da basıldığı görülmektedir. 1922 tarihinde basılan "Eskişehir Hatırası" kartpostalında İstiklal Marşı'nın birinci kıtası, "Güzel Edirne" kartpostalında ikinci kıtası (Özgül, O. vd. 2021: 219), "Kütahya Hatırası" kartpostalında üçüncü kıtası, "Uşak Hatırası" kartpostalında dördüncü kıtası (Özgül, O. vd. 2021: 269), "Yeşil Bursa" kartpostalında beşinci kıtası, "Balıkesir Hatırası" kartpostalında altıncı kıtası (Özgül, O. vd. 2021: 293), "Güzel Aydın Hatırası" kartpostalında yedinci kıtası, "Güzel İzmir" kartpostalında sekizinci kıtası (Özgül, O. vd. 2021: 297), "Güzel İstanbul" kartpostalında dokuzuncu kıtası, "Yâdigâr-ı Misak-ı Milli" kartpostalında da onuncu kıtası (Özgül, O. vd. 2021: 311) yer almaktadır.

Türkiye'de başta Ankara ve İstanbul olmak üzere Anadolu'nun bazı şehirlerinde de yayımlanan İstiklal Marşı'nın 1921'den itibaren Arapçaya (Hâkimiyetimillîye 2 Eylül 1921: 2, Vakit, 29 Eylül 1921: 2, Sarıhan 2002: 61), Farsçaya (Sarıhan 2002: 61), Macarca, Almanca, Fransızca, İngilizce¹¹ ve İsveççeye çevrilerek bu dillerde yayımlandığı bilinmektedir (Özgül, O. vd. 2021: 266-268).

Akif'in Arap harfleriyle kaleme aldığı İstiklal Marşı, kaynakların belirttiğine göre ve tespit edilebildiği kadarıyla Arap alfabesiyle ve tam metin olarak Sebilürreşat, Hâkimiyetimillîye, Açıksoz, Öğüt, Cerideiresmîye, Servetifünun, Yeni Giresun, Gayeimillîye'de yayımlanmıştır.

Mehmet Akif'in el yazısıyla yazılmış bir metnin elde bulunmaması nedeniyle İstiklal Marşı'nın Arap alfabesiyle kayıtlara geçtiği ilk örnekler İstiklal Marşı'nın 17 Şubat 1921'de yayımlandığı Sebilürreşat ve Hâkimiyetimillîye gazetelerindeki matbu baskılardır.

İstiklal Marşı'nın resmî olarak kayıtlara geçtiği ilk örnek ise Mehmet Akif Ersoy'un yazdığı metnin ilk defa Meclis'te okunduğu

¹¹ İstiklal Marşı'nın İngilizceye de çevrildiği en son çalışma Ayaydın Cebe (2021) tarafından yapılmıştır.

gün olan 1 Mart 1921 tarihli Genel Kurul tutanağıdır (TBMM Zabıt Ceridesi 1 Mart 1921: 13).

İstiklal Marşı'nın TBMM tarafından kabul edildiği gün (12 Mart 1921) yapılan görüşmelerin yer aldığı ve matbu olarak yayımlanmış Meclis tutanağı (TBMM Zabıt Ceridesi 12 Mart 1921: 90) ise metnin resmî olarak kayda geçtiği ikinci örnektir. Bu iki örnekte de metin, matbu olarak yayımlanmıştır.

İstiklal Marşı'nın Arap harfleriyle ve resmî olarak bir el yazısıyla kayda geçtiği ilk örnek ise TBMM'nin 12.03.1337/1921 tarihli altıncı toplantısında kabul edilen İstiklal Marşı'nın bestelenmesi için gerekli işlemlerin yapılması hususunda, Maarif Vekâletine ve İstiklal Marşı'nın "sûret-i musaddakası"nın¹² tüm vekâletlere¹³ gönderilmek üzere ekine konduğu 13.03.1337/1921 tarihli belgedir (Özgül, O. vd. 2021: 242-246).

1 Kasım 1928'de yeni "Türk Harfleri"nin kabulünden (Zabıt Ceridesi 1 Kasım 1928: 11) sonra ise İstiklal Marşı Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanmaya başlamıştır. Ancak İstiklal Marşı, "Mehmet Akif'in en çok okunan, en çok tanınan şiiri" olmasına rağmen 1930'lu yıllardan itibaren uzun süre kolay kolay ulaşılamayan bir eser olmuştur. Bu durumun en önemli nedeni, şiirin Akif tarafından kendi şiir kitabı olan Safahat'a "O şiir artık benim değildir. O milletin malıdır."¹⁴ diyerek almamış olmasıdır. Şairin bu tercihi ve duruşu nedeniyle "İstiklal Marşı, yazıldığı ve yayınlandığı tarihten itibaren boşlukta kalmış, herhangi bir eserine dâhil edilmemiş, müstakil bir parça hâlinde yaşamasına öyle devam etmiş bir eserdir. Akif'e ait bir eser, fakat şiir kitaplarının her hangi birinde de bulunmayan bir

¹² "Onaylı bir suretinin"

¹³ "Bakanlıklara"

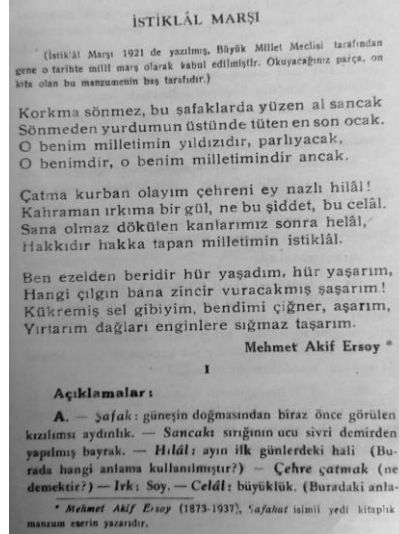
¹⁴ "İstiklâl Marşı... O günler ne samimi, ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının bir ifadesidir. Bin bir facia karşısında bunalan ruhların, ızdıraplar içinde halâs dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz. Onu kimse yazamaz. Onu ben de yazamam!.. Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lâzım. O şiir artık benim değildir. O milletin malıdır. Benim millet(im)e karşı en kıymetli hediyem budur." (Turinay 2021: 51).

eser!.. Bu bakımdan İstiklal Marşı o yaygın şöhretine ve ezgili/şifahi okunuşlarına rağmen kolay kolay temin edilmeyen, ancak özel defterlere kaydedilen, ender-i nadirattan bir eser olarak yaşamasını sürdürdü gitti.” (Turinay 2021: 50).

Bir marş olarak yazılan bu şiir daha sonra bestelendiği için güfte ve notasıyla birlikte eserin ayrı basımları yapılmış ve bu baskılar da ancak kütüphanelerde ya da özel bazı kişilerde bulunabilmıştır. Ayrıca, o yıllarda bugünkü gibi henüz ders kitaplarında yaygın olarak yer almamıştır (Turinay 2021: 50). İstiklal Marşı uzun yıllar bu tür kitaplarda sadece bestelenmiş ve marş olarak söylenen ilk iki veya en fazla üç dördlüğüyle yer edinebilmiştir.

2. Sınıf Okuma Kitabı, 1938

Orta Okul 1. Sınıf Türkçe Kitabı, 1945

Alfabe açısından İstiklal Marşı ile ilgili değinilmesi gereken dikkat çekici bir konu daha bulunmaktadır. Bu da İstiklal Marşı'nın harf sayıdır.

Mehmet Akif Ersoy'un, bir eseri oluşturan dili kaydetmek için kullanılan harflere ve sayılarına özel bir anlam yüklemek gibi bir

özelliği, “Hurufilik”¹⁵ ile bir ilişkisi bulunmamasına rağmen metne bir kutsallık atfetme ya da metinde bir takım gizler, şifreler bulma merakı nedeniyle İstiklal Marşı şiirinin harf ve hece sayılarıyla ilgili birtakım tespitlerde bulunulmuş ya da yorumlar yapılmıştır.¹⁶ Hatta bu durum bir “şehir efsanesi”ne dönüşmüştür. İstiklal Marşı’nın değerinin bu bilgilere ihtiyaç duyulmayacak derecede yüksek olmasına rağmen metne değer atfetme niyetiyle üretilen ve inanılan bu bilgiler özellikle sosyal medya ve internet aracılığıyla bir hayli yayılmıştır. Elbette bu tür bir konunun, bilimsel bir çalışmanın konusu olması beklenmez. Ancak burada, en azından bu “uydurma” bilgilerin yayılmasını engellemek adına İstiklal Marşı metinlerinin (Arap ve Latin) harf sayıları verilecektir.

Öncelikle, İstiklal Marşı’nın Arap harfli ve Latin harfli metinlerinin harf sayılarının birbirinden farklı olduğu belirtilmelidir. Bu durumun bazı nedenleri bulunmaktadır. Bilindiği gibi bu durumun temel nedeni Arap alfabesiyle Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerde kısa ünlüleri karşılayan harflerin Arap yazı sisteminde yazılmamasıdır. Bu durumda, örneğin *medeniyet* sözcüğünde olduğu gibi Arap harfleriyle 5 harfli olan bir sözcük Latin esaslı Türk alfabesinde 9 harfle yazılmaktadır: مدنیت *medeniyet* (4-4), مجرد *mücerred* (9-3), ابدیاً *ebediyyen* (10-3), حریت *hürriyet* (10-4) vd.

Ayrıca bu durum bazı Türkçe sözlerde de görülmektedir. 13. yüzyıldan itibaren Anadolu’da oluşmaya başlayan Oğuzca yazı dili geleneğine göre Türkçe sözlerin ünlülerinin yazımında da birtakım kurallar vardır. Örneğin, sözcüklerde özellikle /e/ sesinin ve eklerdeki ünlülerin genellikle yazılmadığı görülür: بنم *benim* (4-2), پیرلری *yerleri* (6-1), سندن *senden* (8-1), قانلارمك *kanlarımın* (10-2) vd.

¹⁵ “Kur’an’ın harflerinden birtakım anlam ve yargılar çıkararak bir mezhep.” (GTS)

¹⁶ İddiaya göre, “İstiklal Marşı’nın hece sayısı miladi takvime göre Hz. Muhammed’in doğduğu yıl olan 571, harf sayısı ise İstanbul’un fethedildiği yıl olan 1453’tür.” (<https://www.malumatfurus.org/istiklal-marsinin-571-hece-1453-harften-olustugu-iddiasi/>)

Bunlarla birlikte, Türkçede bulunan bazı ünlüler Arap alfabesinde çift harfle yazılmaktadır. /o/, /ö/, /u/, /ü/ sesleri Arap alfabesinde söz başında *elif* ve *vav* harfleriyle yazılır: اوچاق *ocağ* (1-2), او *o* (1-3), اوره جقمش *uracakmış* “vuracakmış” (3-2), او غليسين *oğlusun* (6-3), اوستنده *üstünde* (8-4) vd.

Arap alfabesiyle ilgili yukarıda örnekleri verilen durumlar ve Latin esaslı Türk alfabesinin de sesçil (fonetik) bir nitelik taşıması, yani her sese (sesbirim/fonem) karşılık bir harfin bulunması nedenleriyle Latin harfli İstiklal Marşı'nda harf sayısı doğal olarak daha fazladır.

İstiklal Marşı'nın ilk yayını matbu olarak Arap alfabesiyle Sebilürreşat'ta yayımlanan metindir. Bu metinde bulunan harflerin sayısı 1195¹⁷, Latin harfli metinlerdeki¹⁸ harflerin sayısı 1459'dur.

Arap harfli ve Latin harfli metinlerdeki harflerin kıtalara ve dizelere göre dağılımı şu şekildedir:

	Latin Harfli Metin	Arap Harfli Metin	Hece Sayısı
1. Kıta	(37/37/36/33): 143	(31/33/27/21): 112	14+15+15+14: 58
2. Kıta	(36/37/36/36): 145	(32/27/31/25): 115	15+15+15+14: 59
3. Kıta	(37/38/37/37): 149	(28/32/30/32): 122	15+15+15+15: 60
4. Kıta	(37/35/35/37): 144	(31/28/34/29): 122	15+14+15+15: 59
5. Kıta	(36/35/35/38): 144	(34/31/28/35): 128	15+15+14+15: 59
6. Kıta	(37/36/35/35): 143	(32/31/32/28): 123	15+15+15+15: 60
7. Kıta	(35/35/32/35): 137	(28/30/30/27): 115	15+15+15+15: 60
8. Kıta	(33/35/33/33): 134	(26/29/26/26): 107	15+15+15+15: 60
9. Kıta	(35/35/35/35): 140	(30/30/24/28): 112	15+15+13+15: 58
10. Kıta	(37/37/33/37/36): 180	(31/32/26/25/25): 139	15+15+14+14+14: 72
TOPLAM	1459	1195	605

¹⁷ Bu sayıya “Kahraman ordumuza” ithafı dâhil edilmemiştir.

¹⁸ Latin harfleriyle yazılan metinlerde harf sayısını etkileyen yazım farklılıkları bulunmamaktadır.

Arap alfabesiyle matbu olarak Sebilürreşat'ta yayımlanan İstiklal Marşı metnindeki toplam 1195 harfin ses karşılıkları ve sıklıkları ise şu şekildedir:

Ses Karşılığı Ünsüz Olan Harfler			
Harfler	Sayı	Harfler	Sayı
ب	43	ض	1
پ	7	ط	14
ت	30	ظ	0
ث	0	ع	7
ج	23	غ	12
چ	7	ف	7
ح	19	ق	44
خ	1	ك	69
د	69	ل	76
ذ	1	م	76
ر	90	ن	92
ز	15	و	10
س	33	ه	14
ش	32	ی	32
ص	10		
TOPLAM			834

Ses Karşılığı Ünlü Olan Harfler				
Harf	Ses Karşılığı	Sayı	Toplam	
ا	ا	/a/, /e/	122	134
	آ	/a/	12	
و	و	/o/, /ö/, /u/, /ü/	50	66
	او		16	
ه		/a/, /e/		53
ی	ی	/ı/, /i/	100	108
	ای	/ı/, /i/	8	
TOPLAM			361	

İstiklal Marşı'nın alfabetiyle ilgili son olarak bir konuya daha değinilmelidir. Metnin ilk olarak Arap alfabesiyle yazılmış ve yayımlanmış olması, bazı sözcüklerin anlamlandırılmasında karşılaşılan güçlüklerin çözümünü de sağlayabilen bir ipucu olabilmektedir. Örneğin, 4. kıtanın 3. dizesinde (*Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,*) yer alan *ulusun* sözcüğünün kökünün *ulu+* ismi değil, *ulu-* fiili olduğu dizeler arasındaki anlam ilişkisi veya uyumu, yani bağlamın dışında, belki de daha sağlam bir biçimde, sözcüğün Arap alfabesiyle yazımına bakılarak belirlenebilmektedir.

Sözcüğün Arap harfli yazımında (اولوسون) son ses *nun* (ن) harfiyle yazılmıştır. Buna göre bu ek teklik 3. şahıs emir eki, kök de *ulu-* fiili olmak zorundadır. Çünkü bu şahıstaki ekin (-sUn) son sesi geniz n'si (ñ) olmadığı için Arap alfabesinde her zaman *nun* (ن) harfiyle, yani ön damak /n/ sesiyle yazılmıştır. Kök *ulu+* ismi olsaydı ek (-sUn) teklik 2. şahıs isim bildirme eki olacaktı ve bu ekteki son ses geniz n'si olduğu için *kef* (ك) harfiyle yazılacaktı. Ancak görüldüğü gibi ses *nun* (ن) ile yazılmıştır. Bu nedenle sözcüğün *ulu-* teklik 3. şahıs emir çekiminden oluştuğu anlaşılmaktadır. Buna göre sözcük "Ulusun, haykırın, bağırın" anlamlarıyla yorumlanmalıdır.

İstiklal Marşı'nda Yazım ve Noktalama

Yazım (İmlâ)

Arap Harfli İstiklal Marşı'nın Yazım Özellikleri

Mehmet Akif tarafından Arap harfleriyle kaleme alınan İstiklal Marşı, tam metin olarak bazı gazete ve dergilerde (Sebilürreşat, Hâkimiyetimillîye, Açıksoz, Öğüt¹⁹, Ceridei-resmiye, Servetifünun, Yeni Giresun, Gayeimillîye), yayımlanmıştır. Ayrıca Meclis tutanaklarında (1 Mart 1921, 12 Mart 1921) ve Meclis tarafından Maarif Vekâletine gönderilen 13.03.1921 tarihli yazıda da yer almıştır.

¹⁹ 29 Şubat (1 Mart?) 1921 tarihli Öğüt gazetesine ulaşamadığı için çalışmamızda bu metin maalesef karşılaştırmalarda kullanılamayacaktır.

Bu belgelerdeki İstiklal Marşı metinleri karşılaştırıldığında metinlerin yazım özellikleri açısından birbirini tutmadığı görülmektedir. Örneğin, her ikisi de resmî birer yayın veya kayıt olan Cerideiresmiye ile Maarif Vekâletine gönderilen 13.03.1921 tarihli Meclis yazısındaki metinler arasında dahi el yazısından kaynaklanmayan birtakım yazım farklılıkları bulunmaktadır:

İstiklal Marşı'nın dördüncü kıtasının üçüncü dizesinde bulunan *nasıl* sözcüğünde yer alan /ı/ ünlüsü Cerideiresmiye'de yazılmamışken (ناصل) Meclis yazısında *ye* harfi ile (ناصيل) yazıldığı görülmektedir.

Altıncı kıtanın üçüncü dizesinde bulunan *oğlusun* sözcüğündeki *lu* hecesi Cerideiresmiye'de *lam* ve *vav* harfleriyle (اغلوسك) yazılmışken Meclis yazısında *lam* ve *ye* harfleri (اغلييسك) ile yazılmıştır.

Yedinci kıtanın üçüncü dizesinde bulunan *bütün* sözcüğündeki ilk hecede yer alan /ü/ ünlüsü Cerideiresmiye'de yazılmamışken (بوتون) Meclis yazısında *vav* harfi ile (بوتون) yazılmıştır.

Onuncu kıtanın birinci dizesinde bulunan *dalgalan* sözcüğündeki *ga* hecesinde /a/ ünlüsü, Cerideiresmiye'de *elif* harfi (دالغالان) ile yazılmışken Meclis yazısında *he* (*güzel he*) harfi (دالغه لان) ile yazılmıştır.

Metinler arasında görülen ve genellikle Türkçe sözcüklerdeki ünlülerden kaynaklanan yazım farklılıklarının temel nedeni, 13-14. yüzyıldan itibaren izlenebilen Arap harfli Oğuz Türkçesinin yazım geleneğidir. İstiklal Marşı, bu geleneğin en son döneminde üretilmiş bir metin olarak elbette bu geleneğin sürdürüldüğü bir metindir. Buna göre, Arap harfli İstiklal Marşı metinlerinde²⁰ görülen yazım özellikleri şunlardır:

a. İstiklal Marşı, 15-16. yüzyıldan itibaren “ölçünlüleşme”²¹ye başlayan Osmanlı Türkçesi yazım özelliklerine sahiptir. Örneğin,

²⁰ Buradaki Arap harfli İstiklal Marşı'ndan verilen örnekler, Sebillürreşat yayınından alınmıştır.

²¹ Bu terim, *standartlaşma* karşılığında kullanılmıştır.

tıpkı Osmanlı Türkçesinde olduğu gibi Arapça veya Farsça kökenli sözcükler özgün yazımlarıyla yazılmıştır: Ar. استقلال *istiklāl* “istiklal” (Başlık, 2-4, 10-5, Fars. دیوار *dīvār* “duvar” (4-1), Ar. مدنیت *medeniyyet* “medeniyet” (4-4), Ar. شهید *şehīd* “şehit” (6-3), Ar. ابدیاً *ebediyyen* “ebediyen” (10-3), Ar. اضمحلال *izmihlāl* “izmihlal” (10-3), Fars. خدا *hūdā* (7-3).

b. Türkçe sözcükler ise 13. yüzyıldan itibaren Anadolu Merkezli Oğuz Türkçesinin²² ölçünlüleşmiş yazım kurallarıyla yazılmıştır. Ölçünlüleşmiş Türkçe sözcüklerin yazımında dikkat çeken özellikler ise şunlardır:

- Anadolu Merkezli Oğuz Türkçesinin önce yazılı dil, sonra da yazı dili olma sürecinde (Karataş 2020: 45-48), Eski Türkçe sonrasında bazı sesler Eski Anadolu Türkçesinde değişikliğe uğramıştır: /k-/ > /h-/ , /k-/ > /g-/ , /t-/ > /d-/ , /b-/ > /v-/ (Akar 2018: 120-124). Ancak bu ses değişimleri, olduğu gibi yazıma yansımamış ve bu nedenle eserlerde çeşitli yazım tutarsızlıkları görülmeye başlamıştır. Ancak bu tutarsızlıklar zaman içinde, 15. yüzyıldan itibaren ortadan kaybolmuş ve yazımda da bir ölçünlülük oluşmaya başlamıştır. Bu ölçünlülük ise konuşma dilinin yazıda tek biçimli olarak gösterilmesi şeklinde değil, bazı seslerin sözcüklerdeki yazımının konuşma dilindekini yansıtmasa dahi o biçimiyle Osmanlı Türkçesi boyunca kullanılagelmesi şeklindedir.

Oğuzcada görülen ses değişimlerinden biri /t-/ > /d-/’dir. Eski Türkçe ve onun devamı olan Karahanlı, Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçelerinde söz başı tonsuz diş ünsüzü /t/ sesi, Eski Anadolu Türkçesinde ve Oğuz lehçelerinde genellikle tonlulara /d-/ sesine dönüşmüştür. Bu dönüşüm ön sıradan ünlü taşıyan sözlerde daha yaygındır. Art sıradan ünlü taşıyan sözlerde ise tutarsızlıklar bulunmaktadır. Bu tutarsızlıklar kendini yazımda göstermektedir (Akar 2018: 123-124). Bu nedenle art sıradan ünlü bulunan

²² Bu terim, Prof. Dr. Mustafa Uğurlu’ya (2011) aittir.

sözlerdeki bu /t-/ seslerinin bir yazım tutarsızlığı mı yoksa ses bilgisi sorunu mu olduğu tartışılmalıdır. Ancak günümüzdeki Oğuz ağızlarında bu sözlerin /d/ sesiyle söyleniyor olması, o dönemde bu durumun sadece yazım ile ilgili bir sorun olduğuna işaret etmektedir.

İstiklal Marşı'nın Arap harfli metnindeki; طاغرى *tağları* "dağları" (3-4), طولو *tolu* "dolu" (4-2), طورسون *tursun* "dursun" (5-2), طوغه جقدر *toğacaktır* "doğacaktır" (5-3) örneklerinde görüldüğü gibi *tı* (ط) harfiyle yazılan bu sözler Türkiye Türkçesi yazı dilinde ve ağızlarında /d-/ sesiyle söylenmektedir. Buna göre, Oğuzcanın tarihi dönemlerinde de aynı şekilde /d-/ sesiyle söylenmiş olmaları beklenmektedir. Bu bilgilerden hareketle bu sözlerin /d-/ sesiyle söylenmelerine rağmen Eski Anadolu Türkçesinden itibaren art ünlü kullanılan sözlerde Karahanlı Türkçesinde olduğu gibi *tı* (ط) harfiyle yazılmaya başladığı, bunun zaman içinde bir yazım geleneğine dönüştüğü ve Osmanlı Türkçesinin sonuna kadar da Arap alfabesiyle yazılan sözlerde yazılmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

- Türkiye Türkçesinde yarı açık (yarı kapalı) bir sesbirim olan /e/ ile kapalı /i/ sesi arasında bulunması nedeniyle dilcilikte *kapalı e* (/è/) adı verilen ses Türkiye Türkçesinde anlam ayırt edici (sesbirim, fonem) bir niteliğe sahip olmadığı için Türk Harf Devrimi'nde bu sesi işaretleyen bir harf de üretilmemiştir. Bu sese sahip olan sözcükler günümüzde *e* harfiyle yazılmaktadır.²³

Türk dili tarihinde /e/ ve /i/ seslerinin dönem dönem birbirlerine dönüştüğü görülmektedir. Ancak özellikle Oğuzcada ilk hecede /i/ > /e/ değişimi yaygın ve dikkat çekicidir. Batı Türkçesinin ilk dönemi olan Eski Anadolu Türkçesinde söz başında ve ilk hecede bulunan /i/ sesi Osmanlı Türkçesinin sonunda ve Türkiye Türkçesinde genellikle /e/ olmuştur (Ergin 1997: 79-80).

²³ *ver-, ye-, de-, gece vb.*

Arap harfleriyle yazılan Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde “kapalı e” sesi ayrı bir harfle gösterilmemiş, bu sözcükler genellikle *ye* (ی) harfi ile yani /i/ sesi gibi yazıldığı için /i/ olarak okunmuştur (Akar 2018: 103-105). “Kapalı e” sesinin *ye* (ی) harfiyle yazılması Latin alfabesine geçene kadar devam etmiştir.

İstiklal Marşı'nda içinde kapalı e (è) bulunan ve yazım geleneğinin bir gereği olarak *ye* (ی) harfiyle yazılan sözcükler şunlardır: ديدیکک *dédiğñ* “dediğın” (4-4), وعد ایتدیکی *va'd ettiğı* “vaat ettiğı” (5-3), ویرمه *vérme* “verme” (6-4), جدا ایتمسین *cüda étmesin* “cüda etmesin, ayırmasın” (7-4), سجده ایدر *secde éder* “secde eder” (9-1).

- Türkçenin Arap alfabesiyle yazılması sürecinde oluşan yazım geleneklerinden biri de TT'de {-Ip} biçiminde olan zarf-fiil ekinin Eski Anadolu Türkçesi ve onun devamı Osmanlı Türkçesindeki biçimi olan -Up'un hem yuvarlak ünlülü (/u/, /ü/ = و) hem de *be* harfiyle (ب) yazılmasıdır. Bu yazım geleneği, Türklerin, İslamiyet'i kabul ettikten sonra Arap alfabesi kullanılmaya başlayınca Türkçedeki tonsuz dudak ünsüzü /p/ sesini karşılayan bir harfin Arap alfabesinde olmaması nedeniyle bu sesi *be* (ب) harfiyle yazmaya başlamasıyla oluşmuştur. Daha sonra Farsçadan *pe* harfi (پ) alınmasına ve özellikle sözcük tabanlarında bulunan /p/ seslerinin yazımında kullanılmaya başlanmasına rağmen Latin alfabesine geçene kadar (1 Kasım 1928) zarf-fiil eki yuvarlak ünlülü ve *be* (ب) harfiyle yazılmaya devam etmiştir.

İstiklal Marşı'nda geçen بوشانوب *boşanub* “boşanıp” (9-2) sözcüğü de bu yazım geleneğine uyularak hem yuvarlak ünlüyü (/u/) karşılayan *vav* (و) harfiyle hem de *be* (ب) harfiyle yazılmıştır.

- Oğuzcanın Arap harfleriyle yazım geleneğinde günümüz Türkiye Türkçesinde ayrı yazılan *da* ve *ki* bağlaçları da birleşik yazılmaktadır. *Da* bağlacı *dal* ve *he* harflerinden (د) oluşmaktadır. *Dal* harfi (د) Arap alfabesinin yazım kurallarına göre kendisinden önceki harfle bitişebilen bir harf olmasına rağmen bağlaçta kullanıldığı yerlerde bitiştirilmeden ama birleşik yazılmıştır. Bu

durum İstiklal Marşı metninde de görülmektedir: یاریندن ده yarındanda “yarından da” (5-4), آلسه ك ده alsanda “alsan da” (6-4), آلسین ده alsında “alsın da” (7-3), سن ده sende “sen de” (10-1).

Ki bağlacı (كه) da kef (ك) ve he (ه) harflerinden oluşur ve de bağlacındaki gibi kef harfi kendisinden önceki harfle bitişebilen bir harf olmasına rağmen bağlaç olarak kullanıldığı yerlerde bitiştirilmeden yazılmıştır. Bu durum İstiklal Marşı metninde de tek örnekte görülmektedir: اولمزكه olmazki “olmaz ki” (7-1).

İstiklal Marşı’nda bağlaç olan bir ki daha vardır. 8. kıtanın 4. satırında ara söz niteliğindeki ve kısa çizgilerle belirlenmiş bir cümlede kullanılmıştır. Burada zaten bir kısa çizgi olması nedeniyle bitişik yazılma gibi bir durum söz konusu olmamıştır:

شهادتلى دىنىڭ تملى بو اذانلر – كه شهادتلى دىنىڭ تملى Bu ezānlar -ki şehādetleri diniñ temeli

Sonuç olarak, Arap alfabesindeki bu yazım ile ilgili bütün özellikleriyle İstiklal Marşı’nın, klasik bir Osmanlı Türkçesi metni olduğu görülmektedir.

Latin Harfli İstiklal Marşı’nın Yazım Özellikleri

Türk kültür tarihindeki en önemli değişim hareketlerinden biri olan Türk Harf (Yazı, Alfabe) Devrimi, Türkçenin yazımı için Arap alfabesi yerine Latin esaslı milli bir Türk alfabesini (Yeni Türk Alfabesi) geçirme hareketidir. Düşünce alt yapısı ve hazırlığı çok daha öncelere dayanmakla birlikte bu devrimin haberi, Mustafa Kemal Atatürk’ün 1928 yılının 8-9 Ağustos gecesinde Sarayburnu Parkı’nda halka hitaben yaptığı konuşmada verilmiş ve 1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı yasayla TBMM’nin onayından geçerek yürürlüğe girmiştir. 1 Kasım 1928’den itibaren öncelikle basın-yayın organları olmak üzere tüm yayınlar Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanmaya başlamıştır (Karataş 2019: 219-227).

İstiklal Marşı’nın Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanmaya başlamasıyla metnin yazım ve noktalamasında birtakım farklı uygulamalar ya da tercihler görülmeye başlamıştır. Böylece İstiklal Marşı’nın farklı yazım ve noktalama özelliklerine sahip çeşitli metinleri ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Bu farklılıkların başında

yazım özellikleri gelmektedir. Yazım konusundaki bu farklılıkların temel nedenleri şunlardır:

- İstiklal Marşı'nın ilk yayınlarının Arap harfli olması ve Arap alfabesiyle yazılan dönemin Türkçesindeki yazım kuralları ile Latin esaslı Türk alfabesinin kullanıldığı Türkçenin yazım kurallarının farklı olması,

- Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yazım kılavuzunun (*İmlâ Lügati*) Dil Encümeni tarafından 1928'de yayımlanmış olmasına²⁴ rağmen 1928'de Latin alfabesine geçildikten sonra uzun yıllar yazım birliğinin sağlanamamış olması nedeniyle 1928-1941 arasında yayımlanan İstiklal Marşı metinlerinde yayıncıların keyfi uygulamalarının bulunması,

- 1941'den itibaren günümüze kadar olan süreçte TDK tarafından yayımlanan yazım kılavuzlarında farklı baskılarda bazı kurallarda çeşitli değişikliklerin görülmesi ve İstiklal Marşı yayınlarında bu kılavuzların kullanılması,

- Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Yazım Kılavuzu'nun bazı yayıncılar, şahıslar ya da kurumlar tarafından temel kabul edilmemesi ve metnin buna göre hazırlanmaması,

Sıralanan bu nedenlerle İstiklal Marşı'nın Latin esaslı Türk alfabesiyle yapılmış yayınlarında birçok yazım farklılığı ve dolayısıyla tutarsızlıklar görülmektedir:

a. Bilindiği gibi Arap alfabesinin özelliklerinden biri de harflerin büyük ve küçük biçimlerinin bulunmamasıdır. Bu nedenle, İstiklal Marşı'nın Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanmaya başlamasıyla birlikte noktadan sonra başlayan cümlelerdeki ilk harfin ve cümle içinde bazı sözcüklerin ilk harfinin büyük harfle yazılmaya başladığı ve bu konuda Latin harfli yayınlarda büyük oranda tutarlılık olduğu görülmektedir. Bu metinlerde sadece "Tanrı, Allah" anlamlarına

²⁴ Türk Dil Kurumu tarafından 1941 ve 1948 yıllarında yayımlanan *İmlâ Lügati*'nin, 1928 yılında Dil Encümeni tarafından hazırlanan aynı adlı eserin ikinci ve üçüncü baskıları olduğu belirtilmiştir (Yazım Kılavuzu 2005: I).

gelen sözler büyük harfle yazılmıştır: *حَقِّه Hakk'a* (2-4, 10-5), *حَقِّك Hakk'ın* (5-3), *حُدَا Huda*²⁵ (7-3), *إِلَٰهِي İlâhî* (8-1, 9-2).²⁶

b. Osmanlı Türkçesinde, türemiş sıfatların ve bazı isimlerin sonuna *şeddeli ye* ile *te (-iyye/-iyyet)* eklenerek yapılan mastarlara *mesâdir-i mec'ûle*, yani “yapma, suni ve ca'î masdar” adı verilmektedir (Timurtaş 1997: 211-212). Bu sözcüklerden İstiklal Marşı'nda da olanların Latin harfli metinlerdeki yazımında farklılıklar görülmektedir: *مدنيت medeniyet/medeniyet* (4-4), *ابدياً ebediyen/ebediyyen* (10-3), *حرييت hürriyet/hürriyyet* (10-4).

Bu farklılık, ekteki *ye* (ى) harfinin tek veya çift yazılmasından kaynaklanmaktadır. *İmlâ Lûgati'*nde (1928) tek *ye* ile yazılan bu sözcüklerin (*medeniyet, ebediyen, hürriyet*), İstiklal Marşı'nın Latin harfli yayınlarında farklı yazıldığı görülmektedir. Hatta bu üç sözcüğün kendi aralarında da tutarlılık yoktur:

DY²⁷: *medeniyet, ebediyyen, hürriyet* (s. 502)

TD²⁸: *medeniyet, ebediyyen, hürriyet* (s. 2)

ZC1²⁹: *medeniyet, ebediyyen, hürriyet* (s. 13-14)

ZC2³⁰: *medeniyet, ebediyen, hürriyet* (s. 90)

TT³¹: *medeniyet, ebediyyen, hürriyyet*

GTS'de bu üç sözcük de tek *ye* harfi ile yazılmasına rağmen³² özellikle TT'de sözcüklerin çift *ye* (-yy-) ile yazılmış olması dikkat

²⁵ ZC1'de *hüda* biçiminde baş harfi küçük yazılmıştır (s. 13).

²⁶ ZC1 ve ZC2'de *ilâhî* biçiminde baş harfi küçük yazılmıştır (s. 13).

²⁷ Kaplan vd. 1981: 501-502.

²⁸ Eren 1986: s. 1-2.

²⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (Latin Harfli Yayın), 1 Mart 1921: 13-14, Kumbuzoğlu 2021: 223-229.

³⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (Latin Harfli Yayın), 12 Mart 1921: 90, Kumbuzoğlu 260-263.

³¹ Talim Terbiye Kurulunun <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ders-kitaplari-icin-dokumanlar/dosya/32> adresinde bulunan 01.08.2013 tarihli ve 96732399/45.01/1968388 sayılı yazıyla “uygun” bulunduğu belirtilen ve ders kitaplarında yer alacak İstiklal Marşı metni.

³² Türkçenin ses özelliklerine göre köklerde “ikiz ünsüz” bulunmaz (Ergin 1997: 66). Bu özellikteki alıntı sözler Türkiye Türkçesinde tekleştirilir: Ar. *cumhuriyyet* > *cumhuriyet* (Karataş 2019: 340).

çekicidir. Çünkü bu durumda burada TDK tarafından belirlenen yazım kurallarına uyulmadığı görülmektedir.

c. İstiklal Marşı'nın Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanmaya başlamasıyla bazı alıntı (Arapça, Farsça) sözcüklerde kullanılan "düzeltme işareti" (^) konusunda da farklı kullanımlar dikkat çekmektedir.

İstiklal Marşı'nda bulunan ve "düzeltme işareti" açısından yazımında farklılıklar görülen sözcüklerin yazımı Latin harfli yayınlarda şu şekildedir:

DY: *İstiklal* (başlık, 2-4, 10-5), *hilâl* (2-1, 10-1), *celâl* (2-2), *helâl* (2-3, 10-2), *âfâk* (4-1), *îmân* (4-2), *îman* (4-3), *hayâ* (5-2), *şehîd* (6-3), *fedâ* (7-1), *şühedâ* (7-2), *cân* (7-3), *cânân* (7-3), *Hudâ* (7-3), *cüdâ* (7-4), *rûh* (8-1, 9-3), *Îlâhî* (8-1, 9-2), *nâ-mahrem* (8-2), *şehâdet* (8-3), *ebedî* (8-4), *cerîha* (9-2), *izmihlâl* (10-3) (s. 501-502)

TD: *İstiklal*, *hilâl*, *celâl*, *helâl*, *âfâk*, *iman*, *hayâ*, *şehit*, *fedâ*, *şühedâ*, *cân*, *cânân*, *Hudâ*, *cüdâ*, *ruh*, *Îlâhî*, *nâmahrem*, *şehadet*, *ebedî*, *cerîha*, *izmihlâl*.

ZC1: *İstiklal*, *hilâl*, *celâl*, *helâl*, *âfak*, *iman*, *haya*, *şehid*, *fedâ*, *şüheda*, *can*, *canan*, *hüda*, *cüda*, *ruh*, *ilâhi*, *namahrem*, *şehadet*, *ebedi*, *ceriha*, *izmihlâl* (s. 13-14).

ZC2: *İstiklal*, *hilâl*, *celâl*, *halâl*, *âfak*, *iman*, *haya*, *şehit*, *fedâ*, *şüheda*, *can*, *canan*, *Hüda*, *cüda*, *ruh*, *ilâhi*, *namahrem*, *şehadet*, *ebedî*, *ceriha*, *izmihlâl* (s. 13-14).

TT: *İstiklal*, *hilâl*, *celâl*, *helâl*, *âfâk*, *iman*, *hayâ*, *şehit*, *fedâ*, *şüheda*, *cân*, *cânân*, *Huda*, *cüda*, *rûh*, *Îlâhî*, *nâmahrem*, *şehadet*, *ebedî*, *cerîha*, *izmihlâl*.

Görüldüğü gibi Latin harfli yayınlarda bu konuda bir tutarlılık yoktur. Bu tutarsızlıkların en önemli nedeni, TDK Yazım (İmla) Kılavuzu'nda düzeltme işaretinin kullanımıyla ilgili dönem dönem değişen kurallar olsa gerektir. Örneğin, 1928, 1941 ve 1948

yıllarında üç baskısı yapılan *İmlâ Lûgati*'nde;³³ *İstiklal, hilâl, helâl, afak, iman, hayâ, şehit, feda, can, canan, huda, cüda, ruh, İlahî, namahrem, şehadet, ebedî, ceriha, izmihlâl* biçiminde kaydedilen³⁴ bu sözcüklerin günümüzde GTS'deki biçimleri şu şekildedir: *istiklal, hilal, celal, helal, afak, iman, şehit feda, şüheda, can, canan, Hüda, cüda, ruh, namahrem, şehadet, ceriha, izmihlal; hayâ, İlahî, ebedî*.

Türk Dil Kurumu tarafından yapılan son güncellemeler sonucunda “düzeltme işareti”nin kullanılacağı yerler belli olmasına,³⁵ bu sözcüklerin tamamı GTS'de bulunmasına ve doğru yazımının gösterilmiş olmasına rağmen özellikle resmî bir Kurumun (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı) yayını olan TT'de bu yazımların tercih edilmemiş olması dikkat çekicidir. Örneklere bakıldığında TT'de, Türk Dil Kurumunun bu işaretle ilgili belirlediği kurallara uygun bir biçimde sadece üç sözcükte (*hayâ, İlahî, ebedî*) düzeltme işaretine yer verildiği, diğerlerinin hiçbirinde TDK'nin önerdiği biçimlerin kullanılmadığı görülmektedir.

ç. Arapçaya ait seslerden olan *ayın* (ع) ve *hemze* (ء) seslerini karşılayan harfler, Türkçede bu seslerin bulunmaması nedeniyle yeni kabul edilen Latin esaslı Türk alfabesinde yer almamıştır. Harf Devrimi sonrasında ise bu harfler, aslında bir noktalama işareti olan “kesme işareti” (') ile gösterilmiştir. Ancak bu yazım geleneği sonraki yıllarda terk edilmiş ve bu tür sözcükler bu işaretlemeler yapılmadan yazılmaya başlamıştır.

İstiklal Marşı'nda, ilk baskılarında ayın ve hemze bulunan, ancak Latin harfleriyle yazılırken “kesme işareti” kullanılan sözcükler bulunmaktadır. Bu sözcüklerin yazımı Latin harfli yayınlarda şu şekildedir:

DY: *va'dettiği* (5-3), *ma'bedimin* (8-2), *na'sım* (9-3)

TD: *va'dettiği, mabedimin, na'sım*

³³ <http://katalog.tdk.gov.tr/resource?itemId=37181&dkymId=922>

³⁴ İmlâ Lûgati'nde *celal* ve *şüheda* sözcükleri bulunmamaktadır.

³⁵ <https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/duzeltme-isareti/>

ZC1: *vadettiği, mabedimin, naşım*

ZC2: *vadettiği, mâbedimin, naşım*

TT: *va'dettiği, mabedimin, na'şım.*

Görüldüğü gibi Latin harfli yayınlarda bu konuda da bir tutarlılık yoktur.

İmlâ Lûgati'nde (1928, 1941, 1948) *vadetmek, mabet, naş* biçiminde olan sözcükler GTS'de *vadet-, mabet* ve *naaş* olarak madde başı yapılmıştır. Türk Dil Kurumu tarafından yapılan son güncellemeler sonucunda "kesme işareti"nin kullanılacağı yerler belli olmasına,³⁶ bu sözcüklerin tamamı Güncel Türkçe Sözlük'te bulunmasına ve doğru yazımının gösterilmiş olmasına (*vadet-, mabet, naaş*) rağmen özellikle TT'de *vadet-* ve *naaş* örneklerinde bu yazımların tercih edilmemiş olması dikkat çekicidir.

d. Sözcüklerin birleşik veya ayrı yazılması da Latin harfleriyle yayımlanan İstiklal Marşı metinlerinde görülen diğer farklılıklardır. İstiklal Marşı'nda bu tür farklı yazımları olan iki sözcük bulunmaktadır. Bu sözcüklerin yazımı Latin harfli yayınlarda şu şekildedir:

DY: *va'dettiği* (5-3), *nâ-mahrem* (8-2)

TD: *va'dettiği, nâmahrem*

ZC1: *vadettiği, namahrem*

ZC2: *vadettiği, namahrem*

TT: *va'dettiği, nâmahrem*

İmlâ Lûgati'nde (1928, 1941, 1948) *vadetmek, namahrem* biçiminde kaydedilen bu sözcükler GTS'de *vadet-* ve *namahrem* biçimindedir. Örneklere bakıldığında Latin harfli yayınlarda özellikle de TT'de *vadet-* örneğinin günümüz TDK yazım kurallarına aykırı olarak yazıldığı, ayrıca yazımların birbirleriyle de tutarlı olmadığı görülmektedir.

³⁶ <https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/kesme-isareti/>

e. Sözcüklerin birleşik veya ayrı yazılması konusunda bir diğer örnek Farsça bir tamlama olan ve TDK yazım kurallarına³⁷ uygun bir biçimde GTS'de de yer alan *ruhumücerret* tamlamasıdır. *İmlâ Lûgati*'nde (1928, 1941, 1948) yer almayan bu tamlamanın yazımı Latin harfli yayınlarda şu şekildedir:

DY: *rûh-ı mücerred* (9-3)

TD: *ruh-u mücerred*

ZC1: *ruhu mücerret*

ZC2: *ruhu mücerret*

TT: *ruh-ı mücerred* Örneklerde görüldüğü gibi Latin harfli yayınların tamamında bu tamlama ayrı yazılmıştır. Ayrıca, bu Farsça yapıdaki "tamlama i"si de TD ve ZC1-2'de *-u* olarak yazılmıştır. TD'de kısa çizgiyle ayrılmış olan tamlama eki, ZC1-2'de *ruh* sözcüğüne bitişiktir.

f. Alıntı sözcüklerin son sesindeki tonlu ve tonsuz ünsüz konusunda da Latin harfli yayınlarda farklılıklar görülmektedir. Türkiye Türkçesinin ses özelliklerine göre /b/, /c/, /d/ ve /g/ tonlu ünsüzleri son ses olarak bulunamazlar. Alıntı sözcüklerdeki bu sesler, Türkiye Türkçesinde tonsuz karşılıklarına dönüştürülür: /-b/ > /-p/, /-c/ > /-ç/, /-d/ > /-t/ ve /-g/ > /-k/. Bu seslerle biten bir sözcüğe ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde ses tonlu biçiminde kullanılır. Bu ses değişimi elbette yazıma da yansıtılır. Türkiye Türkçesinin yazım kurallarına göre bu tür sözcüklerin eksiz, yalın biçimlerinin tonlu seslerle (/b/, /c/, /d/, /g/) yazılması bir yazım hatasıdır.

İstiklal Marşı'nda, alıntılı olduğu dilde son sesi tonlu olup Türkçede tonsuzlaştırılan, bir ek aldığı için tonsuzlaşmayıp tonlu seslerle yazılan örnekler vardır:

Fars. *bend* > T. *bent* > *bent+i+m+i* > *bendimi* (3-3),

³⁷ "Farsça kurala göre oluşturulan sözler bitişik yazılır."
(<https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/bitisik-yazilan-birlesik-kelimeler/>)

Ar. *ğarb* > T. *ğarp* > *ğarp+iñ* > *ğarbiñ* (4-1),

Fars. *ser* + Ar. *ḥadd* > T. *serhat* > *serhat+i+m* > *serhaddim* (4-2),

Ar. *va'd* > T. *vaat et-* > *va'dettiği* (5-3),

Ar. *ma'bed* > T. *mabet* > *mabet+i+m+iñ* > *ma'bedimiñ* (8-2),

İstiklal Marşı'nda bu özelliğe sahip bazı kök hâlindeki alıntı sözcüklerin Latin harflerle yapılan yayınlarda, aslına sadık kalmak, yani doğrudan Arap harfli yazımdaki harfi yazmak amacıyla farklı biçimlerde yazıldığı görülmektedir:

DY: *şehîd, rûh-ı mücerred* (9-3)

TD: *şehit, ruh-u mücerred*

ZC1: *şehid, ruhu mücerret*

ZC2: *şehit, ruhu mücerret*

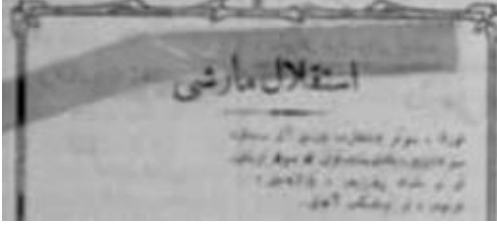
TT: *şehit, ruh-ı mücerred*

İstiklal Marşı'nın Arap harfli yayınlarındaki yazım ve noktalama özelliklerinden sonra metnin söz varlığı veya bütünlüğü ile ilgili iki önemli ve dikkat çekici konuya da değinmek gerekmektedir. Bunlardan biri, Mehmet Akif tarafından "Kahraman ordumuza" ithaf edildiği bilinen İstiklal Marşı'nın yayınlarında bu ithafın yer alıp almaması konusudur.

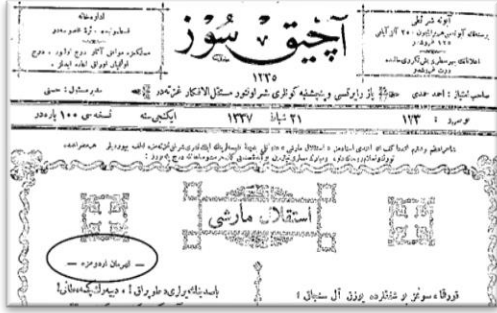
İstiklal Marşı, Sebülürreşat ve Açıksöz gazetelerinde "Kahraman ordumuza" ithafıyla yayımlanmasına rağmen bu ithaf; Hâkimiyeti-milliyeye (17 Şubat 1921, 14 Mart 1921), Cerideiresmiye, Yeni Giresun, Gayemilliyeye ve Servetifünun'da bulunmamaktadır. Bu ithaf, zabıt ceridelerinde (1 Mart 1921, 12 Mart 1921) ve Meclis'in Maarif Vekâletine yazdığı resmî yazıda (13 Mart 1921) da yer almamaktadır.

Fotoğraf 1
Sebülürreşat,
17 Şubat 1921: 305.

Fotoğraf 2
Hâkimiyetimillîye,
17 Şubat 1921: 1.

Fotoğraf 2
Açıksöz,
21 Şubat 1921: 1.

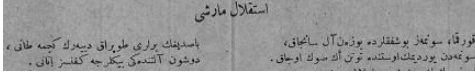
Fotoğraf 4
Hâkimiyetimillîye,
14 Mart 1921: 2

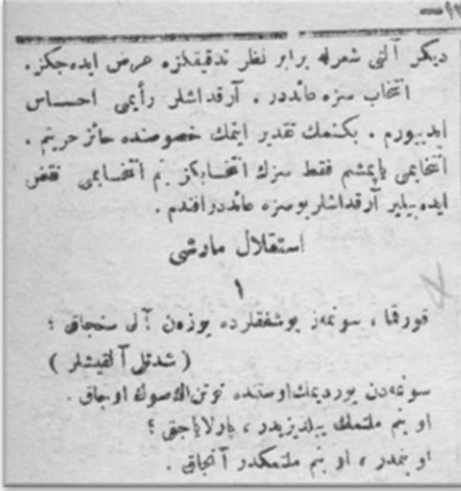
Fotoğraf 5
Cerideiresmiye,
12 Mart 1921: 1.

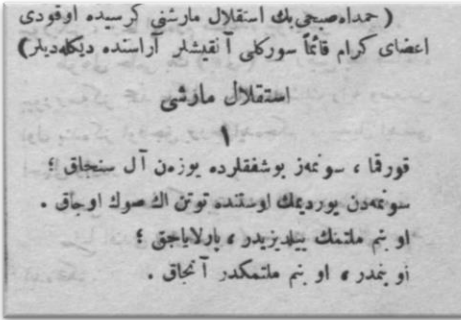
Fotoğraf 6
Gayemillîye,
26 Mart 1921: 1.

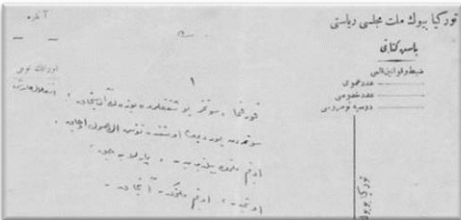
Fotoğraf 7
Servetifünun:
21 Nisan 1921: 123.

Fotoğraf 8
TBMM Zabıt Ceridesi
1 Mart 1921: 13.

Fotoğraf 9
TBMM Zabıt Ceridesi,
12 Mart 1921: 92

Fotoğraf 10
Meclis'in Maarif Vekâletine
yazdığı resmi yazı
(13 Mart 1921)

Bu ilgi çekici farka, tespit edilebildiği kadarıyla, tek değinen Eren olmuştur (1986: 498). Eren'e göre, bu ithaf sonradan "kaldırılmıştır." (1986: 498)³⁸ Ancak bu iddiası ile ilgili bir açıklama ya da yorum yapmamıştır. Bu durumla ilgili şöyle düşünülmektedir:

25 Ekim 1920 tarihli Hâkimiyetilliyeye gazetesinde Maarif Vekâletinden "milli marş" için verilen "Türk şairlerinin nazar-ı dikkatine" başlıklı ilan, "Milletimizin dâhili harici istiklali uğrunda girişmiş olduğu mücadelatı ifade ve terennüm için bir İstiklal Marşı, müsabakaya vaz' edilmiştir." cümlesiyle başlamaktadır. Burada "şair"lerden istenen bir "milli marş"tır ve ilgi çekici bir biçimde adı baştan "İstiklal Marşı" olarak konulmuştur. 12 Mart 1921 tarihindeki Meclis görüşmelerinde Meclis Başkanı'nın (Reis-i Sani Adnan Beyefendi) bir konuşmasında Meclis'e gelen eserleri "İstiklal Marşları" olarak nitelendirmesi de bunu ifade etmektedir (TBMM Zabıt Ceridesi, 12 Mart 1921: 85).

Kastamonu Vekili Doktor Suat B.'nin aynı görüşmelerde söylediği "Akif Bey'in son yaptığı İstiklal Marşından evvel inşat etmiş olduğu şiirler, zaten bidayeti inşadından çok evvel bizim hissiyatımızı, tahassusatımızı ifade etmiştir." (TBMM Zabıt Ceridesi, 12 Mart 1921: 86), sözleri de göz önüne alındığında Meclis'in şairlerden "marş olabilecek nitelikte bir şiir" beklediği açıkça görünmektedir. Ancak bilindiği gibi gelen eserlerin bu niteliği taşımadığı görülünce Mehmet Akif Ersoy'dan bir eser istenmiştir. Akif de edebî değeri çok yüksek, gerçekten de beklendiği gibi "Milletimizin dâhili harici istiklali uğrunda girişmiş olduğu mücadelatı ifade ve terennüm" eden bir "şiir" kaleme almıştır. Bu şiir, Akif'in daha önce yazdığı *Ordunun Duası* ve *Cenk Şarkısı* başlıklı şiirlere içerik ve duygu dünyası açısından da çok benzemektedir:

³⁸ "Mehmet Âkif'in İstiklâl Marşı'nı "kahraman ordumuza" ithaf ettiğini biliyoruz. Sebülür-reşad'daki bu ithaf, Ceride-i Resmîye'de ve Hâkimiyet-i Millîye'de kaldırılmıştır." (Eren 1986: 498).

ORDUNUN DUASI³⁹

Yılmam ölümden, yaradan, askerim
Orduma gazi dedi peygamberim.
Bir dileğim var, ölürüm isterim:
Yurduma tek düşman ayak basmasın.

Âmin desin hep birden yiğitler
Allâhu ekber gökten şehidler
Âmin! Âmin! Allâhu ekber!
Türk eriyiz, silsilemiz kahraman
Müslümanız, Hakk'a tapan müslüman
Putları Allah tanıyanlar, aman
Mescidimin boynuna çan asmasın.

Âmin desin hep birden yiğitler,
Allâhu ekber gökten şehidler.
Âmin! Âmin! Allâhu ekber!

Millet için etti mi ordum sefer
Kükremiş arslan kesilir her nefer
Döktüğü kandan göğe vursun zafer
Toprağa bir damlası boş akmasın.

Âmin desin hep birden yiğitler,
Allâhu ekber gökten şehidler.
Âmin! Âmin! Allâhu ekber!

Ey ulu peygamberimiz nerdesin?
Dinle, minâremde öten gür sesin!
Gel bana yâr ol ki cihan titresin,
Kimse dönüp süngüme yan bakmasın.

Âmin desin hep birden yiğitler,
Allâhu ekber gökten şehidler.
Âmin! Âmin! Allâhu ekber

1920

CENK ŞARKISI⁴⁰

*Sebilürreşâd ceride-i İslâmiyyesinin
kahraman askerlerimize armağanı*

Yurdunu Allah'a bırak, çık yola
"Cenge!" deyip çık ki vatan kurtula.
Böyle müyesser mi gazâ her kula?
Haydi levend asker, uğurlar ola.

Ey sürüden arkaya kalmış yiğit
Arkadaşın gitti, yetiş sen de git.
Bak ne diyor, cedd-i şehîdin, işit
Durma git evlâdım, uğurlar ola.

Durma git evlâdım, açıktır yolun...
Cenge sıvansın o bükülmez kolun;
Süngünü tak, ön safa geçmiş bulun.
Uğrun açık olsun, uğurlar ola.

Yerleri yırtan sel olup taşmalı
Dağ demeyip, taş demeyip aşmalı
Sendeki coşkunluğa el şaşmalı
Haydi git evlâdım, uğurlar ola.

Yükselerek kuş gibi Balkanlar'a,
Öyle satır at ki kuduz Bulgar'a
Bir daha Osmanlı'ya güç sırtara
Git de gel evlâdım... uğurlar ola.

Düşmana çiğnetme bu toprakları
Haydi kılıçtan geçir alçakları!
Leş gibi yatsın kara bayrakları!
Kahraman evlâdım, uğurlar ola.

Balkan'ı bildin mi nedir, hemşeri
Sevgili ecdâdının en son yeri.
Bir sıla isterdin a çoktan beri
Şimdi tamam vakti... Uğurlar ola.

³⁹ Turinay 2021: 82-83.

⁴⁰ Turinay 2021: 313-314.

Balkan'ın üstünde sızan her pınar
 Bir yaradır, durmaz içinden kanar
 Hangi taşın kalbini deşsen: Mezar!
 Gör ne mübarek yer... uğurlar ola.
 Eş hele bir dağları örten karı
 Ot değil onlar, dedenin saçları
 Dinle şehit sesleridir rüzgârı!
 Durma levend asker, uğurlar ola.

Ey vatanın şanlı gaza mevkibi,
 Saldırınız düşmana arslan gibi
 İşte Hudâ yâveriniz, hem Nebi
 Haydi gidin, haydi, uğurlar ola.

17 Ekim 1912

“Her üç şiirin ortak özelliği, milletimiz adına varlık-yokluk kaygısının derinden duyulduğu zamanlarda yazılmış olmalarıdır. Biri Rumeli'nin bütünüyle kaybı ile sonuçlanan Balkan Savaşları, diğer ikisi de evrensel bir tasfiyeye maruz kalan koca bir imparatorluğun son çırpınış zamanlarında.” İşte bu ortak özellikleri nedeniyle bu üç şiir Akif tarafından Safahat adlı eserine dâhil edilmemiştir. İşte bu şiirlerden *Cenk Şarkısı* da “Kahraman Askerlerimize” ithafıyla yazılmıştır. Dolayısıyla “Kahraman Ordumuza” (*İstiklal Marşı*) veya “Kahraman Askerlerimize” (*Cenk Şarkısı*) ithaf ettiği bu tür şiirlerini ve ithaf ifadesi bulunmamasına rağmen yine “doğrudan Milli Mücadele'nin isimsiz kahramanlarına, yani mehmetçiklere hitap edilen” *Ordunun Duası* şiirini (Turinay 2021: 51-52) de Safahat'a dâhil etmemiş olması dikkat çekicidir.

Dolayısıyla Akif'in yazdığı eser (*İstiklal Marşı*), Meclis'in beklediği bir “marş”tan çok daha edebi, derin, samimi bir niteliğe sahip olan, şairin Milli Mücadele ve Türk milletiyle ilgili gerçek duygularını, dualarını, sıkıntılarını, coşkularını yansıttığı bir “istiklal şiiri”dir. İşte bu şiir o dönemde çok büyük bir mücadele içinde olan “Kahraman Ordumuza” ithaf edilmiştir. Bu hâliyle *İstiklal Marşı*, elbette bir “marş”tan ötesidir. Meclis'te ilk okunduğu zaman (1 Mart 1921)

yaratdığı coşku da bahsedilen bu duyguları çok etkili bir biçimde yansıtmış olmasındandır.

Yukarıda da söz edildiği gibi İstiklal Marşı, henüz “milli marş” olarak Meclis tarafından kabul edilmeden önce üç gazetede yayımlanmıştır: Sebilürreşat (17 Şubat 1921), Hâkimiyetimilliyeye (17 Şubat 1921), Açıksöz (21 Şubat 1921).

Sebilürreşat, Mehmet Akif'in kurucusu ve başyazarı olduğu, sürekli yazı yazdığı bir gazetedir. Açıksöz ise şairin 19 Ekim-24 Aralık 1920 tarihlerinde arasında kalarak Milli Mücadele'nin önemi ve haklılığını halka vaazlarla anlattığı ve özel bir sevgi beslediği Kastamonu'da çıkan bir gazetedir. Bu önemi dolayısıyla Akif'in “İstiklal Marşı”nı Açıksöz gazetesine “Bu gazete bunu çoktan hak etti.” diyerek yoluyla gönderdiği⁴¹ bilinmektedir. Hatta Akif'in “İstiklal Marşı”nı Sebilürreşat ile Açıksöz (hatta belki de Hâkimiyetimilliyeye) gazetelerine aynı anda gönderdiği düşünülmektedir. Mesafenin uzaklığından dolayı “şiiir” Kastamonu'ya geç ulaştığı, bu nedenle de Açıksöz'de şiiirin Sebilürreşat ve Hâkimiyetimilliyeye'den 4 gün sonra yayımlandığı ifade edilmiştir.⁴²

Dolayısıyla İstiklal Marşı bir “istiklal şiiiri” olarak Sebilürreşat ve Açıksöz'de yazıldığı gibi yani “Kahraman Ordumuza” ithafıyla yayımlanmıştır. Aynı anda gönderilmiş olma ihtimaline ve hatta Sebilürreşat'la aynı gün yayımlanmış olmasına rağmen bu ithafın Hâkimiyetimilliyeye'de bulunmaması ise gazetenin kimliği veya durumu ile ilgili olsa gerektir.

Hâkimiyetimilliyeye “İstiklal Harbi'nin amacını, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kararlarını millete duyurmak, halkın

⁴¹ Konuyla ilgili <http://www.aciksoz.com.tr/> adresinde verilen bilgide Mehmet Akif'in “şiiiri”i el yazısıyla ve posta yoluyla gönderdiği ifade edilmesine rağmen dönemin şartları düşünüldüğünde Akif, şiiiri posta ya da telgraf yoluyla göndermiş olmalıdır. Ayrıca, şairin “şiiiri” el yazısıyla gönderdiğine dair de herhangi bir kanıtın veya böyle bir belgenin elde bulunmadığı belirtilmelidir.

⁴² <http://www.aciksoz.com.tr/gundem/milli-sairimiz-mehmet-akif-ersoy-istiklal-marsini-kendi-arzusuyla-21-subat-1921-tarihinde-aciksoz-gazetesinde-yayinlanmasini-saglamistir-akif-icin-aciksoz-cok-onemliydi-h10295.html>

bu savaşa desteğini sağlamak ve gelişen olaylardan toplumu haberdar etmek üzere” 10 Ocak 1920’de yayımlanmaya başlayan, “özel” bir gazete görünümüne sahip olmakla birlikte “Hey’et-i Temsîliyye reisi sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa tarafından tasarlanmış, adı konulmuş ve yönlendirilmiş” ve Mustafa Kemal’in daha önce 14 Eylül 1919’da Sivas’ta çıkarmaya başladığı *İrâde-i Milliye* gazetesinin bir devamı olduğu için⁴³ “Ankara Hükümeti”nin resmî yayın organı niteliğini de taşımaktadır.

Bu özellikleri açısından henüz Meclis tarafından resmî olarak kabul edilmemiş olan İstiklal Marşı şiirinin Hâkimiyetimilliy’e de bir “milli marş” gibi ve Sebilürreşat ile Açıksöz’deki coşku ve heyecanla yayımlanmış olması beklenemezdi. Zaten “İstiklal Marşı” şiirinin de burada diğer iki gazetede olduğu gibi birinci sayfadan ve tam sayfa olarak basılmadığı, sol alt köşeye yerleştirildiği görülmektedir. İşte bu durum, henüz resmî nitelik taşımamış olmasına rağmen “istiklal şiiri”nin Hâkimiyetimilliy’e de yayımlanırken “milli marş” olması muhtemel bir metin olarak görüldüğünü, buna rağmen Sebilürreşat ve Açıksöz’de olduğu gibi “Kahraman Ordumuza” ithaf edilen bir şiir olarak da yayımlanmasının uygun görülmediğini, bu nedenle de bu ithafın çıkarılmış olduğunu göstermektedir. Gerçekten de İstiklal Marşı Meclis tarafından “milli marş” olarak kabul edildikten sonra tüm yayınlarda ve resmî yazılarda “Kahraman Ordumuza” ithafi olmadan yayımlanmıştır.

Sonuç olarak, bu ithafın Sebilürreşat ve Açıksöz’ün dışındaki yayın yazınlarda bulunmamasının temel nedeni, şiirin Meclis tarafından kabul edilmesinin ardından artık resmî bir “milli marş” olarak görülmesi ve o dönemde örnek alınan başta Fransız milli marşı olan *La Marseillaise* olmak üzere bu tür marşlarda böyle bir ithafın bulunmamasından da hareketle milli marşlarda ithafın olmayacağına ya da olmaması gerektiğine dair düşünce olmalıdır.

⁴³ <https://islamansiklopedisi.org.tr/hakimiyet-i-milliy>

Ayrıca, İstiklal Marşı şiirinin sadece ilk iki kıtasının “marş” olarak bestelenmiş olması da, Mehmet Akif tarafından yazılan şiirin tamamının bir “marş” olarak görülmediğini göstermektedir. Şiirin ilk iki kıtasının bestelenmesinin ardından bazı yayınlarda İstiklal Marşı adı altında sadece bu iki kıtanın bulunmasının nedeni bu olsa gerektir. Dolayısıyla bestelenme süreci sonrasında, biri müzik eşliğinde okunan iki kıtalı “marş”, diğeri edebi bir eser olarak görülen 10 kıtalı “şiir” olmak üzere iki İstiklal Marşı'ndan söz etmek mümkündür. Bunlardan ilkinde bu ithaf hiçbir zaman yer almamıştır.

İlgi çekici bir biçimde, Harf Devrimi'nden sonra Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanan metinlerde, var olan eski ve ortak tutum devre dışı kalmış, bu ithaf bazı yayınlarda metne eklenmeye başlamıştır. Böylece, 12 Mart 1921 tarihinden sonra Arap harfli metinlerde görülen İstiklal Marşı'nın ithafsız yayımlanması konusundaki tutum ortadan kalkmış, ancak bu sefer de keyfi uygulamalar başlamış ve her iki biçimde de yayımlanan metinler görülmeye başlamıştır. Örneğin, “Kahraman ordumuza” ithafı DY'de bulunmakta, TD'de ise bulunmamaktadır. Hatta çok daha dikkat çekici olanı, Talim Terbiye Kurulunun tüm ders kitaplarında bulunması gereken İstiklal Marşı metnine (TT) bu ithafı koymamış olmasıdır. Bu nedenle, İstiklal Marşı Milli Eğitim Bakanlığı onaylı ve izinli tüm ders kitaplarının başında ithafsız, bir şiir olarak işlenen içerikte ithafı bir biçimde yer almaktadır. Örneğin, Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Hazırlık Ders Kitabı'nın (2020) başında (s. 3) İstiklal Marşı şu şekildedir:

İSTİKLÂL MARŞI	
Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;	Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.	Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;	Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
O benimdir, o benim milletimdir ancak.	Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kitabın içeriğinde 3. Ünite'de “şiir” konusunda işlenen bölümde (s. 58) ise şu şekildedir:

1. İSTİKLÂL MARŞI	
-Kahraman Ordumuza-	
Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak; Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak. O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak; O benimdir, o benim milletimindir ancak.	Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda? Şüheda fişkıracak toprağı sıksan, şüheda! Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda, Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Görüldüğü gibi günümüzde de resmî ders kitaplarında İstiklal Marşı'na, "milli marş" olarak görülen yerlerde ithafsız, "şiir" olarak görülen yerlerde ithafli bir biçimde yer verilmektedir.

İstiklal Marşı'nın söz varlığı ile ilgili dikkati çeken diğer bir konu ise Akif'in İstiklal Marşı metninde yaptığı bir değişikliktir. İstiklal Marşı ile yapılmış çalışmaların büyük çoğunluğunda değinilmemiş⁴⁴ olan bu konu, metinde Mehmet Akif tarafından yapılan bir değişikliktir. İstiklal Marşı, ilk olarak Sebilürreşat gazetesinde yayımlandığında metnin 5. kıtasının 1. dizesi şu şekildedir:

آرقاداش! یوردیمه آلچاقلری باصدیرمه
صاقین؛

"Arkadaş! Yurduma alçakları
bastırma sakın;"

Bu dizede bulunan *bastırma* sözcüğünün diğer tüm yayın ve yazılarda (Hâkimiyetimilliyeye, Açıksöz, Cerideiresmiye, Servetifünun, Yeni Giresun, Gayeimilliyeye), Meclis tutanakları-1 Mart 1921, 12 Mart 1921 ve Meclis tarafından Maarif Vekâletine gönderilen 13.03.1921 tarihli yazı) *uğratma* sözcüğüyle değiştirildiği görülmektedir. Örneğin Açıksöz'de bu dize şu şekildedir:

آرقاداش یوردیمه آلچاقلری
او غر اتمه صاقین!

"Arkadaş yurduma alçakları
uğratma sakın!"

Bu değişikliği Akif'in neden yaptığı konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Duymaz bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir:

⁴⁴ Görülebildiği kadarıyla bu değişiklikten söz eden çalışma Duymaz 2011: 59, 117'dir.

"İstiklal Marşı'mızın 17 Şubat 1921 tarihli Sebilürreşat dergisindeki ilk neşrinde bu kıtanın birinci mısrasındaki "uğratma" kelimesinin yerinde, "bastırma" kelimesi yazılıdır. Belli ki Akif, bu kelimeyi daha sonra değiştirmiş ve bu mısra Meclis'te yeni şekliyle okunup kabul edilmiştir." (2011: 117).

Şiirdeki bir değişikliğin şair tarafından yapılmış bir açıklaması yoksa bu değişikliğin nedenini belirleyebilmek çok güçtür. Çünkü bu tür değişikliklerin anlam veya biçim yönünden, hatta psikolojik veya sosyolojik birçok nedeni olabilir. Ancak söz konusu Akif gibi Türkçeye ve aruza son derece hâkim olan bir şair olduğunda sözcük değişikliğinin, örneğin aruz zorunluluğu gibi bir nedeni olması beklenmez. İşte bu nedenle, bu tür değişikliklerle ilgili ileri sürülen her görüş bir yorum olmaktan ileri gidemeyecektir. Bu ön kabulden hareketle, İstiklal Marşı'nın 5. kıtasında bizzat Akif tarafından yapıldığı bilinen (ya da kabul edilen) bu değişiklik ile ilgili şu yorumu yapmak mümkündür:

"Arkadaş! Yurduma alçakları (...) sakın;" dizesinde söylenmek istenen düşüncüyü ifade etmek üzere Akif, iki sözcük arasında bir tercih yapmıştır.⁴⁵ Şiirin ilk yayınında *bastırma* sözcüğünü kullanmış, ardından bu sözcüğü *uğratma* ile değiştirmiştir. Şairin *uğratma-* fiilini *bastırma-* fiiline tercih etmesinin temel nedeni düşüncesini en doğru sözcükle ve en güzel dizeyle ifade etme isteği,

⁴⁵ Akif'in diğer şiirleri incelendiğinde buradaki anlama uygun olarak *bastırma-* ve *uğratma-* ile birlikte *çiğnetme-* fiilini de birçok defa kullandığı görülmektedir:

Yazık ki sen şu büyük ruhu şerm-sâr ettin:

*Bütün mekâbir-i İslâm'ı küfre **çiğnettin!*** (Vaiz Kürsüde: Turinay 608)

Tekallübâtına bigâneyiz hayal ettik,

*Kımıldamaksızın imanı küfre **çiğnettik*** (Vaiz Kürsüde: Turinay 627)

Bu göğüslerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;

*"O benim sun'-u bedî'im, onu **çiğnetme**" dedi.*

Asım'ın nesl-i... diyordum ya... nesilmiş gerçek:

*İşte **çiğnetmedi** nâmûsunu, **çiğnetmeyecek**.* (Asım, Turinay 790)

Düşmana çiğnetme bu toprakları

Haydi kılıçtan geçir alçakları! (Cenk Şarkısı: Turinay 76)

yani Türkçe kaygısı olsa gerektir. Bu dizede *bastırma* sözcüğü *alçakları bastırma* söz dizimi içerisinde kullanıldığı için dilbilgisi açısından *-I bastır-* çekimi (belirtme hâli), ifade edilmek istenen anlamı verememiştir. Çünkü bu dizilim, fiilin başka bir anlamını çağrıştırmaktadır. Örneğin aynı dizilime sahip şu dizelerde fiil, “bir yeri çiğnetmek, ayak bastırmak” anlamında değil, “baskın yaptırmak” anlamındadır:

*Şehâmet gösterip binlerce Beytullâhı **bastırdın**;*

Şecaat arz edip birçok ricâllullâhı astırdın! (Acem Şahı, Turinay 411)

Fiilin anlamında ve cümle içerisindeki dizilimden kaynaklanan bu durum dizenin aksamasına neden olmuştur: “Arkadaş! Yurduma alçakları bastırma sakın;”

Dikkat edildiğinde şairin bu dizede ifade etmek istediği anlamı veren fiilin aslında *ayak bastır(ma)*- olduğu anlaşılmaktadır. Akif, eserlerinde ve konuşmalarında bu fiilden sık sık yararlanmış. Örneğin, bir vaazında bu fiili şu şekilde kullanmıştır: “Ey cemaat-i Müslimîn! Hepiniz bilirsiniz ki buhranlar içinde çarpınıp duran bu din-i mübîn bizlere vediatullahdır. Kahraman ecdadımız bu sübhânî vedîayı sıyanet uğrunda canlarını feda etmişler. Kanlarını seller gibi akıtmışlar. Muharebe meydanlarında şehid düşmüşler; râyet-i İslâm’ı yerlere düşürmemişler. Mübarek na’şlarını çiğnetmişler; şeriatın harîm-i pâkine yabancı **ayak bastırmamışlar.**” (Şengüler 1993: 299).

Ayrıca Akif, bu birleşik fiilin *ayak bas(ma)*- biçimini de *Ordunun Duası* şiirinde kullanmıştır:

“Yılmam ölümden, yaradan, askerim

Orduma gazi dedi peygamberim.

Bir dileğim var, ölürüm isterim:

*Yurduma tek düşman **ayak basmasın.**”*

Dolayısıyla Akif’in *ayak bastır(ma)*- birleşik fiilinin yerine *bastır(ma)*- fiilini kullanmış olması, dizede bir anlam bulanıklığına neden olmuştur. Bunu fark eden şair, dizeyi bütünüyle değiştirmek

yerine, bir sözcüğü değiştirerek ifade etmek istediği anlamı ve kurmak isteği söz dizimini yakalamıştır: “Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;”

Burada Akif'in *uğratma*- sözcüğünü tercih etmesinde fiilin “Yola devam etmek üzere, bir yerde kısa bir süre kalmak” (GTS) anlamı da etkili olmuş olmalıdır. Çünkü şaire göre, “Garb”ın sömürgeci, işgalci ordularının “cennet vatanımız”daki varlıkları, bunlara karşı “göğsünü siper eden” Türk ordusu ve milleti sayesinde çok kısa sürecek, “Hakk'ın vadettiği günler” “belki yarın belki yarından da yakın doğacaktır.” O hâlde, işgal güçlerinin yapabilecekleri en fazla vatanımıza “uğramak” olabilir. Ancak şair Türk ordusuna ve milletine seslenerek şöyle diyor: “Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın;”

Noktalama

Arap Harfli İstiklal Marşı'nda Noktalama

Arap harfleriyle kaleme alınan ve tam metin olarak Sebilürreşat, Hâkimiyetilliyeye, Açıksöz, Öğüt, Cerideiresmiye, Servetifünun, Yeni Giresun, Gayemilliyeye'de yayımlanan İstiklal Marşı metinleri arasındaki farkların başında noktalama işaretleri gelmektedir. Elde Mehmet Akif'in el yazısıyla kaleme alınmış özgün metnin bulunmaması, bu farklılıkların nedenlerinin belirlenmesini de zorlaştırmaktadır. Bu durumda, matbu Arap harfli olan bu yayınlar arasında noktalama açısından görülen farklılıklar değerlendirilirken Akif'in bu yayınlarla olan ilişkisinin göz önüne alınması gerektiği anlaşılmaktadır.

Sebilürreşat, bilindiği kadarıyla İstiklal Marşı metninin yayımlandığı ilk gazetedir. Mehmet Akif bu gazetenin kurucusu ve başyazarıdır. Buna göre, Akif'in başyazarı olduğu bu gazetede İstiklal Marşı'nın yayımlanması önemli bir olaydır ve şairin burada yayımlanan metni mutlaka kontrol etmiş olması beklenmektedir (Eren 1986: 492-498). Ayrıca, İstiklal Marşı'nın 12.03.1921'de kabul edilmesinin hemen ardından Meclis tarafından 15.03.1337/1921 tarihinde, İstiklal Marşı'nın bestelenmesi için gerekli işlemlerin

yapılması hususundaki yazıya ek olarak konan ve el yazısıyla yazılmış olan metin de bu açıdan önem taşımaktadır. Bununla birlikte, TBMM hükûmetinin resmî gazetesi olan Cerideiresmiye'nin 21 Mart 1921 tarihli 7. sayısında yayımlanan İstiklal Marşı da dikkate alınması gereken bir metindir. Çünkü bu yayımla metin, yazılı (matbu) olarak resmî bir nitelik kazanmıştır.

Gerek Maarif Vekâletine yazılan yazıdaki gerekse Cerideiresmiye'deki metnin aynı zamanda Meclis'in bir vekili olan Mehmet Akif'in onayından geçmiş olması beklense de metinlerin bir memur tarafından yazılmış ve dizilmiş olduğu düşünülürse bunların Akif tarafından görülmemiş olma ihtimali elbette vardır.

Sebilürreşat'taki metin ile adı geçen diğer metinler arasında birçok noktalama farklılığı bulunmaktadır. Bu durum, noktalama farklılıkları konusunda hangi metnin temel olması gerektiğine karar verilmesini güçleştirmektedir. Ancak Akif'in başyazarı olması nedeniyle İstiklal Marşı'nın noktalamasında bizzat şairin tercihlerinin yansıtılmış olma ihtimalinin en yüksek olduğu yayının Sebilürreşat'taki metin olduğunu söylemek mümkündür.

İstiklal Marşı'nın ikinci yayını ise Hâkimiyetimilliyе'nin 17 Şubat 1921 tarihli sayısında yapılmıştır. Aynı gazete İstiklal Marşı'nı ikinci defa 14 Mart 1921 tarihinde, yani metnin "milli marş" olarak Meclis tarafından kabulünden sonra yayımlanmıştır. 17 Şubat 1921 tarihli Hâkimiyetimilliyе baskısının çok silik ve küçük olması nedeniyle metnin noktalamaları anlaşılmamaktadır. Ancak ikincisinin de aynı metin olduğu kabul edilirse noktalamalar açısından 14 Mart 1921 tarihinde yayımlanan Hâkimiyetimilliyе metni ile Sebilürreşat'taki metin arasında da birçok noktalama farklılıkları görülmektedir.⁴⁶

⁴⁶ Bu bölümde "noktalama farklılıkları görülmektedir." biçimindeki ifade, bahsedilen metinlerin tamamı yoklanarak farklılıklar belirlendiği için yazılmıştır. Ancak makalemizin amacı bu farklılıkların tek tek belirlenmesi olmadığı için noktalama farklılıkları burada verilmemiştir.

Kastamonu'da çıkan Açıksöz ise İstiklal Marşı'nın üçüncü olarak basıldığı gazetedir. Milli Mücadele Dönemi'nde Anadolu'da yayımlanan ilk ve tek gazete olma özelliğine sahip olan Açıksöz gazetesi, Milli Mücadele'ye verdiği destekle de adından söz ettirmiştir. Milli Mücadele'ye destek vermek amacıyla 19 Ekim-24 Aralık 1920 tarihlerinde Kastamonu'da kalan ve halka verdiği vaazlarla onlara Milli Mücadele'nin önemi ve haklılığını anlatan Akif için Kastamonu her zaman özel bir yere sahip olmuştur. İşte bu önemi dolayısıyla Akif'in İstiklal Marşı'nı Açıksöz gazetesine "Bu gazete bunu çoktan hak etti." diyerek bizzat el yazısıyla ve posta ya da telgraf yoluyla gönderildiği ve şiirin 21 Şubat 1921'de 123. sayıda yayımlandığı belirtilmiştir. Hatta şairin, şiirini Sebilürreşat'a ve Açıksöz'e aynı anda gönderdiği, mesafenin uzaklığından dolayı şiirin Kastamonu'ya geç ulaştığı, bu nedenle de Açıksöz'de şiirin Sebilürreşat'tan 4 gün sonra yayımlandığı⁴⁷ ifade edilmiştir.⁴⁸

Görüldüğü gibi İstiklal Marşı, Meclis tarafından "milli marş" olarak resmen kabul edilmeden önce, bilindiği kadarıyla, üç gazetede yayımlanmıştır. Sonrasında ise öncelikle 01.03.2021 ve 12.03.2021 tarihli "zabit cerideleri"nde ve Meclis'in Maarif Vekâletine yazdığı yazıda Arap harfleriyle kaydedilen İstiklal Marşı, sonrasında önce Hâkimiyetimilliy'e de sonra da Cerideiresmiye'de yine Arap harfleri ile yayımlanmıştır. Bu yayınların Mehmet Akif Ersoy tarafından yoklanarak basılmış olma ihtimali çok düşüktür. Bu nedenle noktalama açısından şairin tercihlerinin açık bir biçimde anlaşılacağı tek yayın Sebilürreşat'tır. Bu konuda Açıksöz ikinci derecede göz önüne alınması gereken bir yayın durumundadır.

⁴⁷ Açıksöz'de İstiklal Marşı şu notla yayımlanmıştır: "Şair-i muazzam ve muhterem Mehmet Akif beyefendi üstadımız, İstiklâl Marşı ünvanlı bedîa-i nefiselerinin ilk neşri şerefini gazetemize lutûf buyurdular. Her dizede Türk ve İslâm ruhunun ulvî ve mübarek hisleri titreyen bu abide-i sanatı, kemali hürmet ve muhabbetle derc ediyoruz." Bu nottan anlaşıldığına göre İstiklal Marşı'nın Sebilürreşat'ta yayımlanmış olduğundan haberleri bulunmamaktadır (Turinay 2021: 84. dipnot).

⁴⁸ <http://www.aciksoz.com.tr/gundem/milli-sairimiz-mehmet-akif-ersoy-istiklal-marsini-kendi-arzusuyla-21-subat-1921-tarihinde-aciksoz-gazetesinde-yayinlanmasini-saglamistir-akif-icin-aciksoz-cok-onemliydi-h10295.html>

Çünkü Sebilürreşat'taki yayın ile Açıksöz'deki yayın arasında da noktalama açısından bazı farklar bulunmaktadır. Bu da şairin bizzat göndermiş olduğu metnin iki gazeteden birinde aynen baskıya verilmediğini kanıtlamaktadır. O hâlde aynen baskıya verilmiş olma ihtimalinin daha yüksek olduğu gazete Sebilürreşat'tır.

Eren de bu konuya değindiği "İstiklal Marşı Üzerine" başlıklı yazısında Açıksöz'deki yayını göremediği için diğer yayınları karşılaştırmıştır. Eren; Hâkimiyetimilliyeye, Cerideiresmiye ve Sebilürreşat'ta Arap harfleriyle yayımlanan metinlerin de kendi aralarında noktalama açısından tutarsız olduğunu, İstiklal Marşı'nın noktalama açısından yeni bir metnin "kurulma"sı gerektiğini, bu uygulamada sadece Hâkimiyetimilliyeye'de çıkan metinle yetinilemeyeceğini, farklı noktalama tercihlerinin görüldüğü TBMM'nin resmî gazetesi olan Cerideiresmiye'deki metnin de göz önünde tutulması gerektiğini, ancak bu ikisiyle de yetinilmeyip Sebilürreşat'taki metne özel bir önem ve ağırlık verilmesi gerektiğini, çünkü Akif'in bu derginin başyazarı olması nedeniyle burada yayımlanan metnin mutlaka yazarın kontrolünden geçmiş olabileceğini dile getirmiştir (1986: 492-498).

Eren, bu yazısında Mehmet Akif'in "noktalama düzeni"nin bugünkünden farklı olduğunu dile getirmiş ve örnek olarak 2. dördüğü'nün 4. dizesindeki *tapan* sözcüğünden sonra konan virgülün "gereksiz" olduğunu, yine 10. dördüğü'nün 4 ve 5. dizelerindeki *yaşamış* ve *tapan* sözcüklerinden sonra konan virgüllerin de bugünkü kurallara uymadığını belirtmiştir (1986: 497).

Sebilürreşat'taki metinde bulunan noktalama işaretleri ile Hâkimiyetimilliyeye, Açıksöz, Cerideiresmiye, Servetifünun, Yeni Giresun, Gayeimilliyeye'de yayımlanan İstiklal Marşı metnindeki noktalama işaretleri birbirini tutmamaktadır. Birçok örnekte farklı tercihler dikkat çekmektedir. Örneğin, İstiklal Marşı'nın ikinci dördüğü'nün adı geçen yayınlardaki noktalaması şu şekildedir:

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül.. Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal;
Hakkıdır, Hakka tapan, milletimin istiklal.

(Sebilürreşat)

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal..
Hakkıdır, Hakka tapan, milletimin istiklal!

(Hâkimiyetimilliyeye)

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal;
Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklal!

(Açıksöz)

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal..
Hakkıdır, Hakka tapan, milletimin istiklal.

(Cerideiresmiye)

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal;
Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklal!

(Yeni Giresun, Gayeimilliyeye)

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül. Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal.
Hakkıdır, Hakka tapan milletimin istiklal.

(Servetifünun)

Çatma; kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal..
Hakkıdır, Hakka tapan, milletimin istiklal.

(Zabıt Ceridesi1)

Çatma kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal..
Hakkıdır, Hakka tapan, milletimin istiklal.

(Zabıt Ceridesi2)

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma, bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal..
Hakkıdır, Hakka tapan milletimin istiklal.

(Meclis'ten Maarif Vekâletine Yazılan Yazı)

Latin Harfli İstiklal Marşı'nda Noktalama

İstiklal Marşı'nın 1 Kasım 1928 tarihinden itibaren Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanmaya başlamasıyla, metnin yazımından çok daha belirgin bir biçimde, noktalamasında birtakım farklı uygulamalar ya da tercihler görülmeye başlamış ve böylece İstiklal Marşı'nın farklı yazım ve noktalama özelliklerine sahip çeşitli metinleri ortaya çıkmış ve yayılmıştır.

İstiklal Marşı'nın Sebilürreşat, Hâkimiyetilliyeye, Açıksöz, Cerideiresmiye, Servetifünun, Yeni Giresun, Gayeimilliyeye'de yer alan Arap harfli yayınlarının birbirinden farklı noktalamalara sahip olması Harf Devrimi sonrasında Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanan İstiklal Marşı metinlerinde de birçok noktalama farklılıklarının ortaya çıkmasında temel neden olmuştur. Çünkü bu metinlerin yayımlanma sırasında, muhtemelen Arap harfli metinler örnek alınmış veya şahsi tercihler uygulanmıştır.

Arap harfli bu metinlerin Latin harflerine aktarılması sonrasında dahi birbirinden farklı noktalamaya sahip metinlerin ortaya çıkması bu konuda kesinlikle titiz bir çalışma yapılmadığını göstermektedir. Örneğin, her ikisi de TBMM'nin ilgili birimleri tarafından hazırlanan çalışmalardan birindeki Cerideiresmiye'deki Arap harfli metinden aktarılarak⁴⁹ verilen İstiklal Marşı metni (Kumbuzoğlu 2021: IX) ile diğerindeki metin (Turinay 2021: 84-86) arasında dahi noktalama farklılıkları görülmektedir.⁵⁰

İstiklal Marşı'nın yazım ve noktalaması konusunu ele aldığı yazısında Eren, bahsi geçen yazıyı yazdığı tarihten birkaç yıl öncesinde, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun İstiklal Marşı'nın noktalama ve yazımı konusunda İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın görüşüne başvurduğunu, Kaplan'ın Talim ve Terbiye Kuruluna verdiği cevapta İstiklal Marşı'nın noktalama ve yazımı için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanan Devrin Yazarlarının Kalemile Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal adlı kitabın (İstanbul, 1981) 1. cildinin 501-501. sayfalarında yer alan metni, Hâkimiyetilliyede yayına uygun olduğu gerekçesiyle önerdiğini, bunun üzerine Talim Terbiye Kurulunun da bu metnin "aynen kabul edilmesini" uygun gördüğünü belirtmiştir (1986: 492).

⁴⁹ Bu okuma sırasında dahi noktalama işaretlerinde farklı tercihler bulunmaktadır. Örneğin, 4. kıtanın 4. dizesinde ilk sözcük, CR'de (Ceride-i Resmîye) "Medeniyet!", K'de (Kumbuzoğlu 2021: IX) "Medeniyet"; 5. kıtanın 1. dizesi CR'de "Arkadaş yurduma! Alçakları uğratma, sakın", K'de "Arkadaş yurduma alçakları uğratma, sakın!" biçimindedir.

⁵⁰ Metnin ikinci dörtlüğü metinlerde şu şekildedir:

"Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl." (Kumbuzoğlu 2021: IX)

"Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl." (Turinay 2021: 84)

Bu yazısında Eren; 14 Mart 1337 tarih ve 132 sayılı Hâkimiyetimillîye'deki metin ile *Devrin Yazarlarının Kalemîyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal* adlı kitaptaki metni noktalama açısından karşılaştırmış ve aralarında birçok farklılık olduğunu tespit etmiştir (1986: 492-498). Eren, yukarıda yazım konusunda da aktarıldığı gibi bu yazısında İstiklal Marşı'nın noktalama açısından yeni bir metnin "kurulma"sı gerektiğini, bu yapılırken de kendi aralarında da birtakım farklılıklar olan Hâkimiyetimillîye, Ceride-i resmîye ve Sebilürreşat'taki metinlerin göz önüne alınması gerektiğini dile getirdikten sonra "Yukarıda saydığımız gazetelerde çıkan metinlerin karşılaştırılması sonunda tespit edilen İstiklal Marşı metnini Türk Dili'nin bu sayısında veriyoruz." diyerek kendilerinin bu "metin kurma" çalışmasını yaptıklarını dile getirmiştir (1986: 497). Bahsi geçen bu metin Türk Dili dergisinde yayımlanmıştır.⁵¹

Konuyla ilgili yapılmış bir diğer çalışmada ise Atasoy (2010), amacının "*İstiklal Marşı* içinde noktalama işaretlerinin kullanılış mantığını çözme" olduğunu ve çalışmasında, "şairin tercih ettiği işaretlerin, anlama katkısı, söyleyişe etkisi; yerinde veya yanlış kullanılışı üzerinde" durulduğunu, Akif'in başyazarı olduğu Sebilürreşat'taki metnin noktalamasıyla Hasan Eren tarafından yapılan değişikliklerin ve tercihlerin karşılaştırıldığını, noktalama işaretlerinin anlama göre mi yoksa okuyuşa göre mi konduğunun tespit edilmeye çalışıldığını ve sonuç olarak "şairin noktalama işaretlerini daha çok anlama göre koyduğu"nun tespit edildiğini dile getirmiştir (2010: 763).

Eren, yazısında yaptığı karşılaştırmalar sonucunda bir metin "kurmuş" ve öneri olarak sunmuştur. Ancak Atasoy, çalışmasında, Sebilürreşat ile Türk Dili'nde yayımlanan metni karşılaştırırken metnin anlamına göre bir değerlendirme yaparak doğru olanı, şiirdeki dizeleri düz yazıya dönüştürerek ve Türkçenin genel

⁵¹ "İstiklâl Marşı", *Türk Dili*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Aralık 1986 S. 420, C. LI. s. 1-2, Ankara.

noktalama mantığına göre belirlemeye çalışmıştır. Ancak çalışmasının sonunda herhangi bir metin önermemiştir.

Görüldüğü gibi gerek Arap harfli gerekse Latin harfli yayınlarda noktalama konusunda da bir birlik görülememektedir. Arap harfli metinlerde bu durumun temel nedeni, tıpkı yazım konusunda olduğu gibi 1928'e kadar bir yazım birliğinin bulunmamasıdır.

Türk dili tarihinde noktalama işaretlerinin Türkçe metinlerde kullanımı Orhun Yazıtlarından itibaren başlamıştır. Bu eserlerden itibaren sıklığı ve çeşitliliği artarak kullanımı devam eden noktalama işaretlerinin günümüzdeki çeşitliliğiyle ve işlevleriyle kullanılmaya Tanzimat Dönemi'nde başladığı ve bunları ilk kez Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı eserinde kullandığı bilinmektedir. Noktalamayla ilgili ilk yapılmış çalışmaların başında Şemseddin Sami'nin *Usûl-i Tenkit ve Tertib* adlı eseri gelmektedir. Bu eserde, günümüzde kullandığımız işaretlerin büyük bölümü örnek ve açıklamalarla birlikte yer almaktadır. Tanzimat'tan sonraki süreçte de bir tutarlılık olmamakla birlikte Cumhuriyet'e kadar noktalama işaretlerinin yazar ve şairler tarafından kullanıldığı görülmektedir (Durukoğlu, S., Büyükelçi, B. 2018).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Türkçe, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki yeni Türk devletinin üzerinde durulması gereken temel konularından biri olarak görülmüş ve bu konuda çok önemli adımlar atılmıştır. Bunların ilki Türk Harf Devrimi, diğeri ise Türk Dili Tetkik Cemiyetinin (12 Temmuz 1932) kurulmasıdır. Bu süreçte yapılan çalışmalarla Türkçe sadeleştirilmeye, geliştirilmeye, zenginleştirilmeye çalışılmış ve bu çalışmalarla birlikte yazım ve noktalama konusunda da bir birlik sağlanması için çeşitli yayınlar yapılmaya başlamıştır. İşte 1928, 1941 ve 1948 yıllarında üç baskısı yapılan *İmlâ Lûgati*'nin yayımlanması bu ihtiyacın ve sürecin bir sonucudur.

O tarihlerden günümüze kadar sürekli üzerinde yapılan çeşitli çalışmalarla yenilenerek TDK tarafından yayımlanan Yazım

Kılavuzu,⁵² Türkiye Türkçesinin yazımı ve noktalamasında birliğin sağlanabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Günümüzde dahi özellikle noktalama konusunda bazı sorunların hâlâ yaşandığı düşünülürse 1928 öncesindeki durum çok daha iyi anlaşılacaktır. Arap harfli İstiklal Marşı metinlerindeki noktalama farklılıkları işte bu durumun bir sonucudur. Yazımda görülmeyen birlik elbette noktalamada da görülememektedir.

Latin harfli İstiklal Marşı metinlerindeki durum ise biraz daha farklıdır. Yazım ve noktalama açısından, Türkiye Cumhuriyeti'nin dil politikaları sayesinde, Türk dili tarihinin en güçlü yazım birliğinin sağlanmış olduğu bir dönemde, yani günümüzde yeni yayımlanan İstiklal Marşı metinleri arasında dahi noktalama konusunda tutarlılık görülmemesi çok dikkat çekicidir. Bu durumun birkaç nedeni vardır:

a. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Harf Devrimi sonrasında Latin harfli İstiklal Marşı metinlerinin yayımlanma sürecinde birbirinden farklı olan Arap harfli metinlerin örnek alınmış olma ihtimali,

b. Cumhuriyet döneminde yazım ve noktalama konusundaki çalışmaların içeriğindeki, kurallardaki değişiklikler ve özellikle resmî kurumların metinleri bu kılavuza göre düzenlemesi,

c. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Harf Devrimi ve Dil Devrimi sonrasında, kısa sürede bir yazım/noktalama birliğinin sağlanamamış olması ve zaten İstiklal Marşı'nın "Mehmet Akif'in en çok okunan, en çok tanınan şiiri" olmasına rağmen 1930'lu yıllardan itibaren uzun süre kolay kolay ulaşılamayan bir eser olması, yani uzun yıllar yaygın bir biçimde yayımlanmamış olması,

⁵² 2012'de Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Yazım Kılavuzu 27. Baskıdır.. Ayrıca Yazım Kılavuzu'nun yayımlanma sürecinde adındaki değişiklikler de dikkat çekicidir: İmlâ Lügati (1928), İmlâ Kılavuzu (1941, 1948, 1956, 1957, 1960, 1962), Yeni İmlâ Kılavuzu (1965, 1966, 1967, 1969), Yeni Yazım (İmlâ) Kılavuzu (1970), Yeni Yazım Kılavuzu (1973, 1975, 1980, 1981), İmlâ Kılavuzu (1985, 1988, 1993, 1996, 2000), Yazım Kılavuzu (2005, 2008, 2009, 2012). (Demirtürk 2019: 8).

ç. Yukarıda verilen örnekler göz önüne alındığında İstiklal Marşı gibi Türk milleti için çok önemli olan bir metnin yayınında ilgililerin veya kurumların metnin önemi ve değerine yakışır bir biçimde özenli davranmamış olması,

İşte bu nedenlerin tamamı, İstiklal Marşı'nın Latin harfli yayınlarda da birbirlerinden farklı noktalamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sonuç

Türk milleti için sıradan bir "metin"den öte anlamlar taşıyan eserlerden biri olan İstiklal Marşı, ilk olarak dönemin gazete ve dergilerinde Arap harfleriyle, Harf Devrimi'nden sonra ise çeşitli yayınlarda ve ders kitaplarında Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanmıştır. Aynı metnin iki farklı alfabeye yayımlanmış olması nedeniyle metinlerde alfabe, yazım ve noktalama açısından belirgin farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Arap alfabesi ve Latin esaslı Türk alfabesi ile yayımlanan metinler üzerinden İstiklal Marşı'nın yazım ve noktalama özelliklerinin incelendiği bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Mehmet Akif tarafından Arap alfabesiyle yazılan İstiklal Marşı, belirlenebildiği kadarıyla Arap alfabesiyle ve tam metin olarak sırasıyla Sebilürreşat (17 Şubat 1921), Hâkimiyetimilliyeye (17 Şubat 1921), Açıksöz (21 Şubat 1921), Hâkimiyetimilliyeye (14 Mart 1921), Öğüt (29 Şubat/1Mart? 1921), Cerideiresmiye (21 Mart 1921), Yeni Giresun (?), Gayeimilliyeye (26 Mart 1921) ve Servetifünun'da (21 Nisan 1921) yayımlanmıştır.

Akif'in el yazısıyla kaleme aldığı metnin elde bulunmaması nedeniyle İstiklal Marşı'nın metnin Arap alfabesiyle kayıtlara geçtiği ilk örnekler, İstiklal Marşı'nın 17 Şubat 1921'de yayımlandığı Sebilürreşat ve Hâkimiyetimilliyeye gazetelerindeki matbu baskılardır.

İstiklal Marşı'nın resmî olarak kayıtlara geçtiği ilk örnek Mehmet Akif Ersoy'un yazdığı metnin ilk defa Meclis'te okunduğu gün olan 1

Mart 1921 tarihli Genel Kurul tutanağıdır (TBMM Zabıt Ceridesi 1 Mart 1921: 13).

İstiklal Marşı'nın Arap harfleriyle ve resmî olarak bir el yazısıyla kayda geçtiği ilk örnek ise TBMM tarafından İstiklal Marşı'nın bestelenmesi için gerekli işlemlerin yapılması hususunda, Maarif Vekâletine (Millî Eğitim Bakanlığı) yazılan ve İstiklal Marşı'nın onaylı bir suretinin tüm vekâletlere gönderilmek üzere ekine konduğu 13.03.1337/1921 tarihli belgedir.

2. İstiklal Marşı'nın ilk yayını matbu olarak Arap alfabesiyle Sebilürreşat'ta yayımlanan metindir. Bu metinde bulunan harflerin sayısı 1195, Latin harfli metinlerdeki harflerin sayısı 1459'dir. Bu farkın nedeni Türkçenin Arap alfabesiyle yazılırken yüzlerce yılda oluşmuş yazım geleneğine göre Türkçe kökenli sözlerde yazılmayan ünlüler ve Latin esaslı Türk alfabesinin de sesçil (fonetik) bir nitelik taşıması, yani her sese (sesbirim/fonem) karşılık bir harfin bulunmasıdır. Bu bilgilerden hareketle İstiklal Marşı'nın harf sayılarıyla ilgili üretilen "efsane"nin doğru olmadığını söylemek mümkündür. Bu uydurma bilgilerin Latin esaslı Türk alfabesi ile yazılmış metin üzerinden üretilmiş olması da ayrıca ilgi çekici bir "cehalet"tir.

3. İstiklal Marşı'nın Arap alfabesiyle yazılmış ve yayımlanmış olması, "*ulusun*" örneğinde görüldüğü gibi sözcüklerin anlamlandırılmasında kolaylık da sağlamaktadır.

4. Arap harfli İstiklal Marşı metinlerinin yazım ve noktalama özellikleri incelendiğinde, birbirinden birebir alıntılanmış metinler (Yeni Giresun ve Gayeimilliye) hariç, tüm metinler arasında birtakım yazım ve noktalama farklılıkları bulunduğu görülmüştür. Bu farklılıkların temel nedeni, Oğuzcanın Anadolu'da yazı dili olma sürecinde yazımda birliğin çok geç sağlanmış olmasıdır. Ancak sağlandığı düşünülen bu birliğin de sanıldığı gibi tüm metinlerde görülebilecek bir tutarlılığa sahip olmadığı belirtilmelidir. Bu nedenle, 15-16. yüzyılda yazımında birliğin olduğu düşünülen Osmanlı Türkçesinin son döneminde yazılan İstiklal Marşı'nın Arap

harfli matbu yayınlarında dahi özellikle Türkçe kökenli sözlerin yazımında farklılıklar bulunmaktadır.

Metinler arasındaki genellikle Türkçe sözcüklerdeki ünlülerden kaynaklanan bu tür yazım farklılıkları dışında, Arap harfli İstiklal Marşı metninin yüzlerce yıl içerisinde oluşmuş yazım geleneğiyle oluşturulduğu, dolayısıyla bu metnin yazım açısından klasik bir Osmanlı Türkçesi metni olduğu görülmektedir.

Noktalama konusunda ise yazımdan daha büyük bir sorun bulunmaktadır. Çünkü Türkçede günümüz ölçütlerinde noktalama işaretlerinin kullanımı ancak 18. yüzyılda, Şinasi'yle birlikte başlamıştır ve TDK tarafından yayımlanan Yazım Kılavuzu'nun 1941 baskısından itibaren noktalama kurallarına da değinilmeye başlanmıştır (Demirtürk 2019: 31). Ancak bu kuralların etkisi ve ne kadar ciddiye alındığı elbette tartışma konusudur. Eldeki metinlerden görüldüğü kadarıyla yazım ve noktalama konusunda da ortak bir bilincin ve titizliğin bulunmadığını söylemek mümkündür.

5. Harf Devrimi sonrasında İstiklal Marşı'nın Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanan metinlerinde de yazım ve noktalama açısından birtakım farklı uygulamalar ya da tercihler görülmeye başlamıştır. Böylece İstiklal Marşı'nın farklı yazım ve noktalama özelliklerine sahip çeşitli metinleri, hatta "nüsha"ları ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Yazım ve noktalama farklılıklarının temel nedeni, 1928'de Latin esaslı Türk alfabesine geçildikten sonra uzun yıllar bir yazım birliğinin sağlanamamış olmasıdır. Bu durum, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin yüzlerce yıllık dil, yazım ve noktalama sorunları konusunda üretilen çözümlerle aşılmaya çalışılmıştır. Özellikle Yazım Kılavuzu'nun yayımlanma süreci ve içeriği bu açıdan dikkat çekmektedir. Çünkü 1928'den itibaren yayımlanan ve 2012'de 27. baskısı yapılan Yazım Kılavuzu'nda (TDK) baskıdan baskıya değişen kurallar ülkedeki tüm basın yayın işlerinde, metinlerin yazım ve noktalama açısından bir birlik içerisinde olmasını olumsuz etkilemiştir. Ancak bu durum temel bir eksiklik olarak görülse de, itiraf edilmelidir ki İstiklal Marşı'nın Latin harfli

yayınlarındaki yazım ve noktalama sorunlarının başında yayıncıların, kurumların ya da şahısların bu konuda titiz ve bilinçli davranmamış olmasıdır. Bu tür keyfi uygulamalar birbirinden farklı yazım ve noktalamalara sahip İstiklal Marşı metninin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

6. Mehmet Akif'in kurucusu ve başyazarı olduğu Sebilürreşat, bilindiği kadarıyla İstiklal Marşı metninin matbu Arap harfleriyle yayımlandığı ilk gazetedir. Yukarıda da değinildiği gibi Sebilürreşat'taki metin ile diğer metinler arasında yazım ve noktalama açısından birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum, yazım ve noktalama açısından hangi metnin temel alınması gerektiğine karar verilmesini güçleştirmiş, bu nedenle de bazı araştırmacılar, birden çok metinden yararlanarak tek ve doğru bir metin oluşturma, yani bir "metin kurma" çabasına girmişlerdir. Oluşturulan bu metin ise maalesef yine İstiklal Marşı'nın ortak ve tek metni olmasını sağlayamamış, sadece var olan seçeneklere bir yenisi eklenmiştir.

Akif'in başyazarı olması nedeniyle İstiklal Marşı'nın yazım ve noktalamasında bizzat şairin tercihlerinin yansıtılmış olma ihtimalinin en yüksek olduğu yayın Sebilürreşat'taki metindir. Bu nedenle Sebilürreşat'ta yayımlanan metnin yazım kuralları açısından TDK tarafından belirlenmiş ve uzun yıllar boyunca kullanılarak oturmuş kurallara göre yazılması gerektiğini, noktalama açısından ise tıpkı günümüzdeki şairlerin şiirlerindeki noktalama tercihlerine karışılmadığı, müdahale edilmediği, düzeltilmediği gibi İstiklal Marşı metnine de müdahale edilmemesi gerektiği düşünülmektedir. Buna göre, ortak olarak kabul edilmesi gerektiği düşünülen metin, zorunlu üç düzeltme⁵³ ile bu çalışmanın sonuna eklenmiştir (EK 1).

⁵³ Bu üç düzeltmeden ikisi "yan yana iki nokta" işaretidir. Tanzimat sonrasında şair ve yazarlar tarafından kullanılan bu noktalama işareti (Atasoy 2010: 770-771) aynı işlevle günümüzde "üç nokta" biçiminde kullanılmaktadır. Bu nedenle, "Kahraman ırkıma bir gül.. Ne bu şiddet, bu celal;" ile "Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın.." dizelerindeki iki noktaların üç nokta ile değiştirilmesi gerekir. Ayrıca, bilindiği gibi Sebilürreşat'ta yayımlanan metnin 5.

7. İstiklal Marşı metninin söz varlığı veya bütünlüğü açısından iki önemli ve dikkat çekici durumu bulunmaktadır: “Kahraman ordumuza” ithafı ve metinde yer alan bir sözcüğün Mehmet Akif tarafından değiştirilmesidir.

İstiklal Marşı, Sebilürreşat ve Açık Söz gazetelerinde “Kahraman ordumuza” ithafıyla yayımlanmasına rağmen bu ithaf; Hâkimiyetilliyeye (Her iki sayısında da), Cerideiresmiye, Yeni Giresun, Gayeimilliyeye ve Servetifünun’da bulunmamaktadır. Bu ithafın, zabıt ceridelerinde (1 Mart 1921, 12 Mart 1921) ve Meclis’in Maarif Vekâletine yazdığı resmî yazıda (13 Mart 1921) da yer almadığı görülmüştür.

Bu ithafın Sebilürreşat ve Açık Söz’ün dışındaki yayın yazınlarda bulunmamasının temel nedeni, metnin Meclis tarafından kabul edilmesinin ardından artık resmî bir “milli marş” olarak görülmesi ve o dönemde örnek alınan başta Fransız milli marşı olan *La Marseillaise* olmak üzere bu tür marşlarda böyle bir ithafın bulunmamasından da hareketle milli marşlarda ithafın olamayacağına ya da olmaması gerektiğine dair düşünce olmalıdır.

Latin alfabesine geçildikten sonraki yayınlarda da bu ithafın keyfi bir biçimde bazı metinlere konduğu bazı metinlere konmadığı görülmüştür. Çok daha dikkat çekici olanı ise Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun tüm ders kitaplarında bulunması gerektiğini düşündüğü ve sitesinde yayımladığı İstiklal Marşı metnine bu ithafı koymamış olmasıdır! Ancak özellikle Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında İstiklal Marşı'nın bir şiir olarak incelendiği bölümlerde metnin ithaf ile yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle İstiklal Marşı, Millî Eğitim Bakanlığı onaylı ve izinli tüm ders

kıtasının 1. dizesindeki (“Arkadaş! Yurduma alçakları bastırma sakın;”) “bastırma” sözcüğü, şair tarafından diğer yayınlarda “uğratma” sözcüğüyle değiştirilmiştir. Bu nedenle, önerilen metinde dizinin “Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;” biçiminde olması gerekmektedir.

kitaplarının başında ithafsız, bir şiir olarak işlenen içerikte ithafı bir biçimde yer almaktadır.

İstiklal Marşı'nın söz varlığı ile ilgili dikkati çeken diğer bir konu ise Akif'in İstiklal Marşı metninde yaptığı bir değişikliktir. İlk yayımlanan yer olan Sebilürreşat'ta 5. kıtanın 1. dizisinde bulunan *bastırma* sözcüğü, diğer tüm yayın ve yazılarda *uğratma* sözcüğüyle değiştirilmiştir. Akif gibi Türkçeye ve aruza son derece hâkim olan bir şair tarafından yapılan bu değişikliğin temel nedeni, şairin düşüncesini en doğru sözcükle ve en güzel dizeyle ifade etme isteği, yani Türkçe kaygısı olmalıdır. Bu nedenle Akif'in, bu değişimi, dizede ifade etmek istediği anlamı, *uğratma* sözcüğüyle kurulan cümlelerin daha doğru ve güzel verdiğine inandığı için yaptığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada, Arap alfabesiyle ve Latin esaslı Türk alfabesiyle yayımlanmış İstiklal Marşı metinlerinde, alfabeden ve gelenekten kaynaklanan birtakım özellikler veya sorunlar dışında yazarların, yayıncıların, kurumların İstiklal Marşı'nın tüm toplum tarafından özellikle 12 Mart anma törenlerinde ifade edilen değeri ve anlamına uygun veya yakışan bir biçimde davranmadıkları, metnin yayınlarında gerekli titizliği ve duyarlılığı göstermedikleri görülmüştür.

Türk milleti için önemi ve değeri düşünüldüğünde, "(...) tek taşı bile yerinden oynatılmayacak muhkem, harikulâde bir ses, söz ve mânâ mimarisi." (Okay 2010: 80) olan İstiklal Marşı için söylenmiş ve yazılmış her sözün az, söylenecek ve yazılacak her sözün ise yetersiz ve eksik olacağı muhakkaktır. Ancak Mehmet Akif Ersoy'un Türk milletine armağan ettiği bu metne verilecek olan değer, öncelikle onun yayınlarındaki titizlikte kendini göstermelidir. Böylesine bir emanete ancak bu şekilde sahip çıkılabilir.

Kaynakça

Akar, A. (2018). *Oğuzların Dili Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Akay, H. (2010). "İstiklal Marşı'nın Tarihçesi". *İstiklal Marşı 41 Dize 41 Yorum*. (Haz.) H. Akay ve M. F. Andi. İstanbul: Hat Yayınları, 17-69.
- Aslan, Ç. ve Toker, M. (Hz.) (2009). *Gâye-i Millîyye* (Tıpkı Basım). Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Atasoy, F. O. (2010). İstiklal Marşı'nın Noktalaması. *Turkish Studies (International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic)*, 5(3): 763-789.
- Ayaydın Cebe, G. Ö. (2021). Smile of the Crescent: Constructing a Future Identity out of Historical Ambiguity in İstiklal Marşı (with Translation). *Die Welt des Islams*, 61 (2). (BASKIDA)
- Bilgin, A. (2009). İstiklal Marşı ve Üzerine Yapılan Çalışmalar. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXXVII (22): 23-34.
- Çetin, N. (2013). *İstiklal Marşı'mızı Anlamak*. Ankara: Öncü Kitap.
- Demirtürk, C. (2019). *Türkçe Yazım Kılavuzlarının Gelişimi Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Denizli.
- Durukoğlu, S. ve Büyükelçi, B. (2018). Türk Dilinde Noktalama İşaretlerinin Kullanımı ve Tarihi Gelişimi. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 14(6): 11-26.
- Duymaz, R. (2009). *Milli Mücadele'miz ve İstiklal Marşı'mız*. İstanbul: AK Akademik Kitaplar.
- Eren, H. (1986). İstiklal Marşı. *Türk Dili*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 51(420): 492-498.
- Ergin, M. (1997). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Filazi, G., Çuhadar, S., Bozbiyık, N. ve Karaca, D. (2010). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Hazırlık Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Göğüş, B. ve Demiray, K. (1945). *Türkçe 1 Orta Okul Kitapları*. Ankara: MEB Yayınları.
- İmlâ Kılavuzu. (1941). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- İmlâ Kılavuzu. (1948). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- İmlâ Lûgati. (1928). Ankara: Dil Encümeni.

- Kaplan, M., Enginün İ., Emil, B., Birinci, N. ve Uçman, A. (Hz.) (1981). *Devrin Yazarlarının Kalemile Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karataş, M. (2019). *Her Yönüyle Türk Dili*. Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Karataş, M. (2020). *Türkçe ve Felsefe Terimleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Kumbuzoğlu, M. A. (2021). *Kabulünün 100. Yılında Millî Mutabakat Metnimiz İstiklal Marşı ve Mehmet Akif Ersoy Belgeler*. Ankara: TBMM Yayını.
- Okay, O. (2010). "Milli Marş ve Edebi Metin Olarak İstiklal Marşı". *İstiklal Marşı 41 Dize 41 Yorum*. (Hz.) H. Akay ve M. F. Andı. İstanbul: Hat Yayınları, 71-80.
- Özgül, O., Babuçoğlu, M. ve Gürlek, S. (Hz.). (2021). *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yay.
- Sarıhan, Z. (2002). *Vatan Türküsü İstiklal Marşı, Tarihi ve Anlamı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Saussure, F. S. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Şengüler, İ. H. (Hz.) (1993). *Açıklamalı ve Lügatçeli Mehmed Akif Külliyyatı*. Tefsir-i Şerifler, Hutbe, Vaaz ve Mektuplar C. 9. İstanbul: Hikmet Neşriyat.
- Timurtaş, F. K. (1997). *Osmanlı Türkçesi Grameri 3*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Turinay, N. (Hz.) (2021). *İstiklal Marşı'nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı Safahat*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (Latin Harfli), Devre: 1, Cilt: 8, İçtima: 1, 26 Şubat 1337 (1921) .
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (Latin Harfli), Devre: 1, Cilt: 9, İçtima: 1, 1 Mart 1337 (1921).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (Latin Harfli), Devre: 1, Cilt: 9, İçtima: 6, 12 Mart 1337 (1921).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (Latin Harfli), Devre: 3, Cilt: 5, İnikat: 1, 1 Kasım 1928.

Uğurlu, M. (2011). "Oğuzca ve 'Anadolu Merkezli Oğuz Türkçesi'", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/1: 123-156.

Yazım Kılavuzu. 24. Baskı. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu.

2. Sınıf Okuma Kitabı. (1938). İstanbul: Kültür Bakanlığı.

Gazete ve Dergiler

Açıksöz, 21 Şubat 1337/1921), s. 123.

Açıksöz, 21 Mart 1337 / 21 Mart 1921, Numro: 138, s. 2.

Cerideiresmiye, 21 Mart 1337 / 21 Mart 1921, Numro: 7, s. 1.

Gayeimilliyeye, 26 Mart 1337 / 26 Mart 1921, S. 18, s.1.

Hâkimiyetimilliyeye, 17 Şubat 1337/1921, S. (Numro) 111, s. 1.

Hâkimiyetimilliyeye, 13 Mart 1337/1921, S. (Numro) 131, s. 2.

Hâkimiyetimilliyeye, 14 Mart 1337 / 14 Mart 1921, Numro: 132, s. 2.

Hâkimiyetimilliyeye, 14 Mart 1337 / 14 Mart 1921, Numro: 132, s. 2.

Hâkimiyetimilliyeye, 2 Eylül 1337 / 2 Eylül 1921, Numro: 280, s. 2.

Karagöz, 5 Temmuz 1338 / 1922, Numro: 1492, s. 1.

Sebilürreşat, 21 Mart 1337/1921, S 472, s. 38

Sebilürreşat, 17 Şubat 1331/1921, S. 468, C. 18, s. 305.

Servetifünun, 21 Nisan 1337 / 21 Nisan 1921, Numro: 1468, s. 134.

Vakit, 29 Eylül 1337 / 29 Eylül 1921, Numro: 1366.

Yarın, 17 Teşrin-i sani 1337 / 17 Kasım 1921, Numro: 6.

İnternet Kaynakları

<http://www.aciksoz.com.tr/> (Erişim: 01.04.2021).

<http://www.aciksoz.com.tr/gundem/milli-sairimiz-mehmet-akif-ersoy-istiklal-marsini-kendi-arzusuyla-21-subat-1921-tarihinde-aciksoz-gazetesinde-yayinlanmasini-saglamistir-akif-icin-aciksoz-cok-onemliydi-h10295.html> (Erişim: 01.04.2021).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hakimiyet-i-milliyeye> (Erişim: 01.04.2021).

<https://sozluk.gov.tr> Güncel Türkçe Sözlük (TDK) (Erişim: 02.04.2021).

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c009/tbm01009001.pdf> (Erişim: 02.04.2021).

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c009/tbm01009006.pdf> (Erişim: 02.04.2021).

<https://ttkb.meb.gov.tr/www/ders-kitaplari-icin-dokumanlar/dosya/32> (erişim: 03.04.2021).

<http://katalog.tdk.gov.tr/resource?itemId=37181&dkymId=922> (Erişim: 03.04.2021).

<https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/duzeltme-isareti/> (Erişim: 03.04.2021).

<https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/kesme-isareti/> (Erişim: 04.04.2021).

<https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/bitisik-yazilan-birlesik-kelimeler/> (Erişim: 04.04.2021).

<http://www.aciksoz.com.tr/gundem/milli-sairimiz-mehmet-akif-ersoy-istiklal-marsini-kendi-arzusuyla-21-subat-1921-tarihinde-aciksoz-gazetesinde-yayinlanmasini-saglamistir-akif-icin-aciksoz-cok-onemliydi-h10295.html> (Erişim: 04.04.2021).

<https://www.malumatfurus.org/istiklal-marsinin-571-hece-1453-harften-olustugu-iddiasi/> (Erişim: 04.04.2021).

EK 1: Önerilen İstiklal Marşı Metni

İSTİKLAL MARŞI

-Kahraman Ordumuza-

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celal;
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahi şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli;
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım;
Her cerihamdan, İlahi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden naaşım!
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal.

Mehmet Akif Ersoy

EK 2: Sebilürreşat (17 Şubat 1921)

اخطارات

آدرس نشانیه آریه جی
غریب کوچه اولی

مکتوبلریک امانت و احوال
اولی وارمه سره و سرودن
عزیز اولسی لازمدور .

هک ایتمه ایچون آیره اولار
آدرس لریک فرانسه ده یزلسی
ر.ا. اولدور .

یازه کورمه لیکه دیله نه یه آتی
اولدی و امانت بیجیرلسی
ر.ا. اولدور .

Sebilürreşat

۱۳۳۰ ۳۰

ایونه شریطی

هر بر ایچون سنلک (۲۵۰)

آتی آتی (۱۳۰) غریب شهر

نسخه ۵ غریب، سنلک

۵۲ نسخهور

اداره خانه

آفرده هر بیت اولی آفرده سنه

اخطارات

آیونه یزلسی

مسکون اولی آفرده سنلک اولی
اولدور . درج ایله یزلسی
اگده اولدور .

واقت پیدی من پشاه الی صراط مستقیم
عدد ۴۶۸

این عهد
محمد اک

صاحب و مدیر مسئول
آفرده یزلسی

ایچون اهدک مسکون
عدد ۹۸

۱۷ شاط ۱۳۳۷

عجسته

۹ جانی الاخره ۱۳۳۹

استقلال مارشی

اورقا ، سوگز بو شفقدور بوژن آل شجاق !
سونه من بوردیگ اوستمه تون الا صرک اولجاق .
اوس ملتک بیلدیجور ، پارلا یجق !
او بقدر ، اوس ملتکمو آتیق .
چانقره قربان اولام ، چهره کی ایل نازل حال !
فرمان عرقه بر کول ... نه بو بدت ، وجلال !
سکا اولماز دوگون قانریز سوکره حلال !
مقدور ، حقه طایان ، ملتک استقلال .
بن ازلدن بریدر سر باشام ، حر باشام .
هانکی جایلین بکا زنجیر اور ، چقمش ایشام !
کوزمه سن سل کییم ؛ بنده بیبک ، آ شام ؛
یرکام ط غری ، آنکیلره ضیقلم طاشام .
غریت آفاق سازشمه چلیک زرهل دیوار !
یم ایمان طولو کوزم کی سر عدم وار .
اولوسون ، فورقا ااسیل بولم بر ایمانی بوقار .
و مدنیت ا ، دیدیکله تک دوشی قائل جاوارا !
آرفداش ا بوردهه اهللاری باصدیره ساتین ،
سیرایت کنگه کی ، طورسون بو حیا سوزجه آفین .
طوره بقدر سکا وهده ایشدیک کوزر حنک .
کیم بیلیر ، باکله یارن ، بلکه بارینده یالین .

باشدیک یزلی و طورانی ا ، نه یهوک کیمه ، طاق ا !
دوشون آلمدی بیکلرجه کفلسن اولاق .
سن شید اولغیلین ، اخیته یه یاز قدر ، آنکی ؛
ورمه ، دنباری آلمه قدده ، بوخت وطنی .
کیم بوخت وطنک اوغرت اولماز که قدا !
شیدا ایشقور حق طورانی سسکله شیدا !
جان و جانل ، بتون واریمی آسینه ده خدا ،
ایتمن تک و عنمدن بی دیاده جفا .
روحک سنن آشی شودر آحق املی ؛
دکسین میدتیک کوزنه نامهرم الی ؛
بو اذاتلر - که شهادتلی دینک قیل -
اهدی ، بوردیگ اوستمه تم اینکملی .
اوزمان وج - ایل بیت سجده ایدر - وارمه - طاشم ؟
هر جرمه مدن البس ، بوشاوب قائل بانم
قیقیر بر روح مجرد کی بدن انیم !
اوزمان یگه لک غریت ذکره لکله ، بانم .
دالعه لانس ده شفق ک کی ای زانی حال !
اداسون آریق دو کون قائل تک حدی حال .
اذیا سکاپوقه عرقه یوقی شه حال .
حقیر ره حر باشام ، پارالمک حریت ؛
حقیرنه حق طایان ، ملتک استقلال .

EK 3: Hâkimiyetilliyе (17 Şubat 1921):

17 Şubat 1921 - 1921 - Şubatın 17. günü
Kâhira - Şubatın 17. günü
Hâkimiyetilliyе

Hâkimiyetilliyе

Hâkimiyetilliyе

Hâkimiyetilliyе

1921 - Şubatın 17. günü
1921 - Şubatın 17. günü
1921 - Şubatın 17. günü

عديله وكلي حافظ محمدك اقتديله ملاقات

استاذنا محمد حافظ محمدك اقتديله ملاقات...
تاریخ: 17 Şubat 1921
Hâkimiyetilliyе

آمریقا - کاتره رفاقی

آمریکا و کاتره رفاقی...
تاریخ: 17 Şubat 1921
Hâkimiyetilliyه

قطر فتحه مرحصاری قبول ایذیهوز

قطر فتحه مرحصاری قبول ایذیهوز...
تاریخ: 17 Şubat 1921
Hâkimiyetilliyه

لوئیه وقتیرانک بتنی

لوئیه وقتیرانک بتنی...
تاریخ: 17 Şubat 1921
Hâkimiyetilliyه

قرآلك سخن سالاروز

قرآلك سخن سالاروز...
تاریخ: 17 Şubat 1921
Hâkimiyetilliyه

استلال بارنی

استلال بارنی...
تاریخ: 17 Şubat 1921
Hâkimiyetilliyه

هداتخلالی

هداتخلالی...
تاریخ: 17 Şubat 1921
Hâkimiyetilliyه

یران قایمه سنگ قسطنی

یران قایمه سنگ قسطنی...
تاریخ: 17 Şubat 1921
Hâkimiyetilliyه

EK 4: Açıksöz (21 Şubat 1921):

اچيق سوز

۱۳۳۵

صاحب امتیاز: احمد حدی حەژەتی یاز داریسی و نیشیبه کۆلری شرانوئو و سێتال الانکار غزەندر

بوسره: ۱۳۳ ۲۱ شەپاڵ ۱۳۳۷ ایکێمه

نەخشە سی ۱۰۰ پارهەر

استقلال مارشی

— قەزەل ارۆمزه —

بەسەتەك زەری دە پەرق! ، دێهەكەمان! ،
دووشوون آتەكەن بێكەرچە كەشتن پاتی ،
سەن شێهە او قەلبەن، این شێهە ، پارتێدەر . آناكی ،
ورمه ، دێاری آسەكەدە ، بو چەت وەلنی ،
كیم بو چەت وەلك او غەرشە اولار كە فەما ؟
شەهەا فەشێرەجین طەرقانی سێسەك .. شەهەا !
جانێ ، جانی بو تۆون وادەیی آسەین دە خەما ،
ئەجسین كە وەشەن ئی دێاھە جەدا ،
رۆجەك سەند ، ئەبێ ، شەدوو آجین امی !
دەكەسین مەدیەك كۆسەتە تا جەم ال ،
بو افاتەر — كە شەپادەزێ دێشك ئی —
ایدی بو دێكە او سەكە نەم اچكەلی .
اوزمان جەدە الەكەسەیدە ما پەدە . وادە . سەكەم !
سەر جەرمەمەدن ، ئەبێ ، بو شەو بو تاقی پەلەم ،
فەشێرەد رووح جەرد كی ، رەدەن نەشم !
او زمان بێكەسەكەرك عەرشە دەر بلكەشەم !
دەنەلەن سەنە شەقار كە ئی شانی حەلەل !
اولەن ئاتێق دوو كەن ئاتەریك خەبەس حەلەل ،
ایدی سەكە بوق ، عەرقە بوق اتەنە حەلەل ؛
حەقیدەر حەر پاشامش پەرمانكە حرەت ؟
حەقیدەر حەتە طەلانی مەلەكە استەتال .

قورقا ، سووخی بو شەقەرە بوژن آل سەتاج !
سۆخەدن بو دێكە او سەكە تۆن كەسرك لوجانی .
او بۆم مەشك یەلەزردە ؛ پارلا بچق ؟
او بچمەر ، او بۆم مەشكەدەر آجین .
چاقا ، قەزەل اولام ، جەردەكی ئی تازلی حەلەل !
قەزەل سەرقە پەركول ! تە پەشەدە ، بو جەلەل ؟
سەكە اولار دوو كەن ئاتەریك سۆكەر حەلەل ؟
حەقیدەر حەتە طەلانی مەلەكە استەتال .
بۆ تازلی برەدەر حەر پاشام ، حەر پاشام .
هەكە چەلین بكا زەجەل وەرەش ، مەشام !
كەرمەش ، كەرمەش ؛ بێشە بێكەر ، مەشام ،
بیرتەم طەلقاری ، كەكەتەرە سەبەم ، مەشام !
غەرك آتاقی مەسەسە چەك زەهل دەرەل ؟
بۆم اجمال لوو كۆكەم كە سە حەتە وار !
اولوسون ، قورقا ! تەسەیل بو بە برا مەتاقی بو فار ،
« مەتاق ! ، بێكەتە كە دێش ئاتەل چالوار ،
آرەقەش بو پەتە آتەلقاری او غەشە سەتاقین !
سەپەرەت كۆكەكی ، غەروسون بو جەسەجە آتەن !
طەو غەجەمە سە تا وەدە ایتەكی كۆل حەكە .
كیم یەلەر ، بلكە پەلەن .. بلكە پەلەن دە پاتەن .

استقلال حکمەلەریك تەطیل فەعالیتی مەناسەتە

قەسەمەسەزەدە شەجەرە قەزەلەمە
موجەتەبە استەتال عەكەلەرت . آقەرە
استەتال عەكەسە سەتاقا اوئی ارۆمە
شەبەكە فەعالیتی تەپەتەر پەشامەدەر .
پەسەكە جەلەكە جەمەسە دەرەشەمەسە
اولا یەلەر ، استەتال عەكەلەرت .
شۆ شەرقە مەشەسەن او بولوب اولارەش
جەسەتە پەلەرتە دێكی كە پەلەرتە

ئەنەلەری كەلەكی ایچە . آکلەمان
لە وەسەلە سۆزەسەكە عەتاقی اولور .
بۆلەكەر كەندە جەمەزە استەتال
عەكەلەرتی كەن اولوی احوال الە
شۆ سۆكە زەنەلەكە احوالی تەسەر
اتەمە جەلەتەن : استەتال عەكەلەرت
پەلەرتە رەتەجەسەن دەرەشەسە
قەزەری وەلەمە جەوالتەن ، شەقەت

زەلەلەش . جەسەسەق وەسەتە وەتە
جەردەری خەقەری مەسەلەن . جەردە
آرۆشەسە . بو وەشەت قەزەسەدە
جەسەل وەكەلەرتە جەمەسە قەزەرتە
و آتەلقاری آتەسەن بوچ . جەردە
قەزەری مەلەلەرتە . پەلەرتە . كۆرەسە
مەلەر . ایدی . استەتال عەكەلەرتە
اسباب تەشەل بوژن . جەردە . ایدی .

جەسەل بو قەزەلە . بو بوکە پەشامە
بۆتە كەشەش . جەمەسەل كەف ایتەسە
مەمە مەلەقە كەف ایتەسە . دەرەسە
پەلەرتە بوکە جەسەتە نەشەسە
قەزەرتە كەزەسە . جەمەسە وەسەتە
ایچەن كە قەزە وەسەلەرتە پەشامە
كەلەلەرتە وەسەلەرتە . جەمەسە
بۆتە . بو قەزەلە . بو بوکە جەسە

EK 5: Hâkimiyetilliyeye (14 Mart 1921):

14 Mart 1921

Ataç Dînzekerli Hıfzede Berlahazne

Ataç Dînzekerli Hıfzede Berlahazne... *(Transcription of the article text follows)*

İstiklal Marşı

Yurdum senin topraklarımdır... *(Transcription of the Turkish National Anthem follows)*

İhtilâsî

1 - İhtilâsî... *(Transcription of the article text follows)*

Ademik Hıfzede

Ademik Hıfzede... *(Transcription of the article text follows)*

Siâsi Hıfzede

Siâsi Hıfzede... *(Transcription of the article text follows)*

Daxilî Hıfzede

Daxilî Hıfzede... *(Transcription of the article text follows)*

(Continuation of 'İhtilâsî' article)

(Continuation of 'Daxilî Hıfzede' article)

(Continuation of 'Daxilî Hıfzede' article)

(Continuation of 'Siâsi Hıfzede' article)

(Continuation of 'Ataç Dînzekerli Hıfzede Berlahazne' article)

EK 6: Cerideiresmiye (21 Mart 1921):

آبونه شرائط
پوز نستهسی ۲۵۰۰ فروش
الی ۱۲۰۰
پیر نستهسی ۱۰۰۰ پلومدو

جریدہ رسمیہ

بازار ایرتسی
۱۱ رجب ۱۳۳۹
۲۱ مارت ۱۹۲۱
تاریخ تأسیسی
۷ تشرین اول ۱۳۳۶

تورک اوبوک ملت مجلسی حکومتک رسمی غزنیته سی ولوبشته: بلیک هفتده بر دفعه نشر اولبور . سنه ۱۰

استقلال مارشی

۶
باصدیلق برلری ، «طوبراق» دبیهدیکیمه ، طایق :
دوشون آلتهدیک بیلکرسه کفنسیز یاقی ،
سن شهید اوغولوسک . ایچینه ، یازقندر ، آناکی :
وریمه ، دنیاری آلسهدده ، بو جنت وطنی .

۷
کیم بو جنت وطنک ادرهت اولمازکه فدا ؟
شهیدا ، فیثقیره حق ، طوبراق صقدهک شهیدا !
جان ، جانانی ، بتون واریمی آسینده خدا ،
ایغسین تک ، طمندن بی دنیاده جدا .

۸
روحک سندن ، الهی ، شودر آنجاق ملی ،
دکسین مبدیع کونکته ناهرم ای .
پرافاتار - که شهادتیری دنک تلی -
ابدی بودریک اوستده بی ایگه لی .

۹
اوزما . وجد ایله بیک سجده ایدر - واره - طانم ،
هر جریمه دن ، الهی ، پوشاب قالی دیم ،
فتقیر روح مجرد کیم یردن نشم ؟
او زمان بوکله ک هرده دکر بلسکه بانم .

۱۰
دالالان سنده شفقار کیم ای شانلی حلال !
اولسون کونق دوکوان قانریک همی حلال .
ابدیا سکا یوق ، عرقه یوق اضحلال :
حقیدر ، حر یاناش ، پیرانمک حریت ؟
حقیدر ، قه طایق ، ملتک استقلال .

قبول تاریخی : ۱۲ مارت ۱۹۲۱
۶ جلد ۲
محمدتاکف

۱
تورقا ، - ویز بو شفقارده یوزمن آل شنجاق ؟
- وغمدهن بودریک اوستده تون اک سوک اوجاق .
اوتم ملتک بیدریزدر ، پارلاچق ،
اوجندر ، اوتم ملتک کور آنجاق .

۲
جانغا ، قران اولام ، چهره کی ای تازی حلال
فهرمان عرقه بر کول ! نه بو شدت ، بو حلال ؟
سکا اولان دوکوان قانریز سوکره حلال . .
حقیدر ، حقه طایق ، ملتک استقلال .

۳
بن ازلدن بریدر حر یانام ، حر یانام
هانکی جیدین بکا زنجیر اوره جقش ؟ شلنارم :
کوکرمش سل کیم ؟ بندیمی جیکتر آشارم ؟
یرنارم طاغتری ، انکیلره صیدام ، طاننارم .

۴
فهرک آقانی سارمشه چلیک زرهل دیوار ،
بیم یان طولو کونکیم کی سر سدم وار .
اولسون ، تورقا ! نامل بویه بر ایمانی بوغاز ،
« حدیت ۱ » دینیک تک دینی قلش جانلوار ؟

۵
آرقداش بودریه ! آلیقلره اوغرانه ، ساقین
سیر ایت کونکیم ، طورسون بو جراسجه آتین .
طوغه جقدر سکا وعد اشدیک کونل حقک . .
کیم بیلر بلک یارین . . بلک یارینده یاقین .

EK 7: Gayeimilliye (26 Mart 1921):

ییل ۱ - سان: ۱۸ تاریخ تأسیسی: ۲۷ مارت سنه ۱۳۳۷ دایمی یوز پارلامنت

ماسب ایجاز: منصوره خیری
 قره‌باغلی ایچین اوزار، سونوری ایله کوروتایین -
 سداکی: ۳۰۰ اتی ایلی: ۱۳۳۷: لوج
 آتلی: ۹۰: غریبشور

غراف اوسوس: سویاس - غلامیبه
 کونک کین قره‌باغ لوج غریبشور -
 کدیمیر سادون یازار - مودونه آتیشو اوسوس -
 اوزار ساداسی: حاکومه تیپا اوسوسه - منصوره اوزار

غایمیلییه

استنلول و سعادت و نفعده .
 جمعا پرانی و یازار ا برکتندن باشقه هر کونک چیتار
 سیاسی ، علمی ، ادبی ، اقتصادی غریزه دور

بو کونک کز یازده کوزه چاریان خبرلری
 قسم خصوصیمزده روسیه ایله عقد ایذیلان و عاقبت مهادهموسه ، تک خلاصه یین
 اوقوییکاز .
 کریمستاندن استانبولیه پیکارجه امنی مهاجری غایبوز .
 اققانستان حکومتیه عقد ایذیلان اون ماده تک مهادمه موجیبینه ائتاق عقد ایذیلان

استقلال مارشی

اوردا ، سوزن بوشقارده یوزن آل سداقی ،
 سونوره یوزون کونستانده کونک سوزک اورجالی ،
 او ییم شادان یغیریموز ایازلا چوق
 او ندر ، او ییم سادیموز کین .

چایده قریان اولیم ، هر کونک ای تزل حال
 اهوران غرقه بوزکول ا نه پوشدت ، بوزجان ؟
 مسکا اوزار دوزگون قازیر مسوزکه حال
 میندن عنه طایان شادک استقلال .

یتم لوقن برودن هر سوزانور ، هر سوزانور ،
 هانک چیتین کما زین اوردوموش ا . . . شاشادوم
 کرگوموش سادیموز : بشی چاکار ، ا شادام ،
 بیرکازم ماکاری ، ا کتارور سعیدام ، ا طاقارم ؟

غریک آغلی سادیمزه چیتک زومل دور
 ییم ایان طوق کونک کی سر عدم وار
 اوزونون ، بوردا ا سیمیل بیچ برانی یوزار
 - سادیت ! ه دینکک کده یین طاشن چایوزار ؟

آزده یی یوزده آتیشور افرانه سادین !
 سوز ایت کونکک ، اوزونون یوزارجه آیین
 طوقه چایدر مسکا وهد ایشیک کوز خلک . .
 کینیارین ، بانه یازین . . . بانه یازنده یازین .

یاسنده یوزلی دهرلری ا ه دیریک کجه ، سادق !
 دوشون آتده کیم یازارجه کسنز پانی
 من سید اولمیش ، ا یچینه ، یازنده ، آکا ک :
 وزیر ، دپاری آلهفده ، بوزند وطن

کم بوجت و طاک اوزره اوزارک هما ؟
 تیرده دهریمین نورانی سوزک . . . شیدا !
 جان ، بادیل یوزلی اوزارک آتینده خلدا
 ایشیک کک و طقدن یی آزاده چان

دورک سندن ، ایشی ، شیدور آتین عمل :
 مکسین سعیدان کونکک اهرم آل
 یوز اذال - کک شیدامزلی دینک کئی -
 ایدی یوزدیک اوسونده ، ییم ایتکل

اوزمان وهد ایله یاک سیدمه ایبو - وارمه - طاشم ؟
 هر سوزمندن ، ایشی ، بوشقاری قانی یازم
 نیتلور روح هر کونک برین لشم ؟
 اوزدخان یوزگه یوزک مرته ماکر بیکه باش

داله لاین سنده حشقرکی ای شاق حال
 اولسون کزین دوزگون قازیرک حبس حال
 ایضا سکا یوزی ، غرقه یوزی استقلال
 خیدور هر یازمان ایزامک حریت
 حشقر عنه طایان شادک استقلال .

دکمالک
 - کوزکوسون -

روز نام ۱۳۳۹ / جمعه - ۲۶ مارت ۱۳۳۷ ۱۶ رجب ۱۳۳۹

ساعت	سایح	ایزاق	کامدی	تقام	یاسو	اندرک
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱
۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸
۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵

کونک طاقار کوزارم :
 مصادور .

تلیغ روسی

غرب جهیسی : مدرس شطرنج سنده چوقل طاقده و ششنگ پر مغزیموسه ایتین
 کتینده بوزن اینه طرد ایشلور .
 لطف جهیسی : تازیانه شطرنج سنده ۲۶ مارت ۳۷ ده ، برندن سواریموسه مغزیموسه
 یازارشی استانبولدن اوزار و مک اینه مش ایسه ا کتیزله بوزکوزدیلشور .
 دیگر جهیله سکوت وارده .

فرانسز آتلی ارمنی بار بارلری

آقره ۲۳ مارت : فرانسز سلاجیه جهز ارمنی و آتودی چناری مارک اوز
 اکیچینده اکتبه اوز کوزل موز مسافه کول قلابی فرانسز ایشی مسادنی
 شید و برچوقنی جرح یله نفاصه مقدوره یازده غصب ایتدلمکوره کوزلا شماردور ،
 هینی چله : ۱۴ مارکک اظنه ایکی ساعت مسافهده بولاق بوزنده چلتکنکی
 ایشی - پر چیتکلک اوزار کول و ایشی سوزدور .
 اتمدنکی شرسنایار هموما سالیح اوزوب چارنوزورده علقه سالیح طاشیچنده
 و سلع اقران دمارندن این اوندانلری جهه اولرکن طیناری به چاقاماده سوز .

مسلمانلری شیز ایتک ایتون

آقره ۲۳ مارت : اتمده عجم خلق جورانده اوز بار طرفدن ایتاق ایذیلان
 برایشنده برچوقی دکالار عرق اوزدور و اکنکر ایشا سادلی اوزن شیک لیرایی
 کینکده دور . (آ . آ)

استانبولده ارمنی مهاجرلری

آقره ۲۳ مارت : کوریمستاندن استانبولیه فرار ایذیلر میاند اوز اتی بیک
 ارمنی وارده . ارمنی یلترخانیمس بوزکول اسکان و اعلاشیمس ایچون استانبول
 مهاجرین مدبریکه حرابیت ایشدور .

استانبولک وضعیت مالییهسی

آقره ۳۳ مارت : استانبول بوزک بوزک امان مالی ایشدور .
 متناهدین مالیکه و عسکرک کالون اول معاشلرینک بوزده اوتی تسویه ایشیلنک
 ایچون صرف مسامی اولمقده دور .

بوزارلو ایشینا ایش ۰۶

آقره ۲۳ مارت : استانبول) اکتیکر قاپه یی اوزکندن بوزارلار اوز
 محبتی پناه ایدمک ایشا ایشدور .

الانیا پروکسور ایشدور

بوزارک فرانسز سعیدی ایتیک بوزلی سلیزاده ک عمیدانی پروکسور ایشدور .
 (آ . آ)

EK 8: Servetifünun (21 Nisan 1921):

۱۴۶۸ نومبر ۱۲

زوت فون

۱۳۲۰

استقلال مارشی

فوققا، سوغوز بوشقلارده بوزدن آل ساجاق،
سوغه دن يوردیك اوستده تون لك سوک اوجاق .
اویم ملتیک بیلدیزدر پارلاچاق ؟
او جلدی ، اویم ملتیکدر آجیاق .
بیجا، قوربان اولام، چهره کی، آی نازی حلال !
قهرمان عرقه برکول . نه بوشدت ، بوجلال ؟
سکا اولاز دوکولن قانریز سوکرا حلال .
حقیدر ، حقه طابان ملتیک استقلال .
بن ازلدن بربر حر یاشادم ، حر یاشارم ؟
هانکی جیلغین نکا زنجیر ووراجمش ؟ یاشارم .
کوکرمش سیل کهریم ، بندیمی جیکتیر ، آشارم ؟
یرتارم داغاری ، آنکتیرله سیمام ، طاشارم .
خریک آفاق سارمشه جلیک زرهیل دیوار
بیم ایمان دولو کوکم کی سرخدم وار .
اولسون ، قورقا ، نامیل بوله برائتی بوغاز
مدییت ، دیدیک تک دیشی قالش جاناور ؟
آرقاش ! یورده آلقارلی اوشارتما ساقین ؟
سیر ایت کوکده کی، دورسون یوحیاسزجه آفین ...
دوواجقدر سکا وعد ایتدی کی نلر حقیق ،
کیم بیلیر ، بلکه یارین ! بلکه یاریدن ده یاقین !

فهرستاره دستان

مصطفی کمال یاشای

آی بووک فومادان ، ملی قهرمان !
سنک تون ملککدر آرتق بوملن .
بز ده کل ، طوبرالقر آلتده پانان
آنلار حرنه آتیور سن !
بوزی کورمدهن طایور سن !
باشادی بیلرجه کوکاز یاسلی ؟
بولر دوما ی ، اقلیر یاسلی .
تارغک آتییدی بریک لعل !
بر آلتون یاراهه یازیدی آتک
ملنگه لیلنه یازیدی آتک !

اسدیلیک براری طوبراق دیبرک کجه طاقی ،
دوشون آتدمی بیگرجه کغلیز آتی .
سن شید اوغلیسک، اچیمه یازیدر آتاک !
ورمه دیشلی آلتکده بوجنت وطن .
کیم بوخت وطنک اوغریته اولاز که فنا
شیدا فیشقراچ طوبرانی سیقناک شیدا ...
جان ، جانانی ، بونون واریمی آلتیده خدا
اچیمین تک وطندن بی دیاده جفا .
روحک سندن آتشی شودر آجیاق لیلی :
ده که سیمعیدتک کوکته ناسحریم آلی ؟
بو آقازر ، که شهادتلی دستک تلی ،
آیدی یوردیک اوستده تم اچکه ممل .
اوزمان وجد ایله بیگ سجده ایدور . وارسه . طاشم ؟
هر جرعه مدن آتشی بوشابوب قانلی شیم ،
فیشقیر روح مجرد کی برون نغمه ؟
اوزمان بوکله لیک عرشه ده کلر بلکه باشم .
دالغالان سن ده ، شغفر کی ، آی شانی حلال !
اولسون آرتیق دوکولن قانریک هینی حلال ؟
آیدیا سکا بوق ، عرقه بوق اسحقلال ...
حقیدر ، حر یاشمش بار احرک حریت ؟
حقیدر ، حقه طابان ملتیک استقلال ...
محمد عاکف

سن کلک ، بونلکه تازه جان کلدی !
اوردور اولرکی حیجان کلدی !
دیگه که : بختن قهرمان کلدی !
فونکادی بکیده مقدس یردی !
دشمن اوق کی تپیدن ده ردی !
سن دهر اولدیجه ساجاغز ،
چیکه اریز نه کسه اوغراغز ،
پاد آتیق یاسماز طوبراغز .
سن « پورو » درسلده مانکی تورو آردی
پوروس ، آتیلماز ، فونماز ایلری ؟
بو اوردو سدنی آشان بر سیل دور !
بته بر نظری بیگه جلور .
توکندن نایبیلار ، بر قارا یلور !
سیریلدی ، سوتولان لیلچیلر قینه !
باشلادی باغیبه دوغرو آقینه !
اورعناهی بیغی

SANATIN GÖLGESİNDE PROPAGANDA: ASIM'IN NESLİ ROMANI

Şamil YEŞİLYURT

Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
samilyesilyurt@gmail.com

Özet

Sanatın en temel gayesi estetik zevk uyandırmaktır. Ancak bu temel amacın dışında ona sonradan birtakım işlevler de yüklenmiştir. Kimi zaman kitleleri harekete geçirici bir vasıf kimi zaman da üstü kapalı biçimde bir propaganda malzemesi hâline getirilmiştir. Bunu sanat gayesini ön planda tutanlar ve toplumsal fayda prensibini düşünenler diye gruplandıran araştırmacılar olmuştur. Bu işlevlerin dışında doğrudan doğruya bir propagandayı gerçekleştirmek düşüncesi belki de sanata yüklenebilecek en haksız yakıştırmadır. İnceleme konusu yapılan Mücahit Koca'ya ait *Asım'ın Nesli* romanı, sanatsal ilkeler ve propaganda bağlamında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mücahit Koca, Sanatta propaganda, Asım'ın Nesli, roman incelemesi.

Abstract

*The main purpose of art is to arouse aesthetic pleasure. However, apart from this basic purpose, some functions have been assigned to it later. Sometimes it has been turned into a feature that mobilizes the masses, and sometimes it has been turned into an implicit propaganda material. There have been researchers grouping this into those who prioritize the purpose of art and those who consider the principle of social benefit. The idea of directly making propaganda outside of these functions is perhaps the most unjust attribution that can be attributed to art. The novel *Asım'ın Nesli*, which is the subject of examination and written by Mücahit Koca, will be discussed in the context of artistic principles and propaganda.*

Keywords: Mücahit Koca, Propaganda in Art, *Asım'ın Nesli*, novel analysis.

Giriş

Reklamlar, sosyal medya iletileri, sanat ürünleri, basın ve yayın çoğu zaman bilinçaltını etkileyip kitleleri kendi düşüncelerine yöneltmek gibi tehlikeli ve dikkatli olunması gereken ikna edici hileler içerir. Farklı görüşlere kapalı olan, sürekli olarak aynı tip kalıp ve eylemleri takip eden bireyler bir süre sonra o düşünce dairesinin sorgulamayan, araştırmayan, kabullenen ve psikolojik olarak etki altına alınmış fikir taşıyıcısı neferleri hâline gelirler. *“Gerçekçiklerin kullanımı başka uluslara karşı yürütülen kampanyalarda da sıkça kullanılır. Adolf Hitler ve propaganda bakanı Joseph Goebbels ‘büyük yalan’ adı verilen sanatta çok başarılıydılar. Nazi propapanda teorisine göre kitleleri ikna etmenin etkili bir yolu yalanlar geliştirip bunları tekrar etmektir.”* (Pratkanis & Aronson, 2008, s. 125-126) Bu bağlamda öne sürülen silahlardan en güçlüsü muhakkak sanat ve edebiyat ürünleridir. Tabii temeli kurmacaya dayanan edebiyat mahsullerinde çoğu zaman tarihî belgeler öne süren ve âdeta belgesel bir kitap yazıyormuşçasına okurun zihnini bulandırmaya çalışan yazarlar, gerçek belgelerin arasına yerleştirdikleri olmayan ya da çarpıtılmış bilgilerin de okur tarafından gerçek olarak kabullenilmesini sağlarlar. İşte tam bu noktada propaganda başlar ve bundan dolayı eleştirilen yazarların büyük kısmı, kendilerinin bir tarihî belge öne sürmediklerini, yazdıklarının hayal mahsulü olduğunu ve okurun burada anlatılanlara inanmasının kendileriyle alakalı olmadığı gibi anlamsız bir savunmanın ardına sığınır. Oysaki her şey okurun zihnini çelmek üzerine kurgulanmıştır.

Propaganda geliştirmenin en sık rastlanan biçimi, açık ya da gizli bir düşman oluşturarak karşı grubun tezlerine yönelik antitezler ileri sürmektir. Bir anlamda Hegel’in diyalektik felsefesinin iki önemli argümanı olan tezler ve antitezler bu sistemde hiçbir zaman senteze ulaşamaz. Çünkü iki kutup bir araya gelemeyecek kadar keskin sınırlarla ayrılmıştır. Bu ayrışmayı yapan güç ise çarpıtılan tarihî belgeler ve hep aynı düşmanca söylemler içinde yetişen bireyin farklı bir bakış açısı geliştirip empati kuramamasıdır.

Propagandada yaygın biçimde “ilintilendirme” ya da “transfer” denilen bu teknikle bir grubun nitelikleri karşı gruba kabul ettirmeye çalışılır. Bu kabul sürecinde tanıklara başvurulması ve söz konusu kişilerin gerçekten propagandacının arzuladığı gibi hareket etmiş olması sıkça uygulanan bir başka tekniktir. Türe ait bütünlüğü bozan alakasız pek çok bilgi verilmesi, ilgili ilgisiz kişilerin ve onların başından geçen yine objektif olmayan olayların anlatılması, her fırsatta kutuplaşmayı ima edecek söylemler içinde bulunulması, nefret söylemlerinin sezilmesi, istenmeyen kitleye karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirilmesi için grubun kitlesel olarak damgalanması, afişe edilmiş sloganik ifadelerin sıklıkla tekrarlanması propagandanın başlıca işaretleri olarak kendisini belli eder.

“Söylem, onu söyleyenin kendi çehre'sini biçimlemekle de imgeselliğe erişir.” (1995, s. 85) diyen Pospelov, olguların olaylara dönüşmesini ferdiyetçi bir eylem olarak görür. Çünkü olaylar her ne kadar sabit ve değişmez bir biçimde geçmiş zamana hapsolmuş da olsa onu yorumlayan öznenin tutumu, kitlelere kendi imgeselliğini yansıtma amacından asla geri durmayacaktır. Tam bu noktada psikolojik savaşın dönüştürme işlevi kendisini gösterir.

“Edebiyat eserlerinin düşünsel içeriğinde ve düşünsel heyecansal yönsemesinde, yazarın dünya görüşünün ve sanatsal yaratışının tarafılığın dile gelmektedir.” (Pospelov, 1995, s. 172) Kimi zaman tarihî olayların sıralanış ve yansıtılışının kimi zaman da kişilerin eylemlerinin olumlanma ve yadsınmalarının bir hayat görüşünün ardında eritilmesi bunlar arasından seçme yapılmasını beraberinde getirir. Elbette kurmacaya dayalı sanatsal ürünlerde gerçeğe aykırı beyanların varlığını aramak anlamsız bir uğraş gibi görünse de temeli gerçeklere inandırmak üzerine bina edildiği belli olan bu tür eserlerde gerçek-kurmaca ayrımını yapmak istemsiz biçimde gelişmektedir. “Bu nedenle, sanatsal genellemedeki ve yaşamın sanatsal yorumlanış ve değerlendirilmesindeki tarafılık, dolaysızca, doğrudan ve dümdüz kavranır bir tarzda olmuyor. Sanattaki tarafılık, bir deyişle, eserin imgeler sisteminin bütününde, hatta

gösterim ve dile getirme araçlarının bütününde saklı bulunuyor. Bu ise kolayca ve basitçe, soyut kavramlar ve tanımlar diline çevrilip belirlenemiyor. Ancak, gene de taraflılık kendi ifadesini bulmaktadır ve okuyucular bunu -her zaman tam bilincine vararak olmasa bile- algılamaktadırlar.” (Pospelov, 1995, s. 178) Bu sebeple eserin “sorunsal yanı” ve kişilerin “düşünsel heyecansal değeri” tarihî hakikati değil yazarın dünya görüşünü yansıtan; buna karşın temel hakikatmiş gibi propagandası yapılan söyleme dönüşür. *“Sanatsal edebiyatta bir de, dışa karşı kendini ‘tarafsızlık’ bayrağı altında gösteren bir üstü kapalı taraflılık vardır.”* (Pospelov, 1995, s. 182) Tarihî belgeler, tarihî kişiler ve onların meçhul eylemleri propagandacının düşünselliğine uygun biçimde konumlandırılarak yapılan bu üstü kapalı taraflılık sanat ürününün estetik değerini ve sanat gayesini ortadan kaldırmanın ötesine geçmez. Üstelik bütün bunların türün imkânları ardına gizlenilerek yapılması, okurun algı dünyasını kaosa sürükleyen boyuta ulaşabilir.

Eğitim ile propaganda arasında ters korelasyon olduğunu ileri süren Qualter, eğitimin temel özelliğini “düşünmeci-tartışmacı tutum” olarak niteler. Buna göre bir sorunun çözümlenmesi için önerilen bir görüşün; önceden tercih konusu olmuş ve tercih edilmiş belirli bir çözümünün bulunmaması gerekir. Eğitsel düşüncede amaç gerçeği bulmaksa düşünen kimsenin eğitimin özüne denk bir tutum içinde kalabilmesi için ne denli alışılmamış da olsa gerçeği görmezlikten gelmemesi ve gerçeği baskı altına almaması gerekir. Bunun diğer kutbunda yer alan propagandacının tutumu ise bir konuda çözüm aranmasına başlamadan önce belirli bir çözümün saptanmış olmasıyla belirlenmektedir. Diğer bir deyişle belirli ereklere sahip olan propagandacı propagandaya, bu ereklere erişirici bir araç gözüyle bakar; propagandayı, zaten önceden kararlaştırdığı çözümün “doğruluğunu” ispatlayacak bir araç olarak kullanmak ister. (1980, s. 263) Ön kabul ve önyargılar etrafında şekillenen bu çerçevede, açık biçimde gerçeklikle ayak bağını kesmiş en azından gerçek ve kurmaca olanın ayırt edilmesine olanak sunmayan bir metin inşa edilir.

Sanatın Gölgesinde Propaganda: Asım'ın Nesli Romanı

İnceleme konusu yapılan eser, Mücahit Koca tarafından kaleme alınmış ve 2004 yılında yayımlanmıştır. Söz konusu eser, roman türünde olmakla birlikte modern romanın ilkelerine çok fazla bağlılık göstermez. Yazar âdeta kendi ideolojisini propaganda malzemesi hâline getirmek için romanın kurgusal temelleri üzerine bir gençlik profili koyarak yapıyı inşa eder. İslamcı gençlerden Mustafa'nın komünistler tarafından şehit edilmesiyle başlayan vaka zinciri, Milli Nizam Partisi'nin kongresi ile tamamlanır; bu iki hadise arasına ideolojik bir tarih yerleştirilir.

Romanın sorunsal yanı, Batılılaşmanın¹ ve Türkçülüğün yad-sınması buna karşın İslamcılığın² olumlanması üzerine kuruludur. Tabii bu noktada Batılılaşmaya karşı olmayan, Avrupa'dan faydalı olan her şeyin alınmasını tavsiye eden, hatta Asım'a imkânın varsa Avrupa'ya git, diyen Akif'in ideal neslinin neden romanın konusu hâline getirildiği de bir paradokstur. Öyleyse romanın asıl meselesinin nesiller meselesi değil ideolojik kaygılar ve propaganda olduğu anlaşılmaktadır. *"1908 sonrasında İttihat ve Terakki'yle ve meşrutî rejimle barışık bir biçimde yola koyulan İslamcılar genel olarak Batılılaşma yanlısı, eklektik ve savunmacı (Batılıların açtığı yoldan İslam'ı savunma tavrı) bir yaklaşım sergilerler. Fakat Batıcıların yayın organı olan İctihad'la yaşadıkları sert tartışmalar, Türkçülüğün gelişmesi ve dinde reform yoluyla laikleşmeye yönelmesi, sıkıntılı iç ve dış siyasal olaylar gibi gelişmeler karşısında hem kendi içlerinde bölünürler, hem de gittikçe keskinleşirler."* (Köroğlu,

¹ Batılılaşmak tabiri temelden itibaren kullanım hatası taşımaktadır. Bir şeyin başka bir şeye benzeme çabasını ifade eden bu kavram, özünden sapmayı düşündürmektedir. Öyle ki asırlar boyunca Doğu dünyasının gerisinde kalan Batı, hiçbir zaman kendilerinin Doğululaşmak iddiasını dile getirmezken Türk milletinin Batılılaşmak ekseninde bir araya gelmesi doğru bir nitelendirme değildir. Bunu Mustafa Kemal Atatürk, "Muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak" biçiminde zekice ifade etmiştir. Ancak terminoloji karışıklığı oluşturmamak ve genel ifade imkânını kullanmak düşüncesiyle bu çalışmada Batılılaşmak biçimine yer verilmiştir.

² Belli kavramların sonuna -cı/ci eki getirilerek onların meta hâline evrilmesi ve yıpratılması her ne kadar doğru bulunmasa da bu kavramın yaygın kullanımına aykırılık teşkil etmemesi düşüncesiyle yine "İslamcılık" biçiminde kullanılması tercih edilmiştir.

2010, s. 92-93) Geçmişten yığılarak kuşaklar sonrasına ulaşan ve belli bir kitlenin geleneksel formu hâline gelen bu bakış açısı, romanın kurmaca yapısını bozmakla birlikte eseri açık biçimde propaganda malzemesi durumuna düşürür. Bu sebeple *Asım'ın Nesli* romanı, İslam'ın siyasallaştırılmasıyla birlikte belli bir kesimin dönem olaylarına bakışını yanlı bir tutumla dile getiren bir nitelik ortaya koyar.

Mehmet Akif'in *Safahat'*in Asım bölümünde anlattığı ve Köse İmam'ın karşısına çıkardığı Hocaşade ile savunmasını yaptığı Asım bir prototiptir. Hocaşade, gençliğin pek çok değerden uzaklaştığı, eleştirilere maruz kaldığı bir dönemde onlara sahip çıkar ve gençliği şu şekilde nitelendirir:

“— *Ne fazîlet mi? Çocuklar koşuyor, aç çıplak,
Cebheden cebheye arslan gibi hiç durmayarak.
Yine vardır bir ölüm korkusu arslanda bile;
Yüzgöz olmuş bu çocuklar ölümün şahsiyle!
Cebhenin her biri bir kıt'ada, etrâfi deniz;
Kara dersin daha dehşetli: Ne yol var, ne de iz.
Harekâtın görüyorsun ya, Hocam, en kolayı,
Yalnayak Kafkas'ı tutmak, baş açık Sînâ'yı!
Yapılır zannediyorsan, bakalım, sen de soyun...
Kıt'a kapmak, köşe kapmak değil artık bu oyun.”*
(Ersoy, 2008, s. 384)

“*Meyhane, kahvehane, mahalle, okul, cami ve vapur gibi mekânlarla özgü sosyal tablolar çizerek buralarla bütünleşmiş kişiler oluşturan, bir devrin sosyal panoramasını ortaya koyarken ideal olanı gösteren, böylece Türk millî kimliğinin nasıl olması gerektiğinin altını her fırsatta çizen Akif, Safahat'ta özellikle kişiler üzerinden heyecansal değerlenişini ortaya koymaktadır. O, Safahat'ta millet fertleri üzerinde otopsi yapmamış; bizatihi ümitvar bir duruşla sorunları tespit edip düzeltmeye çalışan bir cerrah tavrı takınmıştır. Bu sebeple Akif'in katharsisi ve heyecansallığı, Safahat'ın sorunsal yanı olmuştur.*” (Yeşilyurt, 2016, s. 294-295) Buna mukabil Asım, pek

çok kesimin kendi ideolojisine göre ufak dokunuşlar yaptığı, formunda değişikliğe gittiği bir prototip hâline getirilmiştir.

Asım bölümü 1924 yılında yayımlanmıştır. Bu süre zarfında Osmanlı Devleti uzun yıllar süren savaşlardan çıkmış, Millî Mücadele kazanılmış, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuş ve ideolojik yapılanmalarda ciddi değişiklikler meydana gelmiştir. Elbette bu sürecin canlı tanıklarından biri olan Akif'in hayata bakışında ve gençlik profilinde de değişiklik ve yenilikler oluşmuştur. Bunun canlı figürlerinden biri olarak Asım sunulmuştur.

“Akif, hiçbir zaman kavmiyetçi değildir. O reel stratejik siyaset planında Birinci Dünya Savaşı sonlarına kadar Arap, Arnavut, Türk vs Müslüman unsurların birlikteliğini savunan bir İslam birliği milliyetçisi, Mütareke ve işgal döneminden sonra ise yani Arap ve Arnavutların ayrılıp geriye elde Anadolu'nun kalmasından sonra da yine güncel siyaset stratejisi gereği Türk İslam milliyetçisi olmuştur.” (Çetin, 2012, s. 85) Bu bağlamda Akif'i tek bir kalıbın içine hapsetmek yerine onun iyi bir Müslüman ve sağlam bir vatansever olduğu genellemesinde bulunmak ona yapılabilecek haksız yakıştırmaların önüne set çekecektir.

“Mehmet Akif Ersoy (1873- 1936), modern Türk edebiyatının en tartışmalı isimlerinden biridir. Okul kitaplarına alınan manzumeleri dışında, bazen 'İstiklal Marşı', bazen 'Boğaz Harbi' şiirleriyle ve çoğunlukla da İslamcı bir şair olarak hep gündemdedir. Bazılarına göre dini bütün bir vatansever, bazılarına göre büyük bir gericidir; halka yakındır, pehlivandır, dürüsttür, yobazdır, demokrattır, fesi çıkarıp şapka giymemek için Mısır'a yerleşmiştir, Millî Mücadele'ye katılmıştır, Tevfik Fikret'i zangoçlukla suçlamıştır... Bütün bu değerlendirmelerde ortak olan nokta, Mehmet Akif'in yaşamı ve sanatındaki olguların bağlamından koparılarak, eklektik bir biçimde ele alınmasıdır. Mehmet Akif'e, aslında pek çok tarihsel olgu ve kişiye olduğu gibi, anlamak amacıyla değil, kullanmak amacıyla yaklaşılr. Mehmet Akif, özellikle 1940'lı yıllarda şiddetlenen ve ara sıra kendini

gösteren ilerencilik-gericilik çatışmasında retorik bir araç konumuna indirgenir.” (Koroğlu, 2010, s. 302-303)

İnceleme konusu yapılan roman, Mehmet Akif Ersoy ve Asım özelinde İslamcılık ideolojisinin propagandası ve bu ideoloji dairesinde dönem olaylarının belli bir bütünlük taşımadan bir araya toplandığı ansiklopedik yapı gösterir. Eserde alakasız siyasi, dinî, millî pek çok bilgi yığını bulunur ve bu da okurun dikkatini toplamasını engellediği gibi eseri roman olmaktan çıkarıp bir makaleye dönüştürür ve bu durum kurmaca yapıya da zarar verir. Parça parça tarihî olaylar, anekdotlar, hatıralar konu bütünlüğünün kaybolmasına yol açar. Kısaca yazar, düşüncelerini istiflemiş ve ortaya koyduğu metnin adına da “roman” demiştir. Aslında roman burada bir kalkan görevi üstlenir. Niyetini şu şekilde ifade eder: *“Ben, sizden son iki yüzyılı, sanatı, edebiyatı, tarihi, kültürü, siyaseti, dini hayatı ve olayları medeniyet yaklaşımımızla araştıracağız; bulgularımızı kitaplık çapta yorumlayacak şeyler itiyorum.”* (Koca, 2004, s. 18) Gerçekten de roman, tam olarak bunların bir araya toplandığı ve ara sıra Asım’ın nesli diye işaret edilen İslamcılık ideolojisine yakın gençlere göndermelerin bulunduğu bir kompozisyonda ilerler. Olayların odak noktasında ne Akif ne Asım ne de onun gibi idealize edilen bir gençlik vardır. Yazar, bahsettiği çok sayıdaki tarihî kişi ve olaydan mezkûr ideolojik çerçeveye uymayan kişileri yadsırken ona uygun hareket edenleri olumlar. Yani burada odak noktası sadece ideolojidir. Vakayı keserek bu olayların İslamcılık dairesindeki algılanışını yorumlar. Bir anda asıl amacının roman yazmak olduğunu yeniden hatırlayarak kişilere döner. Ancak bunu uzun süre devam ettiremez. Yine asıl gayenin dışına çıkar ve romanın sonuna kadar bu döngü devam eder.

Roman, klasik vaka tertibi ile başlar. Üçüncü teklik şahıs anlatıcının sübjektif bakış açısı kontrolünde ilerleyen vaka halkaları, kişilerin ve mekânların tanıtımı ile devam eder. Anlatıcı, yazarın kurmaca dünyadaki fikrî yansıması olduğu için onun üslubu, olaylara tarafsız bakamaması ve açık bir şekilde hüküm belirtmesi kurmaca yapıya zarar verir.

Romanda temel olarak dört grup insan vardır: İslamcılar, İttihatçılar, Kemalistler, Demokratlar. Ancak bunları İslamcılar ve diğerleri diye gruplandırmak da mümkündür. Çünkü yazarın olumladığı, etraflıca tanıtımını yaptığı, söz hakkı tanıdığı ideolojik yapı, İslamcılıktır. Ötekiler yadsınan, eleştirilen ve âdeta nefret söylemleri içinde anlatılan birer fondur. Onlara cevap hakkı tanınmaz; romanda sadece eleştirilmek ve İslamcılığın ne kadar haklı bir yapı olduğunu parlatmak için vardırırlar. Romanın başında Hasan Bey tanıtılırken kullanılan *“Kendisini hep islâmî³ hissetmiş, bu yüzden olacak ittihatçılarla da, kemalistlerle de, hattâ demokratlarla da hep sorunları olmuştur.”* (Koca, 2004, s. 8) ifadesi bu çerçevede romanın gidişatı hakkında ipucu vermektedir. Eleştiri dozunu romanın ilerleyen sayfalarında artıran yazar, *“Kemalistler”* dediği kitle için *“Milletin sevmediği neler varsa, onlar bunları severler ve inandıkları neler varsa bunlar onlara inanmazlardı. Sanki bütün islâmîcilerin her şeyleri kötüler arasındaydı. İslâm inanç ve medeniyetinin dili olan Arapça, Farsça ve daha acısı yazısı yasaklanmış; Batı inanç ve medeniyetinin Lâtin yazısı alınmıştı. İslâmî alan tel örgülerle çevrilmiş ve girilmesi yasak bölge ilân edilmişti sanki... Divan ve Halk Tasavvuf Edebiyatı, hor görülüp aşağılanırken; bizi biz yapan ve Avrupa’da en önemli üstünlüğümüz olan Türk klasik ve Türk sanat musikisi sakıncalılar arasına alınmış, yerine bütün şubeleriyle Batı musikisi konulmuştu.”* (Koca, 2004, s. 111) ifadelerini kullanır. Burada empati yoksunluğunun yanı sıra bilgi eksikliği ve ön yargıların yazarın zihnini kuşattığını söylemek mümkündür. Alfabe tartışmaları, Divan ve Halk edebiyatı arasındaki gitgeller Kemalizm dediği ideolojiden çok daha önceleri tartışılan konulardır. Avrupa’daki en önemli üstünlüğümüzün klasik ve sanat müziğimiz olduğunu iddia etmek de farklı bir Romantik milliyetçilik yaklaşımıdır.

³ Romanda çok sayıda yazım hatası vardır. Alıntılardaki kullanımlar metnin orijinaline sadık kalınarak olduğu gibi alınmıştır.

Eserdeki bilgi hataları ve eksikliklerini pek çok yerde görmek mümkündür. Albert Sorel'e ait olduğu zannedilen meşhur sözün pek çok yerde Albert Sorel'inmiş gibi geçtiğinden olsa gerek eserde de bu söz ona ait olarak ifade edilmiştir. "*Albert Sorel'in; 'Fransız toprağı bin yılda Fransız Devleti'ni yarattı.'*" (Koca, 2004, s. 164) Oysa bu söz Fransız tarihçi Camille Julian'a aittir.

Osmanlı Devleti'nin çöküşten kurtarılması için birtakım fikrî hareketler geliştirilmiş ve bunlar sırasıyla uygulamaya sokulmuştur. İlk olarak Osmanlıcılık, ardından İslamcılık ve son aşamada Türkçülük ve Anadolu Türkçülüğü bu anlamda birer çare olarak düşünülmüştür. Dünyada milliyetçilik hareketlerinin yayıldığı bir dönemde Osmanlıcılık ideolojisi başarılı olamamış; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Arapların Osmanlı Devleti'ne ihanetiyle birlikte İslamcılık çökmüş; zaten etkisiz bir figür konumuna düşen ve Müslümanları bir arada tutma gücü kalmayan halifelik makamı, Batılı güçlerin oyuncağı hâline gelmiştir. Mehmet Akif Ersoy bütün bu süreci izlemiş, tecrübe etmiş ve her evrede kendi ideolojik bakışında da düzenlemelere gitmiştir. Başlangıçta Osmanlıcı bir bakışla devletin bütün fertlerini kucaklamış; ümmetin bir arada olması ile zorlukların üstesinden gelineceğine inanmış, son kertede saf bir Türk-İslam ideolojisi çizmiştir. Süreç içerisinde bizzat kendisinin de yurt dışı deneyimlerinde gördüğü üzere Osmanlıcılık ve İslamcılık ideolojilerinin artık etkisizliğini fark etmiştir. Ancak bu durum Akif'in İslami terbiye ve ahlaktan geri durduğu manasına gelmez. Gençlerin bu ahlak ve terbiye ile millî değerlerine bağlı biçimde, Batı'daki gelişmelerden uzak kalmadan, modern gelişmeleri de takip ederek yetişmelerini ister. Çalışma azim ve kararlılığı ile yol alınabileceğini, tembellik ve miskinliğin en büyük hastalık olduğunu ifade eder. Dolayısıyla Akif bir sentezci yapıya sahiptir. Onun sentezlediği bir yapıyı bozarak içinden sadece İslamcılığı almak ve Asım İslamcı anlayışla yetişecek gençliğin prototipidir demek ona yapılabilecek en haksız yakıştırma ve onun fikirlerinin ayrıştırılmasıdır. "*...islâmıcılık davasının bayrağı yegâne büyük şairi de islâmıcı dava adamı Mehmet Akif'ti.*" (Koca, 2004, s.

26) demek, ondaki değişimi görmek istememek, onu tek boyuta indirgemektir. Roman boyunca sunulan Asım, tam da bu şekilde Türkçülükten ve Batıcılıktan arınmış, onlardan neredeyse nefret duyan, sadece İslamcılık ideolojisi ile yoğrulmuş ve tam olarak anlatılmadığı için sınırları da çizilmemiş yapay bir kişidir. Oysa *Safahat*'ta ilim ve gelişmişlik olarak örnek alınması gereken yerin Avrupa olduğu söylenir. Avrupa kelimesi eser boyunca 20 defa tekrarlanır. Bu da yazarla çelişen farklı bir paradokstur.

Romanda Asım'ı temsil eden Reşat Bey etraflıca anlatılmaz; etrafı anlatılır. Okuyucu onu değil onun yakıştırdığı ideolojiyi tekrar tekrar okur. Ama nasıl bir nesil olması gerektiğini somutlaştıramaz; sadece Akif'in Asım'ın neslini "*Çanakkale Savaşı'nı kazanan ve bizi de kurtaracak olan imanlı ve münevver genç...*" (Koca, 2004, s. 39) olarak nitelediğini söyler. Oysa burada Akif'in yine ideolojiye kurban edildiğini görmek mümkündür. Çünkü onun Asım'da gördükleri ile yazarın Asım'dan anladığı farklı şeylerdir. Mehmet Akif Asım'ı anlatırken onun kuvvetli, babayiğit, kavgacı, kumarbazların masasını dağıtan, haksızlık karşısında sessiz kalamayan, devlet iyi yönetilmediği için arkadaşları ile birlikte Bâbîâlî'yi basacak kadar vatan sevdalısı ve devletçi biri olduğunu söyler. Fakat onun Asım'da gördüğü ilk şey imanlı olması ya da münevver olması değildir. Elbette imanlı olmak çok önemli bir unsurdur; Çanakkale Savaşı'nın kazanılmasını sağlayan yegâne güçtür. Buna karşılık Akif Asım'da öncelikli olarak marifeti sonra da fazileti görmüştür. Bunu açık açık kendisi de ifade eder. Asım ve arkadaşlarının eğitilmiş olmasını, bunun için gerekirse Avrupa'ya gidip ilim irfan almalarını ve memlekete dönüp cahilliğin ortadan kaldırılması için mücadele etmelerini ister. Oysa yazar bu nesle sadece Müslümanları kurtaracak (Koca, 2004, s. 133), imanlı, sadece İslamcılık ideolojisi dairesindeki bir nesil gibi eksik belki de temelden itibaren yanlış bir pencereden bakmıştır.

*"Bâbîâlî"leri basmak, adam asmakla değil.
Çek bu işten bütün ihvânını, kendin de çekil.*

*Gezmeyin ortada, oğlum, sokulun bir sapaya,
Varsa imkânı, yarın avdet edin Avrupa'ya.”* (Ersoy, 2008, s. 430)

Romanda tarihî, edebî, siyasî pek çok isim kullanılır. Ancak bunlar dekoratif ögeden öteye geçmez. Yazarın ideolojisini destekledikleri ölçüde saygıyla anılır; aksi hâlde çoğu kez hakarete varan ifadelerle aşağılanır. Yazar âdeta bir mahkeme kurar ve kurduğu bu mahkemede 2004 yılının kuralları ekseninden özellikle 20. yüzyılın ilk yarısına bakarak herkesi yargılar. Üslubu son derece sert ve yakışsızdır. Fevzi Çakmak Paşa'dan söz ederken *“Mareşal Fevzi Paşa gibilerinin dindarlığı sadece namazdan ibaret olan Ortodoks bir Müslümanlık olarak kalmış; şapka gibi devrimler yüzünden günahsız nice âlim, hoca idam edilirken bile; hiç birinin sesi, soluğu çıkmamıştı!”* (Koca, 2004, s. 12) der. Gerçekçilik iddiasıyla yola çıkıp bir devre ışık tutacağı ütopyasını taşıyan bir romanda dahi olsa tarihî kaynaklarda ne tür fedakârlıklar yaptıkları açık biçimde yer alan tarihî kişilere hakarete varan ifadelerin kullanılması sanatın gölgesine sığınarak açıklanamaz. Tarih felsefesinde *“Yorumbilgisel yaklaşım geçmişteki bireylerin davranışlarının ancak empatik olarak anlaşılabilceğini kabul ettiği için, geçmişin yeniden kurulmasında anlamda bir duygudaşlık yaratmaya çalışılır.”* (Tekeli, 1998, s. 55) ilkesi, kaleme alınan metnin türü ne olursa olsun göz ardı edilmemelidir.

Roman zıtlıklar üzerine bina edilmiştir. Yazar buna dair ipuçlarını romanın içinde kahramanlar özelinde ifade eder. *“Tasavvufta meşhur bir söz vardır; ‘Her şey zıddıyla maruf ve malûmdur,’ misali; millet ittihatçıların ve kemalistlerin nasıl birer meşrep ve yaratılıştan olduklarını biz islâmcıların meşrep ve yaratılışlarını gördükten sonra daha iyi anlayacaktır, inşallah!”* (Koca, 2004, s. 23-24) Bu sözleri söyleyen birisinin beslendiği kaynak elbette ki zıtlıklar ve çatışma öğeleri olacaktır. Bu kadar kin ve nefret söylemlerinin roman maskesi ardına yerleştirilmesi, doğrudan Mustafa Kemal Atatürk'e gösterilemeyen kin ve nefret söylemlerinin “Kemalistler” denilen gruba boca edilmesi tam

anlamıyla bir propaganda, ikilik oluşturma ve bu ikiliği derinleştirme çabasıdır. *"Bu yüce millet şimdi kendisine: 'Ey Türk! Ey Arap! Ey Kürt!' yerine; 'Ey Müslüman kardeş!' diye seslenerek yaklaşacak yeni birilerini bekliyor."* (Koca, 2004, s. 116) diyerek Atatürk'ü yadsıyan yazar, 2004'ün rahat koşullarından devletin varlık yokluk mücadelesi verdiği bir çaresizlik ve mücadele dönemi ve liderini eleştirme cesaretinde bulunur.

Mustafa Kemal Atatürk, İsmet Paşa ve Celal Bey'i üçlü sacayağı olarak niteleyen yazar, *"Sanki millete rağmen bu sacayağına benzeyen üçlü her şeydi."* (Koca, 2004, s. 291) der. Bu yanlış tespit, Cumhuriyet'in ilan sürecini bilmemek ve Atatürk'ün millet isterse hepimizi buradan indirir sözünü atlamaktan kaynaklanmaktadır. Daha da ileri giden yazar, bugün daha çok illegal örgütler ya da terör grupları için kullanılan *"rejim yanlıları"* (Koca, 2004, s. 129) ifadesini devleti kuran otorite için yadsınan bir bağlamda kullanır. Hatta rejim olarak ifade ettikleri sanki dinsiz, imansız bir topluluk gibi lanse edilir. (Koca, 2004, s. 132) Bir ideolojinin ifade edilme çabası bir yana, ayrılık ve nifak tohumlarının roman boyunca sayısız defa tekrarlanması, asıl gayenin ne olduğuna yönelik şüpheler uyandırmaktadır. Kişiler dahi nitelendirilirken İslamcılık dairesinde isimleri geçenler şeyh, hazretleri, efendi gibi saygı yüklü unvan ve lakaplarla anılır; karşı gruptakiler bazen bu şekilde saygı ifade eden unvanlarla bazen de hakarete varan söylemlerle ifade edilir. Bunların yanı sıra Türkçü Ziya Bey, İtilafçı Ali Bey, İslamcı Mehmet Âkif Bey gibi ayrıştırıcı lakap ve unvanlar da sıklıkla kullanılır.

Komünistler kahpedir (Koca, 2004, s. 7); Halide Edip peçeli masondur (Koca, 2004, s. 54); İslamcılar güzelce abdest alır (Koca, 2004, s. 7); Mazlumun ahı Enver Paşa'yı indirmiş; eden bulmuştur (Koca, 2004, s. 111); Saltanat ve Halifeliğin kaldırılmasına âdeta isyan edilir. Cumhuriyet rejiminden duyulan rahatsızlık ima edilir. Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması, Şapka Kanunu, Latin alfabesinin kabulü kısaca Atatürk'ün ilke ve inkılaplarından duyulan şiddetli

bir rahatsızlık her fırsatta bazen açık bazen üstü kapalı biçimde dile getirilir.

Şerif Hüseyin'e bağlı birliklerin İngiliz casus Lawrence tarafından makam ve mevki vaadiyle Osmanlı Devleti'ne ihanet etmelerini ve ardından İslamcılık ideolojisinin son bulmasını objektif biçimde değerlendirmeyen yazar, burada bütün sorumluluğu "İngilizler, dünyanın en kurnaz, en hileci ırkıydı." (Koca, 2004, s. 122) diyerek İngilizlere yükler. Vaatlere inanan ve binlerce Osmanlı askerinin dezenfektan havuzlarında yakılıp kör edilmesine ve işkencelerle şehit edilmesine sebep olan Arapları "kandırılmışlar" (Koca, 2004, s. 123) diyerek geçiştirir. Hatta daha da ileri giderek Çanakkale Savaşı'nda dahi Müslüman Afrikalıların Osmanlı Devleti'ne karşı savaştırılmalarını bu hadiseyle benzer kefeye koyar; onlar da kandırılmıştı demek ister. Hâlbuki Çanakkale'de Anzakların, Fransız ve İngilizlerin saflarında Osmanlı Devleti'ne karşı savaşan Müslümanların savaştıkları askerlerin de Müslüman olduklarını öğrendiklerinde savaşmaktan vazgeçtiklerini tarihler yazar. Bu iki hadiseyi birbiriyle aynı kefeye koymak tarih bilmemek ya da ideoloji uğruna tarihi saptırmakla eşdeğerdir.

Kişilerarası konuşmalarda, mekânların yorumlanmasında, vakanın sıralanışında sürekli biçimde belli bir misyonu aşlamak niyeti çok fazla belli edildiğinden bu durum okuyucuyu yorar. "İnsan, islâmcılar gibi böyle sözünde samimi kimselerle oturup kalktığı zaman; doğrusu işinden de, aşından da tat alıyordu" (Koca, 2004, s. 28) "İstiklâl Marşı'nın onun kaleminden çıkması şüphesiz islâmcılar için çok büyük bir güç ve imkândı. Aynı zamanda islâmcılıktaki haklılıklarının da en açık göstergelerindendi." (Koca, 2004, s. 31) ifadelerinin karşısına Kâzım Paşa'nın Mustafa Kemal Atatürk'ten duyduğunu söylediği "Dini ve namusu olanlar kazanamaz; fakir kalmaya mahkûmdurlar. Önce din ve namus anlayışını değiştirmeliyiz. Halk Fırkası'nı bunu kabul edenlerle kuvvetlendirmeli ve bunları çabuk zengin etmeliyiz." (Koca, 2004, s. 32) ifadesinin yerleştirilmesi, mevcut ideolojinin sarsılıp idealize edilene alan açma çabasıdır. Ruşen Eşref ile Mustafa Kemal Atatürk

arasında geçen konuşmada Atatürk'ün “‘Lâikiz’ dedik, dinle ilişkimizi devlet olarak kestik. ‘Cumhuriyetiz,’ dedik, rejimimizi tehlikeye düşürmemek için saltanat devrini kötülerdik, kazanılmış büyük zaferleri bile birkaç satırla geçiştirmeye başladık. Lâtin harflerini aldık; yeni kuşakları binlerce yıllık geçmişinin hazinelerinden yoksun bıraktık. Belki devrimler tutsun, diye o gün bunları yapmak zorundaydık ama açılacak manevî çukurları doğrusu hesaplayamamıştık.” (Koca, 2004, s. 34) ifadelerini kullandığının belirtilmesi yine düalist bir yapının ürünüdür. Netice itibariyle o manevi boşluğu dolduracak kitlenin İslamcılar olduğu kanaatine ulaşılır. Ayrıca roman boyunca anlatılanların gerçekliğine inandırmak için kaynaklar kullanan yazarın böylesine iddialı ifadeleri de kaynakla belgelendirmesi gerekir. Aksi hâlde yapıldığı şüpheli olan bir röportajın tarihî belge diye sunulması son derece yanlıştır. Öyle ki bu satırlarda Millî Mücadele'nin başkomutanı, beyni ve kitleleri kararlı biçimde harekete sevk eden liderinin yaptıklarından pişmanlık duyan ve kararsız olan sahte bir portresi çizilmektedir. Sadece İslamcılık ideolojisinin güçlendirilmesi için bunların dillendirilmesi tarihe ve ecdada saygısızlıktır.

Bilindiği üzere geçmişten yirminci yüzyıla kadar pek çok isyan hareketi olmuştur. Bunların tarihî kaynaklarda açık biçimde devlet düzenini ortadan kaldırmaya yönelik kalkışmalar olduğu yazılmaktadır. Hâl böyle iken romanda Patrona Halil İsyanı'ndan 31 Mart Ayaklanması'na ve Şeyh Said'e kadar bu çizgideki isyan hareketleri “*negatîsiyaset*” (Koca, 2004, s. 36) olarak nitelenmiştir. Hâlbuki bu hareketlerin siyasetle alakası olmayan, neticesinde kan dökülen ve devlet otoritesine zarar verme hedefi taşıyan hareketler olduğu açıktır. Bu nitelenmenin amacının ne olduğu anlaşılammaktadır. Diğer yandan Şeyh Said isyanı meşru ve haklı bir hareket olarak tahayyül edilir. “1925 yılındaki Şeyh Said isyanından sonra islâmıcılık yasak bir düşünce kabul edilmeye başlayınca; bütün islâmıcılar bir güzel ağızlarının payını aldılar. Avrupalılaşıma yanlıları, kemalistler, türkçüler, milliyetçiler birleşti; bir güzel onları Meclis'ten ellediler. Halk Fırkası'nın muhalefetsiz öncülüğünde ilân

edilen yeni düzende; ne Saltanatın ne Hilafet'in ne de İslâmiyet'in artık o meşhur buyurucu rolü kalmayacaktı." (Koca, 2004, s. 69) Bakış açısının her zaman objektif olması gerekirken bir romancının bu kadar yanlı ve bu kadar araştırmadan uzak üslupla eser kaleme alması temeldeki yanlışlığı ortaya koymaktadır.

Sonuç

Sanat ürünlerinde gizli ya da açık biçimde yapılan belli bir yönsemenin olması sanatçının tercihiyle ilgilidir ve olağandır. Edebî eserlerde yazarın birikimi, tecrübesi, ilkeleri ve kültürel altyapısı doğrultusunda bir amaç ortaya konarak bu eksende kurmaca bir ürün kaleme alınır. Klasik anlayışta üçüncü teklik şahsın gözetiminde ve kontrolünde yapılan bu anlatım biçimi, modern eserlerde anlatıcının daha çok gizlenmesi ve mesajın üstü kapalı biçimde ifade edilmesiyle kendisini gösterir. Ayrıca sanat eserinin ideolojik çerçevesi ne olursa olsun bir fikrin taşıyıcılığını yapması da belli oranda makul karşılanabilir. Burada asıl üzerinde durulması gereken husus ise düşünsellik ve buna uygun heyecansal kişileştirmeler kurgulanırken öteki gruptaki yapının bozulması üzerinden bir anlayışın geliştirilmesindeki yanlışlıktır.

İnceleme konusu yapılan roman, Asım profili üzerinden İslamcılık ideolojisinin propagandası ekseninde kurgulanmıştır. Eserde yazarın ifade ettiği gibi "batılılaşmamızdaki tarihî süreç" ele alınmamıştır. Bu durum elbette bir tercihtir ve makul karşılanabilir. Romanda milletin "...yanlış tercihler yüzünden nasıl iki kutba bölündüğünün" anlatıldığı ve eleştiri konusu yapıldığı ifade edilmektedir. Oysa bölünme, bizatihi romanın enerji kaynağı olmuştur. Çünkü düalist yapıda İslamcılar ve diğerleri olarak iki ayrı kutup oluşturulmuştur. İslamcılar daima iyilerdir ve hata yapsalar bile onlar üzerinde durulmayı gerektirecek bir eksiklik olarak görülmemiştir; buna karşın ötekiler yaptıkları her eylemde başarısızdırlar ve İslamcılara zarar vermektedirler. Fakat İslam ve İslamcılık kavramlarının iç içe geçmesi ve ahlaki bağlamda sorgulamaya tabi tutulması son derece yanlıştır. İslam dini hiçbir

grubun tekelinde olamayacak kadar evrensel bir dindir, ebedidir, hükümleri gayet açık ve nettir. Oysa İslamcılık sadece bir ideolojidir. Bir dönem devleti kurtarma hareketi olarak görülmüş ve başarısız olup tarih sahnesinden silinmiştir. Romanda bu ayırım yapılamamış sanki Müslümanlar ve diğerleri gibi iki ayrı kutup oluşturulmuştur. Aslında eleştiri konusu yapıldığı iddia edilen unsur, romanın beslendiği kaynak olmuştur.

Romanda çok sayıda imla ve noktalama hatasının yanında ifade kusurlarının olması, bilgi yanlışlarının resmî tarih söylemi olarak dile getirilmesi, vakanın unutulmuş ideolojik sorgulamalar ve tarihî anekdotlar arasında kaybolan ve yeri geldiğinde hatırlanan gençlik profiline inşa edilmeye çalışılması, yalnızca kurmaca dünyada değil akademik anlamda da olmaması gereken sübjektif ve ayrımcı ifadelerin bulunması ve bütün bunların propaganda havası içerisinde sunulması eserin eksik taraflarıdır. Asım ismi ise kitlelerin yeri geldiğinde kendi ideolojilerine uygun biçimde kurguladığı bir figürdür. Pek çok ideolojik yapı, Asım'ın nasıl olması gerektiğini kendi ilkelerine göre yeniden yazar ve bunu da Mehmet Akif Ersoy'un ifade ettiğini dile getirir. Oysa Akif'in Asım'ı ne sadece İslamcıdır ne Batıcı ne Türkçü ne de başka bir hareketin mensubudur. Asım marifet ve fazilet sahibidir, gençliğin deli dolu ateşini yüreğinde taşır, çalışkan olmalıdır, cesurdur, gözü pektir, ilim Avrupa'daysa oraya gidip o ilmi almalı ve ülkesinin yararına kullanılmalıdır, Çanakkale'de Kafkasya'da Sina'da destanlar yazan kahramandır, haksızlıklara karşı durandır, milletin menfaatleri için her türlü fedakârlığı yapandır, vatan sevdalısıdır. Kısaca Asım bir ideolojinin propaganda malzemesi hâline getirilemeyecek kadar sentez neslidir.

Kaynakça

Anthony Pratkanis & Elliot Aronson. (2008). *Propaganda Çağı İknanın Gündelik Kullanımı ve Suistimali*. (Çev. N. Haliloğlu) Paradigma Yayıncılık.

- Çetin, N. (2012). *Emperyalizme Direnen Türk: Mehmet Âkif Ersoy*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ersoy, M. A. (2008). *Safahat*. (Hzl. M. E. Düzdağ) Ankara: TDV Yayınları.
- Koca, M. (2004). *Asım'ın Nesli*. İstanbul: Sur Yayınları.
- Koroğlu, E. (2010). *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı 1914-1918 Propagandadan Millî Kimlik İnşasına*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pospelov, G. N. (1995). *Edebiyat Bilimi*, (Çev. Yılmaz Onay). İstanbul: Evrensel Kültür Kitaplığı.
- Qualter, T. H. (1980). Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi. (Çev. Ü. Oskay) *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(1), 255-307.
- Tekeli, İ. (1998). *Tarihyazımı Üzerine Düşünmek*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Yeşilyurt, Ş. (2016). Safahat'taki Kişi Dünyası ve Millî Kimlik İnşası. (Edt. O. Söylemez), *Çanakkale Ruhu ve Mehmet Akif Ersoy* (s. 287-316). Ankara: Berikan Yayınevi.

Düşünce Dünyasında
Türkiz
ULUSAL HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Yayın Şartları

Dergiye gönderilecek yazılar, işlediği konuya yeni bir boyut getirecek şekilde özgün ve daha önce hiçbir yayın organında yayınlanmamış olmalıdır.

Makaleler, dipnotlar dâhil 6.000-10.000 kelime; kitap tahlilleri ise 1500-2000 kelime arasında olmalıdır. Makaleler Microsoft Word programında Times New Roman karakterinde ve 1,15 satır aralığıyla yazılmalı; metin için 12 punto, dipnotlar için ise 10 punto kullanılmalıdır.

Dergiye gönderilen bir makalenin yayımlanması Yayın Kurulu tarafından uygun görüldüğü takdirde sözkonusu yazı ivedilikle değerlendirilmek üzere iki hakeme gönderilir. Hakemlere yazar adı, yazarlara ise hakem adı bildirilmez. Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olması hâlinde, üçüncü bir hakeme gönderilir ve bu sonuca göre Yayın Kurulu tarafından yazıların yayımlanması hususunda karar verilir.

Dergide yayınlanan yazıların tüm telif hakları, TASAV tarafından belirlenecek telif ücretinin yazara ödenmesiyle birlikte TASAV'a geçmiş olur. Yazının tamamının başka bir yayın organında yayınlanması TASAV'ın iznine tâbidir.

Makalelerde, kullanılan kaynakların alfabetik olarak sıralandığı kaynakçanın, dipnotların ve diğer şekil şartlarının aşağıdaki yazım kurallarına uygun şekilde hazırlanması gerekmektedir.

Yazım Kuralları ve Biçimsel Şartlar

1. İmla: Dergiye gönderilen yazılar, Türk Dil Kurumu'nun Yazım Kılavuzu'na (kısaltmalar dâhil) uymak zorundadır. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.

2. Başlık: Başlık, içerikle uyumlu olarak en çok 10-15 sözcükten ibaret tamamen büyük harfle, koyu (bold) ve 12 punto olmalıdır. Ara başlıklar, bölüm başlıklar ve alt başlıklar sadece ilk harfleri büyük olacak şekilde, 11 punto ile koyu yazılmalıdır.

3. Yazar adı ve adresi: Makale yazarı, ad ve soyadı ile unvanını yazı başlığının altına (*) işaretini belirterek yazılmalıdır. Bu işaret, dipnotta gösterilecek, makale yazarının kurumu ve unvanı yazılacaktır. Herhangi bir kurumda görev yapmayan yazarlar, konumuna uygun sıfatları kullanılmalıdır: Araştırmacı, yazar vb.

4. Özet ve anahtar sözcükler: Makalelere Türkçe özet ve anahtar kelimeler ile İngilizce özet (*abstract*) ve İngilizce anahtar kelimeler (*keywords*) eklenmelidir. Özetler 100 kelimeyi aşmamalı, anahtar kelimeler beş adetle sınırlandırılmalıdır.

5. Ana metin: Yazılar, Times New Roman tipi ile 12 punto büyüklüğünde ve 1,15 satır aralığıyla yazılmalıdır. Alıntılar italik harflerle ve tırnak içinde verilmeli; beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından ve solundan birer santimetre içeride, blok hâlinde ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır.

6. Sayfa Numarası: Yazılara sayfanın sonunda düz sayılarla (1,2...) numara verilmelidir.

7. Kaynak gösterme: Metin içinde yapılan göndermeler soyadı, basım yılı, gerektiğinde sayfa numarası parantez içinde belirtilmelidir: (Özbay 2010), (Özbay 2010: 163). Yazarın aynı yıl yayımlanmış birden çok eserine gönderme yapılmışsa (Altın 2010a Altın 2010b); birden çok kaynağa gönderme yapılmışsa (Erkin 2008, Canbel 2009) şeklinde belirtilmelidir. Birden çok yazar adı yazılmalı ve “vd” kısaltması kullanılmalıdır: (Koçak vd. 2005) Dipnotlar yalnızca açıklamalar için kullanılmalı, sayfa altında ve numaralandırılarak gösterilmelidir. Herhangi bir internet adresine yapılan göndermelerde bu adresler kaynaklar arasında verilmeli ve indirme tarihi belirtilmelidir:

8. Kaynakça: Yararlanılan kaynaklar, yazının sonunda “Kaynakça” bölümünde, APA 6.0 stili kullanılarak 10 punto alfabetik sıra ile verilmelidir. Örnek olarak:

Tek yazarlı kitap:

Gökalp, Z. (1997). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Çeviri kitap:

Hoy, W. K. ve Miskel, C. G. (2010). *Eğitim Yönetimi*. (Çev. S. Turan), Ankara: Nobel.

İki yazarlı kitap:

Kıran, Z. ve Kıran, E. (2001). *Dil Bilimine Giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Üç yazarlı kitap:

Andıç, F., Andıç, S. ve Koçak, M. (2010). *İbn Haldun: Hayatı ve Eserleri Üzerine Düşünceleri*. Ankara: Kadim Yayınları.

Üçten çok yazarlı kitap:

Korkmaz, Zeynel vd. (2001). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Yargı Yayınları.

Derleme kitap içinde bölüm:

Altan, S. (2013). “Osmanlı’ya Doğudan Bakmak: 20. Yüzyıl Dönümünde Çin’de Osmanlı Algısı ve Milliyetçilik”. *Türkiye’de Çin’i Düşünmek*. S. Esenbel, İ. Togan ve A. Atlı (Der.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 90-115.

Birden çok baskısı olan kitap

Hacıb, Y. H. (2017), *Kutadgu Bilig*. (Çev. A. Çakan). 3. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Birden çok ciltli kitap:

Ögel, B. (1971). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Cilt 2. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Tek yazarlı makale:

Sarıkaya, Y. (2014). "Ağustos 2008 Savaşı Sonrasında Gürcistan Dış Politikası". *Karadeniz Araştırmaları*, (31): 1-16.

Yayımlanmamış tez:

Aydın, G. (2008). *Orhan Türkođan'ın Devlet Anlayışı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Elektronik kaynak:

Duman, B. (2017). ABD Irak'ı İran'a kaptırmak istemiyor. *Al Jazeera Türkiye*, 9 Mart 2017, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/abd-iraki-irana-kaptirmak-istemiyor> (Erişim: 10.04.2017).